82. 90. 140. 180. 196. 236. 335.

I-IV

Smithsonian
Institution
Libraries

Purchased from the
Cullman Endowment

R E S A

UTI

*EUROPA, AFRIKA,
ASIA,*

FÖRRÅTTAD

IFRÅN

ÅR 1770 TIL 1779.

RESA
UTI
EUROPA,
AFRICA, ASIA,
FÖRRÄTTAD
ÅREN 1770 – 1779.

ANDRA DELEN,

INNEHÅLLANDE
TVÅNNE LÅNGA RESOR INÅT SÖDRA
AFRICAS HÖRN, OCH SEDAN TIL
ÖN JAVA, ÅREN 1773, 1774, 1775.

AF
CARL PETER THUNBERG,
RIDDARE AF KONGL. MAJ:TS WASA ORDEN,
MED. DOCT. OCH BOTANIC. PROFESSOR, LEDAMOT
AF FLERE IN- OCH UTLÅNDSKE ACADEMIER
OCH LÄRDE SOCIETETER.

U P S A L A ,
TRYCKT HOS DIRECTEUR. JOH. EDMAN, 1789.

G
460
T48
1788
d.2
SENHRA

TIL
KONGL. MAJ:T
KONUNG
GUSTAF III.

STORMÅGTIGSTE
ALLERNÅDIGSTE
KÖNUNG!

Kunna de Folkslag med skål
kallas mera lyckelige, hvars Gu-
dalåra år fan, hvars uplysning
år

år ren, och som under råttvise
och milde Regenter njuta frug-
ten af sin flit, sin svet och sin
möda; så åger utan tvifvel Eu-
ropa mycket företräde framför
de öfrige Delar af verlden, och
Europeerne framför de talrikaste
Folkslag, som bebo America,
Africa och Asien, ehuru desse
ofta lefva i öfverflöd bland de
skönaste och nyttigaste Naturens
alster: Folkslag, som känna in-
tet, utom deras eget land, och
i sin djupa okunnighet ej veta
en gång nytja de ämnena, som
när-

närmast omgifva dem; som åga antingen få eller falske begrep om det Gudavåfende, som de så förvåndt söka dyrka; som antingen åga ingen eller sucka under den måst despotiska Regering; och som ej fållan, under största osåkerhet om lif och en ringa egendom, försålde bortslåpas til ännu större tyranni och olyckor.

Under loppet af mine Resor har jag kastat upmärksamme ögon på desse olyckelige SEMS och

och CHAMS efterkommande, och budit til, at deröfver uprefa en fanfårdig tekning. Låtjefulle och dumme, uti de hårligaste trakter på jordklotet, hafva de förekommit mig oftast beklagansvärde, någon gång föga höjde up öfver de oskålige djuren.

Vårdes, STORE KONUNG!
med nådigt vålbegag anse och tillåta, at inför EDER KONGL. MAJ:TS ögon jag underdånigst framlägger denna Andra Delen af min Refe-Beskrifning, såsom
en

en fortsåtning af mine öden:
om Södra Africas inre och måst
okände Länder: samt om dess
åtskillige alster och Folkslag.

Då jag anmärkt desse Afri-
cas länder ofta ganska frugtba-
re och hårlige, under det bli-
daste luftstrek, men funnit dess
enfaldige Invånare nedfånkte i
den djupaste okunnighet och
låtja, utan Gudadyrkan, utan
Regering, utan Vetenskaper och
Seder; har jag uphöjt mine
tacksfåjelser til Himmels Gud,
som

som låtit mig födas i et Land,
hvilket under GUSTAVERS
Spira sedt grundas sin frihet,
sin lycka, sin sálhet, frit ifrån
utländskt ok, uplyst af Vetenskapers glans, och trygt under
Vise KONUNGARS och Lagars
beskyd.

Når kárleken til denna min
ålskade Fosterjord aldrig kunnat
minskas, aldrig af andre Lå-
ders fördelar försvagas, samt jag
hunnit upná den oskatbara lyc-
kan, at anses várdig EN STOR
och

och MÅGTIG KONUNGS Nåd;
kan, under loppet af min ófri-
ga lifstid, ingen önskan vara
högre, ingen ådlare får mig, än
at alltid, genom skickelighet och
flit i mitt kall, kunna visa min
underdåniga tacksamhet och re-
na vördnad emot den VISASTE
och ÅDELMODIGASTE KO-
NUNG, som mera igenom
SINE Høge och Ovårderlige E-
genskaper, än igenom Thronens
lyfande glans, tilvunnit SIG
Svenske Underfåtares hjertan
och

och Europas beundran. Med
odödelig vördnad framhårdar,

STORMÅGTIGSTE ALLERNÅDIGSTE

KONUNG

EDER KONGL. MAJ:TS

aller-underdånigste och tropligtigste
tjänare och underfåte
CARL PETER THUNBERG.

FÖRETA L.

ANDRA DELEN af min Rese-
Beskrifning får jag nu det nö-
jet at framlåmna, under förhopning
at den samma måtte kunna tilvinna
sig åfven så många milde Domare,
som den Första.

Uti denna, innehålles *vistandet un-
der en vinter, på Cap; tvåanne långa
Resor inåt Öster och Norr af Africas
södra hörn; Resan til Java; och vi-
standet uti Batavia.*

Uti

FÖRETAL.

* *

* *

Uti början af detta hundra tal i vår tideräkning, eller år 1705 utgafs utaf Herr SIMON MELANDER, under Herr Profesfor HARALD VALLERII Inseende i Upsala, en Disputation uti quarto, om Caput Bonæ Spei. Den afhandlar, utom Goda Hopps uddens Låge och Geographiska beskrifning, åfven något om Invånarnes utseende, klådnad, lefnad, Religion, Fegering och feder, så mycket som sådane underrättelser, den tiden, kunnat komma til Europeernes kunskap; men den dervid bifogade Tabellen, på Cap-ske Bergen, såsom i trå utskuren, är icke fårdeles prydelig. Sedan den tiden är mycket mera ljus utspridt öfver denna del af det vidlyftiga Africa, och ganska många fåkrare underrättelser om Land, Djur och Växter updagade för den vetgirige och forskande Européen.

VALENTYN har åfven uti femte Delen af sit vidlyftiga verk lämnat under-

FÖRETAL.

derrättelse om den Södra Africas udde; men som han endast i förbifarten beset denna orten, har han blott af andras mer eller mindre tillförlitliga och sanfärdiga berättelser nödgats inhämta sine fläste kunskaper derom.

Herr MASSON, en skickelig Engelsk Trågårdsmåstare, som i mit sällskap gjorde bägge nyfsnämde Resor inåt det mycket okända Africa, har vål vid sin hemkomst til England, uti bref til då varande Præsides uti Londonska Societeten Herr PRINGEL aflämnat en kort berättelse om bägge desse Resor, hvilken blifvit införd uti Philosophical Transactions Vol. 66, Anno 1776, P. I, pag. 268, tillika med berättelse om dess första Resa i sällskap med Herr OLDENBURG. Men då denne berättelse är ganska kort, och Societetens Handlingar icke kunde emottaga någon fullständigare eller vidlyftigare, lårer min Rese-Beskrifning, i denna delen, icke kunna anses för öfverflödig.

FÖRETAL.

* *

* *

I et, få til fågande, vildt och nästan öde land, som denna del af Africa är, har jag budit til, at måla Naturen sådan, som den är, och som den visat sig för min upmärksamhet. I synnerhet har jag beflitat mig om, at anmärka *Bergens* åtskillige utseenden, utsträckning, högd, hvarf och floar med mera, hvars kannedom ofta åfven så mycket gagnar Naturforskaren, som hamnars belågenhet, utseende och ankargrund, med flere omständigheter äro nödige, at kännas af en försligtig Sjöman.

Utom de tvänne *Varma Bad*, som i första Delen omtalas, har jag här infört en kort beskrifning på tvänne andra lika märkvärdiga *Varma Hålsö-Brunnar* uti Africanske Bergen, hvilke man likväl aldrig hittills ännu sedt, antingen rykande eller eldsprutande, åfven som ingen vet, at med säkerhet upgifva, det denna udde af verlden

FÖRETAL.

den någonsin varit skakad af jordbåfning.

Likafå har jag här fåt meddela LÅSAREN underrättelse om de besynnerliga *Saltpannor*, som detta Landet åger, och som torde åga få sine likar i verlden.

Anmärkningar om *Djuren*, deras fångst, skada och nytta har jag ofta bifogat, utan at vela trötta LÅSAREN med deras vidlyftiga beskrifningar, och andre Auctorsers Synonymier och Historier.

Boskaps-Sjukor, ofta farskilde och olike andre Lånders, har jag forgfälligt både anmärkt och i korthet beskrifvit.

Åfven har jag i denna Delen, til ytterligare kannedom af Människoslagtet, undersökt och afskildrat *Hottentotternes* och andre *Indiske Folkslags Lefnad, Seder, Ceremonier, Bröllop, Begräfningar, Lekar, Musik, Spel-instrumenter,*
)o(2 *Vapn,*

FÖRETAL.

Kapn, Språk med mera; hvartil jag bifogat en kort underrättelse om *Capska Nybyggets anläggning, utbredande och nuvarande skick*, samt de åtskillige *Caravaner*, som tid efter annan, til landets undersökning, af Regering och Inbyggare blifvit företagne och anstälde.

Til *Hottentottiske och Maleiske Språken*, bägge nästan lika okände vid de Europeiske högre Lärofåten, har jag använt några få blader. Desse kunna väl icke, hvarken roa eller gagna många af mine GUNSTIGE LÄSARE; men jag har smickrat mig dermed, at de, åtminstone för några Språk-kunnige, icke skola vara aldeles onyttige eller obehagelige.

* *
*

* *
*

Beskrifning om *ön Java* har väl VALENTYN förut i sit stora och vidlyftiga Historiska Verk om Ostindien uti Fjerde Delen, gifvit, åfven som flere andre Resande; men vid anstald
jäm-

FÖRETAL.

jämförelse lårer Läsaren nogsammt finna oss emellan en ganska stor och betydlig skilnad, emedan mine granskningar mera varit stälde derhån, at updaga och undersöka det vackra och nyttiga uti Naturen, samt främmande Folkslags lefnad och lynne.

Någre få *Tabeller* har jag äfven fogat til denna Andra Delen af min Resa, för at bättre uplysa de Meubler och Vapn, som uti den samma beskrifvas. Uti Rese-Beskrifningar förekomma nogsammt store och stundom präktige afteckningar utaf Slott, Palatser och andre prydelige Monumenter; men ofta saknas nödige figurer på Klådedrågter, Meubler, Mynt, Vapn och andre saker, som äro icke mindre angelågne at känna hos et främmande folkslag. Det är icke utan, at jag sjelf i denna omständighet så vål, som i flera andra, inset det myckna, som kunnat brista, både i anseende

FÖRETAL.

til Tabellernes finhet, pragt och fördelning. Det är icke eller utan, at jag önskat kunna utgifva mine Resor på et så vål för Nationen, som Auctor mera hedrande fått, såsom en Kaptén Cook, och flere andre kunnat utgifva sine under de vidsträckta Resor mötande óden, och gjorde Anmärkningar; men dels har jag måst hafva alt afseende på sjelfva uplagan, at kunna utlämna den til lågsta pris, dels nödgas jag beklaga, at vid et annars så namnkunnigt och anseeligt Lårosåte, som Upsala är, icke gifves nu mera någon skickelig Graveur, och der man icke en gång kan erhålla en tjänlig och vål polerad kopparplåt. Under en smärtande åtankas af alt detta, har jag håldre velat, ehuru mindre fulkomligt, visa något, än aldeles intet i tekning, hyartil jag utvalt sådane faker, som hos andre Auctorer icke vetterligen förekomma.

De flere sorten af äldre och nyare mynt, som uti östra Indiens åtskillige

FÖRETAL.

lige Riken förekomma, som få Resande omtala, och som af mig med mycken sorgfällighet och kostnad blifvit samlade, har jag här endast omnåmdt eller korteligen beskrifvit, och velat spara deras afteckningar til en annan enskild och omständeligare afhandling.

Ehuru ämnet för min sjäder i denna Delen ofta varit i sig själf föga behageligt; har jag dock beflitat mig om, at göra berättelserne derom så angenåme, som möjligt varit. Men på det, at fanningen dervid icke skulle lida, har jag håldre velat nytja en alfvarsammare, än en för mycket lekande Skrif-art: lika som Låkare, de der stundom sockra de båkaste bote-medel, men icke med för mycken sötma borttaga al deras hålsogifvande kraft.

FÖRETAL.

* * *
Såsom *Ätbare* faker hos Hottentotterne förekomma i denna Delen: *Cyanella capensis*, Fenkol-roten, *Iris edulis*, *Stapelia incarnata* och *articulata*, Coloqvinten, *Haliotis*, *Zamia caffra*, Karup, Hottentots vatn-melon, *Hydnora*; och hos Indianerne åtskillige låckre *Frugter*, såsom: Ananas, Pisang, Gojavus, Carambola, Bilimbing, Manga, Mangostanos, Arbufer, Cocosnötter, Jambo, Rottingfrugten, Salac, Catappa, Papaija, Nanca, Annona, Boa Lanfa, *Nephelium*, *Solanum Melongena* och Fogelnåsten.

Til *Sylt-faker* och *Krydder* nytjas af Indianerne: Betel, Arek, Spansk peppar, *Schoenanthus*-roten, Gurkmeja, Bambo-roten, Ingefåra, *Cardiomer* och Nellika-frugten.

At *slåcka Torsten*, *låska* och *gifva Rus*, nytjas af någre Hottentotter *Mesembranthemum emarcidum*, Kameka, Gli och Vatn-melon.

Til

FÖRETAL.

Til *hålsosamme Botemedel* tjåna:
Viscum æthiopicum, *Indigofera arbo-*
rea, *Boa ati*, *Dodonæa angustifolia*,
Jambolifera, *Durio*, *Carambola*, *Bilim-*
bing, *Citrus decumanus*; samt såsom
 et stærkt *Förgift* *Amaryllis disticha*.

Uti Hushålningen, så vål hos Hot-
 tentotterne, som Indianerne, förekom-
 ma flere brukelige och nyttige faker,
 til exempel:

Til *Mattor*, at sitte på, til taktåck-
 ning, och til vagnars betäckan-
 de: *Cyperus textilis* och fina
Rottingar.

Til *Lykta* i nödfall: *Calabasfer*.

Til *Pilkoger*: *Aloë dichotoma*.

Til *Flugors fångande*: *Flug-busken*.

Til *Kol-brånnig*: *Mimosa nilotica*,
Protea grandiflora.

Til *Boge-trån*: *Rhus*.

Til *allehanda Meubler och Slögdverke*,
 många forter *Trådslag* i *Africas*
skogar, såsom: *Ilex crocea*, *Ca-*
masiehout, *Roode Peer*, *Cuno-*

FÖRETAL.

nia, Ekebergia, Curtisia, Stinkhout, Olea europæa och capensis, Gardenia Thunbergia och Rothmannia, Hvit Esfen, Royena villosa, Sophora capensis, Aman-delhout, Mimosa nilotica, Lee-pelboom, Protea grandiflora och speciosa med flere.

Til *Fårgor*: Morinda citrifolia, Mangostanos frugtskal, Indigofera nila och Hibiscus Rosa sinensis.

* *
* *

* *
* *

Då man omtalar främmande Lånder, hånder alltid, at sådane *ord* och *namn* förekomma, som icke kunna vara lika begripelige för alle. Desse har jag icke eller på Svenska kunnat tolka, eller alltid tydeligen nog förmåt beskrifva. Någre sådane har jag derföre trot mig här böra fårskildt, så mycket möjeligen sike kunnat, utförligare förklara:

Eyland bemärker alltid en Ö.

Ri-

FÖRETAL.

Rivier kallas almånt en Å, Ålf eller Bäck.

Valley är ej annat, än en Å, som stundom är mycket bevåxt med hvars och på somliga ställen bredare, på andre åter smalare.

Brakt vatn kallas sådant, som är stådande i dånlder eller på lågre ställen, och hyser sålta uti sig, samt smakar mer eller mindre saltagtigt.

Drift kallas en Å-drift eller et sådant ställe öfver någon rivier, der man har grundaste vatnet, och der man således med åkdon kan komma öfver.

Dunor blifva kallade sådane hafstränder, som åga djup sand eller flygsand, upkastad uti större eller mindre högar.

Bay beteknar alltid någon större eller mindre inhamn, såsom Musfelbay.

Huk, som tillägges visse ord i åndan, såsom Mosterts-huk, betyder et ifrån bergen utskjutande hörn.

Kloof

FÖRETAL.

Kloof kallas en Dal eller sådane klyfter i bergen, som antingen äro af Nybyggare bebodde eller tillåta någon möjelig öfverfart, antingen til håst eller ockfå för något åkdon.

* *

* *

Jag har i denna Andra Delen afslutat Berättelsen om mit treåriga vistande på Cap, om detta Landets fördelar i anseende til climat och förbättring genom odling, samt om dess usle och medömkansvärde naturlige Infödingar, hvilke på det enklaste och enfaldigaste sät tilbringa sin lefnad och lifstid, föga olik de, midt ibland dem varande, vilde djuren: utan några vetenskaper, konster och nyttige inrättningar: utan samband med andre, än sine närmaste äfven så okunnige grannar: utan både handel och krig med Någrannar: utan någon kunskap och begrep om både vår jords storlek, utseende och beskaffenhet, samt de Himmelske kroppar, som lysa och
fort-

FÖRETAL.

fortskrida öfver deras dumme hufvuden.

Nybygget, som dageligen af Europeer tilvåxer, är redan ganska anseeligt; igenom dess bemödande och flit likna flere orter redan et jordiskt Paradis, och Landet frambringar en stor del af det, som fordras til lifvets underhåll och behof. Icke desto mindre saknas här ännu ganska många fördelar, dem Europa får hugna sig af. I anseende til sjelfva landet, gifvas uti det inge, hvarken större eller mindre Insjöar: inge segelbare Åar: inge andre Fiskerier, än de, som ske vid hafstränderne och åmynningarne: inge tilräckelige eller nödige Skogar: ingen enda behagelig Skogs-lund: inge gräsrike och blomsterfulle Ångar: inge Kalkberg: inge lönande Metaller: inge Våffstolar eller Fabriker: inge Lårosäten eller Skolar: ingen Påstgång: ingen Skjuts eller Herbergen; ja i et få vidt utsträckt land saknas ännu på många ställen både Domare och Domsto-

FÖRETAL.

stolar, både Präster och Kyrkor, både Regn ifrån himmelen och Brunnar uti jorden, samt andre både gagnande och oumgångelige anstalter, som nu och framdeles förtjäna en uplyst och ömsint Regerings omtanka och åtgärd.

Blifve det ock alltid en förnuftig Regerings oafbrutna omsorg, at få dela sin kärlek emellan Compagniets Handels intresse och Coloniens framtida bestånd, at Nybyggarna med tiden, ganska vida i landet utspridde, skilde ifrån Staden, Kyrkan och Måniskors omgånge, icke förfalla til för mycken lätja, okunnighet, Gudlöshet, ofeder och sådan uselhet, hvarigenom de omfider torde mera komma at likna Landets äldste inbyggare, än den stam, hvarifrån de sjelfve åga sin uprinnelse. Vare det beståndigt en förståndig Gouverneurs affigt, at få vårda den i främmande land utspridda Christi hjord, at en Folkplantning, som nu på det högsta hedrar vårt tidehvarf och vårt slägte, icke vanflågtas,

FÖRETAL.

tas, och i en framtid blifver för honom en nellig förebräelse.

Skulle detta Nybygge, som ännu är Holländska Ostindiska Handels-Compagniet enskildt tilhörigt, och hvars land ännu är, i Nybyggarens hand, et lån af det samma, med tiden kunna förvärfva sig och vinna större friheter; så är ingen tvifvel, at ju det samma kan upbringas til ännu större vålmåga, anseende och styrka, igenom flere nyttige inrättningar inom det: genom tillåten sjöfart, til rörelsens befordran på egne kuster: samt en ökad export af egne Producter, til utbyte af andre, för landet nödvändige varor.

Figurernes Förklaring.

Tab. 1.

- Fig. 1.* Et Caffers HALSBAND af Snäckor med et vidhängande Sköldpadskal.
2. En Javansk KRIS uti sin skida innesluten.
3. Hottentotternes spel-Instrument, Korà kalladt.

Tab. 2.

- Fig. 1.* En WUDONG eller Javansk Knif, uti sin skida innesluten.
2. Bladet af WUDONG, dragen ur sin skida.
3. En Javansk KRIS, som är råt och dragen ur sin skida, samt damaferad.
4. En Javansk KRIS, flingrad och dragen ur sin skida.
5, 6. Javansk BADI eller Dolk med sin skida.

Tab. 3.

- Fig. 1, 2.* Javansk SABEL, uti sin skida innesluten och utdragen ur den samma.
3. Et Hottentots PÅRLBAND af olika färgade Glaspårlor, at bāras omkring halsen.

Tab. 4.

- Fig. 1.* Et Hottentots PÅRLBAND, at bāras omkring lifvet, utaf olika färgade cylindriske glas.
2. Hottentots PÅRLBAND af Glaspårlor, at skilligt färgade.
3. Pinang SAX.
-

Med en få ringa utrustning, som den förut nämnde, hade jag, i et få bergigt och öde land, som Africa är, föresatt mig, icke mindre, än at denna sommar göra en Resa, Nordost ut, ånda långst bort til Snöbergen, och at först ställa kofan Norr ut, samt sedan öfver Camdebo, och andre måst obobodde trakter, utan at taga den genaste och måst banade vägen.

Föresatsen var väl något öfverdrifven; men jag ville dock icke lämna den oförsökt, håldit det kunde vara mig lika mycket, hvad orter af landet jag

2 DEL.

A

håldit

håldst besökte, endast jag hade tillfälle komma til sådane, som jag förut ej sedt och at samla der förut okände djur och växter.

Med mit Refe-Sällskap begaf jag mig altfå på vågen ifrån Cap, den 11 September 1773, och ankom först til Compagniets Post JEAN BASIS Kraal, sedan til Rietvalley, en gård, der endast kor hållas til Gouverneurens tjänst, och der sinör kernas för des bord, som hvarje vecka fårskt införes derifrån til Staden. För denna orsaken skul var det förbudt, för alle Resande, som kommo at färdas åt denne trakten, at i fålten håromkring beta både sine Håstar och Oxar. Hela Africa är annars lika som en Almanning, så at Resande, hvar de behaga, utspänna och låta sine kreatur beta uti fålten.

Til höger lågo, under förbi refan, Tigerbergen och til vänster Blåbergen (*Blaume Bergen*), hvars ena ånda vi öfverredo; desse hafva någre sandhågar fram för sig, innan de börja, och åga aldeles inge stenar synlige, så at de til större delen torde vara endast store sandhågar, tilkomne af yrfand ifrån hamnen.

Hela

DSI

Hela landet var mycket sandigt med dunor och många vatn-pusfar (*valley*), hvilke denne tiden stått länge af vinter-regnet fylde med vatn, och började nu frambringa godt gräs til foder för boskapen. Endast Hornboskap ägdes derföre härstädes på gårdarne, och föga hvete såddes, men intet vin bereddes här. Vatnet är oftast saltaktigt och de måste månader af året i föga myckenhet.

Vatn-Skölpaddor funnos här och der i pusfarne, och stundom hades några i husen uti et glas med vatn, för at sålunda föras til andre orter. Emot regnväder sådes Skölpaddorna alltid stiga högre up i glaset.

Emot aftonen ankommo vi til Fru MÜLLERS gård.

Ibland buskarne uti sandfålden sågos ofta Land-Skölpaddor krålla, och Döttrarne i huset, hade igenom Slafvarne låtit hämta åtskilliga större och mindre deraf hem, för at åtas. Testudo pusilla var almånnast, som nu stektes och åts. Jag smög mig ut i Köket, för at se beredningen deraf och fann, at flickorna vore nog obarmhertiga, för at på de glödande kolen lägga Skölpaddan vid-

4 *Andra Resan inåt Caffers-kusten 1773.*

öpen, at spratlande med fötter och hufvud stekas aldeles lefvande, tils den af hettan omsider sprack. Äggen, til et anseeligt antal, bestående af blotta gulan, voro de läckrafte och begårligaste.

Fenkol-roten blef stekt och åten på samma fått, som Anis-roten.

Lökarne af en Svårds-Lilja (*Iris edulis*), som i desse fålt växte ganska ymnigt och förändrade sig med hvita, gula och blå blomor, hämtades mycket utaf Slafvarne. De åtos både stekte och kokte, samt stufvade med mjölk och förekommo mig både angenåme til smaken, och födande.

Den 13, ankommo vi til Compagniets Post uti Groene kloof, sedan vi under vågen farit förbi Dassenberg, Burgerspost och Groene kloofs berg. På Burgers-post, lika som på Koberg, ligger en Canon bredevid en hög flaggstång, som tjänar vid åkommen fara, at upboda Landtmannen ifrån denna sidan til Cap.

Landet var här fult af dunor och djup sand, som gjorde vågarna ganska tunga.

Husen bygdes här utaf obränd lera,
i

i brist på ved, men slagen likvål i rutor, såsom tegel och något torkad förut i luften.

Pifs-Sjukan var gångse hos Boskapen. Den botades med et strå, som staks i röret, hvarmed gruset af Euphorbiæ kådan, som satt sig der, som en kalk, blef lösrifvit. Denna operation var dock i början blodig. Det berättades för fåkert, at om Stämman på det våta ej botades, skulle blåsan spricka, icke af kådans skärpa, utan af urinens myckenhet och påträngande.

Efter någre dagars hvila, reste vi til håst, til Gansekraal och ned til fjöstranden.

Haliotis (*en Snäcka*) fångades der på klipporne, koktes och åts, lika som Musflor.

Både den blåfiga, och den hvita Sandmulvadan, (*Marmota capensis* och *africana*) uppehöllo sig uti sandfålden, och berättades göra skada i trågårdarne. Den fångas antingen med en fålla eller också med grafning, då man nemligen först grafver en grop fram för den, och sedan bak efter den samma; eller också

tilstoppas öppningen bak efter den, och sedan gräfves emot hånne.

Kol, som likvål i detta ved-fattiga landet mycket fållan tilverkas, och måst hitföras ifrån Europa til Smedernes behof, fåg jag här brännas på följande sätt: Veden fattes på ånda, efter vanligheten, dock få, at de finalare vedpinnar blandades emellan de större. Omkring demne trafven fattes sedan fåf, och derut omkring lades torf. I midten och åfven omkring kanterne fattes tjårved, hvar med kol-milan antändes. Efter antändningen täcktes aldra öfverst öppningen vål til med torf. Rundt omkring sjelfva foten lämnades åtskillige draghol, som efterhand tiltåptes, då elden begynte flå ut, och sidorne tilpackades småningom och efter hand. När bränningen efter någre dagar var slutad, öppnades kolmilan, och den eld, som ånnu fans kvar, flåktes vål ut med vatn. Hela kolmilan var likvål ej större, än en höstack.

Den Bucku, (*Diosma*) som Hottentotterne här samlat, torkades först i skuggan, och sedan öfver elden, innan den pulveriserades.

Salt-

Saltpannan, som låg et stycke ifrån hafsstranden, besökte jag åfven. Den stod nu full utaf vatn. Saltpannor kallas här i landet stora och salta vatnsamlingar, som småningom, efter vinterregnet utdunsta och nedfålla et salt, som hämtas af Landtmannen, och brukas i dess hushållning. Saltet, som af Coloniſterne i hela landet förbrukas, tilverkas sålunda af naturen, utan någon konstens åtgjård. När vintren går til ånda, och regntiden åfven är förbi, utdunstar vatnet ymnigt, dels af den starka solhettan, dels af de håftigt blåfande vindar, och saltet crySTALLIFERAS samt nedfålles til botnen. Starkaste crySTALLISATION sker uti November och December månader, och det midt på dagen emellan klåckan 10 och 3. Under den tiden ses tydeligen, huru saltet, som en grådda, crySTALLIFERAS först på ytan, innan det af sin tyngd sjunker ned. Denna skorpa af saltet är mycket fin och ger et fint salt, som bör samlas, så fort det crySTALLIFERAS, och af sydost vinden drifves til Nordvästra sidan. Sker det icke, faller den i flere varf ned, och gör en tjock bådd af gröfre salt, som är grofgrynigt, ofta gråt af iblandad orenlighet, och nyttjas til infaltning af fisk och kötvaror. Det fina saltet

tet deremot år både hvitare och renare, samt nytjas endast på bordet, och til insaltning af fårskt smör.

Den 19 Septemb. afreste vi ifrån Groene kloof, lämnande til höger den bergsstråcka, som kallades Burgers post och til vänster Groene kloofs berg. Framför oss hade vi Reebockskop något til höger, och framsföre det Konterberg, bakom hvilket Babiansberg sågs ligga.

Sedan vi kommit igenom desse bergen til flåta fältet, syntes Ribeck-Castel, Vier en tvintig Riviersberg och Picketberg, samt et ymnigt förråd af Rhebäckar (*Capra*), Hartebeestlar, (*Capra dorcus*), Stenbäckar (*Capra grimmia*), och Dykarebäckar (*Duykers, Capra*), utom Korrhanar och Strutsar.

Vi redo förbi Papenkuyls-fontain och Uylekraal, til JAN SLABBERTS gård.

Den 22, ankommo vi til Saldahna bay, som åger många öar och farlige grund. Någre ställen åga endast 3 famnars vatn. På Ön Fundling tilredes tran af Skålar uti lerpannor, i hvilke den först för solens hetta ställes til utdunstning. Sedan kokas den först med ved, uti en kittel, och sedan med
det

det fettet, som ej kan utsmåltas. Flere öar ligga bredevid denna hamnen, såsom Fundling, Taxen-eyland, Jutland med fine store stenhögar, Meuwen-eyland, Dassen-eyland och Schapen-eyland, hvilka alla äro mycket steniga och svåra, at med fartyg, för fine klippor lägga til.

På Taxen-eyland finnas Caniner, til en ganska stor myckenhet förökade, sedan de blifvit hitförde och utplanterade.

Dassen-eyland är i synnerhet et allmänt hemvist för Pingviner (*Diomedea*) et slag af sjöfoglar, som aldeles icke kunna flyga, men dyka så mycket bättre, och förnåta sin måltid ut på hafvet.

Skepp inlöpa fällan i denna hamnen, och ej andre, än de, som seglat för lågt under landet, at de ej kunna hinna up til Capiska reddan. Hamnen går i bukter och flere vindar fordras för Skeppen, då de skola segla utur den samma.

Den 28, fortsattes Resan til Witte klipp, en gård, tillhörig TOBIAS MOSTERT. Gården hade fått sit namn af et litet berg eller stor enstaka klippa, lagom hög, som låg der bredevid, och var besynnerlig med sina nakna och barra hållar, de der voro helt hvita, icke

fåsom på orten troddes, af kalk, utan utaf (*Bysfus lactea*) en hvit måsfa. Framtil emot gården hade den en stor, nästan manlik hola, med liksom et hvålftak. Denna synnerliga hola var det ganska svårt, at komma til, emedan bergsklippan framföre den var icke allenast mycket brant, utan ockfå kulrig, samt helt glatt, utom några strimor, längs nedåt löpande och formerade utaf regnvatn. Min hog lekte icke desto mindre på des visiterande, emedan jag såg åtskillige svalor flyga dit, som der ågde sine bon och jag gislade, at några rare växter torde åfven inqvarterat sig der. Jag afklådde mig derföre både strumpor och skor, och hant åndteligen barfota lyckeligen upkomma, men hade mera svårighet at komma ned igen, sittande åkande samma våg utföre, emedan ingen annan utvåg fans, antingen upåt, eller åt sidorne. Holan, som förmodeligen fallan lårer emottaga fådane besök, hade utom en död och nedfallen svala (*Hirundo apus*), sin besynnerliga skapnad och svåra tiltråde, ingen ting märkvärdigt. Holan var omtrent tjugu alnar ifrån klippans fot, och nästan midt på sjelfva klippan, af et par samnars vidd och högd.

Strut-

Strutsar voro ganska almånne här-omkring. En Hane sadess bygga tilhopa med tre eller fyra honor, som tillsammans vårpa 20 à 30 ägg, hvarpå de skola ymsom ligga, uti et bo, som de med trampning formerat i sanden.

Vilde Hundar kallades här Jackhalsen eller Simsons Råf, och uppehöll sig i desse fålt, uti store troppar. De fångade mycket af de härvarande vilde Bäckar, äfven som af Strutsar, efter hvilke de hålla likasom ordentelige skall, få at de omringa först djuren på längre afstånd, och nalkas dem sedan närmare. De gjorde också stundom mycken skada på Landtmannens fårahjordar, deråst de icke forgfälligt vårdades och vallhjonerna voro försedde med skjutgevår.

Det är endast om våren, och i början af sommaren, som desse låge sandfåltarna äro beprydde med blommor. Sedan torkan och sydostvinden börjat taga öfverhand, utspridas deras frön snart uti fåltarna, ofta innan de hunnit väl mogna. För denna orsaken nödgades jag oftast samla frön til Europas Botaniske Trågårdar, i synnerhet af de annuella växterna, omogne, och låta dem
uti

uti papper inlagde torka, och mogna efter åt.

Den 30, redo vi til Honingklipp, en gård, tilhörig NICOLAUS KLEIN.

Kråkorne (*Corvus Hottentottus*) fågos här sitta på korne, och på ryggen af plåcka (*Acari*) flåttan, som stundom plågade dem rått mycket. De hade också här den ovanan, at plåcka hvetet utur åkrarne, straxt efter det blifvit utfådt.

En (*Greis-Bock, Capra*) grå Bäck, af et medelmåttigt Lams storlek, ågdes här tam, och hade blifvit fångad uti sandfåltet. Så vål denne, som den så kallade Stenbåcken fades göma undan hufvudet, och inbilla sig då, at ingen skal kunna se honom; derföre också icke gerna upspringa utur buskarne förr, än man kommit helt nära in på dem.

Buskaget uti sandfåltan bestod endast af små och fine buskaktige växter, af en eller högst två alnars högd. De ågde oftast så smala stammar och grenar, at de ej tjänte til bränsle, men gäfvor likväl tillräckelige gömställen åt allehandavildt. För mig voro dessa ej fållan besvärlige, i det jag uti dem ofta ej
kun-

kunde igenfinna de små foglar, som på dess svigtande toppar af mig blifvit skutne, och emellan dess grenar döde nederfallit.

Vidare fortsatte vi resan förbi Patrysberg, til PETER LOSPERS gård, kallad Rosendal.

October den 1, reste vi vidare til en annan LOSPERS gård. Landet, som här var belågit emellan Saldahna och St. Helenæ bay, icke långt ifrån hafsstranden, var lågt, fult med dunor och rikt på vatngölar (*valley*), som af vinterregnet och Bergrivier nu voro öfverfvämmade.

Den 2, årnade vi ofs vål til Bergrivier, men kunde för vatnets myckenhet i nämnde gölor, ej komma dit, ej eller til MELKS gård, til hvilken annars man öfver rivieret färdas med båt. Vi nödgades altså nu resa til BRANDTS gård vid Zoutrivier, och derifrån til en dess Sons hemman vid Matjes fontain.

Zout-rivier är här en hel annan, än den, som ligger nära intil Cap, och som fåt lika namn, för sit salta vatn. Det hånder icke fällan, at både öar, berg och åfven hemman, på särskilde ställen
få

få samma namn, hvilket förorsakar mycken oreda i detta landets Geographie. Hvad hemmanen angår, hvars namngifvande föreslås af Landtmannen, och vinner stadfästelse af Regeringen, skulle de nog samt kunna föras med tjänlige och redige namn, om Gouverneuren något mera vårdade sig om et så stort och utbreddt nybygge, som detta, hvars Landsträckor mångfaldige gånger öfvergå i storlek de sju förenade Nederländerne uti Europa. Men då både denne Afrikas i hafvet utskjutande udde, och Staden, samt hela Colonien ännu i almänhet kallas för Cap och Staden således, ehuru anlagd för snart 150 år sedan, ännu ej fått något enskildt namn, som nog samt tilkänna gifver både mycken förglöshet och flåt Police, så är ej underligt, om hemmanen ofta bekomma de orimeligaste namn.

Hottentotterne ägde omkring benen en sådan mängd af låder-remar, at de råkade stundom öfver sjelfva vadorne, så at de derigenom voro väl friade ifrån giftige ormars bett, för hvilke jag tåmeligen sannolikt gisfode, at de här å orten brukade dem.

Guld-

Guldfinken (*Loxia orix*) fades först äta bloman uti hvetet (*antheræ tritici*), och sedan fjelfva kornen. Den hölt sig här uti oråknelige skaror, i synnerhet vid de åar, som voro bevåxte med en hög fåf, på hvilken den hade byggt sine nästen, och hvarifrån deis qvittrande i synnerhet emot aftonen, då många hemkommo, hördes lång väg. Honan sågs alltid grå; men ifrån Julii månad til Januarij, framkommo sinaningom Hanens blodröda fjådrar. Denne fogel är något mindre än *Loxia capensis* och har äfven mindre, helt gröne ägg, då deremot *Loxia capensis* har grå ägg med fyrtia fläckar och något större. Denne fogel är annars som hela Domherreslägtet, ganska dum, och derföre så mycket svårare, at skråma ifrån hvetåkrarne, der mängden af denne fogel ofta gör Landtmannen betydelig skada. Skjutas de med bösfa, hvaraf många gemenligen falla för hvarit skott, så flyga de andre straxt dit igen, och sky icke för någon fara.

Korrhanarne märktes här äta blomknopparne af *Cotula turbinata*, som växte almån i alle låge sandfålt.

Den 3, ankommo vi til Floris FISCHERS gård. Ända ifrån Groene kloof, och

och ån vidare utåt kallades detta landet Swartland, som åger sin egen Kyrka. På tredje året nu, sedan Kyrkoherdens död, hade här varit vacance, utan at någon annan ifrån Holland hunnit ankomma. En gång i månaden hölts här likvål Predikan af en Pråft ifrån Staden. Bönderne hade lång våg til Kyrkan, och stundom tvänne dagars resa.

Vi redo vidare *den 5*, up åt landet, längs efter och förbi Swärte Berg, til **STOFFEL SMIDT**. Dunorne började nu tryta, och landet blifva både högre och fastare.

Rosflök (*Raapuyntjes, Cyanella capensis*), kallades en löksort, som här ftektes och åts af Landtmannen.

Viscum æthiopicum brukades emot Diarrhoe, och nytjades åfven annars, som thé, til at drickas.

Den 6, ankommo vi til den unge **SLABBERT**, och hade bakom oss til vänster Picketberg.

Når man är uti Cap, tycker man sig se en sammanhängande stråcka af berg, liggande framföre sig; men igenom den
na

ha resa fant jag, at de äro åtskilde och ligga tillika uti flere rader:

Ribeck-Kastel är en bergsrygg; som utsträcker sig ifrån öster til väster, deråft Swarte-Berg ändas den sträckan. Desse gå alltså icke aldeles parallelt med den längre up liggande långa bergsraden.

Vi begåfvo oss vidare til en Sadelmakares CORNELIS GOSSENS gård; hvaråft jag nödgades lämna en af mine oxar; som blifvit halt uti höften och oskickelig til resans fortsättande.

Den stora Berg-rivier; som vi nu uphunnit; var af det myckna falna regnet ganska hög; och kunde ingalunda öfverfaras med vagn på vanligt ställe vid Vleermuys driften; utan

Den 7, passerade vi öfver honom med fårgan vid PIT. JUBERS gård.

Denne mannen håller alltid fårgan vid magt och i gång, samt undfår derföre en vacker summa penningar årligen; nemligen 8 gyllen af hvarje bondgård; som är belågen å andra sidan, samt desutom fårskild betalning af alle andre, som färdas deröfver. Alle bondhemman deltaga lika uti fårgans under-

hållande, antingen de äro store eller små, rikare eller fattigare, och antingen bönderne nytja den eller icke, ofta eller sällan. Det hånder, at flere bönder aldrig nytja den, utan resa den tiden up til Staden med sine varor om sommarren, då vatnet i denna åen är lågt och då de med vagn lätteligen komma öfver å-driften.

Härifrån styrde vi vår kosa til JOHANNES LIEBENBERG, hvaråft nu begynte visa sig både Vingårdar och Trågårdar med Citron- och Appelsin-trån. Vågen var nu fulkomligen hård, bestående af rödaktige klippor, och fältet nog grås-rikt.

Den 8, fortrede vi til CHRISTIAN LIEBENBERGS gård, och *den 9,* til GERT KEMP vid Dasli klipp, samt sedan förbi FREDRIK LIEBENBERG, öfver den svåra Kartous Bergsklofven, til VILHELM BURGER, dit vi om aftonen, både våte och håpne ankommo; våte af et hållande regn, som under hela passaden öfver berget genomblötte oss, och håpne öfver en den svåraste och brantaste våg, vi någonsin set, och den få människor, utan at färdas den, kunna göra sig något rätt begrep om. Kartous kloof,

kloof, som går öfver samma bergssträcka, som Rode Sands kloof, men närmare nedåt norra ändan, anses också af Landtmannen för en af de svåraste vägar öfver Africas berg. På västra sidan är den ej mycket hög, eller således svår, men blir deremot så mycket förkräckeligare på den östra sidan, der den är ganska brant, der vägen är både stenig och smal, och der på vänstra sidan visar sig en afgrund af djup nedan före. En enda hand breds misshandling härstades, fäster vagn, oxar och kusk i yttersta äfventyr. Öfverfarten blef ock nu så mycket farligare, som vägen af regnet var hal och kreaturen lätteligen halkade. Bondgården låg straxt nedan före vid bergets fot, der både Bonden och des Hustru stodo förvånade öfver sine främmande gästers oförmodade ankomst, til et sådant ställe och i sådant väder.

Landet är lika som Rode Sand, en bred dal, omgifven med berg, icke allenast å ymse sidor, utan också vid bägge des ändar, vatnad af en å, som kallas Olyfants rivier, och mycket gräsrik. Ifrån Rode Sand är den aldeles afsköndrad med Winterhoeks och andre til-

stötande berg. Den är få vida olika Rode Sand, som detta landet är ganska mycket lågare, och äfven ansefningen smalare, endast af någre bösfskots bred.

Den 10, glade, at efter en få vådelig resa, åga våre åkdon i behåll, förfogade vi oss längre nedåt til SKALK BURGER, och reste öfver Olyfants rivier, som vi sedan lämnade til vänster.

Sedan vi något litet frukosterat, begåfvo vi oss til Varma Badet, som låg et stycke ifrån gården, at bese det samma. Vågen dit var ganska sänk, vatnsjuk och besvärlig, innan vi hunno närmare up til bergsfoten.

Detta Olyfants Varma Bad, kallas också Engela Badet, efter en Fiscal ENGELMAN, som först låtit uprensa det, och bygga på Compagniets kostnad, et anständigt och vackert stenhus, til bekvämlighet för dem, som nytja badet. Käll-ådrorne upkomma på östra sidan af den långa bergs-raden, något högt ifrån sjelfva bergsfoten, och det i en klof, som går snedt emot söder inåt, och formerar der en tvärklof. Ådrorne äro flere, men i synnerhet trenne, som förnåmligast leda sit vatn in uti flere små

små hyttor, färskilde för Colonister, för Slafvar och för Hottentotter. Uti alle desse voro tre eller fyra trappor ned uti vatnet, på hvilke de badande efter behag kunde sitta och tillika et golf på ena sidan, der de badande kunde ligga under fvetningen. Vatnet var härstädes icke kokhett, utan endast ljumt, hade ingen smak, fätte ingen ochra eller annat sediment, utan ågde endast en (*Conserua*) grön växt i fine rånnilar. Sålunda ligger det på samma sida af samma bergsråd, och är af samma art, som det förut p. 184, beskrefne Brand-Valleys varma badet. Man kan med detta vatn, lika som med det förra, tvätta linkläder, utan at det fläckar, och koka mat, utan at den deraf får någon osmak. Den blå färgen på socker-papper förändras icke af det samma.

Vid gårdarne härstädes ågdes både Vin-och Frugt-Trågårdar, samt för boskapen skönt bete.

Bergen til höger skilde Bäcke-fält ifrån denna dalen, och tycktes utgöra fem betydande ryggar, skilde åt med djupa dalar, som efter de skott, vi der lossade, gånvo itererade Echo, lika som efter åskan. Et platt och högt berg med

tvåanne hufvuden vid fidorne, kallades här lilla Taffelberg.

Den 11, redo vi förbi ANDERS LUBBES gård til en gård, som tilhörde PIT. GAUS.

Lejon och andre odjur voro nu mera få förjagade och ikrämde ifrån desse Bergstrakter, at Landtmannen fållan hade besök af dem. Landtmannen betalar dock ännu til Compagniet en gammal skatt, som kallas Lejon och Tigerpenningar. Denna betaltes af hvarje Borgare med 4 R:sdr, för Lejon, och 2 gyllen för Tiger-hjelp, af hvilken Cassa den tiden, då landets upodlingar utvidgades, och odjur mycket hindrade och oroade Colonisten, et vist præmium betaltes åt den, som sköt eller fångade något af desse djuren. I början betalte Regeringen 16 R:sdr. för et Lejon, och 10 Gyll. för en Tiger. Sedan blef summan få förminskad, at för en Lejonhud betaltes 10 R:dr. och för en Tigerhud endast 6 Gyll. Nu mera, sedan desse odjuren uti största delen af Colonien blifvit få utödde, at de fållan eller aldrig mera låta se sig, betaltes intet præmium vidare derföre åt de långst bort boende nybyggare, som endast ofredas af dem,
der-

deråft de icke upföra, och upvisa i Capstjelfve odjuren lefvande, som icke möjeligen låter sig göra. Denna til et vist ändamål inrättade Skatten uphörer likväl icke, sedan ändamålet är vunnit, och orsaken uphört, utan har iklådt sig samma natur, som Skatt och Casfor på många andre ställen.

Utom den Skatt, som Landtmannen årligen betalar för sit hemman, betalar han ockfå för Vaxljus årligen 4 R:sdr., för hvarje Håst 1 Holländsk styfver, och för hvarje hundrade Får 1 Gyllen. Lika få betalas af hvarje Borgare, fattig och rik, han må åga stor eller liten, svag eller god gård, en viss afgift för våg- och gatulagning. För bro och färja betala åfven alle lika, antingen de hafva sin våg åt stället eller icke. Deremot är han fri för all Rustning, Krono- och Prästtione, Vågrödning, Skjuts, Dagsverken med mera.

Efter Måfslingen såg jag hos en Flicka en elak lårning, som var qvar, nu på tredje året efter sjukdomen, och bestod uti blånader (*sugillationes*) i pannan, och under ögonen, som voro grönagtige, varade 2 å 3 veckor, gingo bort och kommo åter igen. De nämnde ställen

voro håraf i synnerhet vanstälde, ehuru de åfven höllo sig på andre ställen, som på armarne och händerne.

En til åren kommen Bonde hade åfven efter Måfslingen, en god flång af Lungfoten, hvilken jag likvål sedan förnam, blifvit fulkomligen återstæld til hålfan, af de medel jag för honom anordnade.

Följande dagarne fortsatte vi vår resa längs efter Dalen, til BARENT LUBBES gård, förbi Pickeniers klof och MATTONS gård derstädes, som lämnades til vänster.

Den 14, började landet blifva kulligt och berg-agtigt, och vi anlände til unga BARENT LUBBE, vid åndan af klofven.

Roten af en Stoebe, som här växte, luktade aldeles lika med Valeriana phu och torde göra någon verkan emot Fallandesfoten.

Den 15, begåfvo vi oss åter på vägen, försedde med någre dagars matfåck, och årnade nu tåga öfver bergen til KIS KOOPMANS gård, sedan vidare til SPANNENBERG öfver Dorn-rivier, och åndteligen til CLAS LOSPERS gård,
be-

belågen i det understa Bäckefåltet. Men vi hade icke länge tågat up före bergsbranterne, innan den olyckan hände mig, igenom kuskens mindre försigtighet, at Kårran stjelpte omkull, och Stången bråktes, så at det var aldeles omöjligt, at vidare fortfatta resan på en förestående bergig och ganska svår våg öfver obebodde bergsryggar. Vi nödgades således bota skadan med omlindade rep, så godt, som ske kunde, vända om til Bondgården igen och taga något annat beslut.

Sedan jag ännu mera fåt omlaga mit til en del förlorade åkdon, beslöt vi, at låta både vagn och kårra, småningom tåga tillbaka genom Pickeniers klof, och sedan landet upåt, genom Rode Sands klof, til Rode Sand, at derstädes uthvila och förbida vår ankomst. Emedlertid gjorde jag och min Engelske Resekamerat til håst en resa, längre tillbaka upåt Dalen, til GAUS gård, hvaråft vi redo igenom den långa Elands-klofven, öfver bergen til det så kallade kalla Bäckefålt (*Koude Bockeveld*), til BERNARD FORSTER.

Elandsklof var ansefningen bred och hade en stor rivier.

Detta landet, som är belågit emellan understa och varma Bäckefåltet, samt emellan Olyfants klofven och Carrofålt, ligger ganska högt, och är vintertiden tämeligen kalt; ehuru det ändå icke är så kalt, som Roggefålt, som ligger längre bort på andra sidan af Carro, och hvars inbyggare flere månader i året, nemligen ifrån April til September nödgas för köld och snö nedflytta til det underliggande varmare Carro, som då får vatn och sit regn med åska. De, som bo uti detta Bäckefålt flytta vålstundom någon tid på året öfver bergen med sin boskap til Carro, men sådant är dem likvål strängt förbudt.

En Orm, som kallades Boomslang, berättades uti trån fluka i sig foglar; och (*Roodbeckjes*) *Loxia astrild* gjorde skada i Trågårdarne, der den upåt blommar och frön.

Stenbäckarne, och i synnerhet Dykarebåcken (*Duykers*) gjorde ofta skada i Trågårdarne, deråft de afbeto trådens utskjutande knoppar. Springbåcken gör äfven mycken skada i Hvetåkrarne, i synnerhet, som den kommer uti troppar. Den låter icke fånga sig, hvarken uti snara eller för ställbåsa. Den måste
skju-

skjutas med förfåt i de åkrar, dit den plågar komma. En karl gräfver sig då en grop i åkren, der han kan sitta fördold, tils de komma nog nära, at kunna skjutas med löpkulor.

Kalla Bäckefåltet är i det närmaste af lika bredd, som Olyfants klofven, omgifvit med höge berg å ymse sidor, hvilke emot Nordväst sluta tillsammans och lämna endast en trång ingång til et litet på andra sidan om den liggande slått fålt. Här faller stundom snö, som någon tid blir liggande osmält.

Ehuru kalt detta landet är, har det likväl fordom varit af Hottentotterne mycket mera bebodt, än det nu är af Europeer, som härstädes uptagit någre få hemman. Öfver alt bo Hottentotterne flere tilhopa uti sine samhållen, ofta flere hundrade uti store byar; lefva af rötter, vilde djurs kött, och egne hjordar, til hvars bete hela landet lämnas öpet; samt åro med litet nöjde. Deremot skal hvarje Colonist åga ensam sin egen gård, en del af jorden skal användas til hvetåker och vingård, och boskapshjorden vara stor och talrik; vilde djur förödas utan barmhertighet, eftertankar och hushållning, så at somlige ned-
skju-

skjutas för ro skul, och somlige utrotas, antingen för den skada de göra honom i des hushållning, eller för deras hudar och skin,

Bäckefålt är annars tåmeligen flått, utan buskar och skog; utom några låga Ronnoster buskar, som fållan fynas, hyfer det endast grås, och på någre ställen en fort högre fåf. Vid sjelfva bergen ser man fållan någre trån af *Protea grandiflora* (*Waageboom*), som stå strödde och låge.

Hela detta land har fåt sit namn af den få kallade Springbåcken (*Capra pygargus*), som i strödde fläckar håller sig hårfådes, och visse år ankommer hit ifrån de långre bort liggande lånder, flyttande, til et oråkneligt antal.

Bergen, som ligga åt ymse sidor, åro aldeles nakne, som en gammal mur, hōja sig up utan at åga någon afflutande fot, eller någre nedan före liggande kullar, som vanligt år vid andre berg. De fågos af luftens åverkan mycket tårde och låra efter hand nog föråndra sit utseende. Luften utvittrar en del af des particklar, och desse bortslåpas sedan af regn, utom större stycken, som
stun-

stundom utfalla och holor, som tilkomma af qvarstadnande regnvatn.

Klipporne, som ågde många spetsar, bestodo stundom af en gytring af qvartsstenar, qvartsgrus och sandsten. Af fuktighet spricka desse, losna och ändteligen utfalla, samt nedrulla uti stora stycken. Häraf se bergen sönderrifne ut, och tolka sjelfve sin ur-ålder och sin förstöring. Hårdheten i bergens stenart är ganska olika; och för samma orsak skul des uplösning. På många ställen funnos kiselstenar, inspackade uti stora klimpar, stundom til hela hundra- och derutöfver. Stora kullar funnos här ockfå, som bestodo af sandsten, hvilken underst var krithvit, som kalk och lös, samt öfverst gul med någon blandning af gul och röd färg. Uti däl- derne och vid bäckarne fanns den finaste sand, som såkert ofvan ifrån bergen och des kullar, med regnvatnet dit blifvit nedslåpad. Bäckefåltts bergen emot östra sidan hafva sine floar snedt liggande, lika som bergen undergått någon sjunkning. Äfven de bredare floar voro sådane, så at de voro lägre emot nordväst och högre emot sydöstra ändan.

Des-

Desse store och hõge bergsryggar, som ligga i flere rader, skilde åt med bredare och finalare klyfter och landstyc-ken, åro således Södra Africas Fjällar.

Springbåcken (*Capra pygærgus*) håller sig ingalunda i bergen som Rhebåcken, ej eller uti buskaget, som Stenbåcken och Dykarebåcken, hvaråst hundar lätt skulle kunna fånga honom, emedan han der ej kan komma fårdeles fort; utan på flåta fålten, der han gör de underligaste och vackraste språng, til hela famnen eller mera uti luften.

Ibland de få örter, som bergen ågde, fans den befinnerliga Flugbusken (*Roridula dentata*), hvars blader åro öfvertäkte med fina hår och en seg flemig våtska, vid hvilken smårre insecter alltid fastna. Den infattes i hufen, för at dermed fånga flugor.

Den 18, redo vi til ISAK VISAGE. Fåren råknades hår morgon och qvål, då de ut-och insläptes, samt märktes i öronen, antingen et eller bågge, för at igenkännas, då de kommo at blandas med andre. Detta råknandet var alltid Matmors fyfla, hvilken också gifvit hvarje får sit eget namn. Et förträffligt

ligt minne och dagelig erfarenhet hade få skårpt hannes upmärksamhet härvid, at om något ibland flere hundra år var borta, saknade hon det genast.

Den 19, förbi NICLAS JANSSENS gård til CARL VAN DER MERWEL.

Et Taffelberg, som ligger enstaka midt uti landet, är åt Nordvästra sidan platt åfvanpå, och brant på sidan; men åt sydost är det kulligt aflutande och mycket högt.

Hvetet var härstådes ännu icke kommit i ax, hvilket vi dock på andra sidan af bergen redan set, och årterne såddes nu först. Här både sås och skåres et par månader sednare, än närmarre Cap och i det på andra sidan lågre liggande landet.

Ehuru Landtmannen, desse bergens invånare, bor så högt, fråger han dock alltid, ehuru ganska orätt, at han skal resa up til Cap, fastän landet dit åt flutar af, och blifver mycket lågre.

Stora hjulet på Africanska plogen åger åtta ekar, och är så gjordt samt försedt med en jernskifva, at det ej kan tagas af. Det lilla hjulet til vänster har
en-

endaft fyra ekar, och löper alltid på gråsvallen, och håller således plogen jämn.

Den 20, reste vi til VILHELM PRETORIS, som ågde en väl belågen gård; men luftstreket är här i Junii, Julii och Augusti månader så strängt, at mycken snö faller, stundom flere dagar å rad, och istappar frysa under taket. Alle Kalfvar, Lam och Föl, som på sådana dagar framkomma, då frosten varar, dö bort utaf köld och hunger i fallorne, i hvilke de hållas inneslutne, utan at kunna utsläppas på bete.

Sedan reste vi förbi JAN RASMUS och VAN HEERES gårdar, til JACOB PINARDS gård, hvaråst litet skog fans. Vården med sin hustru var nu icke hemma, utan endaft et par slafvar och några Hottentots ungar. Vi måste altså nöja oss med, at öfver natten åga tak öfver hufvud, utan at för öfrigt njuta, antingen våt eller torr förplågning, oagtadt vi utan mat fortridit hela dagen, och hade ännu flere mils väg til nästa hemman.

Och som ingen välfågnad här uppehölt oss morgonen derpå, *den 21*, begåfvos vi oss i god tid ut på vägen til SKALK VAN HEERE, hvaråst vi blefvo
vån-

Vänligen emottagne, och undfågnade både med frukost och et tåmeligen godt glas vin af landets egen tilverkning.

Hår börjades nu det Varma Bäckefåltet, hvilket skildes ifrån det Kalla med höge berg och backar, som voro stundom mycket brante och dem vi hade i dag farit utföre.

Varma Bäckefåltet ligger således mycket lågre, och år åfven i samma mon mycket mindre kalt. Då i det Kalla Bäckefålt vin endast kan odlas på et par ställen, och det ändå ej fårdeles mognar, så trifves vinstocken mycket bättre i det Varma, och ger et bättre vin. Det Varma Bäckefåltet år et litet land, hvarken mycket långt eller bredt, utan mera rundt och inneslutit inom bergen, likasom af en cirkel. Utgången ifrån det år endast genom trånga öpnningar vid Mosterts huk och Hex-rivier. Landet år flåt, öfver alt bevåxt med grås, utan buskar, och har ganska litet qvar af den förjagade Springbäcken.

Emedan tvänne unge bönder här ifrån i dag årnade resa närmaste vägen til håst öfver de höge bergen, til det på andra sidan liggande Rode Sand, så

beslôto vi, at âfven begagna oss af detta tilfâllet, och gôra dem fôlj. Men som min Resekamerat, sedan vi upkommit et stycke emot bergen, saknade sin kapp-fâck, och måste vânda om, fôr at hâmta den, och vâre under lång resa redan utridne hâstar icke fôrmodde få snålt lôpa i bergen, blefvo vi af vâre vågvisare efterlâmnade, och fôrlorade omsider i bergens branter, aldeles gångstigen, så at vi nödsakades vânda om til gården igen samma våg, som vi nu fôrgâfves tilrygga lagt. Derifrån redo vi genom en stor del af det Varma Bäckefålt, och fôre afton ankommo til en vacker gård, rik på stor boskap, mjôlk och smôr, som tilhôrde PET. FUNERE.

Hârifrån hade vi ingen annan våg til Rode Sand, ån genom Mostertshuk, en dal som var mycket låg och trång, emellan de å ymse sidor ganska hôge bergen; men denna resan var âfventyrlig denne tiden på året, då de store och brede bäckar, som vi i dalen hade at genomvada, nu voro ganska fulle.

Fôr at lyckeligen komma ôfver detta farliga stâllet, betingade vi oss en drång, som til håst skulle rida fôrut och

och såsom känd på orten, utvisa för oss de grundaste och minst farlige ställen.

Den 22 Oct. begåfvo vi oss på resan.

Vid första inträdet af Mostertshuk, var vågen ganska stenig, bergaktig och brant, och vi hade sedan åtskillige strömdrag och åars grenar, at vada öfver, som Brugdrift, Stroomdrift, Else-rivier och Diepdrift, utom andre finårre grenar af bäckar, som förenade utgöra sedan den store Brede-rivier. Desse åar voro så mycket farligare, at öfverkomma, som vatnet icke allenast stod håstarne under buken och långt up på sidorne, utan store kullerstenar lågo på botnen, nedrullade ifrån bergen, at håstarne med möda kunde gå, och strömforsen var ofta så stark, at håstarne med svårighet kunde hålla rätta vågen.

Bredevid strömmarne växte åtskillige buskar, i synnerhet någre Gerania, som gåfvo en angenäm, stark och förfriskande lukt ifrån sig.

Omsider framkommo vi lyckeligen til Rode Sand, hos DE WETT, der våre oxar redan fått hvila och hämta något hull, samt nya krafter til den förestående resan.

Vinterhuken, et berg, som slutar Rode Sand åt norra ändan, och skiljer det ifrån Olyfants klofs landet, låg ännu flåcktals täckt med hagel.

Gli kallades på Hottentottens språk en umbellat, hvars rot Hottentotterne samla, torka och pulverisera, samt med kalt vatn och honing, i et trog tilhopa blandade, låta gåsa öfver natten, för at deraf erhålla en fort mjöd, som de dricka för at blifva rusige. Et par glas här af skal vara nog, för at gifva rus, hvar på ingen hufvudvärk följer. Af rotens pulver tagas endast et par goda händer fulla.

Vinterhuks bergen visiterade jag i år ännu nogare, än förledit år, ända up til dess högsta toppar. Flugbusken växte här ymnigt, och den rara *Protea nana*, hvars bloma liknar en törn-ros, fans endast på detta ställe. På ena sidan af berget var et vackert vatnfall, utföre en lodrät brant, hvarunder berget ågde en utholkad hola, som var upfyld af åtskillige buskar. Min hog drog mig våldit, men en lång omväg hade måst göras, för at komma til detta ställe. För at undvika den mödan, vågade jag här göra et språng nedåt, af åtminstone 10 el-

eller 12 famnars högd, utan at det minsta skada mig, emedan buskaget hindrade mig, at falla hårdt. Ibland andre fålsynte växter, fant jag också här den rara *Difa cærulea*. Uti desse bergen fanns en vacker, röd, finbladig *Skiffer*, som utgör breda (*strata*) floar. Den samma finnes ock i store nedfalne stycken, hvarstals med annan sten, lika som en *Marmor*. Underligt föreföll det mig, at hvarken här, eller annorstädes i bergen, fanns någon kalksten, eller något kalkberg; icke eller marmor, eller flinta, utom en strålgips, som blifvit funnen i bergen vid *Hex-rivier*.

En Bondhustru såg jag härstädes af låtja och god-dagar så stor til växten, och tillika så fet, at jag icke fet mer än en enda desfs like, på et annat ställe här i landet, men icke någon, utom det samma. På vågen i *Cap* hade hon låtit väga sig, och då gåt up til 334 *Skålpd.* eller 16 *Lispd.* och 14 marker.

At *Rode Sand* endast är en dal mellan höga bergs-ryggar, såg jag tydeligen deraf, at i gropar, der det strömmande vatnet hade bortfört jorden och utgräfvit rånnilar af en eller tvänne famnars djuplek, grunden syntes bestå

C 3

af

af nakna bergsklippan med fine vårf, hvilke der stodo på kant, nästan lodrätte, och endast något litet lutande åt sydost. Desse vårfven voro af vatnet mycket upblötte, löse och bleke, liknande en hårdnad lera; desse hade uti mellanrummen sand, som vatnet medfört och der aflastat.

Landtgårdarne ligga härstådes ej fårdeles långt ifrån hvarandra, och Colonisterne äro almänt förmögne. Både Vingårdar ägdes här i stor myckenhet, och Hvetet såddes til anseelig mängd, samt Frugt-trågårdar voro öfver alt anlagde. Landet frambragte således de måst lönande afkastningar, såsom Vin, Hvete, Apelsiner och Citroner. Kölden kunde likväl härstådes vintertiden stundom vara strång nog, ja så, at den förflutne vintren, som här å orten fades hafva varit ovanligen kall, den unge vinstocken nog lidit, och på någre ställen frusit aldeles bort.

Boskap och Får höllos här ej flere, än som til husets föda kunde behöfvas, och vagns-oxar handlades stundom ifrån andre ställen.

En liten Dufva, förmodeligen den min=

minsta af alla, kallad Maquas Duyv, (*Columba capensis*), hölt sig mycket uti Trågårdarne, och sökte der sin föda af frön.

Ixia bulbifera, en lökväxt, med röd bloma, växte här i största ymnighet. På närmare håll sågs den väl stå glest nog, men på längre afstånd såg fältet ut, som det varit täckt med et stycke Skarlakan.

Likafå fans endast härstädes, vid bäckarne, den gröna varieteten af *Ixia maculata*, en annan hög lök-växt, som är både vacker och besynnerlig, med sit långa ax utaf gröna blomor, de der äro så falskynta uti hela världen.

Den 28, fortsattes vår resa öfver Brede-rivier, hvars grenar så slingrade sig fram, at vi flere gånger måste öfvervada dem, innan vi hunno til JAN SLABBERTS gård, der vi togo natt-herberge.

Den 29, til PHILIP PLAISIR vid Saf-frans klof, et ställe, der en gångstig finnes öfver bergen, som man kan färdas til håst.

Vidare til JAN DE TOI. Landet hade nu börjat blifva både bredare och flåtare. Tois klof kallas åter en gångstig härstä-

des öfver bergen, som man också kan färdas til håst, då man kommer fram vid Drakenstein midt emot Parl.

Brede-rivier lämnades nu af oss til höger, och det flåta landet, som här ligger omkring floden, samt deraf öfverfvåmmas, kallades Goudena.

Långre fram låg Brand-valley, midt emot hvilket, på andra sidan af berget, ligger Stellenbosch.

Den 30, redo vi förbi DE PLOIS gård, öfver Hex-rivier til KEIJSERS hemman.

Fåltet var här Carro, och Fåren fågos åta de saftfulle Mysembryanthema (*vygebosches*), hvarefter färdyngan fades vara odugelig til gödsel. Landet begynte också blifva ju längre, desto mera kulligt.

Den 31, ankommo vi til ALOWEN SMIDTS gård, som ligger gent emot Hottentots Holland. Landet ågde här många kullar och bergs-ryggar, som lågo tvårt före.

November den 2, til Fru BRUELS gård, redo vi öfver en af de tvårtföre liggande Bergs-ryggar vid ena sidan, hvarefter vi kommo likasom uti en annan Bergsdal.

Ber-

Bergen til vänster kröktes nu något och ströko mera OSO ut.

Vidare til PHILIP BOTA, hvars gård låg gent emot Tigerhuk, som låg bakom de berg, hvilke utskjuta ifrån Hottentots-Hollands berg.

Bergsraden, som continuerat ifrån Witsenberg, tyktes här kröka sig åt öster, och likasom aldeles tryta; men vid nogare efterseende befans den sträcka sig ännu längre ut, och fortsättas af bergsryggar, som endast lågo något längre inåt, sammanhängande med samma bergsråd.

Vi öfverforo sedan CLAS VOGTS rivier, hvilken deraf fåt sit namn, at en Colonist, vid namn CLAS VOGT härstådes blifvit til döds trampad af en Elephant och det så, at knapt tekn efter benen syntes i stoftet.

Samma dag fotsatte vi resan til GERT NELS gård, vid KOCKMANS klof och rivier.

Mattegoods (*Matjesgoed*) kallades härstådes en fort såf, som växte uti ån, hyaraf mattor flåtades, som nytjades af Landtmannen til tält öfver vagnar, och

åfven at ligga på. Desse mattor voro mjuke och böjelige, och såfven, af hvilken de förfårdigades var en gråsfört, som jag kallade *Cyperus textilis*, af hela två alnars högd, och derutöfver, tjock nästan som en tobakspipa, och inuti pipig.

Den 3, reste vi til DROSKIS gård. I detta Landsftek, åfven som i hela det längre in liggande landet, fades regn falla med fydoftan vind, hvilket sker alldeles tvårtom vid Cap.

Landtbönderne skötte här almånt fine gårdar med lifegne Slafvar, och desse Slafvar agades icke allenast af Husbonden sjelf, til husbehof, utan vid svårare förbrytelser af Landrostens police betjänter.

Når Landtmannen någon gång nödgas antingen för några svårare brott, eller för en obotelig låtja och vårdslöshet, hos Öfverheten anklaga någon af fine Slafvar, hån timer stundom den befyinnerliga omständigheten, at om Slafven faller i tycket, få nödgas ägaren fålja honom, antingen han det vil eller icke.

Nov. den 4, anlände vi til den namnkunnige JACOBUS BOTA, en man, som
nu

nu var 81 år gammal, och efter 12 Söner ågde utaf sin egen afkomma 190 lefvande själar. Det är likvål icke denna, ehuru i sit slag annars synnerliga omständighet, som gjort hans namn få mycket kändt och kunnigt i et nybygge, der man gifter sig tidigt, och der folkökningen är mycket stark; utan en olyckelig händelse, som timat under en af desfs jagtfårder: då han var 40 år gammal, sköt han i et skogs-snar et Lejon, som straxt nedföll, utan at han kunnat blifva varse, at de voro tvänne i fålskap. Det andra Lejonet rusade genast på honom, innan han kunde medhinna, at å nyo ladda sin bösfa, och icke allenast fårade honom med desfs stora och skarpa klor, til desfs han föll i dåning, utan i synnerhet med tänderne så fargade vänstra armen och sidan, at han blef likfom död liggande på marken. Lejonet, som oftast är för mycket ådelmodigt, at på en död människa fullfölja sin hämd, då hungern ej drifver det, at dermed stilla magens behof, låmnade honom i detta tilstånd, så at hans tjänstefolk omsider kunde föra honom hem. Desfs hustru, en rask och tiltagfen kvinna, hämtade straxt åtskillige vålluktande krydder. Desse kokade hon i vatn, och

och med decocten deraf tvåttade sedan dageligen, och förbant des sår, så at han åndteligen återvan sin hålla. Uti armen blef han likvål så skadad, at han aldrig mer kunde lägga något gevär til axelen eller skjuta något vildt. Denne mannen hade varit en af de starkaste Jägare uti hela colonien, och igenom Elephanter skjutning, samt tåndernes förfäljande vunnit anseelig förmögenhet. Han berättade mig, at i des ungdom var Colonien ännu föga utvidgad inåt landet, och at Hottentotterne deruti voro så talrike, at de Christne nybyggare ej utan fara kunde färdas så långt inåt, som til Swellendam. Den tiden voro också Elephanterne, äfven nog nära intil Cap, så ymnige, at under up- och återresan under vågen flere af dem kunde fållas. Sålunda hade denne mannen ofta på en dag skutit 4 eller 5, och stundom 12 til 13. Tvåne gånger hade han, då han utfarit på Elephants jagt, i sin lefnad, nedfålt med böfsan 22 Elephanter, på en enda dag. Elephanten skjutes altid af gode Skyttar uti et enda skott, men skulle kulan träffa någon af framfötterne, så at benet afskjutes, då måste två skott lossas. Skytten laggar altid så, at kulan kommer at gå

ge-

genom lungan, som alltid är det fåkraste skottet. Kulan är blandad med en tredjedel ten och våger et fjerdedels skålpund, efter hvilkens storlek bösan är afpassad och ansefningen tung. Hvarje Elephants hane kan åga hvarje elfbens tand ifrån 30 ånda til 130 skålpund. Desse uphandlas af Holländska Compagniet, emot en Gyllen för hvarje skålpund.

Landet började här blifva mycket kulligt och gräsrikt, samt ågde tilräckelige vatn-bäckar med något skog i bergsklyfterne.

De bergen, som utstråkte sig ifrån Hottentots Holland, började längre inåt blifva allt mer och mer låge, åndteligen afbrutne ryggar, och omfider sågos de aldeles uphöra och åndas.

Den 5, fortredo vi til JURGEN BOTA, en son af den förutnämnde ålderstegne mannen, vidare förbi BLANKENBERGS gård til Rock vid Keurebomsrivier.

Här sågo vi en Apa ifrån Hautni-quas skogar, något liknande *Simia sabæa*. Fötterne voro alle svarte och stjerten brun emot åndan. *Testiculi cærulei* liksom Kopparvitriol.

Här-

Hårifrån begåfvo vi ofs til Swellendam, och sedan til Compagniets Post vid Buffeljagts-rivier, hvaråft vi togo ofs någre dagars hvila.

Swellendams colonie, som lyder under sin egen Landroft, hade blifvit anlagd för vid påfs 30 år sedan. Den fick då sit namn efter SWELLINGREBEL, som den tiden var vice Gouverneur eller Secundus (*Tweede*) i Cap. Den förste Landroft var härstådes RENIUS, den andre ORACK, som ånnu lefde, men hade afked, och den tredje var den nu varande, vid namn MENTZ.

Compagniets Post hade i början blifvit anlagd, til beskydd för de nybyggare, som härkring, och längre inåt landet satte sig ned för at göra upodlingar, och drifva boskaps afvel. Den blef därför aldraförst anlagd såsom en skans försed med 7 man, och en Corporal; men sedan landet blifvit tätare bebodt af Europeer och Hottentotterne dragit sig undan, blef hela detta försvarsverk öfverflödigt och onödigt. I desz ställe har härstådes gården blifvit inrättad til någon boskapskötsel, och Soldaterna användas til at uti den så kallade (*Groot Vaders bosch*) Farfars skog, til Compagniets
niets

niets förnådenhet hugga åtskillige forter flögdverke, hvaraf et vagns-lafs hvar tredje månad upköres til Cap, utom det, som folket, til sit bättre underhåll, få upföra och förfälja.

Til gårdens tjänst nytjas de Hottentotter, som ännu äro kvar, af fordom talrike slägter. Jag utforskade i år nogare deslas lefnadsfåt, seder och sedvanor.

Då Nyttåning första aften visar sig, får man se Hottentotterne springa, tagga af sig hatten och niga. Äfven så är den ceremonien ännu icke aldeles bortlagd, at vid en viss ålder göra ynglingar til man, då de derefter afföndrade ifrån qvinfolken, hålla sig bland mankånet. Sedan ynglingen, efter brukelig sed, blifvit öfversprutad med naturligt vatn, slagtas något kreatur och tarmnåtet af det samma bindes ynglingen omkring halsen. Männen dricka aldrig den mjölk, som af qvinfolken blifvit mjölkad. Hustrurna äga här ofta en riktig man, och en vicarius; lika så tagga männen stundom tvänne hustrur. Giftermålet fullbordas ofta dermed, at föräldrarne först tillspörjas, och at Bruden och Brudgummen sedan sofva tillsammans tils långt inpå andra morgonen.

nen. De afledne begrafvas uti grafvar, öfver hvilke ställas upfatte et Skôlpadskal, fylldt med något vålluktande pulver, och trenne qvistar af någon bulke, hvarefter Processen håller sig lustig. Af vildt, som jagas och fålles, må ingen åta, innan han blifvit gjord til man, och af samma djurs hjerta och hjertfäck må icke eller man och hustru åta tillika.

Hottentotterne åto nu mera sit kött, antingen stekt eller ordenteligen kokadt i gryta; men icke långt tillbaka, innan de af Europeerne hunnit förvårfva sig et sådant kåril, nytjade de det hos deras slågte vanligen brukeliga kokningsredskap, nemligen en låderfäck fylld med vatn, i hvilken köttet inlågges, och sedan upglödgade stenar, som med sin hetta bringa vatnet til kokning.

Pil och båge fåg jag desse Hottentotter bruka. Detta oansenlige, men farlige gevår nytja de icke allenast til försvar emot sine fiender, utan också, at dermed fålla vilde djur, oagtadt de nu mera fålla, i något af desse hånfenden behöfva nytja det. Bågen är en tums tjock och rund kåpp, af något mer, än en alns längd, hvilken spännes med
en

en strång eller sena. Pilen göres af något rör, tjockt som en gåspenna, knapt en half aln långt, vid hvilket ena ändan med en fin sena fastlindas en lancetlik jernspits, som bestrykes med ormgift. Flere sådane pilar förvaras i ett koger, af en arms tjocklek, och nästan en alns längd, med ett låck åfvanpå, som fastes med gångjern af låder.

Rabekin var ett spel-Instrument eller en art af Citra, gjord af en Calabass, och ett finalt bråde, med 3 eller 4 strångar, de der med skrufvar kunde utipånnas, på hvilket Hottentotterne spelte med fingrarne.

Kora var ett blås-Instrument, som dock icke så ofta brukades.

Et berg, kalladt Potteberg, syntes midt före gården ned emot hafsstranden, hvilket fades vara hela sex miln härifrån belågit.

En underlig Gråshoppa, rödagtig till färgen med halfva vingar, sågs i myckenhet söka sin föda på buskarne. När den fångades, utpräslade hon under en skifva, som fans under bröstet, en Fleming och blådrig vätska, likasom såp-lödder, hvilken täckte både djuret och fin-

grarne. Detta förnyades, så ofta våt-
 skan med en linnelapp aftorkades. För
 denna djurets egenkap, at fradga sig,
 kallade jag den samma *Gryllus spumans*.
 Larver eller halfväxte kråk af Grås-
 hoppan, *Pneumora*, fågos ofta i största
 myckenhet här och annorstädes på bu-
 skarne; men om dagen kunde hvarken
 jag eller mit fålskap finna en enda af
 detta djur fulkomligt med vingar, hvar-
 öfver jag mig mycket förundrade.

Rhebäckar, Ritbäckar (*Capra*) och
 Bontebäckar (*Capra scripta*) höllo sig
 mycket uti desse kullige och gråsrike
 fålt. Bägge könen äro försedde med
 horn och Bontebäckes kalffen är i bör-
 jan rödbrun, men blir med tiden hvit-
 fläckig. Ehuru det är svårt nog, för
 landets kal-het och djurets skyghet, at
 kunna komma Bontebäcken inom skott-
 håll, blef likväl en med kula af oss sku-
 ten. Det är alltid farligt, at nalkas en
 sådan Bäck, ty om den icke är aldeles
 dödsfuten, brukar han sine horn, och
 kan göra Jägaren, som kommer honom
 för nära, olyckelig.

En artig omständighet hade jag äf-
 ven här tillfälle at anmärka. Det hån-
 der

der stundom, då man skutit någon And uti åarne, at den antingen straxt försvinner, eller at man återfinner den med upåtne fötter. Detta härrör af Vatnskölpaddingar, som i sådane vatn vietas, och icke allenast angripa större Ånder stundom, utan i synnerhet deras ungar, dem de fatta och bita uti fötterna.

Den 10, förbi PETER BOTAS gård, Rietkuyt kallad, foro vi öfver Kerremelks och Slange-rivier, til Forès ånka, vid Duyvenhoeks-rivier.

Uti hela den landsträcka, som vi hittills genomfarit, alt ifrån Hex-rivier, hade jag observerat, at alle åar, utmed sine stränder voro försedde med ganska taggige trån af *Mimosa nilotica*.

Bergen, som utsträckt sig ifrån et vid Swellendam utskjutande hörn, gingo nu rät i öster och väster.

Den 11 November, begåfvo vi oss tidigt ifrån vår hederliga vårdinna, ned til Duyvenhoeks-rivier, som låg et stycke ifrån gården. Af det regn, som för kort tid sedan fallit, var denna Å ännu ganska hög, och fades oss vara äfven farlig, at öfverfara. Åarne här i landet åga dock gemenligen någre grun-

dare ställen, som äfven under deras högre upfvållande kunna med vagn och oxar öfverfårdas. At utvisa oss en sådan få kallad Drift, hade vår vårdinna haft den godheten, at medfånda en slaf; men som denne icke förstod eller kunde tala Holländiskan, måste han med tekande meddela oss sine underrättelser, som antingen af okunnighet eller ondskas voro aldeles förvånade, i det han för oss utmärkte en cirkelbåge til höger, som öfver ån hade bordt tagas til vänster. Jag, som af hela mit Resesällskap var den djerfvaſte, och måste under hela denna resan alltid fara förut och gå i spitsen, red altså nu utan betänkande in uti ån, til dess jag med håsten, i et ögnablick nedfönk i vatnet ånda til öronen, uti en ſtor och djup Sjöko-håla. Denna hade ſåkert blifvit min graf, deråſt icke, lyckligt vis, håsten kunnat ſimma och jag, som i ſjelfva farorne alltid haft den lyckan, at ej förſkräckas, nu med ſtilla ſinnen och ledige tankar, förſigtigt ſtyrt håsten, som vålfde håftigt åt ymſe ſidor i vatnet, och tillika hållit mig ſjelf, som af vatnet beſtåndigt uplyftades, faſt uti ſadelen. När jag hunnit vål öfver ſjelfva hålan, lyckades det mig äfven at vål komma ut-

ur

ur den samma, ehuru sådane hålor's kanter åro ganfka brante, så at de fållan lämna något fotfåste. Sådane hålor, dem Hippopotamus trampar til sine lågerstållen, finnas uti ganfka många åar, oagtadt fjelfva djuret nu mera icke finnes, utan blifvit dels bortskutit, dels til aflågsnare fristållen förjagadt. Mine håpne och förskrånkte Resekamerater stodo ånnu qvar på andra stranden, och vågade knapt anförtro sig åt et Element, som förekom dem så vådeligt. Emedlertid, sedan jag stigit af håsten, och låtit vatnet något afrinna, befalte jag mine Hottentotter, efter båttre gifven anvisning, öfverkõra rivieret, hvarefter sedan de andre medföljde.

Jag hade icke allenast mycken orsak, at tacka min Gud, som hulpit mig utur en så õgonskenlig lifsfara, som denna; utan jag hade hårtill så mycket större anledning, som denne dagen var just min 30 fõdelsedag, på hvilken Guds milda Fõrsyn behagat rådda mig ifrån en annars oundvikelig undergång.

Sedan våre åkdon voro öfverbragte, gaf jag mig icke tid, til at õmså torra klåder, som icke utan mōda och ompackning kunde uptagas; utan vi fort-

fatte resan hela dagen oafbrutit, förbi CHRISTOFF. LOMBARTS gård, til en gård, tilhörig DANIEL PLAISIR, dit vi före aftonen ankommo, och der vi blefvo vänligen emottagne.

Mit första göromål blef här, at om-laga min plånbok, mit fick-ur och andre saker, som af vatnets flod kunde taga någon skada.

En art af *Corvus*, som kallades Spreuw, fans både här och på flere andre ställen, i tåmelig myckenhet. Den var mindre, än en Kaja, svart med hvit uropygium. Denne fogel hölt sig altid i sällskap med den större Boskapen och Fåren, i synnerhet mornar och qvällar, innan Boskapen utslåptes på bete, och sedan den derifrån återkommit. Dets fyfla var, at af dem bortplåcka Flått (*Acaros*), som ifrån buskarne nedfalla på kreaturen, bita sig ganska fast uti huden och förorsaka dem mycken plåga. Foglen är mycket vild och skygg, så at, då en människa märkes ankomma, han genast bortflyger, och med mycket skriande varnar de andre, som då straxt rådda sig med flykten. Foglen fader göra sitt bo vid åar, utgrafvit uti sjelfva åkanten.

Flått

Flått (*Acari*), som plågade boskapen, voro icke mindre plågsamme för våre håstar. Ofta, då jag red igenom Buskaget, för at söka och hämta blomor och frön på sådane ställen, blef min håst, i synnerhet på hufvudet, så öfverhölgd af desse blodfugande kråken, at hvarken öron eller annat kunde synas, så at jag nödgades stundom ordenteligen låta mine Hottentotter löska håsten ifrån så besvärlige och plågande gäster, innan de hunno bita sig för mycket in i huden.

Den 12, til CLAS BRUYNs, och sedan

Den 13, til PET. DE WETTS Landgård.

Hela denna trakten ågde ymnighet af Aloë buskarne, hvilke på somliga ställen aldeles öfvertåkte backar och bergsfidor, der de på längre afstånd liknade en hel armée. Buskarne åro af en mans högd, med stammarne nedtil nakne, och en krona i toppen af brede, tjocke och kött-fulle blader.

Öfver alt såg jag Siasvarne nu fysfelfatte, at af nämnde buske aftappa och bereda Aloë-kådan, hvars nytta i Låka-rekonsten är åfven så förträffelig, som den af ålder varit känd, och blifvit brukad. DE WETT, som var ågare til går-

den, hade varit den förste, som börjat at tilreda denna kådan här i landet, hvarföre han ock sådes åga en uteslutande rättighet, at til Compagniet, emot et vist betingadt pris, lämna och försälja den samma. Flere bönder hafva sedan lårt konsten, at tilreda den, och sälja den nu stundom i Cap, til främlingar för mer än hälften bättre köp. Tilredningsfåttet såg jag vara ganska enkelt och enfaldigt. Det bestod, efter böndernes brukeliga talesfätt uti fastens aftapning och kokning. Tapningen kunde företagas alle tider på året, men uti eller straxt efter regntiden gäfvos bladerne ynnigare, ehuru tunnare fast. De dagar, då stilla och klart våder inföll, nytjades i synnerhet, för at aftappa fasten, emedan blåsvåder för mycket ihopknörper bladet, så at mindre fast fås och at den samma för snart stelnar. Til detta arbete nytjades merendels antingen Slafvar eller Hottentotter. Et blad, som först afskars, lades ned på blotta marken, och nytjades til rånna, hvar öfver sedan andre afskurne blader, å ymse sidor, med storåndan inåt lades, samt sedermera öfver desse ånnu andre blader, ånda til hela dusinet, och derut öfver, så at fasten af dem kunde afdrypa

pa i det först lagde bladets kupighet. Bladerne, som ej ält för nära intil stam-
men afskuros, blefvo icke skurde i fle-
re stycken, emedan de, efter böndernes
sågen, derföre icke skulle gifva mera saft.
På nys nämnde fått läggas efterhand
flere högar af blader, så fort som Slaf-
ven eller Hottentotten hinner afskåra
och lägga. När saften uphört at utrin-
na, aftagas bladen, och saften hålles uti
Calabaser, som härstådes så vål, som
på många andre ställen, är den fattigas
Bouteiller. Den måsta Aloësaft, som af
en arbetare på en hel dag således kan
samlas, är en stor Calabass eller litet
ämbar, dermed fylld. Saften kokas se-
dan hema uti dertil upköpte Engelske
jerngrytor, så länge, tils den blifvit så
tjock, at den ej förmår afrinna af en
tråstikka, som stickes deruti. Al oren-
lighet, som flyter ofvan på, afskumas
under kokningen. Saften sålunda inko-
kad til mer än hälften, utgjutes uti trå-
lådor, hvori den sedan får stelna. Af
tre delar saft fås vanligen en del stelnad
kåda och hvarje låda kan rymma ifrån
tre-til fem-hundrade skålpund, hvaraf
hvarje skålpund til främmande Nationer
i Staden af bonden försäljes til 3 eller
4, ja stundom 2 Holländske styfver.

Den 15, fortsattes resan til DANIEL PINARD, öfver Gouds-rivier. Denne flod är en af de större och anseeligare här i landet. Dets kanter voro på västra sidan mycket branta. Bondgården var belägen på andra sidan, på en tåmeligen hög backe. Denne floden sträcker sig långt inåt landet, och får således sit vatn ifrån berg, som ligga flere dagsresor härifrån, och som gränsa intill sådana torra landsträckor, som visstider på året få håftige regnskurar med åska. Af en sådan tillfällighet kan denne floden ganska hastigt fyllas med vatn, och svälla högt up, fastän här på orten är det vackraste uphållsvåder. Och af denna orsaken är denne floden ganska farlig, så at Resande icke böra lågra sig nära dets stränder, eller vid dets lågare ställen. Vatnet gick nu ända up til fadelen.

Vidare begåfvo vi oss i dag til DIRDELOFS gård.

Den 16, redo vi förbi flere egendomar, såsom DIRK MARCUS, BERNARDS Sons, och den yngre PLANTS gårdar, samt skyndade oss til Musselbay, til den äldre BERNARDS välbelägna landgård.

Hamnen härstädes är stor och anseelig,

lig, men inge Skepp söka den samma, utom i nödfall eller af olyckor drifne hit til kusten.

Et Danskt Skepp, Kron-Prinsessan, fördt af Capiten SWENFINGER hade här strandat och förölyckats, hvarefter ännu minnesmärken funnos.

Den 18, sedan jag under en dags hvila härstådes öfver alt besökt hafstrand- den, och des sändige kullar, som for- dom lärar varit talrikt bebodde af Da- maqvas Hottentotter, tågade vi förbi CLAS MEIJERS och JACOBUS TUNISSON BOTAS hemmans platser, och återkommo til DIRK MARCUS vid Hagelkral, en gam- mal man, och våldig Elephants Jägare.

Remar af djurs hudar nyttjas öfver alt af bönderne, i stället för rep, bå- de til dragtog emellan dragoxar för vagnar, och til annat bruk. Sådane remar fågo vi här göras smidige och brukbare med smörjning utaf fett, och stark gnidning emot trä.

Den 19, färdades vi up emot ber- gen, och in uti Harteqvas klof, til en lågerplats, kallad Groote Parde-kraal, deråft under bar himmel, vi för första gå-
gå-

gången, under denna refan, togo vårt nattherberge.

Den 20, besöktes flitigt hela förmidagen de ofs på alle fidor omgifvande bergshögder, och eftermiddagen fortsattes refan öfver Harteqvas klofven til Saffranekraal, deråft vi utkommo i et flåtare och jämnare land, kalladt Cannaland, af somlige Canaans land, samt passerade öfver Cannas högd (*hoogte*).

Här befannades, at flere Strutshonor vårpa i et bo, och at, om en människa med händerne vidrörer och handterar äggen, skola foglarne, som märka sådant af lukten, sedan ej mera vårpa på samma ställe, utan om äggen lämnas kvar, trampa dem i stycken.

Den 21, foro vi förbi ÅKER HEINS gård, och lågrade ofs emot aftonen vid klipp-rivier. Landet var emellan bergen flere gånger bredare än Rode Sand, ganska tort, som Carro, och mycket högre, än det på andra sidan om bergen liggande Hauteniqvas-landet.

Kankou kallades landstycket, som til vänster låg vid andra sidan af bergen.

Den 22, öfver Brack-rivier och Matjes

jes drift, genom Matjes kloof, hvaråft Lange kloof tager sin början, redo vi förbi HELBECKS gård til VAN STADE.

Hårstådes observerades på slätten höge och länge enstaka berg, hvilke ågde samma utsträckning, som den stora bergsraden.

Uti detta fältet märktes ockfå mera, än vanligt, af buskar och trån, men icke någon skog, och tyktes detta fält svara någorlunda emot det så kallade Bäckefältet. Orsaken, hvarföre här på det slätare fältet, och på högderne icke finnes någon skog, är utan tvifvel en långvarig torka, och brist på regn; derföre ockfå skog måst sågs hålla sig i bergsrefvor eller högders dällder, eller ockfå någon gång högre up emot bergen. De förre ågde merändels vatn af nedrinnande bäckar, och de sednare fuktades af förbiftrykande skyar.

Den 23, förbi Buys hemman til GERT VAN ROIJEN vid Diep-rivier.

Bergen, som formerade hårstådes Lange kloof, voro til höger den långa bergs-raden, och til vänster en sammanhängande bergs-rygg, som började vid Matjes kloof, och var nog lägre, än
den

den innanföre bredevid liggande långa bergsraden til vänster, hvaraf topparne mycket väl kunde ses.

Det land, som låg på andra sidan om de nyss nämnde lågre bergs-ryggar, och den högre berg-åsen, kallades Camenasie, hvilket landsstrek åfven af de idoge Nybyggare redan fått sine invånare. Landet, som låg bakom den högre berg-åsen, vidare til vänster, är et magert, flåt och tort Carro-fält, som gränfar til den östra Olyfants-rivier.

Bergen i almånhet ströko ONO ut.

Den 24, til TUNIS BOTAS hemman.

Här delte sig bergs-ryggen, öfver hvilken vi til vänster inredo i en dal, der idel bergsryggar lågo tvårt före, och som icke var mer; än et par bösfskott bred. Den dalen, som af oss låmnades til höger, gick til Hauteniqvas bergen, öfver hvilke man til håst kunde framkomma til Hauteniqvas skogar.

Vidare fortredo vi til HANNES OLOFSONS gård, hvaråst en vagnsvåg fans, som gick til Camenasie-land, och Olyfants varma Bad, som nästan rätt öfver härifrån

ifrån var belågit vid sidan af den der framstrykande bergsraden.

Den 25, fortredo vi längre in uti Lange kloof, til MAT. SÖNDAG.

Landet öfver alt uti Lange kloof befans vara nakot och utan buskar, men gråsrikt.

Kölden är om vintren nog strång i denne bergsdal, och snö faller understundom, som kan blifva liggande 3 eller 4 dagar.

Emedan jag förut tåmeligen noga förledit år, på detta ställe upfökt och tilhopa samlat de få växter, som här omkring funnos, företog jag mig nu, at upklättra til de högsta bergens toppar, för at taga deras sträckning uti något nogare skårskådande. Men aldrig har min möda kunnat blifva bättre belönt, ån igenom den hårliga syn, som nu visade sig för mine ögon, då en sträcka af berg, efter min gifsning af flere Svenska mils bredd, fördelad i flere ryggar med sine mellanliggande dalar, lika som på en Landt-Charta framtedde sig för min åsyn, och visade mig tydeligen, at den måsta våg, jag under hela min resa tilrygga lagt, icke var annat, ån öfver

ver åtskillige bergsryggar, och långs efter åtskillige dalar, på en anseelig bred af fjällar, der flere tusende människor, och millioner andre djur finna hemvist och föda; då deremot det jämnare och flåtare födra Africas land, i brist på vatn, ofta ej kan framvisa et enda djur eller vatna en enda fogel. Jag märkte också ifrån denna högd, at bergsryggarne emot öster allt mer och mer vidgades ifrån hvarandra, så at de til vänster, ju längre inåt, desto mera stråkte sig emot östan.

Brist på husgeråd och nödig omtanka hade härstädes lårt Landtmannen, at af en Calabass, på hvilken åtskillige hål voro utskurne, göra sig en lykta.

Den 26, afreste vi til PET. FRERE, en stolt och djerf Skytt, samt en af de fnållaste Elephants Jägare i landet; en man, som färdigt talade Hottentottens språk.

Gent håremot flutade sig Camenasie-land, och en kôrvåg härifrån gick ditåt öfver bergen.

Uti hela detta landstycket idkades endast Boskaps-afvel, och en myckenhet Smör fördes härifrån til Staden, der

der Landtmannen ej får mera för hvarje mark deraf, än 3, 4 til 6 Holländska styfver, oagtadt det kommer Compagniet at kosta hela två skillingar.

Ehuru Landtmannen på sine up-och ned-refor hvilat om dagen, och fårdas om natten under svalkan, måste vi alltid förhålla oss tvärtom, så framt vi skulle kunna samla någre örter och andre saker, som var hela ändamålet af resan. Vi voro derföre mone om, at låta våre oxar beta om nätterne på alle de ställen, der sådant med säkerhet kunde ske. Således hade vi här låtit om aftonen våre oxar gå ute i fältet, dock ej långt ifrån sjelfva gården. Aftonen blef ovanligt mörk, hundarne höllo et förfärligt buller, och hela oxhopen trängde sig fram til sjelfva gården, utan at vi kunde komma dem, i tjocka mörkret, til hjelp med något skjutgevår. Morgonen derpå funno vi, at Boskapen var förfölgd af någon Tigervarg (*Hyæna maculata*), och at en af mine oxar var biten uti lumsken, så at skinnet til et qvarters vidd medfölgt, men tarmarne voro likväl ej skadade eller uthångande. Hyæna är et driftigt och glupskt djur, som för Resande ej fållan upåter sadelen

under hufvudet, och fåltskor på fötterna, då de sofva under bar himmel. När en sådan Varg inkommer uti någon Får-fålla, slagtar den icke allenast, utan in-jagar Fåren sådan rådhåga, at de trångas sig få starkt tilhopa, at flere qväfvas deraf.

Den 27, til MATTH. STREIDUNG, förbi STEPHANUS FRERE, och *den 28* til PET. NÜCKERT, samt sedan til AND. DE PRÉ.

Elandsbäckar (*Capra oreas*) funnos och ikötos någon gång här i bergen. Denne Bäck är af en lagom håfts storlek, och dess kött är både vålsmakeligt och begärligt. Tungan, som ofta saltad och torkad föres up til salu i Cap, råknas likväl för ännu läckrare, och gifver icke Ren-tungan efter i godhet. Denne bäcken, då han blir fårad, fades icke stängas med hornen, såsom Bontebäcken, hvarom förut är nämnt, och Gembäcken (*Capra oryx*).

Af en mycket liten och ganska fålfynt Bäck, kallad Orebi (*Capra monticola*), såg jag här en unge fångad, som var brun til färgen, föga större, än en katt, och ganska vacker. Den fades
hå-

hålla sig på flåta fältet uti Lange kloof, och berättades, at intetdera könet skulle åga horn, ehuru det år troligt, at hanen åger dem.

Kouka låg gent emot til vänster, och var et kort land-stycke emellan bergen, redan inkråktadt af nybyggare, ehuru det var få litet, at det ej ågde mer, än tvänne gårdar.

Öfver alt hörde jag, huru detta vidsträckt land, mer och mer lades under Holländske nybyggares vålde, åt hvilken den svage Hottentotten beständigt måste rymma platsen, och vika längre inåt landet undan. Colonisterna intogo alltid först de gräsrikare och bättre ställen, uti de bredare bergsdalar och Hottentotten lämnades ännu en liten tid til lott de sämre marker emellan bergen uti smalare dalar, til dess han sedan äfven trängdes derutur, och måste aldeles öfvergifva sin ålskade fosterbygd.

Den 29, ankommo vi emot aftonen til THOMAS FRERE, efter en ganska besvärlig dagsresa. Vågarne voro af fallit regn sliprige och tunge, men åarne, som midt i dalen flöto fram, och flere gånger måste öfvervadas, voro i syn-

E 2

ner-

nerhet ganska djupe, så at det rätta stället til genomfarten ej alltid såkert kunde träffas. Härigenom hände mig den olyckan, at min kulk tog miste om rätta stråten, och körde så djupt ned, at vatnet steg up i halfva kårnan, och genomblötte både torkade och otorkade örter, insecter, klåder och andre saker, så at jag sedan, framkommen til vårt natt-herberge med otrolig möda nödgades öfverse och för eldbrasan torka en mängd af ämnen, som snart var oräknelig, och hvaraf en del ändå gick förlorad. Jag åkte också nu mera sjelf på kårnan, emedan min häst blifvit under resan så mager och uttröttad, at jag måste lämna honom på förra bondgården. Vatnet stod mig, uti åkdonet, icke allenast til midjan, utan åbotnen bestod af modder, som uprördes af hjulen, och var så segt, at oxarne knapt förmådde draga kårnan derigenom.

Dagen derpå, den 30, fortsatte vi resan til Esfebosch, en liten nått och vac-ker skog, som fått sit namn af de store trån, Esfenboom (*Ekebergia capensis*) kallade, som der växa och hvars blader mycket likna de Europeiske Askar (*Fraxinus*). Stora Fikontrån (*Ficus capensis*),
hvars

hvars frukter åtas af Babianer, växte här åfven i myckenhet. Emedan icke något hemman här ånnu blifvit anlagdt, blef vårt hviloställe öfver natten, under bar himmel, vid sidan af någon buske, och sadelen under hufvudet vårt örnegåt.

December den 1, tågade vi utföre Krum-riviers landet, som af den i många bugter nedflytande ån, Krum-rivier kallad, fåt sit namn. Denna bergsdalen, är icke annat, ån en fortsättning af Lange kloof, men sänker sig småningom lågre, och är åfven smalare, ofta endast af et bösfeskots bred. Denna åger knapt någon flåt-mark, utan afslutar hel och hållen ifrån bergen å ymse sidor til midten, der de smårre ifrån samma berg nedrinnande bäckar församlas sig, och utgöra en större å.

Lange kloof och Krum-rivier, som nu åga få af landets egne och fordne inbyggare qvar, låra fordom varit talrikare bebodde af de så kallade Heykoms Hottentotterne.

Bergen til höger började omsider, vid åndan af denne dalen, at få tåta hufvuden, och blifva lågre, tils de ånteligen aldeles åndades, utan at hinna

E 3

fram

fram til hafsstranden. Bergen hade ock å ymse fidor få krökt sig, at de nu måst utstråkte sig i fydost.

Vi redo förbi VERMAKS hemman, hvaråst Lange kloofs och Krum-riviers bergen til vänster aldeles slutades, och landet syntes nu ganska bredt emellan fjöstranden och den bergsraden, som til vänster, förbi Olyfants Varma Bad, stråkte sig ännu vidare ut. Sålunda hade både bergen til vänster och de til höger, hvilke hittils utsträckt sig ifrån Bäckefält, redan åndat sine ryggar, och til vänster fågos endast Olyfants-bergen utsträcka sig ungefär ONO; inom desse uphöjde sig vål någre bergs-ryggar, som gingo måst O eller NO, men de råkte icke mycket långt.

Olyfants bergen fågos således vidare fortfara; men af dem märktes tydeligen flere ryggar, som småningom åndades uti fårskilde spitsar. Den närmaste til vänster synliga Bergsryggen kallades Zeeko-riviers berg, och slutades vid ISAC MEIJERS hemman, dit vi sedan ankommo; bakom den fågs en annan bergsrygg, som kallades Meulen-riviers berg, hvilken slutades vid Kocks hem-

hemman, der vi för flere dagars tid in-
qvarterade oss och uthvilade, emedan
denne gården, var nästan den ytterste
uti Colonien, åt denna sidan. Bakom
sidstnämnde bergrygg, sågs en annan
sticka sig ut längre fram, som kallades
Kabeljau-riviers berg, hvilket ändades
vid rivieret af samma namn.

Zeeko-rivier, som et stycke ifrån går-
den utlöper i hafvet, var inemot stran-
den tåmeligen fiskrik. De fiskar, som
här och i andre åar funnos, upstego ifrån
hafvet, och sållan finnes fisk längre up
i någon af de södra Africas åar. Fiskan-
det sker således endast vid åmynningar,
och idkas med nåt, blott af de bönder,
som vid åar, och nära intil hafsstranden
kunnat anlägga sine hemman. En dag,
då Sönerne tillika med någre Hotten-
totter, begåfvo sig ned til stranden, at
fiska, gjorde jag dem sällskap dit, för at
botanicera. Ån var vål härstådes gan-
ska bred, men af upkastade sandrefvor
ifrån hafvet, så upgrundad, at då man
vadade deruti, stod vatnet söga öfver
midjan. För at dels bada, dels utmed
stränderne söka blomor och insecter på
de der växande buskar, vandrade jag
flere timar aldeles naken, endast med

en nåsduk om lifvet, utan at förmoda, det solens brännande strålar skulle medföra någon elak verkan. Men innan kort rönt jag fölgherne derutaf, och märkte, at hela den delen af kroppen, som varit ofvan vatn, var röd och inflammerad. Detta onda ökades få, at jag flere dagar måste hålla fången, och kunde icke en gång tåla en fin bomulsskjorta på kroppen, aldraminft öfver axlarna, som måst varit utsatte för solens åverkan, innan jag med föt grådda fåt smörja mig, och dermed upmjuka den brända huden.

Fältet håromkring var gräsrikt, och således tjänligt til Boskaps afvel i stort, hvilken ockfå, utom finör, var det enda, som härifrån til Cap kunde förnyttas.

Hår kernades nästan dageligen, och kern-mjölken, som föga af kreatur förtårdes, formerade nästan bäckar på de ställen af marken, der den utgöts.

Hottentotter voro talrike i Bondens tjänst, hvaraf de pigor, som förrättade kernandet, måste tvätta sig, och hålla sig rena, åtminstone långt up åt armarne, och om händerne.

En

En synnerlig och vacker Domherre (*Langstaart, Loxia macroura*), hölt sig öfver alt uti desse fålt, i synnerhet vid fådane ställen, som voro kårragtige och hyfte någon fåf. Den liknade Guld-finken med sin sammetsröda sommar-klädning, i hvilken hannen denne tiden på året som bäst prunkade; men skildes lätt ifrån den samme med sin långa stjert, som var mycket längre, än sjelfva kroppen. Vintertiden år han grå, åfven som honan hela året, hvilken icke en gång åger lång stjert. Det var artigt, at se denne fogel flyga, med sin långa nedhängande stjert, som tyktes lika som tynga ned fogelen, så at han aldrig kunde flyga rått fram, utan alltid i bugter, upåt och nedåt. Uti blåsvåder var dess flygt egenteligen mycket hindrad af den långa stjerten, så at fogelen icke förmådde styra åt den led, han ville, utan kastades ofta åt sidorne. Dess långsamma flygt, åtminstone den trögaste jag någonsin ibland fogelaskaran blifvit varse, gjorde at fogelen lätt kunde fållas för bösfan, och under regn samt i blåsvåder kunde man springande nästan med blotta händerne fånga honom.

Hottentotterne, som bodde hårom-
E 5 kring,

kring, åfven de, som voro i tjänst hos Europeerne, gifte sig utan ordning. En qvinna hade ock hår stundom en egen man, och en annan, såsom reserve. Om en gift Hottentot för någon tid reste bort, kunde hustrun emedlertid gifte sig med en annan, hvilken omständighet förledit år hade olyckeligen håndt min då varande kusk, som vid hemkomsten med alle sine på resan förvärfvade förtjänster fant sig vara Enkling.

Förledit år hade jag på flere ställen fåt se, huru Hottentotterne, som åga inge hästar, både til ridande och bords förande nyttjade dragoxar; nu hade jag tillfälle, at låra, huru sådane oxar dertil inöfvades. En ox, som årnades til ridoxe med tiden, måste ifrån första veckorne efter dess inkomst i verlden redan vänjas vid, at tåla sin ryttare på ryggen: til den åndan bants i början et skin öfver ryggen, med hvilket han åfven slåptes i vall, jämte Kon. Sedan fattes små Hottentots gåsår på kalf-ryggen, och når en kalf sålunda blifvit något litet inriden, bindes en annan olård vid hans sida, för at bättre tåmjäs. Detta kalfridande, som merendels skedde uti fullt galopp, var lustigt nog, at på-

påse, och leken flutades gemenligen få, at kalvven ganska lätt, och efter behag afkastade sin ryttare.

En liten och grå fort af Gråshoppa (*Mantis fausta*), fans här och på andre ställen, som fåt namn af Hottentotternes Gud, och troddes blifva af dem tilbeden. Hårtill fåg jag ingen anledning; men nog hölts detta lilla grå djuret uti någon agtning, få at de ej gerna tilfogade det något ondt, utan ansågo den människa eller det kreatur för lyckeligt, på hvilket det satte sig, dock utan at visa det någon dyrkan.

Emedan Vatn-Skôlpaddor här funnos, fångade jag en derutaf, för at erhålla bloden, til försök emot ormbet eller tilkommande behof. Ganska litet blod ficks af en Skôlpadda, som var större än håndlofven. Sedan halven var afskuren och bloden utrunnen, skildes det bleka (*serum*) derifrån, och det röda, som hölt sig åfvanpå, torkades på papper, skiffrade sig och svartnade.

På de brödfrukts Palmtråd, (*Zamia caffra*) som i negden funnos, upföktes frukten, hvilken är nog sålsynt, och frön deraf samlades. Visfa trån gifva endast han-

han-blomor, uti en stor kotte, utan frön, och andre trån åter frambringa en lika kotte, stor som et hufvud, med rigtiga frö-kårnar. På undre sidan af han-kottens fjäll sitter en oråknelig mängd af frö-mjöls knoppar (*anthææ*), som spricka och åga et hvit, något segt frömjöl, (*pollen*) uti sig. På honan sitta frön, store som Krakmandlar, emellan sjelfva fjällen, omgifne med et röd-agtigt mos, som år åtbart. Frukten märktes utkomma i sjelfva toppen af Palmen, stundom innan ännu någon stam hunnit formeras öfver jordytan. Frön troddes aldrabåst och fåkraft upväxa, efter sked. utplantering, om deröfver lades halm, som antändes och afbrändes, eller om frön förut blifvit blötte i varmt vatn.

Uti hela den vidlyftiga stråcka af land, som vi til rygga lagt, alt ifrån Rode Sand, ända til Camtous-rivier, finnes ingen enda Kyrka i denna nu mera folkrika Colonien anlagd. En sådan hade väl af Landtmannen blifvit åskad, och oagtadt alle andre Pråster i Staden och på landet lönas af Compagniet, hade Landtbönderne likväl erbudit sig, at sjelfve lona en Pråst, om Kyrkan blefve

ve anlagd midt uti Colonien, på et för dem beqvåmligt ställe. Förslag hårtill hade åfven blifvit upgifvit, och ansökning gjord, at på egen kostnad få bygga en ny Kyrka vid Kafferkuyls-rivier, der de måste, under sin resa til Cap, måste fårdas förbi. Men detta, ehuru nyttiga och Gudeliga företagande, hade nu i flere års tid blifvit hindradt, i anseende dertil, at Landrosten, tillika med någre få dets grannar, arbetade på at få den nya Kyrkan bygd vid sit Boställe på Swellendam, oagtadt detta ställe låg vid ena ändan af et vidsträkt nybygge.

Vår vård var en ålderstegen hederlig man, och föd i Europa, en af de raskaste Skyttar i landet, och som flere gånger, gjordt långa resor inåt Caffers-kusten, för at skjuta Elefanter, igenom hvars tänder han hunnit förvärfva sig någon förmögenhet, och åndteligen här nedslagit sine bopålar, på et vackert och förmånligt ställe. Han berättade mig, som en trovårdig man, och åfyna vitne, åtskillige omständigheter, dem en Resande annars få mycket fållan år lyckelig nog, at sjelf blifva varse; såsom til Exempel: en gång, under
sine

sine Jagtfårder blef han varse en Sjö-ko
 (*Hippopotamus amphibius*), som gåt up et
 stycke ifrån en å, för at kalvva; han
 låg då med sit medfölje helt stilla för-
 döld i buskagiet, til des kalfven visade
 sig, då et skott så vål afspasfades på mo-
 dren, at hon blef död på stället; Hot-
 tentotterne, som derefter trodde sig kun-
 na fånga kalfven lefvande, lupo fram,
 at fasthålla honom, men detta lyckades
 dem ej bättre, oagtadt de voro flere,
 än at den nyfödde kalfven, som ännu
 var hal och sliprig, gick ifrån dem,
 rätta vågen til ån, utan at han ännu
 ågt någon undervisning af sin mor, an-
 tingen om vågen til ån eller detta des
 naturliga rådningss medel. Lika så be-
 rättade han, at en Elephants hona, un-
 der parningen lägger sig på knå, och at
 hanen derföre aldrig kan bespringa hån-
 ne, utan då hon är lyften. Om Lejon,
 des jagt, sedvanor och egenskaper ha-
 de han mycken egen erfarenhet, och
 gjorde jag mig så mycket mer möda,
 at underrätta mig hårom, som jag årna-
 de nu för längre tid, vandra igenom et
 land, der endast himmelen skulle blifva
 mit tak öfver hufvudet, och et öpet
 samt med vilde djur upfyldt fålt min
 lågerplats, och som jag tillika vål visste,
 at

at det ej litet gagnar en Refande, at känna de odjurs art och lynne, för hvilke han har at forgfälligt agta sig. Et Lejon kan ligga i en buske, der en människa förbigår, utan at röra sig, endast man låtsar icke blifva det varse; det kan ock vål upspringa, utan at göra något ondt, endast man blir stående stilla, och icke tager til fötterne at löpa. Et hungrigt Lejon är likvål farligare och mindre skonamt; dock angriper det icke gerna en människa, åtminstone gör det mycket val ibland sit rof, så at det håldre åter en hund, än en oxe, och mycket håldre en Hottentot, än en Christen, förmodeligen derföre, at den smörjade Hottentotten alltid stinker, och emedan han aldrig nyttjar salt eller krydder, hvaraf hans våtskor icke äro så skarpa. Det griper också håldre en Hottentot eller en Slaf, än uphängt kött af Buffeloxar, så at det håndt en gång vår vård om nattetid, at Lejonet gåt igenom buskarne, der sådant kött var uphängt, för at gripa Hottentotten på sit soffställe. At uti skog upklifva uti et tråd, är en fåker undanflykt för Lejon, som ej upgå i tråden, men ingalunda för Tigrar, som ofta, när de håftigt jagas af Hundar, dit upspringa och der

der söka sig en såker fristad. Uptäcker man något Lejon, bör man aldrig springa undan, utan stå stilla, fatta mod och se det stint i anfigtet. Ligger et Lejon stilla, och ej rör sig, kan man vara såker, men vestrar det stjärten, så är det hungrigt, och man är i mycken fara. Kan man komma i den stälning, at en grop är emellan Lejonet och sig, så kan man trygt gifva eld på det, ty öfver gropen vågar det sig icke; lika så är man i mycken såkerhet, om man kan vinna någon högd, dit up det ej eller vågar sig efter.

I samma mon, som Landtmannen intagit landet, och anlagt gårdar längre inåt kusten, i samma mon har också Lejon samt andre djur måst blifva dels aldeles bortskutne, dels förjagade. Denna omständighet hade vår vård, ej länge sedan härstädes fått vidkännas, men lefde nu uti någorlunda såkerhet om sin hjord. Et Lejon äger den förfärliga styrka, at det icke allenast griper den störste oxen, utan också vikt kastar honom öfver sine skuldror, och dermed springer öfver et par alnars hög gjärdesgård, oagadt fötterne af oxen slåpa efter ut åt marken. Intet djur är dock
låt-

lättare, at utrota, än Lejonet, oagadt al desfs styrka, vighet och försigtighet. När man af spåren utforskat, huru många Lejon äro tillsammans i troppen, uppställer man för dem lika många bösfor på et ställe, dit man tror Lejonen komma. Vid et stycke af något as bindes et starkt snöre, hvilket med ena ändan håstas vid aftryckaren. När då et Lejon vidrörer alet, aflossas bösfan, som är så stöld, at skottet träffar hufvudet. De andre närvarande Lejon låta icke bortikråma sig af smällen, utan kan det hända, at något saf dem går til röken, och med klorne griper uti det afskutne gevåret, och alle de öfrige stupa efter hand, för de öfrige uppstälde bösfornes kulor, så at stundom hela troppen utrotas på en enda natt. Skulle et Lejon vid sådant tilfälle icke dödskjutas, utan endast fåras, så går det sedan ej fram för någon ställ-bösfa, och et sådant såradt Lejon vågar åfven, utan at drifvas af hunger, angripa människor.

Klofsjukan började redan, sedan sommar-hettan blifvit starkare, at ibland hornboskapen visa sig, och min Engelske Resekamerat hade redan en och annan utaf sit spann här med behåstad,

få at han här nödgades bortbyta dem emot andre, hvilke tyktes vara friskare. Mine oxar hade ingen annan fjuka, än hungren och voro få magre och utmatade, at ingen sjukdom tyktes kunna håfta vid deras magre refben, och småla benlägggar. Emedlertid, sedan kreaturen fått uthvila, förefatte vi ofs, at fortfatta vår resa ånda bort til de få kallade Snöbergen. Och som vi hådan- efter endast ågde lånder, som blott af Hottentotter voro bebodde, och på någre ställen obebodde, voro vi omtänkte, at både medtaga på resan någre Hottentotter såsom Tolkar, Vågvisare och Vaktare, samt at tillika förse ofs med något litet proviant.

Vår hederliga vårdinna tillagade därför åt ofs en hop hvet-skorpor, några bullar hvetebröd, en smörask och et stort flaktadt får, som insaltades och infyddes i des s egit skin.

Hottentotternes språk är icke öfver alt lika, utan åger sine betydande dialecter, men merendels åga de alle en art af klapning eller smållande, under uttalet. Denna klapning märkte jag hos dem i synnerhet vara trefaldig, som gör,
at

at Europeerne fällan kunna riktigt tala språket, ehuru deras barn, som upfödas ifrån barndomen med Hottentotsbarnen, låra tala det med färdighet. Den ena klapningen är (*dentalis*), då smällen göres af tungspitsen emot tänderne; den andra är (*palatinus*), då smällen sker med tungan emot gomen; den tredje är (*gutturalis*) svårast, och sker ånda ned i strupen, med sjelfva roten af tungan. Desse smållar äro så mycket svårare at göra, som de böra ske just i det samma sjelfva ordet uttalas, och icke förut eller efteråt. Desse smållar förekomma icke allenast i början af orden, utan äfven midt uti och stundom två smållar i et två-eller trestafvigt ord. När någre Hottentotter sitta tillfamnans at språka, låter det nästan såsom någre Gås kaklade tilhopa. At språket i uttalet var mōdosamt, äfven för dem sjelfve, märkte jag nog samt deraf, at de affecterade sig och mōdade läpparne. De kunde dock prata med tobaks-pipan i munnen, men då endast föra korta samtal. Caffernes språk märkte jag vara mycket lättare, och talas med mycket mindre smållande, hvilket endast hördes uti somlige ord.

Således åga Invånarne på detta födra Africas hörn sit ordenteliga tungomål; men för öfrigt åro de få ringa förådlade, at de icke åga någre bokstäfver, och intet enda fått, at skriva eller teckna dem, antingen på papper, i trä eller sten. Man söker således förgåfves hos dem någon lärdom eller någre gamle minnesmärken, och få Nationer i verlden låra vara mindre odlade än desse.

På sit språk kunde Hottentotten icke eller nämna flere af de saker, som brukades hos Nybyggarne, såsom Spilkom, Ok-skida, Kittel, Tobak med flere.

Då jag stundom för flere veckors tid måste utom Colonien vistas ibland Hottentotterne, nödgades jag låra något af deras språk; och för at bättre kunna minnas de ord, jag efterhand lärde, formerade jag mig et litet Lexicon derpå, och med trenne tekn utmärkte de 3:ne brukelige smållar; hvaraf dentalis här utmärkes med littera a, palatinus med A, och gutturalis med á. KOLBE har et långt Register af Hottentottens språk, och Profesfor SPARRMAN har åfven någre Dialecter deraf. Och emedan en del af hvad jag anteknat, är olika med
de

de förres, har jag til de språk-kunniges
tjänst velat anföra det.

1. KOISE.	HAA SE aKROI
2. KAMSE.	aDU.
3. ÅRUSE.	Hvar år? DEMMA.
4. GNATOL.	Ko, G6S, G6OSA.
5. METUKA.	Komjolk, G6SBIP.
6. KRUBI.	God afton, G6I
7. GNATIGNA.	MOTSKI.
8. GNINKA.	Boningsställe, GEL-
9. TUMINKMA.	HEP.
10. GOMATSE.	Elakt våder, HoMA.
Hund, ARIKÆ,	Kom hit, HÆVA
TUTU, TUP.	HA, K6NG.
Hynda, TUS.	Kom hit, min Vän,
Loppa, aTTI.	HAGATSCHI.
Mjolk, BI, BIP.	Oxe, H6G6, KU-
Bröd, BRè.	MAP.
Gif Bröd, BRè	För hit, HANKA.
MARè.	Håst, HAKVA,
Smör, BING6I.	HAAP.
God dag, DABè,	Hvar år Håsten?
DABETè.	HAKVA DEM-
Hampa, DAKHAN.	MA HA?
Eld, el, elP, NeIP.	För Håsten hit,
Gör eld, el KOA	HAKVA SEO.
K6I.	Bord, HEIP.
Hvar år vägen til	Hustru, HoNNES,
nåsta by? DANNA	KUS.

Vatn, <i>KaMMA.</i>	Gryta, Trumma, <i>SU.</i>
Lejon, <i>KaMA.</i>	Kafferskorn, <i>SEMI.</i>
Mun, <i>KAM.</i>	Varm, <i>SANG.</i>
Låcker, <i>KaNZI.</i>	Ata, <i>SINNo.</i>
God morgon, <i>KoA</i>	Knif, <i>NóRAP.</i>
<i>MOTSCHI.</i>	Stol, <i>NENaMHOP.</i>
Tobakspipa, <i>KOP.</i>	Sofva, <i>oM.</i>
Man, <i>KuPP.</i>	Sy, Stoppa, <i>oM.</i>
Dricka, <i>KA.</i>	Hus, <i>OMMA.</i>
Gångväg, <i>KUDU.</i>	Gif, <i>MARè.</i>
Hus, Gård, <i>KOMMA.</i>	Öga, <i>MU.</i>
Det är godt, <i>Kal</i>	Penningar, <i>MARI.</i>
<i>HEM.</i>	Öga, <i>MUM.</i>
Buffel, <i>KaW.</i>	Hatt, Mösfa, <i>KaBA,</i>
Sjöko, <i>KoU.</i>	<i>TABA.</i>
Hol, <i>KóU, TWAP.</i>	Varg, <i>KoKA.</i>
Slå, <i>KOA.</i>	Ägg, <i>KaBIKA.</i>
Bösa, <i>KABú.</i>	Tupp, <i>KóUKE-</i>
Priapus, <i>HOP.</i>	<i>KURR.</i>
Glans penis, <i>KoU-</i>	Kall, <i>KOROSA.</i>
<i>TERE.</i>	Vagn, <i>KROI,</i>
Fader, <i>AMBUP,</i>	<i>KROJIM, KULE.</i>
<i>TIKKOP.</i>	Glaskoral, <i>KRAK-</i>
Moder, <i>ANDES,</i>	<i>WA.</i> Caffris, <i>KI-</i>
<i>TISSOS.</i>	<i>TI KITI.</i>
Syster, <i>KANS,</i>	Elg, Capra oreas,
<i>TIKANDI.</i>	<i>KeN.</i>
Broder, <i>KARUP,</i>	Elghona, <i>KeNS.</i>
<i>TIKAKWA.</i>	Elg-tropp, <i>KaNNA.</i>
Vackert våder, <i>TaM.</i>	Kött, <i>Kop.</i>

Folk

Folk, <i>KEUNA.</i>	Får, <i>GONA.</i>
Tand, <i>KOM.</i>	Kista, <i>GELP.</i>
Nåsa, <i>KOPP.</i>	Capra dorcass, <i>KAM-</i>
Jern, Koppar, <i>KO-</i>	<i>MAP.</i>
<i>RUP.</i>	Klippsten, <i>OIP.</i>
Bröst, Patt, <i>SAM-</i>	Har ni sett? <i>MU-</i>
<i>MA.</i>	<i>SKO.</i>
Hvar år Vagnen?	Ox-tropp, <i>MAN-</i>
<i>HAVA KROIJM?</i>	<i>QVA.</i>
Här år Vagnen,	Om ni behagar,
<i>HÆVA KROJIM.</i>	<i>KUMSEA, HUN-</i>
Sto, <i>HASS.</i>	<i>KOP.</i>
Råf, <i>GIEP.</i>	Vånd om, Kør til-
Löp bort, <i>SU SE</i>	baka, <i>KARRA.</i>
<i>KON.</i>	Hottentots klåd-
Tiger, <i>GVASSUP.</i>	ning, <i>NAMKVA.</i>
Viverra ichneumon,	Euphorbia vimina-
<i>eP.</i>	lis, <i>KUIJOP.</i>

Barnen, som hos Hottentotterne gerna voro talrike, drogo omkring benen först ringar, gjorde af fåf, i stället för de af hudar, tils de blefvo vane vid dem. Äfven så märkte jag, at Caffernes poikar i början öfvade sig, at kasta en spitsad kåpp, tils de med åren kunde handtera Kastspjuten.

Troldom äro Hottentotterne mycket falne för at tro, och då någon sjuknar eller dör, tro de honom vara förtrollad.

Hottentotterne hade hår almånt en pung för priapus, som var gjord af det grå stycket, som sitter på ryggen af Capiska Råfven, och som fästes omkring lifvet med en rem. Kafferne ågde vål ock en dylik, men af annat skin, och den samma få liten, at den oftast ej tåkte mer, ån sjelfva förhuden.

Vid de Lustbarheter, som Hottentotterne anstålde, i synnerhet för at roa oss, fick jag hår se deras kortspel och en sort spel-instrument, som kallades Korà. Det liknade i hast en Violstråke, var gjordt af en tråkåpp, och en der-öfver spånd snara. Härvid fästades i ena ändan en spits af en penna, och på denne blåstes och spelades med låparne, så at instrumentet gaf ifrån sig et skorrande ljud. Kortspel kallades en lek hos dem, hvarvid pratades, knåptes med fingrarne, och skrattades.

Sedan vi försedt oss med vågkost, och i god ordning förfat våre skjutgevär, begåfvo vi oss *den 9 December*, på vågen til Cabeljaus-rivier, hvaråft nu den sista gården var anlagd, som sköttes af en drång, och tilhörde VAN RHE-NEN, en rik Borgersman i Cap.

Den

Den 10, foro vi öfver Camtous-rivier, som nu utgjorde gränsen för HOLLÄNDISKA colonien, hvilken vidare icke fick utsträckas. Detta var ock strångeligen förbudit för den orsaken skul, at icke nybyggarna sjelfve skulle komma i krig med de modige och oförskräkte Cafferne, eller Compagniet derigenom lida något. Fältet håromkring var annars både gräsrikt och vackert.

Resan fortsattes vidare til Luris-rivier, hvaråft landet började blifva ganska kulligt och bergagtigt, lika som uti Hautniqvas land, med vackra skogar både i bergsklyfterne och vid bäckarne. Här och der sågo vi stora gropar formerade, til at deri fånga Elefanter och Buflar. Midt uti gropen stod en påle, som var ganska spitsig upåt, och på hvilken djuret spetsar sig, då det faller ned i gropen.

Den här varande Hottentots Kapitenen besökte oss straxt om aftonen, och lågrade sig med en del af sit folk, et litet stycke ifrån oss. Han var skild ifrån de andre med sin mantel af en Tigerhud, och sin staf i handen.

Den 11, togade vi förbi Galgebosch til VAN STADES rivier, der vi uptände våre eldar, och togo vårt natt-låger. De här boende och med Caffrar blandade Gonaqvas Hottentotter besökte oss, i stora troppar ankommande, och blefvo hjerteligen undfågnade med vår goda Holländska rull-tobak. Fiere af desse drogo Tigerhudar på sig, dem de sjelfve dödat, och igenom denna sin tapperhet förvärfvat sig rättighet, at bära dem. Många af dem buro i handen en Råfsvants, uptråd på en träpinne, hvarmed de torkade svetten af sig. Som desse ägde vacker boskap, bekommo vi til öfverflöd mjölk af dem, mjölkad i flåtade korgar, aldeles vatn-tåte, men merendels så orene, at vi nödgades sila mjölken igenom en linneduk.

Den 12, om morgonen foro vi öfver VAN STADES rivier, och ankommo til et par anseelige och store byar, bestående af många runde kojor, anlagde uti en cirkelboge. Folket framströmade som en flod til våre åkdon, och vår tobak tyktes hafva samma verkan på dem, som magneten på jernet. De fulvåxtas antal anfåg jag minst til två- eller tre-hundrade. När de måste undfå
et

et litet stycke tobak, gingo de glade ut åt fältet eller hemåt. Större delen af desse voro klådde i kalfskins hudar, och icke med fårskin, såsom de andre Hottentotterne.

Åtskillige faker hade vi ifrån Staden medfört, hvarmed vi antingen sökte vinna detta folkets vänskap, eller belöna dem för gjorde tjänster, såsom små Knifvar, Skördosor och små Speglar. Åt de förnämste uti hopen förårade vi någre Speglar, och hade et ogement nöje, at se detta okunniga folkets många uptåg dermed, i det de ymsom sågo sig en eller flere uti spegelen, och sedan med mycket skrattande koxade på hvarandre; det löjeligaste var, at de äfven sågo efter bakom spegelen, om samma bilder der funnos, som de i spegelen blefvo varse.

Detta folket, som var väl växt och såg rasht samt oförskräkt ut, pryddes sig med borstar, gjorde af djurs stjertar, både uti håret, vid fötterna och omkring lifvet. Någre hade remar af hudar, och andre glaspårlor, lindade flere varf omkring lifvet. Men ingen prydnad var dem kårare, än blänkande små metalplåtar, utaf koppar eller mäsing,
an-

antingen aflånge, runde eller fyrkanti-
ge; desse skurade de ganska vål och
hångde dem med et snöre antingen uti
håret, eller framuti pannan, för bröstet,
bak i nacken eller för sjelfva fåtet, och
stundom, då de ågde flere, rundt om-
kring hela hufvudet. Min Engelske föl-
jeslagare ågde med sig en af de i kop-
par slagne och förgylde medailloner,
som voro sånde med de 2:ne Engelske
Skeppen, som nu seglade långt emot
födra Polen, at utdelas åt de der va-
rande folkslag. Denne penning skänktes
åt en af de Caffrar, som gjorde sig myc-
ket förtrolig med oss, hvaröfver han
blef så glad, at han sedan hela fram-
och åter-resan hit tillbaka, gjorde oss
fållkap med sin lysande penning, hån-
gande midt för pannan.

Någre af detta folket hade en conisk
skin-fåck fram för bröstet med fyra re-
mar hångande öfver halsen, hvilken nyt-
jades til Tobakspung. Någre hade om
halsen et perlband af småckor eller så
kallade ormskallar (*Cypræa moneta*), up-
trådde på snören, hvarvid hångde et
skölpadskal, at förvara sin Bukku-smör-
ja uti. De måste af dem voro våpnade
med

med Kaft-spjut, så många som de i ena handen väl kunde hålla.

Kojorne voro täkte med mattor af fåf, som voro så tåte, lika som deras flåtade mjölk-korgar, at vatn icke kunde tränga sig igenom.

Bergs-ryggen til vänster, som hittills följt oss, slutades nu, och til höger syn-tes hafvet. En större bergs-rygg fort-for likväl längre inåt landet til vänster.

Landet var här öfver allt fullt af hvarjehanda vildt, och sålunda mycket farligt för odjur, at färdas igenom. I synnerhet voro vi bekymrade för våra dragare, som af Lejon lätt kunde skräm-
mas, och för oss förloras.

Vi voro också för få i sällskap, och för litet bevåpnade, at kunna alltid vara säkra för själfva landets Invånare, hvars språk våre Hottentotter nu mera icke väl förstodo. Derföre beslöto vi, at ifrån denne by låcka med oss ännu en tropp Hottentotter, dem vi lofvade belöna med tobak, och andre begärlige småsa-ker, samt skjuta åt dem tillräckeligen af vilde Buflar til uppehålle. Detta löfte skaffade oss flere, än vi önskade, och
vår

vår framtogande tropp bestod af mer, än hundra personer.

Den 13. Det landstycke, uti hvilket vi nu vistades, kallades Krakakamma, var gråsrikt, skogigt och fult med allehandas vildt, som här ännu för Nybyggarna ägde någon fristad, såsom Buffeloxar, Elephanter, Tvåhörningar, randiga Hästar och Äsnor (*Zebra*, *Quagga*), och flere sorter af Böckar, i synnerhet större flockar af Hartebestar (*Capra dorcas*).

Vi färdades först til Krakakamma valley, och sedan derifrån längre ned til hafsstranden, hvaråst en myckenhet af smärre buskager, och större skog funnos växande, upfylde med stora troppar af Buffeloxar, som afbetade de här omkring liggande fålten.

Eftermiddagen, sedan det hetaste af dagen var förbi, utgingo vi med några Hottentotter på jagt, i tanka at få skjuta något för magens behof åt vårt talrika medfölje. När vi framkommit et stycke emot skogen, blefvo vi varse en mäkta stor tropp af vilde Buffeloxar (*Bos caffer*), som nu under sit betande lutade sine hufvuden nedåt, och blefvo oss ej varse förr, än vi kommit dem
tre-

trehundra steg nära. Hela troppen, som tyktes utgöra 5 eller 6 hundra store kreatur, lyftade då up sine hufvuden, och anskådade oss med upmärksamhet. En så talrik tropp, hvar af hvart enda djur är ganska förkräkeligt, hade bordt kunna injaga, vid en sådan åsyn, rådåga och rysning, åfven hos den, som förut icke haft tillfälle, som jag förledit år, at erfara en des våldsamaste medfart, och se des fruktansvärda styrka. Emedlertid, då vi kände nu Buffelens art, at på flåta fåltet icke gerna angripa någon, frugtade vi aldeles icke hvarken för des styrka eller des myckenhet; men för at icke skråma dem, blefvo vi en liten stund helt stilla stående, til des de åter igen började luta sig ned, för at åta. Med snabba steg nalkades vi då dem, tils vi hunnit dem endast på fyratio stegs afstånd. Vi voro trenne Europeer, och lika många inöfvade Hottentotter, som drogo bössor, och de öfrige Hottentotter voro våpnade med sine kastspjut. Nu började åter hela oxskaran koxa up, och vända sig emot oss, samt se oss råt muntert och oförskräkt an. Vi funno det nu vara tid, at lägga an, och gifvo alle eld på en gång. Skotten voro
ej

ej vål loslade förr, än hela denne så starke och annars oförkråkte hop, af elden och smållen förvånade, vände sig om, flydde undan och intogo skogen, samt lämnade oss en i sit slag makalös syn. De fårade Buflarne skilde sig ifrån den öfriga troppen, och hunno antingen icke åtfölja den, eller togo de en annan kosa.

Ibland dem var en gammal Tjur, som kom rätt emot den sidan, der vi stodo, så at vi nödgades taga til fötterna, och fly för honom undan. Det är vål icke möjligt för en människa, ehuru snålt hon ock kan löpa, at springa undan desse djuren, men icke desto mindre voro vi underrättade vål derom, at man åndock nogsamnt kan rådda sig undan, så länge man åger et öpet och flåt flåt; ty Buffelen, som emot sit stora hufvud, har ganska små ögon, ser icke mycket åt sidorne, utan alt råt fram. När han altså hunnit något nära, bör man endast kasta sig omkul på sidan. Oxen, som galopperar altid rätt fram, blir den liggande då icke varse, och saknar icke sin fiende förr, än den samme kunnat åt et annat håll löpa undan. Vår svårligen fårade Buffelstjur kom
 oss

ofs nog nära, men sprang åt sidan förbi, årnandes sig til en liten der varande skogslund, hvilken han likväl icke aldeles upnådde, innan han stupade. Emedlertid hade våre andre Hottentotter efterföljt en ko, som dodeligen blifvit fårad, och med sine kasts pjut dödat en kalf. Vi begåfvo ofs genast til den stupade Buffelstjuren, och funno, at kulan gått in uti bringan och trängt sig igenom större delen af kroppen, och at han, det oagadt, sprungit i galopp flere hundra steg, innan han stupat. Den var nog gammal, svartgrå til färgen, och nästan utan hår, som på de yngre åro svarte. Kroppen är hos detta djur ganska tjock, men fötterne deremot korte. När han låg på marken, var han så tjock öfver buken, at jag ej kunde klifva up på honom, utan at springa dit up. Sedan våre kuskar något litet aspålsat honom, utfökte vi de kötfullaste stycken, och insåltade något deraf, samt gjorde tillika på stället en god måltid. Ehuru jag hade förestålt mig, at köttet af en så gammal tjur, skulle vara både groftrådigt och segt, fant jag likväl til min förundran, at det var både mört och smakade liksom annat vildt. Det öfriga af slagtoxen, kon och kalven lämnades

Hottentotterne til del, hvilke icke eller voro senfårdige, at på stället uptända en stor eld, och vid den samma steka sine affkurne stycken. Det aldrastörsta, som de måst satte värde på, och som de lade på den uptände elden, voro ben-och lårpiporne, uti hvilke sjelfva mårgen inom sine ben stektes, och med största begårlighet sedan förtårdes. Tarmar, kött och andre saker uphängdes af dem på alle qvistar, så at stället innan kort fåg ut som et slagtarhus, hvaromkring Hottentotterne lågrade sig för at steka, åta och sofva.

När det började lida emot aftonen, fant jag och mine Resekamerater för godt, at begifva oss tillbaka til våre åkdon, at innan det aldeles mörknade besörja om våre kreaturs fastbindande. Under vågen gingo vi på någre hundra stegs afstånd förbi fem stycken Lejon, som vid vår åsyn behagade gå undan och inåt skogen.

Sedan vi vid hjulen af våre åkdon fastbundit dragoxarne, skutit et par skott i luften, och uptåndt rundt omkring vårt lägerställe någre eldar, försigtighets mått, som både i anseende til Elefanter, och i synnerhet emot Lejon, äro gan-

ganska nödvändige, begåfvo vi oss, med en laddad bösfa utmed hvar sida, under den Högste Gudens Nådiga beskyd, til hvila. Och desse omständigheter i akt togos alltid sedan, då vi nödgades campera uti sådane fålt, der människor om dagen, men vilde djur om natten, tyckas ymsom vara rådande Herrar. De vilde djuren ligga merendels stilla uti skogarnes skugga under det heta af dagen. Om qvällarne och nätterne är deras tid, at beta under svalkan, och denne tiden framkomma Lejon och andre Rosdjur, at af de förre söka sin föda. Et Lejon kan vål icke med styrka angripa någon Buffeloxe, utan nyttjar det dertil alltid list, och ligger i förfåt under någon buske, aldrahållt vid bäckar, der den ankommer at dricka. Det springer då med största vighet på des's rygg, och med sine förfårlige tänder biter honom i nacken samt på sidorne fårar honom med sine klor, til des's han afmatad nedfaller.

Den 15, om morgonen utgick jag vål; för at efterse, om de trådslag, som här utgjorde landets skogar, ännu ågde någre blomor; men jag fant, at sommaren dertil ännu ej var nog framli-

G 2

den,

den, at skogen var så taggig och sammanväxt, at man ej, utan at göra sig våg, kunde framkomma, och at det äfven för odjur var ganska farligt, at tränga sig långt in. Här och annorstädes där skogar funnos, sågo vi vid vatnstållen icke allenast färskt spår efter Buflar, utan också spår och stora kokor af träck efter Elefanter, Tvåhörningar och andre djur.

Uti fålten uppehölllo sig randiga Hästar och Äsnor, (*Equus Zebra* och *Quagga*), Hartebestar (*Capra dorcas*), Kudus (*Capra strepsiceros*) med flere.

Vi rustade oss derföre til, och begåfvos oss til Swartkops-rivier, och den icke långt derifrån varande Saltpannan, hvaråst vi hvilade öfver den hetaste tiden på dagen. Vid den så kallade Saltpannan ågde vi den aldratäckaste syn i världen, som ej kunde annat än förefalla äfven så främmande som vacker för et ovant öga. Denna Swartkops Saltpanna var nu så til fågande i sit bästa skick, och som vackraft. Den utgjorde en dæld, af en half fjerdedels mils diameter, så småningom aflutande, at vatnet midt uti knapt ågde två alnars

nars djuplek. Någre alnar ifrån vatnkanten omgafs denna dåld med någre famnars höge kanter, hvilke rundt omkring voro bevåxte med små skog. Den var något mera aflång än rund, och jag hade möda, at med starkt gående, på en half tima, kunna hinna gå den rundt omkring. Jordmonen närmaßt dålden var sandagtig, men ofvanföre sågs på flere ställen den blottade marken bestå af en blek och skifvig skiffer. Hela Saltpannan, hvars vatn ej var djupt, men hela botnen täckt med en flåt och jämn saltbådd, liknade nu midt uti sommaren, och uti et hett climat, aldeles en tilfrusen insjö med en spegelklar is. Sjelfva vatnet hade en ren sålta, utan någon bitterhet. Under det heta af dagen, så fort vatnet utdunstade, crystalliserade sig et fint salt på ytan, som visade sig först som glittrande fjäll, och sedan satte sig ned åt botnen. Af vinden drefs ofta detta salt åt ena sidan, och om det då hämtades, bekom man et ganska fint och rent salt. Emot nordöstra ändan hade Saltpannnan börjat blifva torr, och emot sydvästra sidan, dit hon något lutade, var hon mera full. Emot väster gick hon ut i en lång hals.

Det förekom ofs underligt nog, at få långt ifrån sjelfva hafvet, och på en anseelig högd öfver det samna finna en få stor och saltrik Saltdam. Men vatnet, som sätter detta salt, kommer aldeles icke af hafsvatnet, utan endast af regnvatten, som faller om våren, och aldeles bortdunstar om sommaren. Hela grunden af landet är hel och hållen salt. Regnvatnet, som upplöser detta, nedrin- ner ifrån de högre omliggande ställen, och samlas uti en sådan lågre dæld, der det får stadna qvar och småningom af- dunsta, under hvilken afdunstning det blifver ju längre, desto saltare.

Nybyggarne, som bo uti Langeklof och hela landet derifrån åt denna sidan, äfven som uti Kamdebo, Kankou och andre orter, måste härifrån hämta sit salt.

Tvåne andre Saltpannor sades lig- ga icke långt härifrån, men de berättas icke gifva något salt, förr än de blifvit uttorkade.

Flere Insecter hade uti salta vatnet blifvit fördränkte, och der funnit sin graf. Af desse funnos flere sådane, som jag icke träffade på buskarne lefvande under de få timar, jag här dröjde, och
van-

vandrade omkring uti Buskaget, oagtadt det i anseende til Lejon hår var et ganska farligt ställe.

Våre Hottentotter, som nu voro få i vårt medfölje, och som vi lämnat, at vakta våre i bete gående Dragoxar, funno vi vid återkomsten öfverfalne af dagens tunga och hetta, helt roligt och såkert sofvande.

Emot aftonen fortkörde vi ännu et stycke, och ankommo til Kuka, der bäcken redan var stillastående, och ågde endast saltagtigt vatn. Icke desto mindre togo vi härstädes vårt nattläger.

Ej litet oförmodadt var det för oss, at finna en fattig Bonde, som med hustru och barn, uti största hemlighet lågrat sig härstädes, för at föda och föröka sin lilla boskaps hjord. Och detta fattiga folket blef ej mindre förskräkt öfver vår ankomst, frugtande, at antingen vara, eller at af oss kunna blifva hos Regeringen angifne, at uppehålla sig utom den förbudne gränsen. Bonden ågde endast en liten koja af lóf tilhopa flätad för hela sin famille, och en liten bredevid, som tjänte honom til kôk. Vi besökte dem uti deras lilla boning,

och blefvo på begäran undfågnade med litet fôt mjölk. Men vi hade icke länge setat, förr än hela mjölk-skålen öfverhöljdes, och blef helt svart af den otroliga svärm af flugor, som bemågtigade sig den och började i kojan få svärma, at vi ej kunde öppna munnen för at tala. Inom en så liten rymd har jag aldrig blifvit varse, hvarken förr eller sedan, en sådan mängd af flugor.

Vi hastade ofs derföre glade ut til våre åkdon, uptände våre eldar, tillagade våre lågerställen et litet stycke ifrån kojan, och afhörde hela natten både Ulfvars tjutande och Lejons gryma rytande.

Resan fortsattes morgonen derpå, *den 16 Decemb.* til den stora SÖNDAGSRIVIER, hvars kanter voro ganska brante, och hvars omliggande fält var tort och magert.

Vårt stora medfölje af Hottentotter hade nu til största delen öfvergifvit ofs, sedan de under resan fått nog vildt at tractera sig med, och sedan vi alt närmare och närmare nalkades et land, som snart skulle förvandlas til en fulkomlig ödemark, der intet vildt var til at hoppas,

pas, och der al möjelig brift på vatn tillika skulle yppa sig. Vi befunno ofs fålunda icke allenast nåstan ensame, utan min Engelske Resekamerats oxar voro redan til en stor del angrepne af klo-sjukan, så at flere af dem mycket haltade, och någre kunde knapt mera spännas före vagnen.

I anseende härtil måste vi nu hålla rådplågning med våre Vagnskörare, och efter mogen öfverläggning nödgades vi taga, emot vår vilja och önskan, det beslut, at härifrån vända om tillbaka igen, då vi icke fågo ofs i stånd, at med utmagrade och sjuke dragare kunna trånga ofs fram igenom et magert och öde fält, til Holländske Nybyggarne vid Snöbergen, och uti Camdebo.

Vi underlåto likväl icke, at vål underrätta ofs förut, af någre Gonoqvas Hottentotter om landets beskaffenhet, om vatnstållen, odjuren derstädes med mera, och funno, at fältet nu redan var mycket uttorkadt, och at länge force-rade resor hade måst göras emellan de få saltagtige vatnstållen, som under vågen kunde finnas.

Det är dock icke alltid så lätt, at af

Hottentotterne få veta sanningen. Aldrig får man för tvärt gå på dem med frågor, då man vil utleta sanningen, utan igenom omvågar och hvarjehanda tal småningom framlåcka, hvad man vil utforska. Hottentotterne äro annars förbehållsamma, och vela sjelfve förut gerna veta, om det är godt eller elakt folk, som kommer at besöka dem. Utom des, sedan Hottentotterne öfvergifvit oss, voro vi ock nu beröfvade de Tolkar, som behöfdes, om Caffrar eller andre Nationer under vågen skulle träffas. Cafferne äro väl icke för sig sjelfve elakt folk, men som de äga brist på jern, så äro de stundom så småle derefter, at de icke göra sig samvete af, at mörda de Christne, endast för at blifva ägare af Vagnshjuls-skenorne och annat medfördt jern, hvilket de utsmida och slipa til sine Kastspjut. Desse Caffrar hade för någre år sedan mördat HEUPNÆR och någre af des medfölje, som för at byta sig til Elfenbens-tänder rest in uti Caffernes och Tambuggernes land.

Snöbergen (*Snee-berg*), dit vi hade årnat ställa vår kofa, är et land, som ligger högt, och lika som på et berg med andre bredevid liggande bergs-högder.

Af

Af den köld, som der råder, och den snö, som der faller, har det fått sitt namn. Somlige år kan derstädes snön blifva liggande ifrån det ena året til det andra, och då nödgas Nybyggarna flytta derifrån til det så kallade underlandet. Öster om Snöbergen och längre åt norr, ofvan för Cafferslandet, ligger Tambugernes land, och intil dem gränisar et folkslag, som är litet til växten, hvitare än Hottentotten, med krulligt hår, och kallas små Chinesare.

Cafferne, hvars landskap egentligen börjas vid stora Fisk-rivieret (*Groote Visch-rivier*), odla en fort Årter, Bönor, och en Holcus, samt äro ganska rike på store Boskaps hjordar.

När eftermiddagens svalka börjat infinna sig, och vi fått något litet underföka de växter här funnos vid Kukakamma, företogo vi oss vår återresa, dock icke samma väg, vi hitkommit, utan den öfra vägen til VAN STADES rivier, och sedan derifrån til Zeeko-rivier, dit vi återkommo lyckeligen den 20 December.

Omkring VAN STADES rivier förekommo de vackraste skogar, som jag i hela

hela landet blifvit varse. Få af tråden voro dock ännu i bloma. Asfagay-trådet (*Curtisia faginea*), af hvilket Hottentotter och Caffrar göra kåpparne til sine Kastspjut, växte här synnerligen ymnigt, och började nu utveckla sine små blomor. En myckenhet af Fjärilar (*Papiliones*), som annars äro så fåslynte i denna delen af Africa, flögo omkring trådens toppar, utan at vi kunde råcka dem.

Under vägen märkte jag vid sidan en rishög, på hvilken Hottentotterne almånt kastade qvistar vid förbigåendet, och på tillfrågan, svarades mig, at der vore en död Hottentots graf.

Efter återkomsten tilbragte vi någre dagar före Jul, hos vår fordne vän, JACOB KOCK, der vi nogsamnt fysfessattes med at sköta och torka de tjockbladige och saftfulle växter, som under fednaste resan inåt landet blifvit famlade, och der våre dragare något litet fingo återhåmta både krafter och hull. Hos de Reformerte firas Julhögtiden icke, utan hvar och en förråttar sit vanliga arbete; men Nyårsdagen hålles så vida högtidlig, at grannarne då besöka hvarandra.

En

En liten Vingård var på detta ställe anlagd, åfven som på några få andre gårdar up åt Krum-rivier; men drufvorne mögnade ej fårdeles, hvaraf vinet, som pråsades, blef mycket fyrligt, ja stundom så furt, at det icke kunde drickas, utan endast nytjas til brånvins bränning, som af några bönder med fördel idkades.

Under Julhelgen fortsattes vår resa up åt Krum-rivier och Langeklof, hvaråft gent emot THOMAS FRERES hemman, öfver berget går en vagns-väg til Sitsikamma.

I brist på Skott-kårror, hvartil verke felades; såg jag, huru Landtmannen nyttjade Kalf-och Får-skin, liksom fåckar, at dermed til Trågården låta utföra sin gödsel.

Til HANNES OLOFSONS gård, ankommo vi *den* 28, och redo derifrån åt höger öfver bergen til ANDERS OLOFSONS hemman, vid Rietvalley, uti Camenasie land, hvilket landstycke låg emellan bergen, var smalt och hade åtskillige strödde berg och högder. Det tyktes åga samma högd, som Langeklof och var et magert och tort land.

Nen-

Nenta kallades härstådes en växt, af Hottentotterne (*Zygophyllum herbaceum repens*), som sådes vara giftig för Fåren, åfven som en annan buske (*Zygophyllum sesilifolium*), af samma slägte.

Den 29, redo vi ifrån detta ställe til PET. JORDANS hemman, liggande vid Olyfants Varma Badet, och den så kallade (Östra) Elefants-rivier.

Den breda Landsträckan, som vi färdades öfver, var öfver alt Carro fält, ågde få buskar, intet gräs och föga vatn.

Kön kallade Hottentotterne en härstådes växande buske (*Mesembryanthemum emarcidum*) som i hela landet var mycket namnkunnig. Hottentotter, åfven kommande ifrån aflågsne orter, hämta denne busken med rot, stjälk och blader, stampa dem tillammans, och sedan ihopvrida dem, som en spunnen tobak. Sedan låta de den gåsa och förvara den, til at tuggas, i synnerhet emot törsten. Åter man af denna straxt efter gåsningen, så gifver han rus. Køn skal betyda tugbus; af Nybyggarna får den namn af Canna-rot. Den fins endast växande i de torra fält, och samlas måst af de Hottentotter, som bo när in-
til

til dem. Desse drifva sedan, ofta vida ikring, bytes handel dermed, emot boskap och andre varor. Inge Hottentotter eller Caffrar i hela landet åga något mynt eller något dylikt, at drifva någon handel med, utan all deras handel består uti byte, antingen med boskap eller andre varor.

Den 30, besöktes Varma Badet, hvilket utkommer under stora bergs-ryggen vid foten, på någre famnars afstånd, ifrån den samma. Sten-arten uti bergsfoten var en helt svart jern-malm, något liknande jern-flagg, och jorden omkring var helt brunagtig. Sjelfva bergsryggen hyser mycket hvit qvarts. Vatnet är ganska varmt, men icke kokhet, så at man kan sitta deri vid sjelfva ursprungen. Desse äro trenne: det största emot öster upväller utur ganska många större och mindre källor, hvars hola åger öfver en famns tvårlinea och denna är den, som måst nytjas. Det andra ligger någre få famnar til vänster, och upkokar endast utur en enda hola. Det tredje och minsta ligger någre famnar ifrån det andra. Ofvanpå vatnet sågs en blå, tun och fin hinna; på qvistar och stenar nedfåldes en Saffransgul ochra.

ochra. Smaken var blåckagtig, men lukten föga stark. Af Thevatn blef vatnet blåagtigt, och af Kina-pulfver fvarthade det något, och röjde dermed sin jernhaltighet. Vatnet nytjades icke til matkokning, men fades kunna nytjas til tvättning, utan at det fläckade. Den jorden, som låg närmast intil och omkring Kållådrorne, var ganska lös och bruhagtig, samt hyfte något salt och fina glänsande jern-partiklar. Crystallerne af saltet voro ganska fine, och funnos så vål i den lösa jorden, som ock så på tråstycken, som lågo uti sjelfva jorden. På någre tråstycken, som lågo i vatnet, funnos, utom den förut nämnde ochran, tunna och sköra fjäll, som något blånkte, och af bönder troddes vara Silfver, men tyktes vara jern-fjäll. När man sitter uti Badet, ökas blodets omlopp håftigt, och man är i fara, at svimna. Vatnet nytjas vål aldramåst til Badning, men någre dricka det åfven. Vatnet ökas aldrig af regn eller torka, men vål, efter Böndernes intygande, utaf Åskedunder. Tiden til at nytja vatnet, är något före, eller vid solens upgång, samt sent om aftonen, uti svalkan, emedan det om dagen, under hetan, är för mycket varmt. De sjuke
fåt-

fåtta sig rätt öfver sjelfva ådrorne, mer eller mindre djupt deruti.

At besigtiga landet på andra sidan om bergen, upklåtrade jag til dess högsta spitfar. Icke långt ifrån sågs då en bergs-rygg, som var lågare än detta berget, emellan hvilket det liggande landet var så bredt som Langekloof, och bestod af kullar och dålder. Bakom den lågre bergs-ryggen låg et flått och mager Carrofålt, så långt och bredt, utan någre berg, at ögat ej kunde hinna dess gråns. Inge gårdar funnos på hela denna vidlyftiga flått, igenom hvilke bönderne resa ifrån Camdebo, genom Hexrivier til Cap. Långt bort sadess dock berg åter finnas, som låra utsträcka sig ifrån Roggeveld til Snöbergen.

Således voro här de sidsite ryggar af den ofanteliga Berg-massan, som sträkte sig ifrån Hautniqvas land och Harteqvas kloof, samt vid Norra ändan ifrån Rode Sands och Kartous klyfterne, ända tvårt öfver til det på andra sidan af Bäckefålden liggande Carro. Och är det icke allenast längs efter foten af denna bergssträcka, som Nybyggarna uptagit sine bästa och förnämste Landtgårdar, utan ock emellan dess

2 DEL. H Bergs-

Bergs-ryggar, som de inträngt sig, och fatt sig ned uti alle de dalar, som Bergs-ryggarne emellan sig lämna.

Det omäteliga torra Carrofält, som bakom nyfsnämnde Bergs-masfa vidtager, och sträcker sig på längden ifrån den NW, ånda til den SO åndan af det södra Africas hörn, samt på bredden til Roggefält och Snöbergen, kan i brist af vatn icke bebos af människor, och knapt några djur der uppehålla sig, om icke för en kort tid, uti eller straxt efter regnmånaderne, då litet salt vatn här och der vid några holor kan finnas. De Nybyggare, som derföre åga hemman på andra sidan om det, antingen på Roggefältet eller Snöbergen, nödgas afpassa denne tiden, til en sådan ödemarks genomfart. De nödgas då alltid stå sit låger vid sådane ställen, der en droppa vatn finnes, och emellan hvilke stundom en 10 eller 12 timars resa, nat-tetid med skyndsamhet måste göras. Det är derföre ganska nödigt, at väl känna sådane vatnställen, emedan, om några Hottentotter skulle träffas, som kände orten, man icke gärna af dem får någon uplysning; ty om de veta, hvarått et litet vatnställe finnes, hålla de

de det hemligt, för at dervid kunna dölja sig, om de någon gång skulle behöfva rymma. Gräs finnes knapt uti detta fåltet, så at en håft med möda kan finna sin föda, men oxarne hålla til godo både brakt vatn, och saltagtige buskars blader. Då man om dagen, och då solhettan är stark, koxar utåt et sådant slått och tort fålt, visar sig en dalring i luften för ögat, nästan lika som, då man ser på en brinnande låga.

Hottentotter, som oftare genomvandra desse torre Carrofålt, kånna och nytja flere utvägar, icke allenast at mildra hungren, utan i synnerhet, at släcka torsten. Utom den förut nämnde växten, som kallas Kón eller Gunna, nytja de tvänne andre, nemligen en, som kallas Kamekà eller Barup, hvilken skal vara en stor och vatnagtig rot; den andra kallas Ku, som åfven skal vara en stor och saftful rot.

Växterne, så väl örter, som buskar, åro uti Carrofålt mycket glest sådde, och då åtminstone på åtta månaders tid ingen droppa regn faller ifrån himmelen, i et så brännande climat, är det snart obegripeligt, huru desse kunna bärja sig. Deras stammar och grenar åga ock-

få utseende af, at vara bräckelige och aldeles förtorkade; men deremot äro bladerne mycket tjocke och fylde med en saltagtig våtska, samt hålla sig gröne hela året öfver. Desse friske och ståndigt grönskande toppar och blader torde likvål af luften, som om nätterne är kylig, kunna infupa någon fuktighet, til sit underhål. Jordmånen ser aldeles förbränd ut, är rödgul och består af lera, blandad med jern-ochra, samt koksalt.

1774, den 1 Januarii, stälde vi vår kosa hemåt, ankommo först til en JAN VAN STADE tilhörig gård, förbi et GERT VAN ROYENS hemman, och sedan förbi et VAN FÖRS hemman, til den Landtgård, som GERT VAN ROYEN sjelf bebodde.

Vi låto våre Kuskar och Hottentotter med åkdonen aftåga genom Hartequas kloof, med befälning, at på Compagniets Post Rietvalley förvänta vår ankomst, och jag, tillika med min Engelske Resekamerat förefatte oss, at til håst rida igenom det torra Carro, som låg til höger, och sedan framkomma igenom Platte-kloof. Men denna Expedition aflopp icke sårdeles lyckeligen för oss; ty som i detta flåta fålt, som sål-

lan

lan trampas och besökes, intet tekn til våg finnes, så redo vi snart vilse, och förvillades ju längre, desto mer, så at vi til slut icke hittade hvarken fram eller tillbaka. Vi redo så fort, som hästarne någonsin kunde det uthårda, och solen började sänka sig, utan at minsta tekn syntes til något sådant ställe, der någon gård kunde ligga. När solen åndteligen gått ned, och alt hopp var ute, drogo vi ofs litet tillbaka til et ställe, der en dald fans, och uti hvilken en liten bäck, med trån omkring sine bråddar, ännu ågde något vatn. Här funno vi för rådeligt, at öfver natten lågra ofs. Vi afiädlade våre hästar, bundo grimskaf-tet omkring ena foten, at de ej skulle bortlöpa, och gjorde sedan förmedelst våre bösor up en ganska stor eldbrasa af Cannabusken (*Salsola apbylla*). Sedan lågrade vi ofs bredevid elden med sadelen under hufvudet; men kunde icke få den minsta sömn, för en olidelig köld, som ehuru i sig själf ej så mycket stark, likväl i anseende til den brännande het-ta, som vi utstodo om dagarne, nu var för våre kroppar ganska kånbar, och nödgade ofs någre gånger i timan stiga up, för at omlaga elden, och på alla sidor värma ofs. Vi ågde den förmon

af våre skjutgevår, at vi altid kunde få eld, men vi ågde intet hopp, at få skjuta något til magens behof, i detta fält. Jag hade derföre haft den förfigtiga omtankan, at i min jagt-taska insticka någre få skorpor, och någre stycken bröstfocker, som ock nu kommo oss ganska väl til pass. Så snart morgonrådnan visade sig, frågo vi oss om efter våre håstar, och funno, at de nu voro försvundne, hvilket ej litet ökade vårt bekymmer, städde i en ödemark, der vårt öde var osäkert. När vi sökt omkring i dällden på alle kanter, stego vi up på de högste kullar, och funno omsider, bakom desse, våre håstar, som såkert årnade sig längre bort, för at söka bättre bete. Vi sadlade up och togo vår kosa snedt emot bergen, der vi emot aftonen omsider ankommo til en Bondgård, hvars ågare var så fattig, at han knapt ågde mer, än tak öfver hufvud.

Här hvilade vi öfver natten, och togo vägen til Harteqvas kloof, der vi träffade vårt folk och våre åkdon.

Vid Harteqvas kloof begynnes inåt en ny rad eller bergs-rygg, som förenas med de förre, emellan hvilke kloffen är som et band. Carrofält bakom
den

den förra bergraden kan således ses, då man rider in i klotven genom den tilkommande Bergsraden, vid Groote Paardekraal.

Hela den stråcka af land, alt ifrån denna Harteqvas klot, ånda ned til Camtous-rivier, som nu år upfyld med Nybyggen, år likvål, icke länge sedan, först befolkad; och för 23 år sedan fans här icke et enda hemman, då år 1750, Gouverneuren TULBAGH utfände åt denna kusten en Caravan, för at skaffa fåkre underrättelser om landet och dess inbyggare. TULBAGH, som ånnu lefver i Capska Invånarens tacksamme hjer-tan, var en Gouverneur, som ansåg Sig uphöjd til et ansenligt Ämbete och Hufvudman för Regeringen öfver et vidsträckt land, icke för at endast lefva vål, smickra sit högmod och samla skatter, utan at med Holländska Compagniets lagliga interesse, förena Nybyggarens lycka, fortkomst och hela landets bästa. Denne Herre var altfå mån om, at efterhand låta undersöka landet, alt längre och längre in. Til den åndan utrustades en Caravan år 1750, bestående af 150 man Soldater utur Citadellet, och tvänne Borgare, för hvilke en Officer,

vid namn BEUTELAR, var sat til Anfö-
rare. På Compagniets kostnad medfån-
des 11 vagnar, en myckenhet drag-och
slagt-oxar, ammunition och proviant.
Resan skulle fortsåttas in til Cafferslan-
det, och sedan up åt Tambuggernas land,
samt tillbaka genom Snöbergen och Cam-
debo; men igenom Anförarens högmod
och oförstånd, uträttades föga, hvarfö-
re han också vid hemkomsten, til sit
vålförtjanta straff bortfändes härifrån.
Han lefde, som befålhafvande under re-
san strängt, och straffade hårdt, lät trum-
man röras hela vägen, så at alt vildt
förjagades, som af de tvänne medföl-
jande bönder i synnerhet skulle skjutas,
och folket blef mycket uproriskt. När
han hvilade på något ställe öfver natten,
ställes alle vagnar uti en cirkel, krea-
turen släptes inom den, och tälten up-
flogos likaså inom de samma. Då han
hunnit åndteligen til Cafferslandet, be-
gåfvade han Caffers Captenen PALOO
med en Grenadiers mössa, och dess
Broder med en annan, hvaröfver et
Caffers-krig sedan skal upkommit. Det
enda han uträttade til Compagniets nyt-
ta, var det, at han uti hamnen vid
Swartkops-rivier upsatte Compagniets
vapn, uthuggit uti sten. Resan varade
hela

hela 8 månader. Denne tiden var ingen enda landtgård på andra sidan af Harteqvas klof, utan vågarne få okände och obanade, at vagnarne måste stundom öfver de värste ställen, af folket med händerne dragas och slåpas.

När vi ifrån Harteqvas klof hunnit til Gouds-rivier, lågo vi der stilla en dag, för at hvila våre dragare, hvilke mycket besvärades desutom af klofjukkan, så at min Resekamerat här måste lämna en af sine oxar, som nu mera icke kunde fortkomma. Vi hade ock här en obeskrifvelig hetta, hvars like jag icke kânt hvarken förr eller sedan. Bondfolket stängde igen både dörrar och fönsterluckor, för at inom hus åga skugga och svalka. Foglar flögo med möda, och luften var ganska het at andas. Hettan gick såkert flere grader öfver 100 på FAHRENHEITS Thermometer.

De följande dagarne fortsattes resan til Compagniets Post Rietvalley, hvaråft vi öfverblefvo någre dagar, för at hvila, och i synnerhet, för at nu åter besöka (*Groot Vaders bosch*) Farfars skog och efterse, om icke trådslagen derstädes voro komne uti bloma, emedan det redan lidit långt in på Januarii månad,

och således sommaren mera var framli-
den, än de förre gångerne, som vi be-
sökt' denne skogen.

Den 14 Januarii, begåfvo vi ofs dit,
men voro icke mycket lyckeligare nu,
än förut, at få se tråden uti bloma,
mycket mindre försedde med frugt. Af
någre funnos dock blomknopparne, ehur-
ru outslagne, vara framkomne.

För Compagniets räkning lågo hår
nu tvänne Vedhuggare, som sålde trå-
den, och sedan framslåpade dem til så-
dane ställen, hvarifrån de kunde lasfas
på vagnar. Et sådant framslåpande sked-
de ofta med oxar, som förmedelst rep,
bundne om de kulfälde tråden, drogo
dem fram ifrån de oländigaste ställen
utur skogen, deråft ingen fort åkdon
möjeligen kunde brukas.

Då jag hädanefter ej vidare ågde
hopp, at mera få besöka detta ställe,
gjorde jag så mycket mera nu min flit,
at af alle slag trådsorter, samla och in-
lägga til torkning grenar med blader,
samt tillika göra mig noga underrättad
om den nytta och bruk, hvartil hvarje
trådsort hår i landet brukas och användes.

De

De uti och omkring skogen växande trädslags nytta och bruk, var följande:

Svart Jern-tråd (*Svarte Eyzerhout, Gardonia Rothmannia*), är hårdt och starkt; brukas til vagns-axlar och til stång på vagnar.

Gul-tråd (*Geelhout, Ilex crocea*), är gult til färgen, nästan som Buxbom, tät och vackert; brukas til plankor och bjälkar vid husbyggnad, til bord, skåp, dörrar och fönsterkarmar, samt til smörkernor.

Camassie-tråd (*Camassie-bout*), blir endast en buske, och faller sålunda i finare stycken, som tjåna til inläggningar och lister på meubler, til hyflar och annan fin redskap; detta är et af de finaste och tungaste trädslag.

Rôdt Pårontråd (*Roode Peer*), nyttjas til vagns-korgar, under och öfver axlar, samt til underredet på vagnar.

Bucku-tråd (*Bucku-bout, Olea capensis*), är det bästa trädslag til hjul på vagnar.

Rôdt Ahl-tråd (*Rod-Else, Cunonia capensis*), är äfven mycket tjänligt til vagnshjul, hjulnafver och stolar.

Åsketråd (*Essenbout, Essenboom, Haut-*
ni-

niqvas Esfen, Ekebergia capensis), är et stort tråd, hårdt och tåt; brukas til hvar-jehanda flögdverke.

Af Stinkhout gifvas tvänne forter, hvit och brunt. Det bruna är et det vackrafte trådslag, mörkt med flammor, liknande Valnöt. Detta användes til Skåp, Pulpeter, Stolar, Bord och annat fint husgeråd. När det är nyfs huggit, stinker det, hvaraf det fåt sit namn; men med tiden, då det fåt ligga i öpen luft, förgår den elaka lukten.

Olivetråd (*Olyvehout, Olea europæa*), är ganska tungt och brunt til färgen. Stolar håraf förfärdigade, fåg jag ofta hos Landtmannen, hvilke voro ganska tunge at handtera. Detta starka trådslag brukas ock til qvarnar.

Vilde Catjepiring (*Gardenia Thunbergia*), är et starkt och hårdt trådslag, och nytjas derföre til klubbor.

Hvit Esfen brukas til Plankor, Vagnshåckar, Vagns-plankor, til Plankor för Skomakare och andre, at skåra låder på, samt stundom åfven til Skåp.

Swart-bast (*Royena villosa*) rytjas til Vagnskorgar, och til Ok för dragoxar.

Keur-

Keurhout (*Sophora capensis*), användes til Hjul och Vagnskorgar.

Mandeltråd (*Amandelhout*), til Skohålar, och til Låster åt Skomakare.

Aslagay-tråd (*Aslagayboom*, *Curtisia faginea*) til Disteltång på Vagnar, och til Kåppar på Hottentotternes Kastspjut.

Dorn-hout (*Mimosa nilotica*), nyttjas til Remskor under Vagnshjul, til Okskidor, och at bränna Kol utaf.

Waageboom (*Protea grandiflora*), til Ved och Kolbränning.

Kreupelboom (*Protea speciosa*), tjänar med sin bark för Garfvarne, til ladders beredning och garfning.

Leepelboom arbetas til Skedar och Tråskålar.

De störste Tråden uti Afrikanske skogarne, så vål uti denne, som andre, voro följande, nemligen: Geelhout (*Ilex crocea*), Bucku (*Olea capensis*), Tarchonanthus camphoratus och arboreus, Rod-Else (*Cunonia capensis*) och Wit-Else, Stinkhout, Aslagayhout (*Curtisia*), Wilde Castanier (*wilde Castanien*, *Brabejum stellatum*), vilde Fikontråd (*wilde Vyge-*

geboom, *Ficus capensis*), Keureboom (*Sophora capensis*), Mimosa nilotica, och Esfe-boom (*Ekebergia capensis*).

På kullarne växte *Ornithogalum altissimum*, som nu hårligen blomade och pryddes fältet med sin långa och blomrika spira. Den sadess vara ymnig hvar fjärde år, och dess emellan föga visa sig.

Den 18, reste vi öfver Swellendam til STEINS gård.

Den 19, öfver färgan der Brede-rivier och Zonder End stöta tilhopa, samt öfver Heslaqvas kloof förbi GYLLENHUYSENS hemman til VOLLENHOVEN. Vid Brede-rivier, der rivier Zonder End med den samma förenas, åndas det berget, som ifrån Rode Sand utskjuter, och gent öfver detta ställe formera Swellendams bergen et hörn.

Den 20, vidare förbi MELKS gård til Compagniets Post Tigerhuk, hvaråst icke allenast en myckenhet kor hållas til Smörkerning för Compagniets egen råkning, utan ock uti de omliggande skogar en myckenhet flögdwerke hugges för Compagniets eget behof. Arbetsfolket har ock frihet, at hugga och sälja härifrån något ved och verke, til förbättring

tring i sit underhåll; men ingen Landtman tillåtes, at hårfstådes fålla något. Uti Hauteniqvas och andre skogar har vål Landtmannen frihet, at hugga, men på någre ställen tillåtes icke det, utan Regeringens enskildta tillstånd, och fem Riksdalers contribution.

På denna trakten uppehålt sig den få kallade Blå-Båcken (*Blauwe Bock, Tjeiran, Capra leucophæa*), som år en af de fålfyntare i landet, hvit med iblandade fvartha hår. Blå-Båcken fades mycket vårdslösa sine nyfödde ungar, få at de ofta af vildjur förtåras. Detta fades vara orsaken, hvarföre denne Båck-sort år föga talrik. Kóttet tyktes vara smakeligare, ån af andre.

En myckenhet af den Africanske randige Håsten (*Equus Zebra*), uppehålt sig ockfå hår. Vid 50 Riksdalers vite fick den icke skjutas, och om någon lefvan-de kunde fångas, skulle den samme hem-bjudas åt Gouverneuren. Gamle fångas mycket fållan och tåmjas aldrig. Unge blifva fållan vid lif, och ehuru de tyckas vara tåmde, åro de aldrig at lita på.

Sedermåra reste vi förbi JURJEN LINDES gård til Compagniets Post vid
Zoe-

Zoete Melks valley, hvaråft 24 man och en Sergeant hålles endast för skogshyggelse skull, i omliggande skogar uti Bergsklyftorne. Härifrån får Compagniet til sit Skepsvarf och bygnader det måsta verke, hvaraf hvarje månad tre frakter eller store lafs til Cap upkôras. Arbetsfolket åger också här vederbörandes tilstånd, at för enskildt råkning något hugga och sålja. Större stycken tråd, såsom bjälkar och dylikt flåpas fram med oxar, och år den môda, hvarmed sådant sker, snart sagt otrolig. Smärre verke, såsom kilar, yxkaft, muskôtsstockar, hjulverke, axlar och dylikt, båres altid utur skogen, sedan det förut blifvit tilhuggit. Når et större tråd år nedfålt, låmnas det, at ligga någon tid, för at spricka; sedan klyfves det, och tilredes til tilkommande behof.

Huru hvethalmen tilredes och nytjas til taktåkning, fick jag här tilfälle at se. Kårfvarne flogos med axen emot en kubbe, så at både kornen utrunno och axen afföllo. Detta tröskningsfåt går mycket långsammare, än med håstars trampning, men halmen bibehålles hel och jämn.

Den

Den 24, foro vi förbi (*Ziekenbuys*) Sjukhuset, en liten Compagniets Post, som lyder under den förra Posten vid Zoete Melks valley, och håller endast tvåanne man; vidare til GROENEWALS gård, och sedan til GYLLENHUYSEN vid Swart-rivier. Swarte Bergen, som börjades vid GROENEWALS gård, åndades här, och voro icke särdeles höge.

Den 25, fort-tågade vi vidare til BADENHORST, och BEIJER vid Booter-rivier.

En svartfläckig Katt (*Viverra*), fick jag här skjuta; skinnet deraf luktade så starkt Muscus, at då det inuti Kårran uphängdes för at torkas, kunde jag för dess olideliga stank icke uthårda vid den samma. Denne lukt gör, at djuret icke gerna fångas af hundar.

Bergs-ryggen, som vi hade set åndas vid Hesfaqvas klot, begynte vid sidan af kleine Hout-huk, bakom Fransche-huk. Inom Groote Hout-huks berg sågs också utskjuta en bergs-rygg, långs efter stranden, som gick nästan ånda til Musfelbay. Inom denna sidstnämnde utgår en annan rygg, som slutas emellan GYLLENHUYSENS och GROENEWALS gårdar, och åger midt för BADEN-

HORSTS gård en hög spits, som kallas Babylons torn. Båge desse ryggar hänga icke tilhopa med de andre bergen, utan lämna en öpen plats vid Booter-rivier.

Den 26, ankommo vi öfver Groote hout-huk, Palmit-och Stenbrasems-rivier, til Hottentots Hollands-berg, som ofvan på sig åger flere gårdar.

Babianer, store och elake Markattor, med en stjert, som icke är längre än låren, funnos här i bergen. Detta djur växer länge och blir gammalt, nästan stort, som en blodhund; den är då icke god, at åga bunden, ty utom jernkådja biter den sönder al ting. Någre hundar tilhopa kunna väl fånga en Babian, men en eller två stundom icke; ty om Babianen, som är otroligt vig och snabb, får fatta hunden vid bakfötterne, slånger han honom rundt ikring, tils den blir aldeles yr och likfom drucken. Med sine grofve tänder biter han grymt och försvarar sig envist.

Sluteligen begåfvo vi oss utföre berget, öfver des branta backar, och öfver flacka fältet til Cap.

Åter

Återkommen få sent til Staden, efter fem månaders resa, nödgades jag nu skynda mig, at med de i början af detta år 1774, til Europa hemseglande Skeppen, kunna förstånda til Amsterdams, Leidens och Leuwardens Botaniske Trågårdar, en anseelig mängd af Lõkar, Örtar, Frön, lefvande Växter, samt til mine andre Gynnare en stor myckenhet Lõkar, Frön, Insecter, upstoppade Foglar, och andre sållynte Djur.

De fyra första månader af året äro de, då måsta rörelsen är uti Cap, och då Skeppen, så väl Holländske, som främmande återkomma ifrån Östra Indien, och andre utkomma ifrån Europa; få at på Capiska reddan ej fållan denne tiden råkna mellan 20 och 30 Skepp. Den första Holländska Retour-Flottan låg också nu färdig, och fick jag med den samma affånda en del af samlingarne, samt sedan efter hand, så fort jag hant till-

ga det öfriga, med de sednare affeglande Skeppen.

Et ifrån Holland utkommande Skepp, vid namn Bekvliet, efter en olyckelig och långsam resa, anlände omsider hit. Igenom Capitenens svaghet och okunnighet hade Skeppet få förfallit under Africanska landet, och förlorat sine rigtige vindar, at det måste lägga an til Angola, sedan det förut ankommit til Walvisch-bay med endast 9 friske om bord. Under den långsamma resan hade folket mycket sjuknat, ådragit sig Skörbjug, och fades blifvit både almånt och starkt åderlåtitt, så at större delen af besätningen dött ut. Både förste Fåltskåren och Capitenen anklagades för, at icke hafva förstått sin sak. Den förre hade under resan aflidit, och den sednare undfick sit vålförtjånta straff. Utom det de sjuke skola blifvit på et aldeles förvåndt fått förfedde med otjånlige låkemedel, så skola de åfven i andre affeenden blifvit gånksa vårdslöst handterade; en morgon skola fyra döde blifvit angifne, hvaraf en, då han skulle fys in uti mattan, befans lefvande utaf Segelmakaren, ehuru han kort derefter upgaf andan. En annan morgon

gon hafva fem døde blifvit angifne: alle blefvo i sine mattor infydde, och tvåne voro redan kastade öfver bord; då den tredje kom på plankan, ropade han: *min Herr Båtsman, jag lefver än*, hvarvid Båtsmannen skolat med nog otidigt skämt frågat honom, *hvad lefver du? vet du det bättre, än Fåltskåren?*

För hvarje sjuk, som kommer ifrån något Skepp til Hospitalet, måste Capiten betala två skillingar, hvaremot han får behålla des s rantson på Skeppet.

Nya Hospitals bygnaden hade icke fårdeles långt hunnit denne sommar, ej eller kunde arbetet mycket fort lida. Af 90 man, som härtil voro anslagne, arbetade få och en stor del gingo på pass, eller nytjades til annat arbete på Hospitalets räkning.

Utom en vacker bygnad, anlagd inom Compagniets Trågård i Staden, åger Gouverneuren en vacker bygnad vid Rondebosch, och en annan vid Nieuwland, bägge utom Staden, til sit nöje, at förlusta sig på. En dylik skul le också nu anläggas uti Bayfals, til des beqvåmlighet.

Både vid Rondebosch och Nieuw-land åger Compagniet sköna Trågårdar, hvarifrån Skeppen och Sjukhuset förses med nödige grönsaker.

Sedan Gouverneuren VAN DER STELL i början af detta tidehvarf flagit under sig både mycket och det bästa af landet, äfven som åtskillige andre af Compagniets betjäning, til skada och förfång för Borgerkap och Nybyggare, har det nu mera blifvit aldeles förbudit för dem, at åga någre Landt gårdar. Til ersättning derföre, sedan de nödgats förfälja dem, har blifvit tillagit dem någre andre sportlar, såsom Dispencieren 5 procent af de inkommande och 5 procent af utgående varor, Såd, Smör, med mera; Casseuren $2\frac{1}{2}$ procent af Penningarne; Packhusmåstaren 4 procent, Commisfarien öfver Hospitalet 5 procent, och Auctions-måstaren 5 procent af alle varor, som på Auction förfållas, utom deras vanliga månatligen anslagna gage. En och annan af de högre Ambetsmän åga således endast närmare Cap någon liten lustgård, at stundom förlusta sig på, men hvarifrån likväl inge varor förfållas.

De

De hitkommande Skeppen medbragte den tidningen, at Baron VAN PLET-
TENBERG blifvit utnåmnd til Gouver-
neur öfver Cap och des Colonie, samt
instältes icke långt derefter i sit Ämbete.

Gouverneuren tillika med 7 Politie-
Råd, äger högsta befälet öfver så väl
Compagniets handel härstädes, som hela
Nybyggets hushållning, utan at stå un-
der Regeringen uti Batavia, som annars
har högsta befälet öfver de uti Indien
varande Handels-Contoirer.

Alle brotmål höra til Justitiæ-Rådet,
och des afdomande. Uti detta præsi-
derar Commendanten för Garnisonen,
och Gouverneuren har deri ingen ting
at säga, men teknar endast sit namn på
de sväraste domar, som angå lifvet.

För öfrigt äro uti Nybygget tvån-
ne andra Jurisdictioner, nemligen en på
Stellenbosch, hvarunder 4 Församlingar
lyda med 4 sina egna Kyrkor, såsom
Stellenbosch, Drakenstein, Swartland
och Rode Sand; den andra på Swellen-
dam, hvarunder lyder en enda, nog
vidlyftig Församling, hvilken likväl än-
nu icke blifvit försed med sin egen Kyr-
ka eller Präst.

Sedan Capiska udden af Portugeserne blifvit för trehundra år sedan först uptåkt, besöktes den väl både af Portugesare öfver hundra års tid, och sedan åfven af Holländska Compagniets Skepp, inemot et halft seculum, innan något af detta landet blef tagit uti besittning, och någon odling deri gjordes. Således är hela Nybyggets ålder ännu icke öfver 120 år. Ty när Holländska Skeppen 1650 återreste ifrån Ostindien och här intogo, genom byte med Hottentotterne förfriskning, besågs landet första gången med någon upmärksamhet af en på Flottan varande Fältskår, vid namn JAN VAN RIEBEEK, som ägde någon insigt i Botaniken. Och som han fant både climat och jordmon tjänlig til odling af allehanda Trågårdsfaker och Frukt-trån, så föreflog han, efter hemkomsten, för Directeurerne, at härstädes anlägga et Nybygge.

Efter mogen öfverläggning blef sådant beslutadt, ock JAN VAN RIEBEEK utfändes såsom Amiral och Commendeur med 4 Skepp, försedde med bygnings-materialier, Timmermän och allehanda Fröslag. Vid ankomsten til Cap, handlade han med Hottentotterne om af-

afträdandet af et stycke land, hvarpå en Fästning, Packhus och Sjukhus bygdes, samt första grunden lades til den stora och blomstrande Colonien, som mera hedrar människoslägtet, än alle ALEXANDRI MAGNI ägrar, och mycket mer, än alla de stora eröfringar, som Holländska Nationens segerrika vapn förmått göra i de öfrige delar af verlden.

Den summa, för hvilken första Landstycket blifvit inköpt, upgifves mycket olika, äfven som storleken af det inköpte landet. Den förra upgifves i varor til 50,000 Holländske Gyllen, som sedan vid et förnyadt köp, skolat blifvit ökt med 30,000 Gyllen; ehuru den verkligen torde vara så stor i Compagniets räkning, synes det mig aldeles otroligt, at Hottentotterne någonsin åtnjutit större delen deraf. Det sednare föregifves sträcka sig ut, ända til Mosfelbay; men detta är så mycket mindre både sant och möjligt, som under den tid VAN RIEBEEK sedan var Gouverneur på Cap, hans ytterste upptäckter ej sträkte sig längre, än til det berget, som efter honom fått namn af Riebeek Castel, och ligger et godt stycke inom den långa bergsraden. Efter min tanka var det

inköpte landet i början ej större, än det, som utsträcker sig emellan Taffelberget och Zout-rivier, hvarifrån sedan Colonien blifvit beständigt mer och mer utvidgad, på samma sätt, som den ännu dageligen tilväxer och vidgas ut. Cita-dellet bygdes i början af trä och jord, och år 1664 anlades det först af sten med sine grafvar och bolverk. Vid Zout-rivier blef anlagd tillika en liten Skans Ko-våndan (*Keer de Koe*) kallad, för at skydda Compagniets boskap, som betades i fältet inom den, och at hindra samma boskap, antingen gå öfver denna å til Hottentotternes land, eller at röfvas bort af landets egne infödingar. Til den ändan bygdes äfven vid Skansen et Stall för 50 Hästar, hvarmed Hottentotterne i hast, som sprungo vigt och fort undan, kunde efterfattas. Detta var utan tvifvel den första och ringa början til Nybygget, och en Landtgård vid Constantia, som VAN RIEBEEK der anlade. Och denna början lär icke varit årenad, at göras så utsträckt, som den sedan blifvit, utan endast til odling af så mycket, som de ankommande Skeppen til sin förfriskning kunde hafva nödigt; men då landets milda climat, jordens frugtbarhet och invånarnes svaghet blifvit

vit närmare utrönte, beslöts, at anlägga härstädes et anseeligare nybygge, och til den åndan öfvertaltes åtskillige i Europa at utresa, och at härstädes fåtta sig ned samt upodla et godt stycke land, som lånades dem och efterkommande til evärdelig egendom. Kort derefter, utfändes äfven giftvåxte flickor ifrån Barnhusen, för at ännu mera föröka detta nybygge, hvars invånare i början på credit undfingo de til landets odling nödige redskap, och utbredde sig sedan til Stellenbosch, dernåst til Drakenstein, hvaråst de Franske Reformerte flygttingarne i synnerhet förstärkte nybygget; och sedan på andra sidan om bergen til Rode Sand. Derefter befolkades hela Swartland, ehuru sandigt och mera mager. Omfider har nybygget på de 30 sednast förflutne åren fått den aldrahastigaste och måst betydande tilväxt, så at landet icke allenast blifvit ifrån Rode Sand och Hottentots Hollands berg intagit och bebodt, ända til Swellendam, utan äfven uti Musselbay, Hautniqvas, Lange-kloof, Krum-rivier och ända ut til Camtous-rivier, samt uti Bäck- och Roggefälten, Camdebo och Snöbergen.

Capka Nybygget inbegriper under

der sig Staden, med defs Församling och Kyrka, Parl med defs Församling och Kyrka, Tigerbergen med mera och sträcker sig ut til Mosfelbanks-rivier och Bayfals.

Stellenbosch Colonie har blifvit anlagd af Gouverneuren SIMON VAN DER STELL, 1670, såsom et Torp, försedt med eget Rådhus och Kyrka, liggande 8 mil ifrån Cap. Den utsträcker sig ifrån Tigerbergen til Hottentots Holland, och inemot Bayfals, samt vid norra ändan til Parl och Mosfelbank. — *Stort Torp!*

Drakenstein blef anlagdt 1670, med en mycket liten Kyrka, och ligger få nåra til Stellenbosch, at den i alle hänseenden kunnat lyda derunder. Denna blef också ansed som en särskild Colonie, mera af smickran, än nödvändighet.

Compagniet betalte nu för et lefvande får endast 4 Holländska skillingar, och Borgarne i Staden betalte en skilling för 12 marker Fårkött.

Af Skeps-Officerare logerade ganska många i det hus, der jag bodde. En Styрман betalte der för hvarje dag alltid mindre än en Capiten, emedan hans lön var mindre, oagtadt han njöt samma
go-

goda herberge, samma mat, frihet och uppafsnung; och föreföll mig denna inrättning, i flere hänseenden, både artig och billig.

Kol är en ganska dyr vara på Cap, och hitföres merendels ifrån Europa. För en stig Kol, som bör hålla 36 Skeppor (*Schepels*), men utlämnas åt köparen endast til 32, betala Smederne 18 R:sdr, och för 100 mark. Jern 8 R:sdr.

Lök-växter låra utan tvifvel hvila, emedan de icke ses alle år i lika myckenhet. På somliga ställen ser man dem det ena året uti största myckenhet, och det andra året nästan aldeles icke.

När en Slaf gör Grannarne något förfång eller skålmstycken, så får gemenligen husbonden, som åger honom, erfatta skadan och pligta derföre, ofta hälften så mycket, som Slafven är vård, ånkönt åfven Slafven derföre kan få krops-straff.

När en ringare Compagniets tjänare förbryter sig, får han gemenligen stryk eller krops-straff; men en Borgare, som felat, blir belagd med böter; det förra lånder til förbåtring i seder, det sednare til förbåtring i Fiscalens casfa.

Gif-

Giftermåls-Balken på Cap år i flere hånseenden nog olik den, som fins i lagböcker på andre ställen, och åktenskaps-iskilnader ike här, ofta för synnerlige omständigheter. SARDYN, som varit Soldat i 17 års tid, hölt krog, samt danshus för sāmre folk; des hustru blef in för rätten öfvertygad med tvånne vittnen, at vara en trumslagares hora. Mannen, som klagade, fick vål skiljas ifrån hånne; men hon blef likvål befriad ifrån alt vidare straff, då han deremot fick prygel, och fändes sedan til Batavia, utan at få njuta det minsta af sin egendom.

En viss Hattmakare i Staden, som lefde ogift, hade aflat barn med tvånne af sine Slafpigor. För den enas barn begårte han som Fader dopet, och desse blefvo döpte samt frie, men den andras barn förblefvo Slafvar och odöpte.

Vintren var detta år uti Junio, Julio och Augusto ganska kall, med mycket regn och köld. I synnerhet voro den 6 Julii Duyvelsberg och Taffelbergets båddar helt hvite, och tåkte med snö och hagel. På flere ställen hade vinstockarne, åfven som andre grönsaker i Trågårdarne tagit skada och frusit bort.

En

En ganska vacker tåkt gång (*berceau*) var uti Compagniets Trågård anlagd, utaf Castanie trån, som nu voro ansefnligen tjocke och store. Denna blef i år, på Gouverneurens befallning, hel och hållen nedhuggen, för at af desfs vackra tråd tilverka åtskillige meubler. I desfs ställe omgrafdes sedan landet til Ekars plantering, som likvål åfven få litet låra kunna återgifva Trågårdens en så vacker prydnad, som de rare djur mera låra komma uti Compagniets Trågård, hvilke den vördnadsvårde Gouverneuren TULBACH ifrån det inre Africa dit låtit församla, men en mindre vålfinnad desfs efterträdare, efter desfs död, åter utflåpt i fåltet, til rof för andre vildjur.

Frugten af *Mesembryanthemum* upfördes stundom til Staden, som en raritet, och kallades Rosa de Jericho. Når den lägges i vatn, öppnar den småningom alle sine frö-rum, och liknar aldeles en Sol, och når den torkar igen, drager den sig småningom tilhopa. Det år en både besynnerlig och nödig egenfkap, som utmärker en alvis Skapares visa inråtning, i det, at denna växten, som finnes i de torraste fålt, under tor-

kan

kan innesparrar noga sine frön, men då regntiden infaller och frön kunna gro, öppnar sine rum och låter frön falla ut at kringspidas, Vatnet, hvaruti en sådan frukt legat, gifves stundom åt sådane hustrur, som skola falla i barnfång, och tros hos dem göra lätta barnfångar.

Krogar äro mycket mera sällsynte, än uti Europa, och Vinkällare ännu sällsyntare, i et land, der nästan hvar och en i sit eget hus är försed med nödigt vin för sit bord och sine vänner. Icke desto mindre gifvas, merendels för det sämre folkets skul, en och annan så kallad krog, ehuru olik dem, som finnas til så stort öfverflöd i det uplysta Europa. Krogarne äro inrättade icke så mycket för at dricka och supa, hvarpå ofta följa fylleri, oljud och slagsmål; utan mera för ro och nöje skul. Derföre äro Krogarne här tillika Danshus, deråft hvar afton musicanter infinna sig och gästerne, som betala endast vinet, och det ganska dyrt, åga tilfälle at dansa. Inge kortspel tålas, och dansen varar til en viss tima på natten, då hvar och en går fredligt hem til sit, utan at bulra eller skråma andre, som här icke lätteligen af natvakten skulle kunna

na

na tålas, eller af Regeringen lånas
ostraffadt.

Under mine ledige stunder underlåt jag aldrig, at besöka backar, berg och de omkring Staden liggande fälten. At bära en bok och andre nödige saker til fröns och örters inläggande, hade jag oftast med mig en legder slaf; men i år hände mig, at igenom Fåltskårens försorg och godhet, utur Hospitalet få mig til hjelp, at bära detta baggage, en man, som igenom et besynnerligt öde kommit, at besöka denne Africas ytterste udde i söder. Han var föd i Tykland, och hade för sin handel mycket rest och uppehållit sig uti Holland, Frankrike och England, der han sednast var boende, och dref en liten handel med visse sorter Medicamenter (*Droguer*), samt någre Chemiske Præparater. För denne sin handel hade han, efter des egen berättelse, gjort en resa ifrån England til Frankrike, men blifvit af storm drifven emot Holländske kusten, och der lidit Skepsbrott, samt förlorat al sin lilla egendom. Ändteligen med lifvet kommen til lands, hade han försålt sine knåspånnen, och med denna lilla penning til sit uppehålle begifvit sig til Amsterdams, der han träffat en gammal vän,

som erböd honom sin hjälp, och under löfte at skaffa honom herberge, förde honom til en Själköpare. Efter ditkomsten hade hans vän begårt brånvin, mat och vin, som de bägge gemensamt förtårde. Då omsider hans vän skildes vid honom, hade han ock märkt, at han af Själköparen undfåt tvåanne Ducater. Derpå hade han blifvit hindrad, at fritgå ut; och som han icke allenast. väl förstod Holländska språket, utan ockfå då märkte, at han råkat i en Själköparers händer, hade han hotat Själköparen, at anklaga honom, deråst han icke författe honom i sin frihet. Själköparen underrättade sig då om hans person; men som denne fattige mannen icke kunde betala, hvad som var förtårdt, och hvilket icke han, utan hans vän infordrat, få ville icke Själköparen, til sin skada släppa honom. När han sedan kommit om bord, utan at förut vara närvarande och antagen på Ostindiska huset, hade han väl vid mönstringen beklagat sig för Directeuren; men som denne uslingen nu mera icke eller kunde godtgöra, hvad Själköparen för dets råkning, undfåt til utrustning af Compagniet, måste han låta sig behaga, at segla af til Cap, dit han sjuk ankom och

och blef förd til Hospitalet. Han gjorde mig et par gånger fållkap, men författe sig snart igen i sin frihet, i det han rymde bort med et af de Engelske Skeppen, som lågo på reddan.

Granat-åplen växte vål uti flere Trågårdar, men såldes icke, eller åtos uti fårdeles myckenhet uti Staden. Deremot såldes mera almånt åkta Castanier (*Æsculus pavia*), som nytjades til defert på borden och åtos stekte samt skalade med litet smör.

Med de utkommande Skeppen hade jag icke allenast den hugnaden, at igenom bref förvisas derom, at mine Gynnare i Amsterdarn med nåje emottagit och anset; hvad jag förut hemfånt, utan ockfå undfick en summa penningar uti Ducater, til godtgörande af en del, af den skuld, jag hittils under två års tid förfat mig uti.

Ifrån Engeland hade utkommit, at vidare segla til Bengalen, Fru MONSON, hvilken företagit sig en få lång och besvårlig sjöresa, icke allenast för at göra sin man fållkap, som utgick som Öfverste för et Regemente til Ostindien; utan ockfå af kårlek til Natural-Historien. Under den tiden detta lärda Fruntimmer här vistades, gjorde hon åtskilliga

vackra Samlingar, i synnerhet af Djurriket; och som jag oftast ågde det nöjet, at tillika med Herr MASSON göra Hånne fålskap til de omkringliggande Landtgårdar, samt mycket bidraga til dess Samlingars förökande, så hade Hon före sin afresa den godheten, at föråra mig en prågtig och dyrbar Ring, til hognkomst af dess Person, och för mig fattade hedrande vånskap. Hon var et Fruntimmer af 60 års ålder, och förstod i bland flere språk, åfven något det Latinska, samt hade på egen kostnad medfört en Ritare, som vid samlande och afritande af rara Naturalier skulie vara Hånne behjelpelig.

Regeringen i Cap hade beslutat, at detta år sända et Fartyg (*Hoeker*) til Madagascar, för at tilbyta sig Slafvar, och Gouverneuren Baron VAN PLETTENBERG ågde för mig den ynneft, at tilbjudas mig, såsom förste Fålskår göra denna Resan. Men, ehuru gärna jag besökt en så stor och märkelig Ö, lekte likvål min hog mycket mera, på en resa in åt Norra Delen af Africa. Jag undanbad mig derföre denna resan, och recommenderade en min Vån och Landsman, Herr OLDENBURG, som tvånne år på mine excursioner öfvat sig i Botaniken,

ken, at få såsom Assistent medfölja. Detta blef också beviljat, och Herr OLDENBURG gjorde åfven någre samlingar af örter, men hade icke den lyckan, at med lifvet komma tillbaka ifrån et ofundt och brännande climat.

Emedlertid, under det jag fördref vintren i Staden, visade mig Råds-Herrén BÉRG en ganska synnerlig Svamp, (*Hydnora*), som blifvit skickad til Honom, såsom en besynnerlig sällsamhet ifrån någon inuti landet boende Landtman. Denne Svampen, som kallades Jackhals-kost, och fans vid undersökningen vara til sine blomredningsdelar den aldrabesynnerligaste utaf alla hittils bekanta växter, gjorde mit beslut ännu mera fast och oryggeligt, at besöka de norrut ifrån Cap belågne länder, och at undersöka denne Svampen, med flera växter i dess egen, ehuru ganska torra och magra hem-ort.

Jag rustade mig til efter förra årens vanlighet uti September månad, och fick åfven nu den Engelske Trågårdsmästaren MASSON til Resekamerat, ehuru han icke var hugad, at göra detta år någon lång resa.

Den 29 September 1774, företog jag mig, med mit Refefålskap, Tredje Refan inåt Africanska landet. Öfver Zout-rivier och Mosfelbanks-rivier kommo vi til Vischershuk, en Compagniets Sådesgård, den Gouverneuren nytjar. Detta år voro här utfådde 80 tunnor Såd.

Pifs-sjukan grasferade här ibland Boskapen och förorsakades af Euphorbia genistoides. Emot denne sjukdom brukade Landtmannen, såsom et berömdt medel, at ingifva Boskapen en thekop full med pulver utaf Strutsågg-skäl, blandadt med åttika. Gruset af Refina Euphorbiæ, som fastnade i vatnröret, ficks stundom ut, helt hvit och långt, som et halft finger.

Den 30, redo vi förbi ENGELARS gård, til MATH. GREEF vid Mosfelbanks-rivier.

Harar funnos uti ganska stor ymnighet, i desse låge sandfåltten, och uti dess små buskar, at man nogsammt kunde skjuta

ta deraf, få mycket man ville; men ingen fäste något värde på detta slag torra villebråd.

Hår omtalades mycket en Hottentots *Vatn-melon*, som skal vara en stor och saftful rot, hvilken de kalla Kou, mala til mjöl och baka til bröd.

Den 2 Oktober färdades vi öfver Mosfelbanks-rivier til JURGEN KUTSE, och vidare til ABRAH. BOSMAN vid Parlsberg.

Berget Parl år et icke mycket högt eller långt berg, men mycket vatnrikt, få at det med vatn rundeligen kan förse de å ymse sidor under det samma belågne gårdar, och en vid dess fot ligande, ansefligen stor qvarn.

Kyrkan år belågen på östra sidan af berget.

Hemmanen härstädes sköta måst Vingårdar, hvars stockar ofta voro af 50 års ålder, och gifvo et läckert och godt vin. Hvete odlades här ej särdeles mycket, och Trågårdssfrugterne voro ringa til mängden, äfven som Boskapen.

Vi blefvo här öfverliggande et par dagar, för at öfver alt granska berget. När vi på östra sidan upkommit emot

toppen, befågo vi et ställe, som kallades Compagniets källare (*kelder*). Den bestod af en något concav, stor bergshåll, som fallit öfver en annan motlutande håll. Båge desse berghållar formerade likasom en hvålfad källare, öpen emot båge åndar, och hvilken ågde en ganska ljuflig svalka.

Pariska Diamanter kallades tvånne ganska store, nakna, brante och nästan coniske berg, hvars fot var så vid, at en timas tid behöfdes, til at gå rundt omkring dem.

Den 5, til HANNES VAN AARDE vid Paardeberg, som är något högre, än Parl, ligger enstaka, och har fåt sitt namn af vilde Capiske Hästar (*Zebra*), som fordom i myckenhet här uppehållit sig. Nu fans endast et dusin af detta vackra djur, och de voro af Regeringen fridlyste, samt föga skygge.

Den 7, til LOSPERS hemman, och

Den 8, förbi PET. LOSPERS och JOH. WALTHERS gårdar til DREIJERS hemman vid Ribeck Castel, et stort berg, så kalladt efter VAN RIEBEEK, denna Coloniens förste anläggare och Gouverneur.

neur. Berget var ansefligt högt med branta kanter.

Jag och min Resekamerat upklättrade en dag til detta Bergets höga spitsar, under det våre vagnar utspånade för at beta vid sidan af det samma. Vi upgingo vid en ånda, och måste göra nästan en hel cirkel-tour, innan vi kunde komma til en spits, dit vi årnade ofs. Upkomne på högden, frågo vi våre åkdon ligga nedan före foten; men sådane branter, på denna sidan, afskilde ofs ifrån dem, at det syntes ofs omöjeligt här kunna nedstiga, utan at nödgas taga samma väg tillbaka, som vi kommit, och som gjorde snart en hel mils omväg. Under det vi här upfökte och inlade några sålsfyn- ta växter, hittade jag dock på en ganska gen, men tillika ganska farlig utväg, at komma til andra sidan om bergets tvårbranta och lodrätta vägg. Det var en springa af någre famnars längd, och så smal, at den endast kunde fatta en medelmåttigt tjock människa. Jag vågade på händer och fötter krypa igenom denna, och kom lyckeligen öfver til andra sidan, hvarifrån var endast et godt bösfeslots afstånd ifrån våre åkdon. Min Resekamerat, tillika med dess hund sto-

do bestörte öfver mit vågsamma företagande, den ene tjutande, och den andre nåstan gråtande, samt harnsen deröfver, at han ensam måste göra en lång omvåg, utan at våga sig samma genväg. Min driftighet lönades med en ganska liten ört, som ficks uti bergets spricka, och som jag sedan förgåfves sökte, at mera finna, på andre ställen.

Den 11, til Vliermuys drift och färja, förbi LOMBARTS och OWERHOLSENS hemman samt Honingberg, hvilket är et lågt och kort berg.

Den 12, til VILHELM BURGERS fåplats vid Majes drift och rivier, der åkdonen med båt fördes öfver, och oxarne drefvos öfver simmande.

Den 13, observerade jag en regnboge, som var mycket blek, med de mattaste färgor, endast formerad af en upftigande dimba.

Den 14, ankommo vi til HANEKAMPS gård vid Piketberg, hvilket här utstråk-
te sig i N. och S., men hade vid östra
sidan emot norr inbugter, hvars ryggar
ströko uti SO ock NW. Emot norra
åndan går berget nåstan intil den långa
bergsraden, hvarifrån et hörn af bergs-
ryg-

ryggar utskjuter, hvilke bergs-ryggar gå til stranden. Af detta tyktes det vål, som Picketberg hade en annan (direction) utsträckning, ån alle andre berg, men det år endast på östra sidan, som en dylik rygg går, och vid norra ändan continueras berget vidare, och skjuter långt ut i SO och NW. Detta berg år högre ån Ribek Castel, och åger mycket branta och otilgängliga kranfar i öster och norr.

En buske kallad Sand-Olywe (*Dodonæa angustifolia*) växte här, som ågde et hårdt trådslag, hvilket torkades och decocten deraf dracks emot Feber, såsom et purgerande medel.

Tigrar uppehöllo sig ymnogt ibland buskarne, uti desse sandige fålten, och såg jag flere personer, som af dem blifvit illa bitne, ehuru ingen människa blifvit af någon Tiger dödad. Flere erkände här, at en Tiger håldre åter en vild bäck, ån et får. En Tiger anses före vara mera falsk och mindre ådelmodig, ån et Lejon. Sällan skal han underlåta, at rusa på en människa, som går förbi en buske, der han ligger, och omöjliggen skal han kunna tåla, at höra de orden *sa sa* ropas, utan at angripa. En
Ma-

Madagascars slaf omtaltes, som hade, då han gått affides bakom en buske, blifvit angripen af en Tiger, och så illa fårad, at han af blodets mistning fallit i vanmagt, men tillika fattat Tigern vid strupen, och således aldeles qvåst honom, så at Tigern fans död och Slafven bredevid afdånad. Caplke Tigern är liten, vid pass af en hunds storlek.

Elefanter voro nu utrotade i desse fålt, hvaråft de fordom i myckenhet funnits. Båsta undanflygten för desse store djur, hvars högd går til 18 fot, fades vara, antingen at fly til vatn, eller någon bergs-refva.

En Dufva (*Roode Turtelduyv*, *Columba senegalensis*), singo vi omkring Piketberg aldråförst skjuta. Den finnes annars längre inåt landet hårifrån, och fades först för vid pass 7 år sedan hafva begynt at synas så långt up emot Cap.

Stapelia incarnata, en tjockgrenig växt utan blader, fans sållynt i negden af bergen, och Hottentotterne åto den samma, sedan de bortskalat kanterne med dess taggar.

Vogel-valley var en fort af träsk, som låg under bergen gent emot Parl, och

och som af Sjöfoglar samt Snåppor mycket besöktes.

Vågarne voro här öfver allt fändige och tunge, lika som omkring Saldahna-baijen.

Bredevid Piketberg emot norr lågo Capten kloofs berg, inom det vidare åt norr Drie Fontains berg, och sedan Babiensberg, hvilket med sine åtskillige hufvuden gick til stranden.

Vidare reste vi til CARRELSPECKS hemman, liggande under Piketberg, derifrån til GERT SMIDT, och sedan til DIRK KUTSÉ, hvaråft Verlooren-Valley tog sin början, och utkom ifrån bergen af den långa bergsraden, samt åndteligen til AND. GREEF.

Hemmanen på denne trakten ågde Vingårdar, Sådesåkrar och sköne Trågårdar.

Här påhittade jag en Citron, som inneslöt inom sig en annan med sit rigtiga skal försed. Ingendera af bägge hade någre kärnar uti sig, och den innersta Citronens skal smakade äfven fyrligt.

Likafå fick jag här se et Gåsågg, inom hvilket et annat ågg var inneslutit.
Det

Det yttre ågget var förfedt med fingula, men det inneslutna ågget hade aldeles ingen.

Strutfar voro almånne i hela denna trakten. De gjorde Landtmannen uti dess åkrar ofta betydelig skada, i det de ankommo flere uti troppar, och förtårde sjelfva axen af hvetet, så at halmen ensam stundom blef kvarstående. Til kroppen är fogelen icke högre än fåden, och då han afplåckar axen, nedböjer han sin långa hals, så at de ej kunna på längre håll uptäckas; deremot då fogelen blir minsta buller varse, uphöjer han sit hufvud på sin långa hals, och kan sålunda tidigt blifva faran varse, och fly undan, innan Bonden kan komma honom under skott-håll.

Når fogelen löper, ser han stält ut, och tyckes icke skynda sig mycket, ehuru det är mycket lidande, i synnerhet då han åger medvind; når det något litet blåser, flåktar han med vingarne, och under hastig flygt, forthjelper sig med dem. Då är det också aldeles omöjligt, at med den snällaste håst hinna up honom, hvilket endast kan ske då det är ganska varmt och tillika lugnt vädret, eller vingarne blifvit honom afskutne.

Un-

Under mit ridande en morgonstund kom jag at rida tåt förbi et ställe, der en Struts-hona låg i sit bo, och som sprang up, för at förfölja mig, i tanka, at hindra mig blifva varse des s ungar eller ägg. Hvarje gång jag vände mig med håsten emot henne, gick hon vå undan, och låt jaga sig en 10 eller 12 steg förut, men så snart jag fortsatte min våg, kom hon genast efter.

Bönderne talte äfven härstädes derom, at i Strutsägg stundom skola finnas en eller tvänne stenar, som äro hårde, hvite och store, som en liten böna, något platte och glatte, hvilke slipas och infattas til knappar; men jag hade aldrig den lyckan kunna få se dem.

Rapphöns (*Tetrao*) funnos på flere ställen i landet, äfven här och på någre orter öfverflödigt. De flögo icke straxt up, när vi redo i traf efter dem, utan lupo så snålt långs efter vågen undan, at vi knappast kunde hinna up dem, men omsider togo de åt sidan til flygten med et håstigt skriande.

Verlooren-Valley kallades här en å, som hade sin uprinnelse ifrån bergs-raden, och utlästade sig uti hafvet. Des s strån-

stränder voro oftast bevåxte med Starr och Såf (*Carex*, *Arundo*), som stundom ågde flere alnars högd, så at ån på sådane ställen icke kunde skönjas. Inom förkansningen af en sådan hög hvars, ågde en oräknelig mängd foglar sit tillhåll och sin fristad, såsom flere sorter Hågrar (*Ardea major* och *cærulea* med flere), Ander (*Anates*) och andre (*Fulicæ*) sorter. På somliga ställen var den smal, och på andre bred, i synnerhet utvidgade den sig mer och mer, närmare emot stranden. På somliga ställen ågde den stora hålor och djupa vatnsamlingar. Den utlöper i Oceanen åt norra sidan, och då den är låg, synes mynningen torr och af upkastad sand aldeles tildämd och stillastående. Ju närmare man kommer stranden, desto djupare blir han midt uti, och desto mera fri ifrån Hvars. Den kröker sig under sit lopp uti många bugter, och löper emellan tvänne ej fådeles höga bergsryggar. Vatnet är söt och godt; men blir närmare stranden af hafvets inblandade bölja, i synnerhet under den torra årstiden, saltagtigt. Långa efter denna camperade vi flere dagar, under bar himmel, ända til dess utlopp, i et sandigt och magert fält, der inge colonister

ster bodde, och der endast några få få-platser voro, som anförtroddes merendels åt Hottentotter at vårda.

Vid början af Verlooren Valley, gent emot åndan af Picketberg, utskjuter en bergsrygg, som går ned til stranden, der Verlooren Valley åndas, och utgör högderna på ena sidan om denna ån.

Ifrån Picketberg utskjuta äfven några bergs-ryggar, hvilke sluta sig på andra sidan af Verlooren Valley.

Den stora och långa Bergsraden, som ånda ifrån Cap Falso vid Hottentots Holland continuerat tvårt öfver hela landet, åndades nu här uti strödde och afbrutne bergskullar och högder, så at man icke hade nödigt vid denna norra åndan öfverfara nämnde Bergsrad, lika som vid Rode Sands och Pickenirs klofvarne.

Vid en gård, der endast Hottentotter vårdade Boskaps-hjorden, hade vi den olågenheten, at blifva smittade med ohyra. Vi lågrade öfs vål et godt stycke ifrån desfas boningar, men på fål-tet rundt omkring hade de, innan vår ankomst, utbredt sine af insecter lefvande skinfällar, hvaraf våre hufvudkud-

dar, på hvilke vi i skuggan af våre åkdon plågade sitta, straxt fingo inqvartering, så at vi med flere dagars mödosamt arbete knapt kunde blifva qvitte en hop hungrige och obehagelige gäster.

På Ormar var en ymnig vålsignelse uti desse sandige och med finå buskar bevåxte sandfält. Ingen dag gick förbi, at icke flere af oss fångades, och förvarades uti brånvins-kaggarne. Under det vi såto på marken at åta, lupo de som oftast tvårt öfver lår och ben, både på mig och mit refesällskap, utan at någon af oss blef biten. En gång flingrade sig en Orm öfver vänstra benet på mig, hvilken utan at bita, låt sig sagteligen afskakas. En annan Orm kom framkrypande under lifvet på mig, då jag låg på marken, och sedan öfver nakna benet, så kall som en is, på en af refesällskapet, som sat bredevid mig, utan at göra oss någon den minsta skada. Häraf tyckes tydeligen kunna flutas, at Ormarne ej gerna föka til at hugga, deråft de icke trampas eller på annat sätt skadas, så at de nödgas förvara sig. Flere gånger runno Ormar fram tvårt öfver vågen, och ej fallan
emel-

emellan håstfötterne, utan at göra håsten något förfång.

Holor i fänden, som voro tilhål för Sandmulvadan, voro hår aldraymningast, få at ridandet til håst var ganska besvärligt och farligt, emedan håsten nedföll djupt uti dem, och stupade mycket ofta.

Ifrån Verlooren Valley, reste vi sedermera til Lange Valley, som är en dylik rivier, som den förra, men mycket mindre; och härifrån hade vi et ganska långt och tort Carrofält at genomvandra, innan vi hunno up emot bergen igen, och til et ställe, som kallades Herre-Herberget (*Heeren Logement*).

Högderne voro ganska sandige, landet tort och fåplatser fålsynte, vid vilcke bönderne sjelfve icke bodde, utan höllo der endast någre legde Hottentotter, til at valla Boskaps-hjordarne, som hår voro endaste afvelen, emedan för torka och magerhet hvarken fåd kunde våxa eller Trågårdar anlåggas.

Den 25, innan vi kommo til Herre Logementet, passerade vi under vågen åtskillige små dålder, föga djupe, som nu af sommartorkan voro redan aldeles ut-

torkade. Desse voro af et besynnerligt och egit utseende, emedan leran, som under regntiden upblôtes och omrôres uti vatnet, nu syntes hafva hvarftals fat sig ned, uti flere lameller af olika finhet, hvilke nu af hettan hade spruckit och tydeligen visade sig. Det understa hvarfvet var gröfre och innehôlt en hop frâmmande partiklar, de der enligt sin tyngd, hade först fat sig ned. Den öfra ikorpan var både renare och finare, samt så torr, at den fâstade sig vid tunga och låppar, liksom en ny tobakspipa. Denne, så vål, som andre Africanske Stenforter har jag samlat, och til Kongl. Academiens Mineral-Cabinet uti Upsala förårat.

Under vågen fram til Herre Logementet, påfant jag en länge förut eftersökt fålsynt växt, nemligen Codon Royeni, hvaraf endast sågs en enda buske, den jag dock aldrig lårer kunna någonsin förglöma. Dagen var en af de hetaste, och varmen så odrågelig, at vi frugtade, det våre kreatur skulle aldeles förfinåka och upgifvas. Af denna olideliga och plågande hetta voro våre kroppar lika som upsvâlde och (*po-
rerne*) fvet-holen i högsta måtton öppnade.

de. Busken som vi träffade, var öfver alt klåd med hvite, bråkliga och genomskinlige taggar, hvilke, då jag och min Resekamerat rusade til, och tåflade, at med bara händer afplåcka de måste blomor, så fårade våre händer, at vi deraf uti flere dagars tid hade mycken plåga och olägenhet.

Ändteligen aldeles utmattade framkommo vi til Herre Logementet, som var en dal emellan bergen, med en lagom hög backe, som skulle upköras, för at komma in uti et annat landstrek, som icke eller var mycket frugtbart.

Herre Logementet kallas detta ställe, som var angenämt med något små skog, och en bäck af föt vatn, derföre, at på ena sidan af berget, nästan i väster, är en stor ingröpning, lik en sal, formerad af tvånne utholkade hållar, som vitrat och fallit sålunda ut. Jag klättrade dit up, och sån åtskillige Resandes namn anteknade på väggarne. Bredevid denna var en annan hvålfid utgröpning, men något mindre.

Uti den förra af desse holor var en liten råmna, i hvilken et tråd, förmodeligen en Sideroxylon, hade fåstat si-

ne rötter, och stod fulkomligen frodig, af mer än fyra alnars högd, oagadt den icke kunde få mera vatn til sin tillväxt och underhåll, än det ringa, som under regn-tiden kunde i råmnan stanna kvar.

Bergen voro för öfrigt hår och rundt omkring af et tort, magert, bräckligt och lika som förbrändt utseende, med en myckenhet stora, nakna och lösa stenar.

Under det vi härstädes förfriskade oss, och vederqvikte våre utmattade dragare, ankom ifrån Olyfants-rivier en Landtman til håst, som berättade, at et Lejon uppehålt sig, der vi måste framtaga, och at det nyligen hade varit set vid vågen, der det ock sprungit efter en Hottentot.

Vi hade dock ingen annan utväg, än denna farliga kosa at välja, utan upbröto dagen derefter *den* 26, och för at bättre vara på vår vagt, redo vi hela dagen med upspänd hane och bösforne på armen, laddade med kulor, til dess vi sent om aftonen uti fult mörker framkommo til PET. VAN SEELE vid Olyfants-rivier, der vi på et godt ställe
hos

hos et vänligt och gästfrit vårdfolk för någre dagars tid qvarblefvo.

Vågen var måst öfver alt sandig, och de högler vi genomredo, visade på des nakna klippor en röd sandsten med inipäckade kiselstenar, som tyktes blifvit uti sandstenen inneslutne, innan den hårdnat til et fast berg, och at de förres glatta yta åfven före deras inneslutande af hafvets bölja blifvit slipad.

Åtskillige berg voro här ofvanpå platte, lika som Taffelberg, och åndades bakom Olyfants-rivier, innan de hunno til stranden, emellan hvilken och bergen skal vara en hel dagsresas bredt och flått fält. Bäckefälts Bergen åndades åfven emot stranden, på andra sidan om Olyfants-rivier, ansenligt höge och ej småningom afflutande.

Kamerup kallades här Hottentotternes Vatn-melon, en stor fastfull rot.

Karup åter kallades roten af en Lobelia, hvilken Hottentotterne åta.

Moor-wortel kallades en Umbellat, af hvilkens rot och honung, förmedelst gåsning, Hottentotterne tilverka en rusgifvande dryck.

En vild Gås (*Anas aegyptiaca*) hölt sig uti stora Olyfants-rivieret, straxt nedan för gården, och gjorde mycken skada uti Bondens hvetåkrar. Hon hade förut blifvit skuten och färad af hagel, men undsluppit med lifvet. Detta gjorde, at hon var mera skyg och så varfam, at hon vid gårdsfolkets minsta åsyn flydde til andra sidan af ån, så at ingen kunde komma hånne inom skott-håll. Som jag var främmande, tyktes hon mindre frukta för mig, hvilket gjorde, at jag kunde en gång lura på hånnes ankomst på denna sidan af ån och åndteligen skjuta hånne, til mit vård-folks myckna glädje.

Som vi härifrån hade torre och öde länder, at färdas igenom, voro vi angelågne om, at här förse oss med vågkost, nemligen skorpor, bröd, smör och färskt kött, hvilket vår hederliga vardinna med mycken välvilja för oss tillagade. Uti en liten båt förde vi öfver den tåmeligen breda Olyfants-rivier, alt vårt bagage, och drefvo derefter våre oxar simmande med åkdonen öfver den samma, som på flere ställen var ganska djup, och hvars stränder pryddes med
en

en vacker skog af åtskillige slags trån,
i synnerhet Mimosa nilotica.

Sedan redo vi *den* 30, nedan för ån-
dan af bergen, hvars första och största
utskjutande hörn kallades Windhuk, och
den andra Maskamma. Vi ankommo til
en fåplats, som tilhörde Ras, och kal-
lades Trutru. Här fant jag på finårre
backar den få kallade Hottentotternes
Vatnmelon, som jag länge eftersökt och
långtat at få känna. Roten var nästan
klotrund, öfver et kvarter i diameter,
något gulagtig, och af den hårdhet, som
en Rosva vanligen åger. Smaken var
angenäm och lålkande. Åtes gernå ut-
af Hottentotterne. Bloman deraf fans
icke vål utslagen, men den tyktes mig
håra til Contortarum ordo, och i syn-
nerhet tyckte jag den håra til Cerope-
giæ eller Periplocæ flågte.

Fåltet var altid tort. Vatn fans vål i
Bergsklyfterne, och stundom under ber-
gen, men sjelfva landet var dock få ma-
gert, at inge hemman kunnat anlåggas.

Bäcklands berg fågo vi ligga fram
för ofs, hvilket utskôt emot sjösidan
långt, och med flere utstående hörn,
lika som med lika många bergsrader.

Den 31, fortfattes resan genom öken, som blef ju längre, desto torrare. Vågen igenom ödemarken var minst tre dagsrefor, och under hela denna stråcka funnos icke mer, än endast trenne ställen, som denne tiden ännu ågde litet falt vatn. Men desse små vatnställen voro så mycket svårare at finna, som de icke lågo vid sjelfva vågen; utan et stycke derifrån. En främmande refer dem lätteligen förbi, och löper lifsfara för sig och sin boskap. Til al lycka för oss, träffade vi en Landtman, kommande ifrån Cap, som nu framreste samma väg, men hvilken vi likväl med våre svage kreatur icke kunde följa. Vi anmodade därför honom, at upfatta en flock med et stycke linne på de ställen af vågen, der vi borde hvila, och uti hvars granskning vi borde föka en så fålsynt vara, som falt vatn i desse torstige länder är. Den ena afton träffade vi lyckeligen rätta vatnstället, kalladt Enkelde Dornbooms-rivier; men den andra icke. så at kreaturen nästan aldeles måst upgifvas för hetta och torst, innan vi tredje dagen om afton hunno fram under Bäcklands berg, der vi hvilade öfver natten, vid en liten bäck af friskt vatn, kallad Dorn-rivier, sedan vi
fa-

farit förbi et ställe, som kallades (*Leu-medans* eller *Leumejagt*) Lejondans.

Vintertiden, då regn faller, flytta Bönderne för någon tid med sin boskap til detta landet, som år då det aldratjänligaste til får-afvel, ehuru ej altid för annan boskap. Fåren blifva ockfå i desse magre fält, oftast så fete, at köttet ej kan åtas. De magraste får väljas derföre altid til slag. När Slagtare här uphandlat en fårskock, och sedan drifvit den 40 à 50 mil til Cap, så blifva de gemenligen hâlne före vara lagom fete, til at slagtas.

Alle bergen härstädes gingo NNO emot fjön, och SSW emot landet inåt, der de voro mycket platte. Emot kranfarne voro de mycket jâmne, och liksom afskurne, utan hufvuden.

Til vänster fågs en bergsråd börjas, som sträckte sig långs efter stranden, och var ej fârdeles hög.

Uti detta Carro-land växte de måste, och synnerligaste *Mesembryanthema* och deremot få *Crasulæ*, *Euphorbiæ* och *Cotyledones*.

November den 2, redo vi up före Bäck-lands

lands berg, understödde med 2:ne par oxar, af den beskedlige Landtmannen, som farit ofs förbi, emedan våre dragare voro aldeles afmattade och oförmögne, och berget så brant, at flere Hottentotter med rep måste fasthålla åkdonnen, och hindra dem ifrån omstjälpning. Berget är icke allenast mycket brant, utan också ganska kulligt, med skifferstenar. Öfverst var en brant rygg, och sjelfva kranfen nästan lodrät. Ofvan på var berget jämt, luften kallare, och fältet gräsrikt.

Bäckefält ligger emellan den 30 och 31 graden, söder om Æqvatorn.

Under det vi tågade up före berget, funno vi här et Aloës slag (*Aloë dichotoma*), hvars stam, då den hunnit blifva lagom tjock, af Hottentotterne utholkas och brukas til Pil-koger.

Åfven så trötte, som ej litet förnöjde framkommo vi sedan til CLAS LOSPERS gård, dit vi förledit år vå årnade ofs, men för timad olycka icke kunde framkomma. Vi funno i denne hederlige Landtman, under någre dagars hvila, en åfven så frikostig vård, som vi förut uti honom funnit en trogen

gen vågvifare och benågen hjälpare. Han var den rikaste Fåraherde i hela landet, och ågde nu åtminstone 12,000 Får, samt mer än 600 stor Hornboskap, utom en tropp af vid pass 200 Kalfvar.

Vi lämnade nu en landssträcka til vänster, närmare stranden, som innehafves och beboes af tvänne folkrike och förmögne folkslag, lilla och stora Namaqvas. Desse idka boskaps-skötsel, och tyckte jag deras boskap vara af et helt annat slag, än både Caffernes och Inbyggarnes, merendels mycket högbent, stor och utan knyl på ryggen.

Bäckland, som vi nu hunnit komma til, är ej annat, än et någorlunda högt berg, som ofvan på är slätt, och emot kranfen går med åtskillige hörn ut emot sjöstranden. Det bestod utaf flere båddar: öfversta bådden är sandsten, ofta späckad med runde slipade kiselstenar. Oftast är sandstenen skifrig och vitrar sönder af regn.

Emedan landet alt här omkring var mycket ofrugtbart, och fördenskul föga inkråktadt af Nybyggare, så funnos här och der åtskillige små Hottentots samhällen, som ågde smärre Boskaps-hjor-
dar;

dar; och en stor del af dem voro äfven i tjänst, hos de få här boende bönder, der de tjänade för boskapslön och andre småsaker.

Med desse få vål, som med de längre in åt Roggefält boende Hottentotter, hvilke fordom varit mera folkrike och förmögne, har Holländska Compagniet för detta drifvit byteshandel, som nu merendels aldeles uphört, för den oråtvisa och våldsamhet, som de utfände Bytesmännen härvid föröfvade, och hvarmed Gouverneurerne ofta set igenom fingren, hvars sak det icke tyckes vara, at ifrå för Naturens och Mänsklighetens rätt, utan blott för Compagniets eller eget intresse. När af Gouverneuren en Post-Corporal med några man utfändes til byte af Hottentotternes oxar, emot Arrak, Glasperlor, Jern och något Tobak, tilbytte han sig icke allenast deras Slagt-oxar, utan Kalfvar, Kor och Får. Och detta byte skedde icke altid med Hottentotternes goda vilja och samtycke, utan med tvång och ofta med våld, och det icke allenast af de hemmavarandes utan äfven de bortovarandes boskap. Utom dess voro de nedrige nog, at med vatn utspå-

spåda den medförde Arraken, och således at förfämma den. Denne bytes handel förorsakade efter hand en sådan vedervilja derföre, at en del Hottentotter ej vidare vårdade öka sin hjord, och en del öfvergåfvo aldeles fjeliva orten, och lupo bort, samt sedan stundom stullo boskap ifrån Landtmannen, som efter hand bemågtigade sig landet. Corporalen FELDMAN tilbytte sig icke långesedan således 500 oxar, hvaraf han själf riktade sig med de måste, och låmnade endast 50 til Compagniets Slagt-hus. Sålunda har denne byteshandel, som för Compagniet var föga fördelagtig, men för Hottentotterne obillig och grym, nu mera, så vål på denna NW, som på den SO sidan af Africa uphört, i synnerhet sedan landet blifvit fult bebodt och Landtmannen, rik på boskap, nu kan lefverera deraf, så mycket, som någon sin tarfvas. Skulle någon sin en dylik handel ske, bör den anställas hos Cafserne och Namaqvas folken, hvilke äga mycken boskap, och hittils i sit land af Nybyggarne ej lidit något intrång.

Ifrån Bäckland sågo vi Roggefälts bergen emot öster, och Hantums-bergen närmare, emot norr, samt vidare
emot

emot norden en bergsråd, bakom hvilken fades ligga en oändeligen lång flätt utan berg, försed med flere saltpannor, och som skal vara bebod af Boschismans Hottentotter. Alle nyfsnåmde berg ligga högt, och likasom ofvanpå Bäcklands-berg.

Boschismans Hottentotterne innehafva den sämre, magrare, naknare och kallare delen af Africas södra udde emot N och O, ifrån Namaqvas land, tvärt öfver Roggefält, och ända bort til Snöbergen. Detta folkslag är ock det fattigaste, det uflaste af alle. Sällan eller aldrig äga de någon boskap, ofta icke något vift hemvift, utan svärma landet omkring, och lefva genom rof och stöld. Ofta lefva de förutan både kläder och hus, och berättade mig trovärdige Bönnder, at de stundom nedkrypa nattetid uti jordhålur, flere på hvarandra, tils hålan blifvit full, då den öfverste täcker sig med skinnen af en Dasfi (*Cavia capensis*) för våder och köld. De äro gulbrune til färgen, och något mindre än andre Hottentotter, med ganska smalle och spåde lemar. Buken, som står mycket fram, utgör nästan hela människans.

Des-

Desse Boschismänner hade flere år oroat de hår sig utbredande Colonister, åfven som i Roggefält och vid Snöbergen, bortstulit deras boskap, mördat åtskillige af dem, och upbrånt deras gårdar. Tid efter annan hade derföre en myckenhet folk blifvit utfänd til at förjaga dem, och förledit år hade i synnerhet trenne stora Commenderingar blifvit utskickade, til trenne färskilde ställen.

Et sådant Commando, bestående af 100 man, hvaraf 32 voro Christne, och de öfrige tjänande Hottentotter, var utfärdt emot Namaqvas Boschismännerne, och kom nu tillbaka derifrån ofs til mötes. Desse hade under denna expedition ihjälkutit vid pass 100, och til fånga tagit 20, som måst voro små barn, och til en del nu medfördes. 1765 sådes på en dylik expedition vara ihjälkutne 186. Ingen af de Christne, som nu återkommo ifrån denna sidan, var färad eller dödad.

Hottentotter anses som bundsförvandter, och få aldeles icke göras til Slafvar; men de Hottentotter, som fångas uti krig, i synnerhet unge, blifva för någon tid lifegne, och måste tjäna utan lön, men må icke til andre för-

fåljäs. Om någon Colonist uptager något Hottentots fader-och moderlöst barn til at upföda, få måste det vål tjåna utan lön, til sit 25 år; men då åger det frihet, at antingen gå derifrån eller at tjåna vidare för någon betingad årlig lön.

Ehuru detta Bäckland, som ockfå får namn af understa Bäckefält, ligger mycket högt, sådes här likvål snö mycket fållan falla.

At freda Nybyggares egendom för Hottentotters öfvervåld, hade Compagniet öfter ut låtit anlägga efterhand flere Poster, men åt våster var på andra sidan af bergen icke en enda sådan anlagd, hvaråst sådane dock åro måst angelågne och nödvåndige. Bõnderne åt denna trakten måste altfå sjelfve vara våpnade til sit försvar emot de ströfvande Boschismånnerne, och den rikare Bonden får då gemenligen förse de andre med kulor och krut, håstar och folk. Til Fält-Corporal förordnas gerna en utaf Bõnderne, som då befrias ifrån annan Borgare tjånst. När något större Commando skal utrustas, medfånder Regeringen, för Compagniets råkning, brånvin, handklöfvar, kulor och krut.

Bo-

Boschismännenne tilfoga icke allenast Christne Nybyggaren våldsamheter och skada, utan de hafva redan förut med stjålände til större delen ruinerat de här infödde Hottentotterne, hvilke ock til en god del begifvit sig sedan i tjänst hos Colonisterne.

När någre främmande ankomma til en Bondgård, gifva de der varande Hottentotter alltid et visst namn åt hvar och en, passadt efter dess utseende, handtering eller något annat, och sådant hände på flere ställen mig och mit sällskap.

Då vi voro lågrade under bar himmel, hvilket som oftast skedde, och vi förglömde, at med bösan skaffa eld, nytjade Hottentotterne et annat sätt, som var både artigt och fåkert. De nytjade dertil tvänne stycken af et hårdt trådslag, hvaraf det ena var trindadt, och det andra platt med et hol uti. Det platta stycket lades ned på jorden, och vid ena ändan påfattes foten, för at hålla det fast. Sedan lades tort pläckadt gräs rundt omkring holet, och den trinda pinnan, sat uti holet, drillades emellan händerne så hastigt, at gräset af den starka gnidningen fattade eld.

När vi uti öppna fältet i vår gryta stufvade vårt kött, framkommo stundom Hottentotter, som sedan köttet blifvit uptagit, med den qvarblefna fetman i grytan först smörjade sig öfver alt, och sedan ströko fotet af grytan öfver hela kroppen.

Boschismånnerna nytja stundom Kastspjut, men med tjockare och kortare kåppar, än på Caffernes Aslagayer, hvilke de nytja icke allenast til at kasta, utan ockfå i synnerhet, at dermed ihjälsticka den boskap de stulit; men deras egenteliga gevår, hvarmed de föra krig och försvara sig, äro bågar och förgiftade pilar, dem de lårt at vål handtera. Pilen är våpnad med et trekantigt tunt jern, som fästes med en snara vid et fingers långt ben, vid hvars ända et rör är vidare fästadt. Detta jernet, så vål som snaran bestrykes sedan med tilredt ormgift. Boschismånnerna äro de bäst öfvade skyttar af alle Hottentotter, och sades kunna skjuta sine pilar ända til 280 steg. De veta ockfå, at med största snabhet och vighet vika undan andras pilar, lika som Babianer, då stenar kastas på dem, och om de kunde se Europeernes böfs-kulor, skulle de tiltro sig, at

at åfven undvika dem. Uti löpande åro Boschismans Hottentotterne få inöfva-
de, at de icke deri öfvertråffas af an-
dre, utan kunna nåstan uthårda längre
ån en håst. På slåta fåltet kan man nog-
samt til håst uphinna dem, men knapt
nog, om vågen är stenig, och aldrig på
bergagtige ställen.

Med hunger kunna de ganska länge
uthårda; deremot kunna de otroligt myc-
ket åta, då förrådet det tillåter, och der-
af ut-tånjas deras magar alt för mycket.
Under svålt binda de en rem om lifvet,
och efter hand tillnôra magen, til dess
nafvelen sitter ända emot rygg-raden.

Når någon Boschisman fångat en
Orm, och ihjålslagit den, skäl han ej
skåra hufvudet af den samme, utan med
tänderne afbita det, sedan utskåra gift-
blåsan, och något litet torka giftet i so-
len, til dess det blir segt; derefter blan-
dar han det med saften af et giftigt tråd,
(ofta af *Cestrum venenatum*) hvilket gör,
at giftet bättre fastnar vid pilen.

Hottentotter och Boschismån fades
hårda sig emot giftige pilar, och gifti-
ge djurs bet, på det sättet, at de låta
sig småningom bitas af giftige Ormar,

Scorpioner och andre, til dess de blifva vane dervid. Igenom desse förfök skola dock somlige fatta lifvet til. En sålunda præparerad Hottentots urin fädes åfven skola vara et godt motgift, och derföre drickas af dem, som af Ormar blifvit bitne.

Når åskan bulrar, åro Boschismännerna ganska onde och svårja, emedan de tro, at det samma förorsakas af en ond varelse.

Förgiftiga Lõkar (*Giftbolles, Amaryllis disticha*) växte almånne på flere ställen, med sine vackre blomklasar. Rotten är nästan så stor, som knytnåfven och giftig. Hottentotterna bruka den måst, at dermed förgifta sine pilar, och at dermed sedan fålla smårre vildt, såsom Springbåckar (*Capra pygargus*) och dylikt. Lõkarne troddes åga starkare förgift, då de växte uti skuggan, ån då de stodo uti öpet solken.

De följande dagar redo vi långs efter Bäckland til Hantum. Landet lutade litet och småningom ditåt. Hantumsland börjades med strödde bergsryggar; längre inåt låg et högt berg, hvilket egenteligen kallades Hantums-berg,
och

och hade en skilnad eller öpen dal, igenom hvilken vi redo. Berget var ofvanpå jämt, och tyktes i högden vara lika med Roggefålt.

Så snart, som Bäckland ändades, blef landet ju längre, desto torrare Carro, med anfenlige rivierer, som ännu ågde bragt vatn, men torka aldeles ut om sommaren.

Uti Hantum redo vi förbi VAN RHENS fåplats vid Rietfontain, och sedan förbi HENDR. LAUS fåplats til ABRAHAM VAN WYKS gård. Denne VAN WYK var en ganska fet och tjock man. I sin stugudör stod han, då hundarne med sit skållande bebodade främmande folks ankomst, för at emottaga sine gäster, och önska oss vara välkomne. Min Resekamerat blef ej litet bestört, äfven som jag, at i et landstrek, som var så oändeligen magert, och som vi flere dagars tid genomrest förut, utan at blifva varse et enda lefvande kråk, nu finna en så tjock, fet och välfödder man.

På denna trakten funno vi den länge efterlångtade och efterfökte besynnerlige Svampen, Hydnora africana, som visserligen är en af de aldrabesynnerli-

gaste växter, som i sednare tider blifvit bekanta. Den växer alltid under buskarne af *Euphorbia tirucalli* och på desfs rötter. Desfs nedersta del, som är frugten, åtes både af Hottentotter, Viveræ, Råfvar och andre djur.

Den 13, til CHRISTIAN BOCK, och

Den 14, til Rhonnoster-rivier, vid hvilken vi nödgades utspänna och hvila öfver natten, oagtadt et Lejon hårfstades för tvänne dagar sedan hade slagtat en randig Håst (Zebra), hvilken det ännu icke hunnit förtåra.

Lejon hade öfver alt i bergen sit tillhåll, och voro för Landtmannens boskapshjordar lika obehagelige grannar, som Boschismännerna. Här voro också flere människor, som varit i fara för desse förskräckelige Rofdjur. Ibland andre omtaltes i synnerhet en Landtman, vid namn KORF, som bodde et stycke härifrån. Et Lejon hade lågrat sig uti hvasfen af den bäck, som låg nära intil desfs gård, så at ingen af desfs folk af förskräckelse vågade sig ut, at hämta vatn eller valla boskapen. Bonden sjelf, åtfölgd af några skrämde Hottentotter, nödgades därför angripa det, och för-
fö-

föka, at jaga det bort. Men emedan Lejonet låg fördoldt uti tjocka hvasfen, kunde han ej se det, och således icke eller träffa det, utan måste skjuta flere skott in åt hvasfen. Lejonet håraf redadt framrusar emot honom, som affkuttit sin bösfa, och nu var vårlös, samt tillika öfvergifven af sine flyende Hottentotter. Då Lejonet gripit honom om lifvet, fattade han så mycket mod, at han stack sin ena hand in uti Lejonets gap, och derigenom hindrade det, at sönderflita sig, til des han igenom blodets myckna förlust åndteligen afdånade. Lejonet hade derefter aldeles lämnat honom, och åter begifvit sig in uti hvasfen för några dagar. När Bonden omsider kom sig före, var han vål illa färad af djurets klor i sidorne, men ena handen var aldeles söndertuggad, at intet hopp kunde vara til des låkning. Sedan han inkommit i huset, och til något mera mod, fattar han sjelf yxan uti ena handen, lägger den färade handen på et block, fätter yxan på den samma, och befaller sin dräng, at med klubba slå til. Sålunda afhögg han sig sjelf handen, lät förbinda den med kodynga, och en blåsa utan på, samt omsider låka såren igen med den van-

liga salfvan af vålluktande örters decoct, något ifter och vax.

En historia berättades åfven, som för någon tid sedan tildragit sig med en gammal Landtbonde, som med sin son utgått, för at ifrån sin gård förjaga et Lejon. Lejonet hade då i hast sprungit Gubben på ryggen, och i denna stålning, innan det fått rådrum at döda honom, blifvit af sonen til döds skutit.

Likafå omtaltes en WAGENARS Enka vid Snöbergen, hvilken gått ut, at ikråma et Lejon ifrån sin boskap, och på hvilken Lejonet först upåtit ena armen, och åndteligen, då hon afdånadt, själfva hufvudet. Sedan hade det också upåtit en Hottentots piga, som velat komma sin matmoder til hjelp. Barmen i huset, som genom springorne af dörren hade beset detta ynkeliga spektakel, gråfde sig då ut genom jorden under bakväggen af huset, och lupo sedan derifrån til närmaste Landtgård.

Ifrån detta farliga ställe begåfvo vi oss til Daunis, hvaråst nybygget blifvit af Boschismånnerna upbrändt, och ågaren med sit folk flygtat bort.

Lan-

Landet var här slått med åtskillige i NO och SW löpande berg. Framför oss lågo Roggefåltts-bergen.

Moorwortel (*umbellata*) omtalades äfven här, såsom en rot, hvaraf, tillika med vatn och honung Hottentotterne bereda sig en rusgifvande dryck. Den- na rot skal hämtas i synnerhet uti November och December månader.

Den 15, redo vi längs upåt Droogrivier, hvaråft tvänne bönder, som hunno oss, berättade, at et Lejon, förleden gårdag, hade följt efter oss, uti våre spår, men åndteligen vändt om efter en tropp får, som det blifvit varse.

Den 16, reste vi längs efter och under Roggefåltts bergen, och sedan genom en Dal, som de formera, och som kallas Port, samt åndteligen up för fjelfva berget til VILH. STENKAMPS gård.

Här kallades landet Ondersta Roggefålt, icke derföre, at det ligger lågare än de andre Roggefåltten, utan derföre at det ligger långt ifrån Cap. Detta få vål, som de öfrige hafva fåt sit namn af en vildt växande Råg, som i nog ymnighet finnes vid buskarne,

Vin-

Vintertiden är här ganska kalt, fryser och snögar, hvarföre ock ingen boskap den tiden här kan barga sig, utan drifves ned til Carro. Nybyggarna uti Ondersta Roggefålt, som äro försedde med gode hus, blifva stundom kvar, men de, som bo uti det medlersta Roggefålt, flytta allesamman undan.

Hela landet är utan skog, och åger endast små buskar af *Mesembryanthema*, *Pteroniæ*, *Stoebe* och få andre, såsom *Othonnæ* och dylike. Landet åger endast godt bete för Får och Håstar, hvarföre af desse en stor myckenhet ågas, och mycket ringa hornboskap på de måste gårdar.

Bergets öfversta hvarf är sandsten, som är hård och faller uti stora hållar, mycket tjänlig til hus-och kral-bygnad. Medlersta bådden är skiffer, hvilken man kan blifva varse i klyfterne, och denna bådden är bredare, än den förra. Understa stenhvarfvet är röd sand och lera med inspackade större och smärre kulstenar.

Roggefålt är et Berg, som nu snart uti 30 års tid blifyt bebodt af Nybyggare. Det består af högder och dålder, och

och äger inge fynnerligen höge bergsrygggar, få at det icke kan kallas jämt, utan kulligt.

Gårdarne ligga icke mycket långt inåt landet, utan nära intil berg-kranfen, och långs efter den samma, få at det bebodde stycket ännu är tåmmeligen smalt.

Jordmonen uti Ondersta Roggefålt är merendels en svartbrun mylla, med något lera, som är lös och spricker. Uti Roggefålt, få väl som i Camdebo regnar det icke om vintren, utan vårtiden och om sommaren, och då alltid med åskedunder.

Den 18, fortsattes resan til JACOB LAUE, och

Den 20, til ADRIAN LAUES gård.

Vid Berg-kranfen härstådes sågs det underliggande Carro; åfven så sågs Windhuk, Maskamma, Taffelbergen vid Olyfants-rivier, kalla Bäckefålt och Rode Sands Winterhuk, liggande i en sträcka.

Rode Sands och Bäckefålt's Bergen voro lågare än Roggefålt. Carro låg emellan desse högre, än det Carrofålt, som vi farit igenom emellan Olyfants-
ri-

rivier och Bäckland, samt nästan så högt, som Maskamma och Bäcklands berg.

Den 21, til GERT VAN WYK.

Ofvannämnde gårdar lågo alltid belägne i dalar emellan högderne.

Fastän sommaren nalkades, var här dock ännu anseeligt kalt, och frös om nätterne. Blåsten var ock alltid kall eftermiddagarne.

Den 23, ankommo vi til THOMAS NELS gård, och sen til ADRIAN VAN WYKS, bredevid sjelfva Bergs-kransen, deråft en förskräckeligen djup dæld gick ned åt til Carro. En våg går härifrån til Carro och Mosterts-huk.

En Hottentots Piga sågs här, som var född med vänstra armen ofulkomlig, och flutande sig nedan för armbågen. När hon föddes, ville modren mörda detta barnet, emedan det var krympling, och sådant hos Hottentotter öfligt; men hon råddades då af en medlidande Nybyggare.

Jag förundrade mig deröfver, at Hottentotterne, som tjänte Bönderne och voro måst nakna, kunde få väl fördraga kölden härstädes. De voro öfver
ryg-

ryggen endast tåkte med et fårskin, hvaraf den ludna sidan vändes inåt om vintren, och kōtsidan om sommaren. Sällan hade de fåltskor på fötterne. Det skal dock hända stundom, at de frysa ihjål.

Hottentotterne hade hår för sed, at begrafva sine døde uti bergs-refvor, och de som svimna, skola hafva det oblida öde, at begrafvas straxt.

Vilde Gurkor kallades hår (*Cucumis colocyntbis*) Coloqvinten. Den sades åtas utaf Hottentotterne, ja äfven utaf Colonisterne, sedan den blifvit inlagd i åttika, ehuru den sinakar mycket besk. Af fåren skal den åtas gerna.

Stapelia articulata repens, en tjock växt utan blader, åtes utaf Hottentotterne få vål, som utaf Nybyggarna, sedan den blifvit inlagd på samma sätt, som Gurkor.

Karré-hout (*Rbus*) var et trådslag, som hår på orten tjänte Hottentotterne til bog-trån.

Vågen var öfver alt uti Roggefålt stenig, och full utaf runda och kantiga lösa stenar.

Springbåcken ankommer stundom i-
från

från de inre länder hit och troppar af til Bäckefälten eller något längre. Efter visfa års förlopp göras fådane utflytningar, likasom af fjäl-musen uti Svenska Lapp-marken, då de ankomma milliontals, gå i rad efter hvarandra, och upåta på de ställen, der de framtoga, alt det gräs, som fins på marken. Under sin marche låta de icke hindra sig af någonting. Ynglar någon under vågen, så blir ungen liggande. Skjuta Bönderne ibland dem, så fortsätta de likafult sin oafbrutna gång, och låta sig icke en gång afkräckas af Lejon och andre rofdjur, som följa troppen åt, och göra deribland mycken förödelse. Sedan de farit fram vid någon gård, blir nästan intet på marken öfrigt för Bondens boskap, at lifnåra sig med, och intet vatn til at dricka. Åkergårdet nödgas Bonden natt och dag låta vakta, at ej förfåttas i brist på fåd, den de annars aldeles förtåra.

Den 24, til en källa uti öppna fältet, deråft vi öfver natten camperade, och

Den 25, öfver berg-åsen til PAUL KERSTE vid Kreutsfontain. När vi eftermiddagen voro färdige at färdas härifrån, och våre hästar upsadlade, hände mig

mig den olyckan, at min håft, då han skulle vatnas vid ån nedan för gården, blef biten af en orm, vid fjelfva bringan. Hela foten blef håraf, under det jag fort-red, genast styf och svullen, hvilket så ökade sig, at innan jag hunnit et stenkast ifrån gården, kunde håften icke mera fortkomma, utan måste lämnas på stället. En liten, knapt qvarters lång orm fades i myckenhet finnas här, vara ganska giftig och hölts nu före vara baneman.

Här börjades medlersta Roggefålt, skildt ifrån det förra endast med några bergs-ryggar.

Den 26, til CORNELIUS KUTSÉ.

Här var Sonen i huset, för en liten tid sedan, i handen biten af en giftig orm. Handen hade blifvit scarificerad och en koppa straxt påsat, för at utdraga giftet. Sedan fattes handen uti vitriols-vatn, som fades blifvit deraf aldeles svart. Derefter pålades en lök, och sedan Skölpadblod. Detta sidsta tort pålagdt fades öfver såret vekas up, och blifva en flytande blod, som gåser. *Männe Ormgift åger starkare attraction til Sköl-*
2 DEL. N pad.

padblod, än til människoblod, och at detta således drager til sig giftet?

Hvarje Landtman, som fårdas ifrån Roggefålt til Cap, genom Mosterts-huk, måste årligen betala något vift til våglagning. En landtman, som bor längre inåt landet, har gerna den olyckan at vara fattigare, och at vidkännas flere utgifter.

Vi träffade här et annat Commando, som förföljt Boschismånnerna inåt Roggefålt. Det bestod af 47 Christne, och in alles af någre och 90 personer. Dessa hade mördat och fångat vid pass 230 Boschismånnerna. En bland Colonisterne var med en pil skuten vid knået, och hade deraf tilfat lifvet. Det tredje Commando, som utridit til Snöbergs-trakterne, hade af Boschismånnerna dödat 400; ibland de utskickade voro 7 fårade af pilar, men ingen dödad.

Det händer stundom, at Boschismånnerna borttaga på en gång hela en Landtmans hjord, under det den samme drifves på betet, och stundom dödas då åfven Valhjonen. De drifva sedan inåt landet sit stulne gods, så fort de någon sin kunna, natt och dag, til dess de tro
sig

fig kommit uti fåkerhet. Hvad som icke kan medfölja, sticka de ihjäl med sine kastspjut, och under flygten utställa de på bergs-högderne spioner, som skola noga efterse, om de efterfåttas af någre Colonister. Desse spioner afslösa och gifva tilkänna, om de förföljas, och i sådant fall, dölja de sig, om så ske kan, uti bergen. Under flygten slagta, steka och åta de ymsom. När de på detta fått kunnat stjåla mycket kreatur, och fåt dem i någorlunda fåkerhet långt bort, lågra de sig dermed på något ställe, och bygga sig hyttor (*kraal*), utaf Melembryanthemi buskar eller utaf mattor, deråst de lefva tilhopa, så länge födan räcker. De utcommenderade hade set et dylikt kraal eller lågerställe, bebygdt med hyttor uti tvänne rader, liksom en by, hvaråst de råknat på ena sidan någre och femtio hyttor, ifrån hvilke alle Boschismännen hade flyttat bort.

Endast här uti Roggefält hade Boschismännen, inom de förledne två års tid, stulit mer än 10,000 får, utom oxar. Tillika hade de mördat många Nybyggare, deras Slafvar och Hottentotter.

Når Boschismånnene efterjagas af Colonisterne til håst, fly de undan til bergen, der de liksom Babianer intaga kranfarne och otilgängelige ställen, samt frukta altid för slätten. De inkrypa också stundom uti bergsrefvor, och skjuta ifrån desse forskansningar med sine pilar.

Då de försvara sig emot sine fiender, sker det altid med både och förgiftade pilar, hvaremot Colonisterne på det sättet våpna sig, at de låta hålla et skin framför sig, hvaruti pilarne fastna, som ofta komma som en regniskur. Blifva Boschismånnene då varse, at deras pilar icke gå igenom, skjuta de icke mer, än en falsk. En Boschisman, som blir skuten med kula, skal man aldrig finna antingen gråtande eller på något sätt beklagande sig.

Detta folkslag tuggar Canna (*Mesembryanthemum*) först, och röker den sedan. De smörja sig med feta faker, och derutöver med en röd krita; de leva i nödfall af Ormar, Ödlor, randige Håstars kött, Lejon, Babianer, Lökforter, Myrågg och flere andre faker.

Den 29, redo vi långs efter Visch-rivier förbi OLIVIERs gård, til JACOBUS THE-

THERØN. Den olyckan, som jag aldra minst nu på en slåt våg kunnat förmoda, hände mig likväl i dag, nemligen, at igenom mine Hottentotters oförfigtiga kôrande på en vid vågen liggande sten, kårnan flogs omkull, tåltet derpå refs fonder, och både lådor och örtpackar til en stor del förlorades.

Pårband fick jag här se, dem Hottentotterne gjort sig af Strutsars åggskal, hvilke de slipat til små och runde ringar, och voro rätt vackre.

Kölden är uti detta Roggefålt ganska strång om vintren, och snö faller med mycken frost. Bönderne bo således härstädes endast någre månader om året, ifrån October til Maji, bygga här sine hus, och få sit hvete, hvilke de nödgas lämna til Boschismännernes vålbegag, under den tid, de flytta ned til det underliggande Carro fåltet, hvaråft visse månader af året faller regn, så at de der med sin boskap för en tid kunna qvarblifva, til des den annalkande torkan åter tvingar dem, at flytta up för berget til Roggefålt igen.

December den 1, redo vi vidare til
ESTERHUYSENS gård, der en par da-
N 3 gars

gars hvila måste tagas, för et hiskeligit urvåder med blåst, frost, regn, hagel och snö, som höll uti et helt dygn, och nödgade oss icke allenast, at hålla oss inne uti stugan, utan äfven at iklåda oss våre kapp-räckar emot en få ovanlig och oförmodad köld, som hårrörde dels af bergets högd, dels af stark nordan och nordvästan blåst.

Berget var emot det underliggande Carro fältet åtminstone få högt, som Taffelberget är vid Cap, och en vagnsvåg går härifrån ned til Carro.

Den 3, om morgonen begåfvo vi oss ifrån detta kalla ställe, utföre berget och kunde icke, som vi gerna önskat, fortsätta vår resa vidare up åt Roggefältet, emedan våre dragare dels voro alt för magre, dels få ömfotade, at de ej längre kunde gå på detta steniga och skarpa berget.

Vid vår bortresa om morgonen låg ännu isen qvar ända til berg-kransen, utaf en Riksdalers tjocklek.

Vågen utföre berget gick öfver åtskillige brante högder och affåtningar, hvarföre icke allenast bägge bakhjulen måste (*remas*) fastbindas med jernkedjor,

jor, utan ockfå med rep åkdonen fasthållas af Hottentotter, för at icke stjålpas omkull, eller rulla ned på oxarne. Den öfversta aflåtningen var brantaft och kallades (*Uytkyk*) Utkiket, för dess vidstråkt utfigt skul. Den andra kallades Maurits högd.

Medan vi ännu voro på Bergets högd, hade vi en strång köld. Ju mer vi hunno utføre den samma, desto mera lugn och varma erhöillo vi, til dess vi efter tre timars tid, hunnit ned til Carro, då hettan åter började blifva odrågelig.

Et ganska vidstråkt fält uti det torra och magra Carro hade vi nu för oss, at lägga til rygga, innan vi kunde hinna fram til något bebodt ställe. Derför hade vi på sidstnämnde Bondgård förset oss med få mycket vågkost, som ansågs nödig för någre få dagars tid, och härmed fortsatte vi vår resa genom en brännande ökn, få fattig på vatn, at icke en Sparf der kunde uppehålla sig, och få utblottad på alt lefvande, at endast någre råttor hår och der uppehöillo sig uti jordhålor, och som af buskars saftfulle blader låra finna både det som släcker hungren, och stillar torsten.

Solens uppgång framläckade hvar morgon desse Jordrättor, hvilkas bon alltid voro snedt gående ned åt, och vände med sin öppning emot öster. Vi försökte väl, at deraf skjuta någre, som framkommo med hufvudet, men funno med förundran och harm, at desse voro oändeligen snabbe, at draga sig undan, ned och inåt sine hålor, så snart de blefvo elden varse. Jag försökte flere gånger, med den qvickaste bösfa, at träffa någon, men felade alltid, til des jag fant på den utvägen, at fåtta et löst papper fram för fångpannan, som hindrade dem, at se blixten af fångkrutet.

Den 4, hunno vi ifrån MEYBURGS gård, som låg vid foten af berget, til Goudbloms klof, och den 5 genom finårre bergsdålder til Olycksån (*Ongeluxrivier*), så kallad för det, at en Landtman vid den samma blifvit af et Lejon aldeles upåten; här hvilade vi tvånne dagar, för at afbida en Landtbondes ankomst, som skulle resa til Cap, och med sine dragare lofvat forthjelpa oss öfver det framför oss liggande torra Carro. Men då han icke ankom, efter aftal, och detta lågerställe var sådant, at både folk och kreatur lupo fara, icke allenast
at

at hungra, utan åfven at torfta til döds, få nödgades vi at gripa ofs an, och den 7 göra en lång resa ifrån kl. 11 om natten til andra morgonen, til en liten bäck, som låg fram för et så kalladt Paardeberg, som var litet och enstaka.

Den stråcka vi tilrygga lagt, var full med små berg och bergs-ryggar, dels skilde, dels tilhopahängande och WNW utlöpande emot Roggefålt och Bäcke-fåltts bergen. Det föga af vatn, som här fans på få ställen, och i små hålor, var icke allenast salt, utan ockfå få tjockt af lera och annan orenlighet, at vi nödgades lägga en nåsduk deröfver, för at igenom den med munnen suga up något litet deraf.

En annan våg gifves väl, längre under liggande, som är mera fri för berg, och jämnare, men ockfå tillika fattigare på vatn.

Den 8, förbi nämnde Paardeberg til Dorn-rivier. Nästan alt hittills hade Carro småningom fänkt sig alt mer och mer utföre, lutande ifrån Roggefåltts til Bäcke-fåltts bergen, och var nästan öfver alt utan buskar.

Den 9, lämnade vi Dorn-rivier, togo
N 5 vå-

vågen genom dalen, som bergen formade emellan Carro och Bäckefålt, och framkommo ändteligen til et Nybygge, en gård, tilhörig VAN DER MERVELS enka.

Den hushållsamma Gumman nytjade et artigt fått, at rensa Linser ifrån Hvete, hvarmed de voro blandade. Hon utkastade nemligen altsammans för fine hõns, hvilke ganska nått utplåckade alle Hvetkornen, och lämnade Linserne allena orörda.

Bladen utaf Indigosera arborea kokades, och Decoctet sadet vara et godt medel emot Stenpassion och Stengrus.

Floarne uti bergen inuti bergsdalen voro hårfådes ganska mycket lutande, och åfven synnerligen vresige. Bergsraden krökte sig ock här anseeligt emot öster.

Den 11, afreste vi härifrån, sedan vi förut uphandlat en stor Gumse, och infaltat den samme i dess eget skinn. Kosan fortsattes til dess vi ankommo, til det få kallade Verkeerde Valley, et ibland de vackraste ställen jag blifvit varit i hela landet. Det var belågit emellan berg å ymse sidor, var ganska gräsrikt och ågde et vatnrikt kårr, nästan som
en

en liten infjö. Och som både vi behöfde någon ledighet at öfverse och sköta våre gjorde Samlingar, samt våre utridne kreatur ännu mera behöfde både hvila och förfriskning, ty beslöto vi, at på detta behageliga ställe, som var obodt, rastade några dagar, och i enslighet förtåra vårt infaltade fårkött.

Den 14, togade vi fram, genom en dal uti bergen, som kallades, (*Straat*) Gata, til *DE Vos* hemman vid Hex-rivier.

Vi återkommo nu få til fåjande, til Christenheten, eller til fådane Landsstråckor, der Nybyggen ligga tåtare in til hvarandra, sedan vi nu i flere vecors tid måst svårmat i ödemarker, oftast camperat under bar himmel och på de åfventyrligaste ställen, och flere gånger lidit brist på lifnårande ämnen.

Vid denna gården börjades en gren af Hex-rivier uti bergen, hvilken gren inom dalen förenar sig med den större, och äfven utur bergen härstådes utlöpande grenen.

Den 16, förbi *JORDANS* gård, redo vi til *VAN LE MERVELS* hemman, och

Den

Den 17, genom Hex-riviers klof til Rode Sand.

Hex-riviers klof är utan högder, aldeles jämn, och ålfven måste flere gånger öfverfårdas. På topparne af bergen, som lågo på ömse sidor, låg ännu mycket snö eller hagel qvar.

Roode Katt blef här kallad en fort ród Lo, med yttersta ändan af stjerten svart, och lång hårtofs vid öronspitsarne. PENNANT kallar honom *Perfisk Katt*, och BUFFON *Caracal*, Hist. Nat. Quadr. Tom. 9, Tab. 24. Skinnet häraf berömdes af Bönderne, såsom tjänligt och fördelande, lagdt på förkylde och med gikt behåftade Leder.

Uti bergen uppehöllö sig emellan nakna klippans springor, en art af Hopande Råtta (*Ferboa capensis*), som Bönderne anfågo för en fort af Hare, och kallade den Berghaas eller Springhaas. Djuret var underligt til sin skapnad: framfötterne voro ganska korte, men bakfötterne deremot nästan så långe, som hela kroppen, med hvilke djuret gjorde de vackraste språng.

Båddarne i bergen voro stundom vresige, stundom mycket lutande.

Den

Den bergs-ryggen, som vi haft at fârdas igenom, ånda ifrån Carro-fåltet, hit til Hex-riviers utlopp vid Rode Sand, var altfå ganska bred, med smälare dalar, både på längden och på tvåran.

Ifrån Rode Sand togs den vanliga vågen genom des's klof, hvilken åger en anfenlig högd, som måste öfverfarras, men för öfrigt vågen långs efter bergets sida.

Rode Sand är likasom nyckelen til hela landet, bakom bergs-raden, som går tvårt öfver hela udden. Här fara derföre de måste Bônder förbi, som resa up til Cap årligen, utom de, som taga vågen öfver Hottentots Holland. På Rode Sand hade derföre sat sig ned en Fåltkår til de sjukas tjänst, och uprättat sig et litet Apothek, som förskaffade honom vacker förtjänst. Alle låkemedel betaltes vål, så at et enda laxerande pulver minst kostade en half Riksdaler. Stundom medfördes också sjuke hit, så vål af Nybyggare som af Slafvar, och låmnades under Fåltkårens skötsel och vård, til des's, at återresan ikedde hemåt. Flere sökte i sin vålmening, at öfvertala mig, til at fåtta

ta mig ned hårfådes ; men kårleken til Blomstren och mit Fådernesland drog mig hårfå, icke allenast til Indien, utan ockfå til min ålfkade, och aldrig nog ålfkade Fosterbygd, lycklig under en Vis och Nådig GUSTAFS Spira.

Ribeck Castel fågs nu emot fydfåstra åndan åga en lång fjert, mycket lågare, ån fjelfva berget.

Vågen togs sedan förbi Paardeberg, igenom Koopmans-rivier, en båck, som år en gren utaf Berg-rivier; vidare genom Burgers drift ofver Berg-rivier, och förbi Elfis kraal til Cap, dit jag lyckeligen ankom den 29 December, frisk och ofkad, med et hjerta, upfyldt af renaste vofrdnad för det Alsmågtiga Gudomeliga Våfende, som under tre års refor i detta land, icke allenast uppehållit mig vid lif och hålf, utan ockfå låtit mig hårfådes göra flere nyttige uptåcter, til Sin Åras pris, och Månnifkors framtida nytta.

Hot-

Hottentotter kallas alle de Folkslag, som bebo det Södra Africas hörn, och utbreda sig på ymse sidor om Goda Hoppets udde. Huru långt desfas land egenteligen sträcker sig, är icke noga bekant; men ehuru desse folkslag äro ganska många, och sig emellan i åtskillige hänseenden olika, kan man likväl tydeligen se, at de alle äro ifrån en gemensam Stam, och mycket skilde ifrån Negerne och Morerne, som bebo andre kuster af Africa.

I almånhet äro Hottentotterne små-växte, i synnerhet Qvinfolken, ehuru man finner ibland dem äfven sådane, som gå til 5 eller 6 fot. Färgen är hvarken svart eller hvit, utan gulagtig, och deras yttre svartare utseende härrör af den mykna orenlighet, som med smörjning fåstas vid kroppen.

Ansigtsfärg och drag caracte-
risera så väl detta, som andre folkslag.
Kind-

Kindbenen stå alltid mycket ut (os *Zygomaticum*), så at de här af alltid se magre ut; näsan är plattad vid roten, emot ändan tjock och något trubbig, dock ej mycket kort. Låpparne äro någorlunda tjocke. Håret beck-fvart, likt ull ihopfnodt och fållan tjockt, oftare glest, liknande nopporne på rugklåden. Skågg och Pubes ganska ringa. Rygg-raden är i synnerhet krokig, så at jag aldrig set någon så svankryggig, som Hottentotten. Jag har ibland dem set en och annan, på hvilke ryggen så inböjdes och bakkarne (*nates*) så mycket voro utstående, at tvänne personer kunde sitta på dem. Och oagtadt Hottentotten alltid är af et magert hull, uttånjes likväl skinnet af deras myckna smörjning och i synnerhet bröstet hos Qvinfolken otroligen mycket, så at de, hvad denna omständighet beträffar, kunna bestrida alla andra företrädet. Boschismannen är mera storbukig, än andre.

Den Patriarchaliska Regeringen har hos dem långst bibehållit sig, och bibehåller sig hos många af dem ännu; och denna har gifvit anledning, til de många smärre och större folkslag och familier, i hvilke de fordom varit, och de kvar-

qvarlefvande ännu äro fördelte. Sådane folkslag utgjorde fordom Gunjemans, Kokoqvas, Susfaqvas, Odiqvas, Chirigriqvas, Kopmans, Hesfaqvas, Sonqvas, Dunqvas, Damaqvas, Gauris, Attaqvas, Heykoms, Hauteniqvas och Camtours Hottentotterne, af hvilke få nu förtiden äro öfrige; och än i dag äro sådane, lilla och stora Namaqvas, Gonaqvas Cafferne, Boschismännerne och flere. Af desse låra för detta flere varit fördelte sig emellan uti ännu smärre Slågter.

Orenlighet ålka Hottentotterne på det högsta; öfver kroppen smörja de sig med feta saker, och deröfver ingnides ko-dynga, fett och dylikt. Hårigen om tiltåppas porerne, och huden betäckes med en yta, som fredar dem om sommaren för solens brännande hetta, och om vintren för köld. Uti sit smörjo-ämne inblanda de pulver af en starkt luktande ört, som de kalla Bucku (*Diosmæ species*, ofta *pulchella*), och deraf få de en obehagelig, och så stinkande samt från lukt, at jag stundom ej kunde fördraga den af mine Hottentotter, som på reorne körde mit åkdon.

Klädnaden är mycket enkel och enfaldig; de måste draga et fårskin öfver

skuldrorne, och et annat öfver lånderne, hvaraf ludna sidan vändes inåt kroppen om vintren, och den andra om sommaren. Desse med något fett beredde fårskin täcka kroppen baktil, men lämna den nästan aldeles naken framtil. At skylla sig, bruka qvinfolken en kort fyrkantig, stundom dubbel skinlap, som når ned på halfva låren; och manfolken et foterat af råfskin, lika som en pung, bunden med en rem omkring lifvet. Gonaqvas Hottentotterne och Cafserne nytja en sådan klädning af kalfskin, och deras Förstar af Tigerskin.

Benen äro nakna och fötterna oftast utan skor; men runde ringar, af djurs hudar, utstira benen, måst hos qvinnorna, ifrån vristen til vadan, och hindra dem ifrån Ormbet, samt i nödenes tid tjäna dem til föda, då desse ringar stekas öfver glöd och ätas.

Hufvudet är ofta aldeles utan betäckning; stundom täckes det med en conisk Skinmössa, och qvinfolken nytja i somliga trakter en bred och rund krans af Buffelshud, firad med Snäckor.

Halshen och lifvet vid midjan prydas med hvarjehanda glaspårlor, som de af
Eu-

Europeerne tilbyta sig: Vid halsbandet fästes stundom en Skölpadda, hvari Bucku förvaras. Cafferne bruka i öronen taggar af Stekel-svinen (*Hystrix*), och någre af qvinfolken långst inåt öster bruka Ör-ringar af koppar, til at dermed uphöja sina bruna Skönheter.

Cafferne draga om vänstra armen ringar, ofta flere utaf Elfenben; och andre, i brist af desse, Måsfings- eller Jern-ringar. Alle, men besynnerligen Cafferne tycka mycket om blänkande plåtar af Koppar, Måsfing och Jern, dem de hänga i håret, eller på andre ställen af kroppen.

Alle, utom Boschismännerna, äro Herdar, och åga stundom anseflige Hjordar, i synnerhet Cafferne och Namaqvas folken, i hvars länder Europeerne ännu icke hunnit göra någre inkråktningar. De lefva af sine Hjordar, och jaga åtskillige vilde djur, i synnerhet Buffel-oxar och vilde Bäckar af flere slag, oftast ansefligen store, samt Sjö-kor och Elefanter. Utom des lefva de af flere slags rötter utaf Irides, Ixiæ, Morææ, Gladioli och andre, bönor af Gvajacum afrum med flere. Männerna nytja äfven Ko-mjölken, den de sjelfve mjölka, och

qvinfolken Får-mjôlk. At slåcka torsten, dricka de almånnast vatn, vatn och mjôlk, och i nödfall tugga de, at stilla den, Mesembryanthema, Albucæ och andra saftfulla växter. Männernes syfta är at kriga, jaga, mjôlka, slagta och tilverka sine vapn; hvaremot Qvinfolken sköta barnen, hämta ved, grafva lökar, och tilreda maten. Köttet åtes både kokadt och stekt, men merendels åtes det halfrått, utan salt, kryddor och bröd. Eld göra de med tvänne stycken hårdt träd, som hastigt gnidas emot hvarandra.

Cafferne äro de endaste, som sköta något litet af åkerbruk; de odla Cafferskorn (*Holcus*), Bönor, Hampas och dylikt. Alle andre bruka icke jorden det minsta, utom några få, som stundom få en hand full hampa.

Hyttorné byggas af träsprötar, som nedfåttas i jorden och böjas i bogar, at formen blir rundad, af vid pass 2 alnars högd. Desse täckas sedan med mattor flåtade af Sâf, och vid ena sidan nedtil lämnas en alns hög öpning til ingång för folket och utgång för röken ifrån eldstaden, som är straxt inom öpningen. Sådane Kojor, stälde uti en ring, som
är

är större eller mindre, utgöra et by-lag, inom hvilke boskapen, åtminstone fåren, nattetid bevaras och fredas för odjur. Så länge betet varar på en ort, bo de sålunda orubbade; men när födan för boskapen brister, eller någon dör, då flyttas hela by-laget til et annat ställe. Sålunda äro Hottentotterne lika som Lapparne och Araberne flyttande Herdar. Någre få bo tillsamman uti en sådan Koj, och ligga ihopkrumpne ikring dess inre väggar.

Språket, som ofta nästan ensamt skiljer de late Hottentotter ifrån de oskålige Djuren, är fattigt, olikt alle andre i världen, uttalas med tungans smållande, och skrives aldrig.

Husgerådet är ringa eller intet. Samma klädning, som skyler en del af kroppen, tjänar dem äfven til fångkläder. Maten kokas uti låderfåckar och vatn med upglödgade stenar, någon gång i lerpottor. Mjolk förvaras i låderfåckar, djurs blåsor och korgar af såf flåtade, aldeles vatntåte. En Skinpung til tobak och en tobakspipa af sten eller tråd, utgör utom vapnen den öfriga resten.

Förfvars-anstalterne emot fiender och vilde djur, bestå uti Kast-kåppar (*Kirris*), Kastspjut (*Asfagay*), samt bogar och giftiga pilar.

Rus-gifvande faker åro de mycket begifne på. Af visse landets rötter och honung veta de at tilreda sig et rusande mjöd; arrak och brånvin supa de gerna; tobak rökes med begärlighet, ensam eller blandad med hampa, och i brist af desse vild Dakka (*Phlomis*), eller träcken efter Tvåhörningar och Elefanter.

Södra Africas folkslag gifta sig både tidigt och lätt. När friaren anmält sig, och flickans samt föräldrarnes bifal är vunnit, utfåttes någon viss dag til Brölloppets firande, då af by-lagets få kallade Präst, få vål Brudgum som Brud, besprängas med dess naturliga vatn. Sedan slagtas efter husets förmögenhet, någon ox, eller et får, och Bröllopsgåsterne undfågnas, manfolken sittande i ring för sig, och qvinfolken i en annan ring för sig sjelfve, efter deras sätt, alltid på hurken, emedan de åga inge stolar eller soffor. Det berömligaste vid deras Bröllop är, at oagtadt de annars åro begifne på rusgifvande faker, supa
de

de aldrig vid detta tilfålle, ej eller bruka de spel och dans.

Nyfödde Barn nämngifvas, och deras namn tagas merendels af något vildt eller hemtamdt djur.

Innan en yngling får gifta sig, skal han göras til man, före 18 året, då en så kallad Ceremonie-måstare i byalaget besprånger honom med sit naturliga vatn, och aföndrar honom efter den tiden ifrån modren, och de öfriga qvinfolken.

Fordom brukades castration hos Hottentotterne, enligt KOLBES upgift. Vid 8 året skedde merendels denna operation, hvarigenom vänstra testiklen borttogs, at de ej skulle aflla tvillingar, och at de med mera låthet skulle kunna löpa.

Stundom tager en Hottentot 2:ne hustrur, och ofta hånder, at en Hottentots qvinna antager tvåanne männer, ehuru hör, i visse afseenden annars anses med dödsstraff. En Enka, som gifter sig andra gången, måste låta afskåra sig en fingerled, och ännu en til, vid tredje giftet, och sålunda stympa sine fingrar, så ofta hon träder å nyo i brudfång.

Låtjan är hos de måste Hottentots-folkslagen få öfverdrifven, at få oskålige djur öfverträffa dem i denna odygd. Många af dem sofva bort sin hela tid, och väckas endast af en gnagande hunger, som omsider nödgär dem upstå, för at söka födan och äta. Då de fålt något vildt djur, lågra de sig omkring en gemensam eldbrasa, steka, äta och sofva ymsom, så länge det minsta är kvar at förtära, och til dess at hungren åter drifver dem derifrån.

Sorglöshet gör, at Gudalåran är ringa eller ingen. Det tyckes väl, som de icke aldeles voro okunnige om et mågtigt Öfvervåsende, åfven som de tyckas erkänna själens lif efter skilsmåsan ifrån kroppen; men de åga inge tempel, visa ingen dyrkan emot något Gudavåsende, och bekymra sig icke hvarken om belöning eller straff efter detta lifvet. De erkänna mycket tydeligare, at en ond ande gifves, den de frukta, och tro honom vara orsaken til sjukdom, döden, åskan och alt ondt, som händer dem.

Vid Ny och Fulmånad, dansa och glädja de sig; men det ser icke alt för troligt ut, at detta skal vara någon Religions-

ligions-act, eller at de derföre tilbedja Månan.

Et litet Insect, en oanfenlig (*Mantis fausta*) Gråshoppa, anse många ibland dem, som et lyckeligt djur, men aldrig fan jag sjelf, at de bevisade det någon dyrkan, ej eller kunde jag med fåkerhet utforska sådant af andre.

Omskårelsen är en Ceremonie, som hos flere är öflig, och torde härleda sig ifrån en högre ålder, ehuru den aldeles icke nu mera är almän.

Flerre barbariske seder och bruk finnas ännu hos dem, som lefva i sin vildhet, och utom gemenskap med de Christne. Gamle och utlevade begravas levande eller bortföras til någon bergsrefva, med någre få dagars kost, deråst de antingen snart af hunger måste förgås eller blifva et rof för något vildt djur.

Likafå utkastas barn, och lämnas åt sit öde, vid flere tilfällen; såsom då en moder dör uti eller straxt efter Barnfången, begravdes barnet tillika med modren, emedan ingen kan upföda det, hos et folk, som ej förstår sig på ammor. När en moder får tvillingar, och hon icke tror sig kunna upföda båge,

kastas et ut: om tvillingarne äro 2 gåsar, bevaras den bästa och friskaste; är endera flicka, blir des lott at kastas ut, äfven så, om någon kommer lytt til verlden.

De, som bo nära intil Europeiske Colonisterne, begrafva sine lik i jorden; andre i bergs-refvor eller hålor. Liket tages utur kojan genom et hål på sidan, och ej igenom dörren, vicklas tilhopa i des fårskins-klädning, och bortbäres af tre eller fyra dragare på armarne. En Process af manfolk och qvinfolk, i tvänne fårskilde hopar, åtfölja liket med mycket skri, och sedan slagtas och ätes något kreatur, om den afledne ägt någon förmögenhet.

De äro mycket vidskepelige och tro troldomar. När någon sjuknar, tro de den vara förtrollad, och skrika samt knuffa honom då, för at bibehålla honom vid lif och hålsa. Dör han, ökas skriet, liket begrafves inom någre timar, och hela hyalaget flyttas til et annat ställe.

Äldste Sonen är ensam arfvinge til sin Faders egendom.

Uti Vetenskaper och konster äro de äfven så råde, som uti alt annat. Endast
Caf-

Cafferne idka litet åkerbruk. De måste åga boskaps-hjordar. Någre åga hvarken hus eller hem, eller något vißt böningsställe. Namaqvas Hottentotten, som i sit land åger berg, de der åga koppar-kjes, och åfven jern-malmer, vet, at af desse, på det måst okonstlade sätt, utsmälta tvånne metaller, som han sedan utsmider och nytjar. Deras Handel är ej vidsträkt; den består också endast uti utbyte af visse varor emot andre. Således åga de icke, och behöfva icke eller något mynt, eller någre penningar.

At valla och försvara sine Boskaps-hjordar, åga de ganska fule, men likväl modige och driftige hundar.

Feta saker utgöra i synnerhet Hottentottens kråfelighet. Fettet af Sjökor kunna de dricka nästan som vatn, och rumpan af fåren, som består hel och hållen af bara fett, tycker han mer om än något annat.

Deras jagt är antingen gemensam eller enskild. Hvar och en jagar och fåller hvad han bäst kan, för sit eget behof, af vildt; men almånne jagter anställas af hela byalag, antingen på större troppar af vilde djur, eller då odjur ofre-

ofreda dem, och göra minskning i deras boskaps-hjordar, åfven som hvar man bevåpnad går ur huset, emot en gemensam hotande fiende.

Vid de måst högtidelige tilfällen nytja de både fång och flere Spel-instrumenter, samt egne och ganska besynnerlige danfår.

At drifva hela troppar af får igenom röken, midt öfver eldbrasan, at fria dem för vilde hundars våld, är hos Hottentotten åfven en synnerlig och stundom brukelig ceremonie.

Hos et folkslag, som är nedfånkt i så mycken lätja, och föladt i så mycken orenlighet, som Hottentotten verkligen är, borde man väl icke förvänta sig, at finna något spår til högfård. Den finnes likväl, åfven hos desse, människoflågtets uslaste afkomma; ty de utsira sig och hela sin kropp icke allenast med allehanda, i deras tycke artig grånlåt, utan då främmande besöka dem, bestryka de sit ansigte med åtskillige figurer af brun eller svart färg.

Nyår, denne betydelige tidepunkt, som de måste folkslag, åfven de hedniska, nästan öfver alt på vårt jordklot,
i agt

i agt taga och fira med mer eller mindre glädje och högtidlighet, känna Hottentotterne aldeles icke, ej eller hålla de någon den minsta räkning på Naturens lopp. Det enda de anmärka, är, at de årligen på visse tider, se lökvåxterne framkomma, bloma och försvinna, och efter denna Almanacha fluta de til sin ålder, som de sjelfve ändå fällan, och aldrig nog med någon visshet veta. Förgåfves utforskar man derföre med fåkerhet, huru gamle de blifva, och fåfång blir den möda man härstädes gör sig; at utaf gamle lämningar och minnesmärken efterspana landets ålder, huru länge det varit bebodt, hvarifrån dess invånare kommit, och hvad förändringar det samma före det förra tidehvarfvet undergått. Landet åger inge gamle ruiner, hvarken utaf upbrände Palatser, förstörde Slott eller ödelagde Ståder. Folket känner sjelf hvarken uprinnelsen eller orsaken til de hos dem öflige Ceremonier och sedvanor, och minnas många ibland dem knapt, at förtälja något, som tildragit sig hos dem före deras faders tid.

Sedan Europeerne börjat bebo detta hörn af södra Africa, har landet undergått mycken förändring. Landets eg-

ne

ne Invånare hafva efter hand, dels af hånjande farsfoter dödt ut, dels dragit sig mer och mer bort inåt landet, til de inre delar deraf, och en Colonie, af Japhets barn och afföda har i deras ställe vida utbredt och förökad sig. I et land, der för 150 år sedan de farligaste Rofdjur ibland en myckenhet andre vild-djur förde likfom envåldet och underhålt jämvigten, refer man nu ofta utan fara och i fåkerhet; der endast fordom Hjordar betades, ser man nu flere Indiske, och de måste Europeiske sådeslag odlade, Vin-och Trågårdar anlagde, samt grönsaker planterade. Af hemtamde djur hafva ifrån Europa och andre orter blifvit härstädes införde, både Håstar, Kôr, Svin och åtskillige Foglars slag; lika som af Våxt-rikets mångfaldige och nyttige alster flere här vunnit burskap, under en idog Nybyggares hand, och et blidt Himmels-strek. Årter och Bönsorter blifva här rått gode. Sparis, Persikor och Apricofer tåmeligen sinakelige, åfven som Aplén, Plomon, Påron, Apelfiner, Renetter och Smultron. Drufvorne blifva här, åfven som Rusin och det der af tilverkade Vinet, utaf åtskillig godhet, stundom förträffelige. Meloner, Vatn-meloner, Gojavus, Granat-
åp-

äplen blifva äfven ikåiligen gode; men Krusbår, Vinbår, Kårsbår och Nötter finna här ingen trefnad. Mulbår, Mandlar, Fikon, Valnötter, Castanier och Citroner gifva icke de Europeiske efter i godhet. Rotfrukter och grönsaker trifvas merendels väl i detta land, och förådlas ofta til större godhet, än i Europa, hvarifrån frön årligen til de måstas såning och fortplantning hämtas. Rofvor, Kålrötter, Potater, Lökforter, Sal-lat, Kål och besynnerligen Blomkål odlas derföre i största mängd, äfven som i synnerhet Hvetet, icke allenast til Inbyggarnes egit behof, utan äfven til deras tjänst, som med de mångfaldige hit ankommande Skeppen affegla til Indien och Europa.

Ifrån den tid, då et Nybygge af Christne på Goda Hoppets udde blifvit anlagdt och utbredt, hafva tid efter annan, flere kortare och längre resor inåt Africa blifvit gjorde, dels af enskilde personer, dels på Compagniets vågnar, til at inhämta tillförlitelige och såkre underrättelser om landets inre beskaffenhet, och dess åtskillige invånare. Och sådane resor, af större eller mindre myckenhet folk, hafva blifvit företagne
dels

dels åt norra, dels åt sydöstra fidan af detta Africas hörn. De, som deraf kommit til min kunskap, åro i synnerhet följande: 1669 skedde en sådan resa til Saldahna bay, som då första gången togs uti Holländska Compagniets besitning. 1670 utfärdades 2:ne Sergeanten KRUYDHOF och CRUSE, til Musfel bay och Helenæ bay, som vid detta tillfälle togos uti besitning. 1683 gjordes af Fändriken OLOF BERG en resa til Namaqvas land, och 1685 för rättades af Gouverneuren SIMON VAN DER STELL, jämte 56 Europeer, 2:ne Macassarer, 3:ne Slafvar, och 6 Borgare, försedde med 2 fåltstycken, 8 kårnor, 7 vagnar utom Borgarnes egne, en båt och en myckenhet dragoxar, håstar, proviant, krut, gevår och handelsvaror til byte, en ganska lång resa inåt Namaqvas landet ånda til Tropiken. Denna resa var i synnerhet årnad til Kopparbergen, i afsigt, at undersöka om malmen kunde låna mödan at utsmälta, om dertil funnos tilräckeligt ved och vatn, eller om någon hamn vore i nejden, hvarifrån malmen med fartyg skulle kunna hämtas. Resan varade i 15 veckors tid.

Under den tiden, då byteshandeln
med

med Hottentotterne, i början af detta tidehvarf var tillåten för Colonifterne, gjordes långa resor inåt, nemligen år 1702, af 45 Borgare med 4 vagnar en resa, ånda in i Cafferslandet; 1704 ånda in uti Namaqvas land, och 1705 af 30 eller 40 Bönder med hvar sin Hottentot, ännu längre inåt samina landstrek.

1705 gjorde Landrosten STARRENBURG, på Regeringens befallning, en resa inåt Namaqvas landet, i synnerhet för att tilbyta sig för Compagniets behof, en myckenhet Boskaps kreatur, och ågde med sig en Corporal, samt Trågårdsmåstaren HARTOG, utom Slafvar, och en myckenhet Hottentotter.

Gouverneuren TULBAGH lät år 1761, åt den norra sidan af landet, som jag nu besökt, utfända en Caravan, bestående af 17 Christne, 68 Hottentotter och 15 vagnar, för hvilken en Borgare, vid namn HOP, var satt til Hufvudman. På samma resa medfändes för Compagniets räkning Landtmåstaren BRINK, Trågårdsmåstaren AUGE, och Fältskåren RYKVOET, jämte 3:ne vagnar, en stor båt, krut, kulor, jern, tobak med mera. Anledningen til denne Caravane var

2 DEL. P den;

den, at en Bonde, som färdats långt in i landet, åt denna sidan, hade berättat för Gouverneuren, det en Hottentot för honom förtält, det han skolat hört talas om et Folkslag, som bodde längre inåt, som klådde sig i linklåder, och voro gule til färgen, samt gingo in och ut i de der varande bergen, vid en ganska stor rivier. Här af togs anledning, at tro, det något Portugisiskt Contoir fans på kusten, som Regeringen borde utspäna. En del af fälkapet upbröt ifrån Cap den 16 Julii, och den öfriga delen fogade sig til den förre vid Olyfants-rivier på 31 gr. 40 min. latit. samt 38 gr. 18 min. longitud. Resan fortattes til den 6 December, 120 $\frac{1}{2}$ mil, rätt nord inåt ifrån Cap, til 26 gr. 18 min. latit. och 37 gr. 37 min. longitud. hvarifrån de återvände och ankommo til Cap igen den 27 April 1762, utan at hafva uptåkt något af den omtalta gula Nationen. Detta är den längsta resa, som Europeer hittils kunnat göra inåt Africanska landet åt denna sidan, hvaråft landet är ganska tort, fattigt på vatn och bergigt, samt vågarna stundom ganska steniga. På denna resa hade Gouverneuren icke medfänt någre militärer, som få litet til dess nöje tillförene öfter

öfter ut, hade gjort en kostsam resa; utan endast frie Borgare och Landtbönder. Men det oagtadt hade icke eller denna resan aflupit så fulkomligen väl, som den kunnat, emedan enskildte intresfen hade lagt flere svårigheter och hinder i vägen. Brift på vatn och stundom steniga vägar gjorde utan tvifvel resan både svår och besvärlig, i det dragarnes fötter foro illa, och oxarne häraf mycket bortdogo; men det tilstånd, som Bönderne fått af Regeringen, at af Hottentotterne frit under resan få tilbyta sig kreatur, och som mindre förfigtigt nytjades, torde bidragit til resans afbrytande det måsta,

I det stället Bönderne hade först på hemresan bordt begagna sig af denna förmanliga byteshandel, så skedde den nu måst på bortresan, dels af girighet, dels för at låtta vagnarne ifrån det til byte medförda tunga jernet; och häraf öfverhopades Caravanen med en drift oxar, som dels sjelfve af resans tyngd måste upgifvas, dels minska den knappa vatn-tilgången för de andre til vagnarnes fortdragande nödige kreaturen.

Vice Gouverneuren KLOPPENBORG hade väl också för någre få år sedan i

fålskap med en Landtmätare, en Kôpman och Fålskâr gjort en resa inåt norr ifrån Cap; men som den icke stråkt sig utom sjelfva Colonien, var den icke af någon betydighet eller fynnerligen märkvärdig.

Så vackert, gräsrikt, frugtbårande och folkrikt landet är öster ut, få tort, magert och öde är det norr ut ifrån Cap; och ju längre in man kommer, desto torstigare och ödeslikare tyckes det blifva.

Når man öfverfarit tre eller fyra bergs-ryggar, emot norr, ankommer man til et land, som är vål högre än Capiska stranden, men fänker sig något lägre ned, än de Landklofvar, som de öfverfarne bergs-ryggar lämnade emellan sig. Detta land kallas Carro eller Carrofålt. Det tyckes gå, som et bredt bålte öfver hela detta Africas hörn, ifrån hafsstranden vid nordvåstra åndan, til Oceanen af den sydöstra sidan. Bredden lærer vål ej vara öfver alt lika, men på någre ställen behöfves hela sex dagars tid, för at med starka natresor öfverfara det. Solen är här om dagen brännande, och nätterna nog kalla. Den myckna brist på vatn här är, hvaråft
på

på åtta månaders tid i året ingen regndroppa faller, och den torra jordmonen gör, at denna ödemark endast frambringar några få örter och buskar med kôtfulle blader, *Crasfulæ*, *Mesembryanthema*, *Cotyledones*, *Cacaliæ*, *Stapeliæ*: at hvarken människor eller djur om sommaren der kunna vistas, och at hvarken gräs der kan växa eller något nyttigt fådeslag odlas. Jordmonen är en lera, som är blandad med jernochra, och en myckenhet hafs-salt.

De tider jag genomreste denna ödemark på flere sårskilde ställen, såg jag icke en enda Sparf, eller något enda fyrfota djur derstädes, utom Råttor uti jordhål, hvilke torde länge kunna ut hårdas utan vatn, och låska sig med de saftfulle saltagtige blader, som buskarne bära.

Då man öfverfarit på tvåran denna vidsträckt och torstiga ödemark, hvilken för ögat synes vara nästan aldeles jämn eller föga och långsamt höjande sig emot norr, så möter man omsider et ganska högt berg, hvaråft en hel dagsresa nästan fordras, för at komma up til dess högd. Detta Roggefälts berg äger föga matjord, visande på de måste

ställen klippan jämn, naken och bar: det aflutar icke eller, såsom andre berg, utan är i det måsta jämnt och stråcker sig i sådan stålning så långt inåt norr, at åndan deraf ännu ej var bekant för Nybyggarna. Climatet är på denne högd, oagtadt flere grader närmare Solen och Æqvator, än Cap, icke allenast kalt, utan kölden så strång, at marken vintertiden för längre tid betäckes med snö, hagel och is.

Efter förra årens vanlighet, fysfel-fatte jag mig, efter lyckelig ankomst til Staden, at med Skeppen til Europa af-fånda de Samlingar jag på sednaste re-san kunnat göra.

Ifrån Madagascar var ockfå nu åter-kommit det Skepp, som förledit är blif-vit ditfånt, at för Compagniets behof, uphandla en myckenhet Slafvar. Ibland andre faker, som åtskillige af Befåtnin-gen derifrån medförde, voro i synner-het en myckenhet af Cypræa tigris, en til Snusdosor brukelig och vacker Snåc-ka, Buccinum rufum, och de så kalla-de Madagascars Kattor, Lemur catta. På denne sednare var jag angelågen at få efterse, om ögonen voro så beskaffa-de, som på den, hvilken framledne Herr Arch.

Arch. och Ridd. von LINNE beskrifvit, nemligen med en aflång, och en rund ögonsten. På denne voro bågge ögonstenarne runde och ganska små om dagen, aldeles på samma fått, som hos andre djur. Denne Lemur liknar något en Katt med sin långa och med svarta och hvita ringar teknade rumpa, och är både qvick och artig at åga bunden vid en stång, på hvilken han med sina fyra händer otroligen vigt och snålt löper up och ned.

MELK, en rik och förmögen Landtman, hade nedan för Staden och vid stranden nedom Lejonstjerten de förflutne åren låtit upbygga et Stenhus, under föregifvande, at nytja det til Packhus; men då detta hus hade hunnit blifva färdigt, förårade han det samma til härvarande Lutherska Församlingen, at nytja såsom Kyrka, sedan det blifvit försedt med tjänliga fönster. Lyckligt vore om Församlingen, som är mycket talrik, äfven kunde få sin egen Lutherske Präst, och ordenteligen höra Guds ord Predikas, samt nytja Sacramenterne.

Hals-sjukor har jag aldrig set, hvarken almännare eller svårare, än i Capiska Colonien, och i synnerhet i Staden.

Desse förorsakas af et hastigt ombyte uti våderleken ifrån vårma til köld. Körtlarne svulna få håftigt up, at den sjuke hotas med, at quåvas och merendels altid öfvergå de til bulning. Någre plågas häraf på det håftigaste flere gånger om året, och intet kön är derifrån undantagit.

Långa efter gatorne i Staden voro almånt Europeiska Ekar (*Quercus Robur*), planterade til prydnad och skugga utan för husen.

Tobaks-rökande på gatorne var numera strångeligen förbudt, sedan här få vål, som det ej fållan håndt på andre ställen, eldsvådor deraf olyckeligen flere gånger upkommit.

Södra Himmels stjernhvalf, utgjorde för mig til en stor del en främmande syn. Någre kände Constellationer hade en annan stålning, ån norr om Æquatorn och andre såknades aldeles. Karlavagnen, som om vintren få trogit visar Bonden, hvad natten lider, var här sånkt långt ned om horisonten, och de få kallade Capske molnen, tvånne mörka fläckar på Himmelen, tyktes vara Capske Invånaren et lika fåkert märke.

ke. Jag beklagade likväl, at jag ej mera vinlagt mig, at låra en få vacker vetenskap, och hade gerna nu för en enda Constellation bortbyt alla för minnet fordom plågsamma Definitioner, och flere glofor af de döde språk, hvars lårande borttagit en anseelig del af min ungdoms tid, och som jag nytigare kunnat använda på denna Gudomeliga Vetenskapen.

Ifrån Amsterdam ankom nu icke allenast en summa penningar för min räkning, utan också recommendations brevver til General Gouverneuren VAN DER PARRA på Batavia, i anledning hvaraf jag nu måste tänka på en förestående Resa til östra Indien, och långst bort til Kejsaredömet Japan. Under de tre års tid, jag tilbragt i södra delen af Africa, hade jag genomvandrat få mycket af dess både bebodde och öde marker, som med en utrustning, under medelmåttan, möjeligen kunnat ske. Jag hade också under samma tid åtnjutit mycken gunst både af Gouverneuren, och flere Herrar af Regeringen, äfven som mycken vänskap af flere både Landsmän och andre Landets Invånare; och kunde derför ej annat, än med tacksam-

het och innerligaste erkänsla erindra mig
 al denna mig bevista godhet, den jag i
 al min lefnad aldrig kan förgåta eller
 förglöma.

Men ännu före min afresa var jag
 så lyckelig, at få göra bekantskap med
 en hederlig Landsman, Herr Regerings-
 Rådet HOLMBERG, hvilken nu stod på
 sin hemresa ifrån Suratte, deråft han
 i flere år, til sine Förmåns höga nöje,
 tjänt Holländska Compagniet, och i han-
 delsvågen förvärfvat sig sådane insig-
 ter, som få känna och veta värdera.
 Han bevårdigade mig med sin öma vän-
 skap, och lämnade mig tillika recom-
 mendations bref til Råds-Herren RA-
 DERMACHER i Batavia, mig til långt
 större förmån, än jag någonsin vågat
 förmoda.

Den 2 Martii 1775, låmnade jag det kåra Cap, och icke utan öm saknad af många här varande Vänner, i Guds namn, begaf mig om bord på Skeppet Loo, som fördes af Capitenen BERG, at såsom extra Chirurgus, afsegla til Batavia.

På samma Skepp befän sig äfven en Yngling, som utgaf sig för Prints af Kejserliga Huset, och Grefve af LEUWENSTEIN, hvilken på et olyckeligt vis, hade igenom en Själköparens förforg blifvit affånd til Cap, och nödgades äfven nu göra följe til Java, utan at Regeringen i Cap, jag vet ej, af hvad orsak, vågat tillåta honom derifrån gå tillbaka til Holland. Efter dess egen berättelse hade han som resande tillika med sin betjänt ankommit til Nimwegen, och der blifvit inlogerad hos en Själköpare, hvilken beröfvat honom sin medförde egendom uti en stor Coffert,
in-

inneslutit honom trenne dagar, och sedan afstnt honom til en Sjlkpare i Amsterdam. Hos denne sednare blef han fngen innesluten uti tre veckors tid, tillika med sin betjnt, och omsider snd om bord til Texel, utan at frut hafva varit p Ostindiska Huset, eller passerat ngon mnstring. Dets betjnt hade under utresan af sjukdom fverlidit, och han sjlf engagerad ssom Soldat, af al sin egendom endast gande i behll en enda rd kldning, och en dyrbar ring, hade under hela resans frlopp legat sjuk, och ankom fven som sjuk til Hospitalet i Cap, der han af ngon af sine landsmn blifvit knd och uptkt. Regeringen i Cap, sedan den underrttat sig om hans omstndigheter, fogade likvl den anstlt, at han ssom Passagerare fick gra resan til Batavia, och at han fven fick spisa vid Officerarnes bord.

Med god vind fortsattes Resan lyckeligen, mst t sder, til 40 graders hgd. Sedan togs kofan ster ut, d hvarje dygn p vre fick-ur frlorades en fjerdedels time eller mera, alt som vinden var stark och frde vrt Skepp snllare.

Den

Den 5 April, sågs eftermiddagen ön Saint Paul; natten derpå seglade vi emellan denna ö och ön Amsterdam, hvilken sednare vi ännu den 6, ågde uti sigte.

Holländskt Öl, som Compagniet medgifver för Officerarnes råkning, delades nu dem emellan, sedan den förestälning blifvit aflagen, som Under-Styrmannen gjorde, at sälja det för gemensam råkning, och sedan dela penningarne, som falla derföre. Vin och Öl, utom andre saker som Holländska Compagniet medfänder för Officerarnes bord, nytjas sålän eller aldrig under måltiderna, hvarvid de i synnerhet borde nytjas; utan antingen förhållas de af Capiten och första Styrmannen aldeles, eller delas de ut, sedan de antingen blifvit förskåmde, eller emot annat sällre bortbytte. Och denna omständighet gör det til en nödvändighet för hvar och en, at fjelförse sig med åtskilliga saker, om hvilka man ej behöfver bekymra sig på andra Nationers Skepp.

Den 2 Maji sågs Ön Mone, och den 3, uptåktes land ifrån Masttoppen, hvilket den följande dagen äfven kunde ses ifrån däcket.

Alt som vi närmare ankommo til et varmare luftstrek, så ökades också dageligen de sjukas antal. De måste voro behäftade med Skörbjug, och många hade af ombytet i köld och värma ådragit sig förkylningar.

Ändteligen fingo vi ön Java uti sigte, och gladdes ocks ej litet deråt, at framkomma til et land, som var föremålet för mångas önskan, men som också skulle blifva de måstas graf.

Bergen på Java, så vål, som på de omkringliggande öar voro alle gröne och bevåxte med skog, samt gäfvö ögat en angenäm och lefvande utsigt. De berg, som lågo längre inåt landet, voro håra, lika som på andre ställen, alltid högre och själfva landet höjde sig sinanin-gom ifrån stränderne.

Den 9, seglades förbi Klapper-ön.

Strat-Sunda infeglade vi emellan Java och Prinsens-ön. Vinden började straxt, at håra blifva stilla, och lugnet gjorde, at resan föga kunde fortskyndas. Öfver alt sågos större och mindre strödde öar, vatnet var oftast mycket grundt, och nattetiden såldes ankar.

Den

Den 12, blef Superchargeuren med en Jagt afhåmtad, tillika med Compagniets bref, och andre papper, at transporteras til Batavia. Härigenom blir Regeringen alltid förut underråttad om alt, innan Skeppet hinner framkomma på redde.

Den 14, kommo til oss om bord, åttskillige Javaner med fine små båtar (*Prauw*), som voro försedde med et däck eller golf af lösa plankor; under desse voro många rum afdelte, i hvilke de förde med sig til salu Bröd, Ägg, Ananas, Cocosnötter, Pisång, Gojavus, Salad, Radicer och andre grönsaker och frugter. Någre af dem blefvo kvar i båtarna, för at upkasta på Skeppet de förfälde varor, och andre gingo up på Skeppet, at emot taga, hvad som upkastades och penningar dertö. Det var ganska artigt at se, huru behändigt detta tilgick, och i synnerhet, huru vigth och nått äggen med händerne emottogs, utan at något förlorades. Desse Javaner granskade mycket noga pennningarne, som de emottogo, och sökte efter, at håldst få dem nye och oslitne, samt togo icke gerna emot dem, som voro gamle.

Skeps-

Skeps-folket förmanades, at icke åta för mycket af frugter och grönfaker, i synnerhet varnades de för den angenåma, men skadeliga Ananas, emedan desse frugter uti deras af Skörbjug förkåmde kroppar och ovana magar, lätteligen skulle förorsaka Durchlop och Rödsfoten.

Under resan i Sundet, faldes och vindades esomoftast ankaret; vi nödgades i brist af vind låta det falla, at icke Skeppet af strömen skulle dragas tillbaka.

Vi seglade förbi Bantam, som låg til höger. Denne är en Residence Stad för en Landets Konung, som helt och hållet beror af Holländska Compagniet. Staden är befäst och åger et Citadel, samt en befättning af 300 Holländske Soldater, hvilke Compagniet der håller, under namn, at vara Konungens Lifvakt, men i sjelfva verket, at hålla öfver Honomet vakande öga, at Han ingen ting kan företaga emot Compagniets intresse, eller förfälja någon Peppar til andra Nationer.

Ön Java är vid pass 140 mil lång i O och W, samt 20 à 25 mil bred i N och S. Ligger på 6 graders södra bred, och vid pass 124 graders längd.

Des

Den 18, kommo vi lyckeligen fram til Redden för Batavia, och låto der glade vårt ankare falla. Redden är stor och grunden moddrig. Skeppen ligga icke mycket långt ifrån fjelfva Staden, til hvilken man upseglar med båtar långs efter ålfven. Redden är icke mycket djup, och den få vål, som stränderne upgrundas årligen mer och mer.

Med Capitenen for jag dagen efter til lands, och fick logera i det få kallade Herre Herberget (*Heeven Logement*) et mycket stort hus, til främmandes bekvämlighet.

På ena sidan vid utloppet af ån ligger et få kalladt Vatn-Castel, årnadt til at beskjuta reddens; detta var nu ganska mycket förfallit, få at dageligen store stycken af murarne nedramlade och bortsköldes af reddens bölja.

Staden är vål befäst, hel och hållen omgifven med vallar, försedde med åtskilliga portar, vid hvilka en visst myckenhet Soldater ligga posterade, och hvilka hvar afton tillslutas. Vallarne åro likvål icke fårdeles starka eller mycket tjocka. Citadellet ligger vid ena ändan af Staden, belågit emot sjökanten, år

tåmeligen stort och inneslutar inom sig Råds-Salen, Boningshus, Packhus med flere angelågne bygnader.

Så vål utom sjelfva Staden, som inom den samma, åro öfver alt vatn-grafvar uptagne, och på sidorne försedde med murar, i hvilke både större och smärre båtar kunna i Staden kringföra allehanda grönsaker, frugter och andre varor, samt färskt gräs til salu för hästar. Grafvarne åro ej mycket djupa, utan ofta endast tvänne alnar, och afleda sit vatn til reddan.

Staden är anseeligen stor och mycket vål bebyggd med store prägtige Stenhus, hvari rummen åro mycket store, och för fri luft öppne, at kunna åga svalka i et så brännande luftstrek.

Gatorne åro icke stenlagde, emedan stenarne af solens brännande strålar uphettade skulle skada Slafvarnes fötter, som löpa barfotade, äfven som hästarnes, som härfstådes icke åro skodde. Likväl är en rad utaf flata stenar oftast lagd, för Europeernes bekvämlighet, at gå på.

Man finner här, likasom i Amsterdamblandning af allehanda folk och tungomål. Af de måste Indiske folkslag
får

får man här se färre eller flere boende, för at idka en riktande handel i denne östra Indiens hufvudstad.

Utom Javanerne, som äro öns egne Inbyggare, utgöra Chineferne största mängden, och desse bo icke allenast inom sjelfva Staden, utan äro ganska talrike uti förstaden, och äfven inuti sjelfva landet. Desse drifva, likasom Judarne i Holland, en ganska stark och vidsträckt handel, samt idka de måste konster, och nästan ensamme alla handtverkerier. De måste gå här klädda lika som i China, uti Busaroner, med håret afrakadt, och endast med en rund fläck låmnad på hjeskan, hvaraf håret flåtas til en lång pilka.

Holländska språket talas väl allmänt ibland Europeerne; men med Slafvar och andre Indiske folkslag talas oftast Maleiska språket, hvilket är så allmänt öfver hela östra, och en del af västra Ostindien, at man dermed kan forthjelpa sig öfver alt, lika som med Fransyskan i Europa.

Ifrån Skeppet hade jag redan affånt mine medförde Recommendations brevver, nemligen til General-Gouverneuren

ren VAN DER PARRA ifrån Borgmästare TEMMINK i Amsterdam; til Råds-Herrn RADERMACHER ifrån Herr HOLMBERG, och til Doctor HOFFMAN ifrån Doctor LE SEUR på Cap; nu blef mit första göromål, at sjelf besöka desse Herrar, som alle i sin mån tåflade, at bevisa mig ynnest, vånskap och vålgerningar, som göra deras namn hos mig evigt vördade, och dem min erkånsla altid i tacksammt minne skal bevara.

Som General-Gouverneuren altid vid pafs kl. 7 eller 8, om morgonen bittida, innan hettan hunnit tilvåxa, gifver hvarje dag audience och undfår rapporter af alle Ambetsmän, samt då tillika utdelar nödige ordres; och jag ej förr, ån emot middagen hant komma i land, fick jag först eftermiddagen kläcka 4, den lyckan, at upvakta denne Herre, som med mycken vänlighet emottog mig, och gaf mig försåkran om sit höga bitråde i alt hvad jag behöfde, i anseende til min resa til Kejsaredömet Japan. General-Gouverneuren bodde nu på sin Lustgård, et litet stycke utan för Staden, hvaråst luften är friskare och fundare.

Samma afton besökte jag Doctor HOFFMAN, men träffade honom icke
då

då hemma. Morgonen derpå, innan jag ännu hunnit komma ut, besökte han mig uti Herberget, tilböd mig bo hos sig och nytja sit bord, samt förde mig genast med sig i sin vagn til Compagniets Apothek, der han bodde, och det han hade under sin förvaltning. Jämte recommendations bref til denne hedersman ifrån Doctor LE SEUR på Cap, hade jag äfven af den sidsnämnde, til betalande af min skuld, före afresan, måst til låns uptaga en summa penningar, hvilken jag utfåst mig, at af min lön, som på Batavia skulle utfalla, til Doctor HOFFMAN betala. Af denna omständighet såg denne Herre nogsam, at jag icke var en af de resande, som redan förvärfvat sig Indiske skatter, och at jag under tre års vistande på Cap samlat mindre guld än växter, och andre Naturalier. Detta hade han också redan under et besök omtalat för Herr Rådsh Herren RADERMACHER, hvars Medicus han var, och denne Herre hade då straxt lämnat honom 50 specie Ducater för min räkning, utan at jag hunnit hos honom aflägga något besök, eller han lårt känna en person, för hvars knappa villkor han på et så ådelt fått ömade.

Vid flere, snart sagt, dageligen förnyade besök hos denne Herre, hvars bord jag måste nytja åtminstone tvånne gånger i veckan, fan jag med glädje och förnöjelse des ådla tänkefåt, och myckna nit för Vetenskaper och Konster, dem han icke alienast ålskade, utan sjelf ågde och kände, i et land, der annars endast Mammon åger den oinfrånktaste dyrkan.

Emedan Skeppen, som årnades til Japan, ånnu på trenne månaders tid, icke kommo at affegla, fick jag i Batavia tilfålle underråtta mig, få vål om sjelfva Landet, och i synnerhet des Natural-Historia, som också om Compagniets indrågtiga handel, hvars hufvudfåte och medelpunct härstådes var, emellan Holland och de många Indiske Contoirer, Factorier och Besitningar.

Emedlertid blef jag vid första Rådets sammankomst anståld til første Chirurgus på det största eller Amiral-Skeppet, som årnades til Japan, och Chefen, som i år til samma ort skulle affegla, fick befallning, at behålla mig qvar, samt tillåta mig såsom Legations-Medicus göra resan til Kejsarens Hof, dit han

han såsom Ambassadeur komme at gå under sit vistande i landet.

Under mine Botaniske utvandringar ågde jag igenom Herr RADERMACHERS förforg, til följeslagare och vågvisare, en beskedelig Javan, som kände tåmeligen vål tråds och örter Maleiska namn och medicinska nytta och bruk ibland sine Landsmän, dem han alltid meddelade mig til anteknande.

På alle gator i Staden voro å ymse sidor planterade store trån, som i hettan gåfvo någon skugga och svalka ifrån sig. Desse trån voro almånnast: *Inophyllum calophyllum* och *calaba*, *Canarium commune* och någre andre sållyntare. Inpå gårdarne såg jag hår och der ganska höge och tjocke trån af *Gvettårda speciosa*. Det största tråd jag någonsin set, var en *Casuarina equisetifolia*, hvilket stod vid ån, och utstråkte ganska vidt och bredt sine vidlyftige grenar.

Hettan år vål efter Thermometern icke öfverdrifvit stark; den håller sig merendels emellan 80 och 86 graden, efter FAHRENHEITS schala. Men den förekommer dock mycket svår, plågende och besvärlig, i anseende dertil, at Sta-

den ligger lågt vid hafsstranden, at våta utdunstade ångor ifrån sjön och träskken blifva ståndande i luften, och at ingen betydlig vind skingrar dunsterne och upfriskar luften. Emot aftonen upkommer väl en liten Land-vind, men den är föga betydande och stark. Här af blir lefnaden tung och trötsam; ty emellan klåckan 9 och 4 på dagen, kan man icke vara ute, aldraminft gående, utan at förfinågt af hetta och förgås af fvet, ånkönt man klåder sig i de tunnaste klåder.

De klåder, som Europeerne här bruka, åro gjorde på det i Europa vanlige fättet, men merendels under-klåderne af hvit bomuls tyg, eller af svart fiden fattin, samt råcken af något tunt Indiskt fidentyg. Oagtadt hela klådnngen stundom knapt våger en eller två skålpund, år likvål råcken i detta heta climat, en hel tung börda, och man nödgas för den starka fvetningen skul, ömsa linne en eller tvånne gånger om dagen, ånkönt lentygen åro af fint bomuls lårft, som insuper fvetten uti sig.

Sedan alle Åmbetsmän tidigt om morgonen åflagt sit besök hos General-Gouverneuren, förråtta de väl sine fyslor

lor emellan kl. 9 och 12, (men då inom hus, hvaråft någon svalka år. Och om de den tiden nödgas vara ute, nytja de öfvertäckta vagnar at åka uti. Desse vagnar åro små och låtte, i stället för fönster försedde med tunna siden-gardiner, som utehålla solstrålarne, och tillåta luften spela igenom. Håstarne, som härtil nytjas, åro merendels små. Någre behjelpa sig med Chaisar.

Lika som Rangen noga i akt tages i alt annat, så är den åfven i akt tagen vid Eqvipagerne. Ingen, som icke åger en viss rang, får bruka förgyld vagn, och andre ringare få nytja målade eller omålade vagnar. Råds-Herrarne nytja Löpare för sine åkdon.

Många Europeer bruka väl härstådes Peruk, men de måste sit egit hår, merendels rått och flått, utan alt krus utkamadt, och fällan får man hår se något til puder förådladt hvetemjöl pryda någons hjesfa.

Fruntimren nytja härstådes inge hvarken Myslor eller Hattar på sit huvud, utan låta upknyta sit hår, endast smordt med olja, utan puder, uti en stor knut öfver hjesfan, och pryda sig

endast uti det med jouveler och kran-
sar af vålluktande blomor.

Når Fruntimren emot aftonen göra påhålsningar hos hvarandra, åro de i synnerhet utfirade rundt omkring hufvudet, med en krans af blomorne (*Flores*) utaf *Nyctantbes sambac*, uptrådde på en tråd. Hvarje dag ser man desse blomor fårke införas til Staden, at fåljas til detta bruk. Lukten af dem år obefkrifveligen angenåm, likasom af Pomerants och Citronbloman, fyller hela huset med sin behageliga ånga, och förhåjer nåjet af kånets ljufva fålskap.

Uti et få brånnande climat, som detta, år ej underligt, at det modet blifvit ibland Europeerne almånt, at efter måltiden taga sig en par timars middagsfömn, medan det hetaste af dagen framskrider. En Slaf stålles då gemenligen fram för Soffan, som med en stor Solfjåders hviftande fördrifver Myggorne, och tilskapar för des sfofvande Husbonde en angenåm och kylande svalka.

Dag och natt åro, hela året öfver, i det nårmaste lika långe, och solen framskridande nåstan rått öfver hufvudet, går up och ned vid klåckan sex, mor-
gon

gon och afton. Och emedan solen går tvårt ned, åger man här inge skymningar, hvilke uti våre Nordiske lånder åro så mycket angenåme. Når solen nedskridit om horisonten, blir det genast både mörkt och luften svalare hela natten igenom.

Det behag, som aftonens och nattens svalka annars hårfådes skulle medföra, blir ofta mycket förminskadt, igenom den oro och den plåga, som Myggor (*Muscito*) almånt förorsaka. Det är icke endast med deras obehageliga och pipande Musik, som de våcka en sofvande, utan deras stying åro giftige, så at stora kulor bulna up, och ansigte, samt händer blifva deraf aldeles vanskapade, och ej fållan aldeles igenfvulnade. Denna omständighet gör, at man uti sofkamrarne ej gerna får öppna dörr eller fönster, och om det skedd, böra myggorne hvar afton noga utjagas. Besynnerligt är, at fråmlingar i synnerhet mera af myggor angripas, och lida af deras stying, och når de någre veckor vistats i landet, förföljas de mindre deraf. Antingen måtte myggen finna deras scorbutiske våtskor för sig mera behagelige, eller måtte desse saltagtige och orene våt-

våtskor vara orsaken til en starkare bulning.

Sångklåderne bestå merendels af en Madrafs, någre Kuddar, et Underlakan, och et täckelse af tunt och ofodratt Kattun.

Hvarje afton, ifrån kläckan 6 til 9, formeras sällskaper hela Staden igenom ibland Europeerne, som då, under beständigt rökande, låtta sine bekymmer, genom samtal, och et godt glas, merendels rött Europeiskt vin. Utom bjudning besöka de då sine vänner, och så snart kl. ringer 9, går hvar och en hem til sit, deråft han icke särskildt bjudes qvar, at spisa afton-måltid. När man ankommer, är man merendels klåd i Råck, Peruk, med Hätt, Vårja och Kåpp, samt har en Slaf med sig, som bär en vidlyftig och stor solkårm. När hålsningen är gjord, tager man af sig Peruken, och fätter på sit rakade hufvud en tun hvit bomuls mössa; sedan afdrages Råcken och Vårjan, Hatten samt Kåppen lämnas åt Slafven, som förer alt detta hem igen. Sedan tilbringas afton, sittande utan för huset, på en uphöjd plan innan för trappan. Den första undfågnaden är merendels et glas
Hol-

Holländskt öl, och sedan drickas skålar i vin för hvar person uti sällskapet, til dess hvar och en tömt sin egen bouteille eller 14 glas, stundom mer, sällan mindre. Hvaråft en främling vid sådant tillfälle kommer, är han alltid välkommen. Någon gång händer, at et spel-partie med kort formeras. När kläckan slagit 9, återkommer en eller flere Slafvar, ofta, då det är mera mörkt, med brinnande faklor, at ledsaga husbonden hem.

Gästfriheten är här i mycket anseende och värde. De förnämre hålla en eller tvänne dagar i veckan öpet bord, til hvilket både budne och obudne gäster äro välkomne. En främling, som nödgas dröja härstädes någon längre tid, behöfver endast hyra sig et litet hus at bo uti, och köpa en Slaf til sin uppafsinning. När han sedan fåt göra en eller annan bekantskap, behöfver han föga förja för födan; ty utom det honom ofta stå öpne någre Gynnares bord, blir han alltid buden til middag, der han emellan kl. 11 och 12 gör någon påhållning. Denne tiden hemkomma Ämbetsmännen ifrån sine ämbetsrum, och då tager man sig en appetits sup, antingen af Arrak, Enbårsbrånvin (*Fenever*),

ver), hvit Franskt Vin, eller ock af Japaniskt Sacki.

Oagtadt jag bodde hos Doctor HOFFMAN, och ågde dageligen tiltråde til deß bord, måste jag dock tvänne gånger i veckan spisa hos Råds-Herren RADERMACHER, vid hvars bord var en utvald Samling af de måste Åmbetsmän, som i Europa förvärfvat sig någre berömlige insigter, uti en eller annan nyttig Vetenskap.

Vatnet är icke fårdeles hållsamt eller godt til at dricka; det hyser i sig något salt, som gerna förorsakar diarrhoe, och hos dem, som först ankomma hit, och åro behåftade med Skörbjug, stundom upväcker sjelfva Rödfoten. Stadsboerne låta det derföre merendels någon tid stå uti stora Japanska ler-krukor, at fåtta sin inblandade orenlighet til botn, och slåcka sedan deruti upglöd-gade jernstånger. Sålunda kan det drickas, utan någon elak påfölgd, och oftast tilredes det med Thé eller Caffé, eller drickes det blandadt med rødt vin.

Förstaden, som ligger inåt Lands-
sidan, är mycket stor och vacker, samt
be-

bebos af både Europeer, Chinesare och andre Indiske folkslag.

Något längre inåt, ligga en myckenhet Lustgårdar, med de tåckaste Trågårdar anlagde, hvaråst de rikare och förnåmare tilbringa sin ifrån Åmbetsyfslor lediga tid, emedan luften år dårstådes redan något fundare, ån inom fjelfva Staden. Vid flere af desse Lustplatfer såg jag stora krukor, fyllda med vatn, i hvilka den tåcke Guldfisken lefvande lyfte med sine blånkande fårgor, och lekte under den besynnerliga örten, *Pistia stratiotes*, hvilken blifvit hitplanterad, för at gifva fiskarne skugga. Denna våxt, hvars rötter icke fåstas uti jorden, såg jag til öfverflöd i alle grafvar och diken simmande.

Europeerne uppåsfas almånt utaf Slafvar ifrån åtskilliga Indiske öar, och åga deraf en stor myckenhet i sine hus, emedan climatets hetta gör, at tvåanne Slafvar hår icke göra så mycken tjånst, som en på Cap. Fruntimren åga i synnerhet en mångd af Slafvinnor, och göra sållan något besök, utan at åga flera med sig i följe, til sin uppåfsning.

Java-

Javanerne, landets egne invånare, åro tåmeligen reslige til växten, gulagtige och ej obehagelige til sine anlets drag. Desse få ingalunda göras til Slafvar, utan åro et frit folk, som styres af sine egne Kejsare, Konungar och Hôfdingar. De tala et eget språk, som är olik Maleiskan, och bekänna sig til större delen til Mahomets låra, underhållen hos dem af egne både til Mecca bereste och oberefte Pråster.

Utom Holländiskan, talas Maleiska språket almånt, som är en dialect af Arabiskan, och skrives med Arabiska bokståfver. På detta språk är en del af Bibelen öfversat, åtskillige små Ordböcker författade, Grammatica och andre Bøneböcker sammanskrefne. Språket är lått at låra och tala, mycket enkelt och okonstladt, samt behagligt i uttalet. Compagniet har både låtit upbygga en Kyrka, och underhåller Pråster här i Staden, för de åtskillige folkslag, som förstå och tala detta språk, samt bekänna sig til Christna låran. Compagniet lönar också i sin tjänst en Translator så väl i det Maleiska som Javanska språket. En något bruten Portugiska talas åfven här, så väl, som uti de måste

ste andre Indiske besitningar, der för-
dom Portugiserne handlat, och utbredt
sit språk. En Portugisisk Kyrka och För-
samling är derföre ännu qvar i Staden,
och en utom den, underhållen på Com-
pagniets kostnad, til hvilken en stor
del syarte Christne hålla sig, och åga
åtskillige Kyrkoböcker trykte på sam-
ma språk.

De Maleiske Böcker, som jag kun-
de öfverkomma, voro desse, nemligen:

Malaica Collectanea Vocabularia *eller Ma-
leisch Dictionaire*, Pars I:a, Batavia
1707, 4:to.

Dictionarium Malaico-latinum & Latino-
malaicum opera & studio Davidis Hex,
Bataviæ, 1707, 4:o. *Dictionaire på Ma-
leiska och Latin, på Latin och Maleiska.*

Dictionarium ofte Woord ende Spraek
Boek in de Duytsche ende Maleysche
Tale, F. de H. Batavia 1707, 4:to. *Di-
ctionaire på Holländska och Maleiska.*

Tweede Deel van de Collectanea Malai-
ca vocabularia, Batavia, 1708. 4:o. *In-
nehåller 2:ne Maleiske Dictionairer tilbo-
pa tryckte.*

Maleische Spraak-kunst; *eller Maleisk Gram-
2 DEL. R ma-*

matica, af GEORG HENRIK WERNDLY, Amsterdam, 1736, 8:o.

'Elkitâb, 'ija 'itu, Segala Surat, Perd-jandjian lama dan baharuw. Amsterdam, 1733, 4:o. *Eller den Helige Bibelen, öfversat på Maleiska språket. Nya Testamentet efteråt i samma band, är tryckt 1731.*

Sj J X R Segala Masmur p Dâûd, *eller Davids Psaltare*, Amsterdam, 1735, 4:o.

Ta X Limu-l Dini'l Mese H H i Ji, 'ija 'itu, Pang'adjaran 'agama. Amsterdam, 1735, 4:o.

Nieuwe Woordenschat in Nederduitsch, Maleidsch en Portugeesch. Batavia, 1780, 8:o. *Dictionaire på Holländska, Maleiska och Portugiska.*

Och de Portugisfiske böcker, som föllo mig i händer, voro följande:

Do Vehlo Testamento, o Primeiro Tomo. Batavia, 1748. 8:o.

Do Vehlo Testamento, o Segundo Tomo, Batavia, 1753. 8:o.

O Novo Testamento, Batavia. 1773. 8:o.

Catechismo. Colombo, 1778. 8:o.

Os

Os CL Psalmos David, eller Portugisisk Psalmbok på noter, bruklig i Ostindien, tryckt Colombo, 8:o. Den nyaste uplagan år af 1778, som ifrån Batavia blifvit mig tiljänd, efter min bemkomst.

Alle desse, få i Maleiska, som Portugisiska språken tryckte böcker åro af mig förårade til Kongl. Akademien i Upsala, och förvaras i dess Bibliothek, jämte åtskillige andre rare böcker, som åro tryckte uti Singalesiske, Mallabariske och Tamuliske språken.

Emedan Maleiska språkets lärande år aldeles nödvändigt för den, som någon tid skal vistas i Ostindien, och i synnerhet för den, som kommer at genomresa flere orter derstädes; få nödgas alle ankommande främlingar genast lägga sig derpå, håldst man icke en gång kan åga en Slaf til sin uppafsning, förr än man lårt de almännare orden deraf. Mit första bemödande på Batavia blef derföre, at låra detta språk, och at för eget minne och hjelpreda upställa en liten Ordbok på sådane ord, som jag trodde almännast kunna förekomma. Detta lilla Lexicon, som icke år mycket vidlyftigt, men torde blifva af någon nytta för den af mine Landsmän och andre, som un-

der refan til China komma at landa på Java, eller andre ställen, har jag här velat införa, i den förhopning, at något deraf torde tillika antingen roa eller gagna dem, som åga insigt i andre Österländske språk.

Afton, eftermiddag.	Sorè.
Agta.	Simpang.
Allena.	Sandiri.
Altsammans, alle- samman.	} Samonja.
Andedrågt.	Napas.
Angå.	Faduli.
Anfigte.	Mukka.
Apa.	Monjet.
Arbeta.	Kria.
Arm, råckarm.	Pundak.
Armod, fattigdom.	Kasiakan.
Aska.	Abu.

Bakom.	Diblakkan.
Bark.	Kulit.
Barm.	Panko.
Barn.	Beranak.
Barnfång.	} Tampak tidor be- ranak.
Bedja.	Menjumba.
Bedröfvad.	Susa ati.
Befalla.	Suru.

Be-

Begrafsva.	Tanam.
Begripa.	Mananti.
Begynna.	Mulai.
Begâra.	Minta.
Behaga.	Mauw.
Bekomma.	Dappat.
Ben.	Tulang.
Berg.	Gunong.
Best, djur.	Binatang.
Betala.	Bajar.
Betro.	Pentjaja.
Bevara.	Simpang.
Binda.	Ikat.
Bit.	Pigit.
Bitter.	Pait.
Bittida.	Siang.
Bjuda.	Tauwa.
Bjuda til.	Mentjoba.
Blema.	Biful.
Blifva.	Tingal.
Blind.	Buta.
Blod.	Dara.
Blott.	Tlanjan.
Bly.	Tima.
Blå.	Biru.
Blåsa.	Tjop.
Bläck.	Tinta.
Bläckhorn.	Tampat tinta.
Bo.	Tingal.
Bord.	Meja.

Borft.	Dada.
Bred.	Lebar.
Bref.	Surat.
Broder.	Sudana laki.
Bron.	Somor.
Brud.	Panganting.
Brudgume.	Tunangan.
Brygga.	Jambatan.
Bryta.	Pitja.
Brånna.	Angus.
Bröd.	Rotti.
Buskage, vild, skogig.	Utan.
Bygga.	Kria ruma.
Byxor.	Tjelana.
Båfva.	Semetar.
Båttre.	Lebi bai.
Bodel.	Allegootji.
Bôja.	Menjumba.
Dag.	Hari.
Dansa.	Mingibing.
De.	Dia orang.
Deg.	Tupong.
Del.	Bagian.
Der.	Difitu.
Derföre.	Dari itu.
Derföre icke.	Dari itu tida.
Der nedre.	Difitu bauwa.
Der uppe.	Difitu atas.
Det.	Itu.

Di-

Dike.	Kuntji.
Djup.	Dalam.
Djur.	Binatang.
Dom.	Ingatang.
Dotter.	Anak prompuang.
Draga, bāra.	Pikol.
Dricka.	Minum.
Drucken.	Makkak.
Drunkna, dô i vatn.	Matti di aijer.
Drôm.	Jari besar.
Drôma.	Minimpi.
Dubbel, två gånger.	Dua kali.
Dufva.	Burung dara.
Dum.	Bado.
Dyr.	Mahal.
Dô.	Matti.
Dôd.	Maut.
Dôda.	Buno.
Dôf.	Tuli.
Dôpa.	Kria farani.
Dôrr.	Pinto.
Ed.	Sumpain.
Efterhand.	Abisitu nanti.
Egen.	Kandiri, jang ponja.
Eld.	Api.
Elfenben.	Gaiding.
Enkel.	Sakali.
Enôgd.	Satu Matta.
Erf, erfva.	{ Pufakan, dappat { pufakan.

Fader,	Bappa.
Falla.	Jatu.
Falla i barnfång.	Beranak,
Fattig.	Miskin.
Feber.	Demam.
Felas, brister.	Kurang.
Fikon,	Bualo.
Fin.	Allus.
Finger.	Jare.
Finna, få.	Dappat.
Fisk.	Ikkam.
Flitig.	Radjing.
Flyga.	Terbang.
Fogel, Fogelnåste.	{ Burong, Ruma bu- } rong.
Fot,	Kakki.
Fru.	Bini. Nonje.
Frugt,	Boa, buabua.
Fråga.	Tanja.
Ful, stygg.	Rupa busfuk.
Full.	Punu.
Fyrkantig.	Ampat ujong.
Få igen, tilbaka.	Dappat Kombali.
Fåga.	Sapu.
Fågtning,	Prang.
Fårdig.	Trang.
Fårg.	Dinta.
Föda up.	Piara.
Fönster.	Jenella.
Föra, föra hit.	Bauwa.

För bittida.	Talalu siang.
Förbjuda.	Larang.
Fördela.	Bagi.
Förderfvad.	Rufak.
För litet, alt, för litet.	Talalu fedekit.
Förlora.	Ilang.
För mycket.	Talalu banjer.
För sent.	Talalu lama.
Förståndig.	Bisa.
Förtret.	Sajang.
Förtro.	Pertjaja.
Förundra sig.	Erran.
Gaffel.	Tusfuk.
Gammal.	Tua.
Garn.	Benang.
Gapa.	Bukka mulut.
Get.	Kambin prompuang.
Gift.	Jang suda kawin.
Giftas, giftermål.	Kawin.
Gifva, gifva igen.	Kasli, Kasli kombali.
Girig.	Kikir.
Gjuta.	Saling.
Glad.	Suka ati.
God.	Baj.
Godt kôp.	Mura.
Grafva.	Korek tanna.
Gripa.	Pegan.
Gro.	Minjadi. Timbul.
Grof.	Kasfar.

Grund.	Tanna.
Grunder, odjup.	Tjeper.
Gråta.	Manangi.
Grås.	Rompot.
Grôn.	Ifo.
Gud.	Alla.
Gul.	Koning.
Guld, Guldsmid.	Mas, Tukan mas.
Gå, spatsera.	Jalang.
Gå ut.	Kaloar.
Gårdag, i gårdags.	Kalamari ari.
Göra.	Kria.

Hafva.	Ada.
Half.	Saparo.
Hals.	Ler.
Halta.	Prentjang.
Han.	Dia.
Hand.	Tangan.
Hane, tupp.	Ajam laki laki.
Hat.	Bintji.
Hatt.	Toppi, tjappeo.
Hel.	Interu.
Helfvete.	Duraka.
Het, varm.	Pannas.
Hetfig, snarsticken.	Bengis.
Hjelpa.	Tulong.
Hjerna.	Ottaknia.
Hjerta.	Ati.
Himel.	Saorga.

His-

Hisfa up.	Parreknaik.
Hora, gôra hor.	Besfundal.
Hora, en hora.	Sundal.
Hvad.	Appa.
Hvarifrån.	Derimanna.
Hvarom.	Manappa.
Hvarom icke.	Manappa tida.
Hud, bark.	Kulit.
Hufvud.	Kappalla.
Hugga, ikåra.	Pottong.
Hvilken.	Sappa.
Hvisla.	Tjop.
Hvit.	Putti.
Hund.	Anjing.
Hunger.	Lappar.
Hus, bygga.	Ruma, kria ruma.
Hyra.	Sewa.
Hålla up, fluta af.	Suda.
Hår.	Rambut.
Hård.	Dapor.
Hålsa, påhålsning.	Kasfi tabé.
Hämta, draga til sig.	Ambel.
Hånga.	Gantong.
Hår, hårstådes.	Difini.
Hård, eldstad.	Kras.
Hög.	Tingi.
Högmodig.	Kabesfaram.
Höna.	Ajam prompuang.
Höra.	Dengar.
	Hörn.

Hörn.
Hórfam.

Ujong.
Ormat.

Jag.
Jern. Smed.
Igen, åter igen.
Indigo.
Inelfvor.
Innessluta.
Inom.
Infalta.

Intaga, intaga me-
dicament. }

Inuti.
Jordbåfning.
Juveler, Juvelerare.
Jågåre.
Jåmn.

Betta, Kitta.
Bisfi. Tukan bisfi.
Kombali.
Nila.
Usfus.
Mendangan.
Didalam.
Tarro azin.

Minom obat. }

Didalam.
Gojang tanna.
Intan, Tukan intan.
Tukan pasfan.
Keper.

Kalk.
Kall.
Kam.
Kamel.
Kamerat.
Kanel.
Kanon.
Kapun.
Kasta, kasta bort.
Kastel.
Katt.

Kapor.
Dinjing.
Sisir.
Onta.
Taman.
Kajomanis.
Marian.
Ajam kabiri.
Lempar, buang.
Benteng.
Kotjing.

Kej-

Kejsare.	Sufutunang.
Kerna.	Bidji.
Kifva.	Geger.
Kika, koxa, se.	Leat.
Kista.	Petti.
Klappa, flå.	Pukkul.
Klia.	Gatal.
Klibba vid.	Melenket.
Klibbig.	Litjin.
Klifva, klifva up.	Naik.
Klifva ned.	Turong.
Klippa.	Batu Karang.
Klyfva.	Beladua.
Klå.	Garok.
Klåda, klåder.	Pakki, Pakkian.
Knapp.	Kantjing.
Knif.	Pisfuk.
Knipa.	Jipit.
Knå.	Lutok.
Ko.	Sampi.
Kock, koka.	{ Tukan masfak ,
	{ Masfak.
Kom, spilkom.	Mankock.
Komma.	Dattang.
Komma öfverens.	Jadi samaratta.
Konung.	Radja.
Koppar.	Tambaga.
Koppor.	Tjatjar.
Kort.	Pendek.
Koft.	Makkanang.

Koxa

Koxa omkring.	Balek tengok.
Kraft.	Kuat.
Krig.	Prang.
Krita.	Kapor hollanda.
Krokodil.	Buaja.
Krokig.	Blako.
Krut.	Obat pasfan.
Kula, hola.	Lobang.
Kwaft.	Sapapo.
Kyla, fvala.	Arang.
Kyrka.	Mefigit.
Kånna.	Kanal, rafa.
Kårlek.	Tjinta.
Kõk.	Dappor.
Kõpa.	Bili.
Kõpman.	Dagang.
Kõpmanfkap.	Bedagangan.
Kõtt.	Dagin.

Land.	Tanna.
Lasta.	Muet.
Lat.	Pamalas.
Led.	Panton.
Lefva, lefvande.	Idop.
Lefverne.	Kahidopan.
Lejon.	Singa.
Lemon.	Jeurok.
Licham.	Badang.
Lif.	Miawak.
Lik.	Banke.

Lik-

Likna.	Turut.
Linne.	Kajin.
Liten, litet.	Kitjil. Sediki.
Ljuga.	Panjusta.
Ljus, ljusfax.	Liling, guntingliling.
Ljustaka.	Tampat liling.
Lofva.	Janji.
Lura.	Mengninte.
Lus.	Kutu.
Luftig.	Sukanti.
Lycka.	Ontong.
Lytt.	Pintjang.
Låg.	Dibauwa.
Lång.	Panjang.
Långsam.	Palan.
Låta, tillåta.	Biar.
Läck.	Botjor.
Lägga.	Bareeng.
Låka.	Brobat.
Låkare, Fåltskår.	Guru.
Låna.	Pinjang.
Låppar.	Bibir.
Låra.	Mengadji.
Låsa.	Batja.
Låska, låska torsten.	Bunuhaus.
Lått.	Trang, enteng.
Lögn.	Penjusta.
Lök.	Bawang.
Löpa, löpa bort.	larri, pigi.
Lös.	Talappas.

Ma-

Mage.	Prut.
Mager.	Kurus.
Man, <i>Mascul. gen.</i>	Laki laki.
Matt.]	Tikkar.
Med.	Dengan.
Medicament, pulver.	Obat.
Medicament-kista, }	Tampat obat.
Apothek.	
Mer.	Lagi, lebi.
Middag.	Satenga ari.
Mig.	Kitta, betta, saja.
Minder.	Lebi kurang.
Missfall.	Gugur annak.
Mjöl.	Tupor.
Mjöljk.	Susu.
Mjuk.	Lembek.
Mod.	Tjappe.
Modder.	Lumpur.
Moder.	Maa.
Morbror.	Sanak.
Mord.	Bunu.
Morgon.	Besok.
Morgon bittida, }	Pagi ari.
Morgonstund.	
Morjan.	Kadja.
Mofter.	Bibi.
Mun.	Mulut.
Mur.	Tembot.
Murare.	Tukan batu.
Mycket.	Banjer.

Myg-

Mygga.	Jamok.
Månad, måne.	Sa bulang, bulang.
Människa.	Orang.
Mårka.	Tarrotanda.
Måffing, (<i>gul koppar</i>).	Tambaga koning.
Måta.	Ukur.
Môdom.	Prawang.
Mörk.	Glap.
Mörkt (<i>tjokt</i>) våder.	Hari glap.
Môta.	Katombu.

Nacke.	Meimang.
Nagel.	Kuku.
Naken, bar.	Talanjang.
Narr.	Gila.
Natt.	Malam.
Nedom.	Dibauwa.
Nej.	Trada, tida.
Ni.	Lu.
Niga.	Menjumba.
Nog.	Sampe.
Ny.	Baru.
Nyckel.	Kuntji.
Nåd.	Ampon.
Nål, synål.	Jarong manjei.
Någlikor.	Tjinke.
Når.	Kappan.
Nåra intil, närmare.	Dikkat, lebi dikkat.
Nåfa.	Idom.
2 DEL.	S
	Nå-

Näfte.
Nåt til pass.

Rumanja.
Kabetullan.

Obekant.
Ofvan.
Oförskåmd.
Ogift.
Ogrås.
Olja.
Olycka.
Omfamna.
Omkulstöta.
Omvända.
Ond.
Oordning, *i oordning*.
Oren, orenlighet.
Orm.
Orsak.
Orått.
Ols.
Oft.
Ovan.
Oxe.

Hada Kanalan.
Diatas.
Jang ter taw malu.
Bujang.
Rompot.
Minjak.
Tjilaka.
Polok.
Kria jatu.
Balek.
Jahat.
Banjier.
Kotor, tai.
Ular.
Jang derri pandanja.
Sala.
Kitta orang.
Kao.
Trada biafa.
Sampi.

Pasfa up.
Penningar, mynt.
Peppar.
Perlor.
Profet.
Pråft.

Jaga.
Wang.
Lada.
Mutjara.
Nabei.
Pandita.

Próf-

Prófva.	Tjoba.
Pulver.	Obat.
Påle.	Ambara.
Raka.	Tjukkur.
Regna.	Ujang.
Renskt vin, (<i>furt vin</i>).	Angor asfam.
Rifva sönder.	Subek.
Rik.	Kaja.
Risgryn.	Bras.
Rivier, å, ålf.	Kali.
Rond.	Rundar.
Ropa.	Pangil.
Rycka.	Pingan.
Rymlig.	Lebar.
Råbråka.	Pukkul bisfi.
Råm, (<i>fisk-ågg</i>).	Tellor ikkan.
Råtta.	Tikkus.
Rådd.	Takkot.
Råkna.	Bilang.
Råttfårdig.	Butul.
Röd.	Mera.
Röka.	Tjum.
Sak.	Karon.
Salt.	Garang, asfin.
Sand.	Pasfir.
Sax.	Gunting.
Se.	Leat.
Seculum.	Salamanja.

Sednast, sidst.	Diblakkan kali.
Segla.	Balajar.
Sent.	Lama.
Se sig om.	Balek tengok.
Sigil, signet.	Tjap.
Silfver, silfversmed.	Perak, tukang perak.
Silke.	Sutra.
Simma.	Bernang.
Sitta.	Duduk.
Sjuk.	Sakkit.
Sjunga.'	Manjanji.
Sjö, sjöstrand.	Laut, pingir laut.
Skamlig, skåms.	Malu.
Sked.	Sundak.
Skepp.	Kapal.
Skerp.	Tajam.
Sko, Skomakare.	Sapato, <i>Tukan sapato.</i>
Skratta.	Tatauwa.
Skrifva, Skrifvare.	Tulis, jurre tulis.
Skrika.	Geger.
Skågg.	Jingot.
Skåra.	Pottong.
Skón, vacker.	Bagus.
Slicka.	Gilat.
Sluta, fluta igen.	Tuto.
Slå.	Pukkul.
Smaka, smakelig.	Ennak.
Smal.	Kurang lebar.
Smed.	Tukkan bisfi.
Smör.	Mantega.

Snar,

Snar, hastig.	Lakàs.
Sofva.	Tidor.
Sol, (<i>dagens öga</i>).	Matta ari.
Son.	Annak lakki.
Specerier.	Bumbu.
Spela.	Main.
Spik.	Pakel.
Spindel.	Lawa.
Spotta, Spotkopp.	Luda, Tampak luda.
Springa.	Belumpat.
Språka, tala.	Katta.
Spóke.	Matatingi.
Stad.	Kotta.
Stege.	Tanga.
Steka.	Goring.
Sten, Murare.	Batu, Tukan batu.
Sterk.	Kras.
Sticka.	Tusfuk.
Stjerna.	Bintan.
Stjåla.	Mantjuri.
Stol.	Karosfi.
Stoppa.	Tisfi.
Stor.	Befar.
Straxt.	Sabantar, betùl.
Stum.	Bodo.
Stundom.	Barankali.
Stygg, ful.	Rupa busfuk.
Stå, Stå up.	Bediri, Bangong.
Stôta omkul.	Kria jatu.
Svafvel.	Tjollak.

Svag.	Enting.
Svara.	Menjaut.
Svart.	Ittam.
Sur.	Asfam.
Sy.	Manjei.
Syster.	Sudara prompuang.
Säcker.	Gula.
Sälja.	Djuval.
Sällskap.	Sobat fobat.
Sända.	Kirim.
Sång, fångställe.	Tampat tidor.
Sätta, ställa.	Tarro.
Söka ut.	Pili.
Sömnig.	Mengantok.
Söt.	Manis.
Tacka, tackfåjelse.	Tramma kasfi.
Tak.	Genting.
Tal, tungomål.	Baasfa.
Tala.	Katta.
Talrik.	Piring.
Tand, tandkôt.	Gigi, dagin gigi.
Tarmar.	Prutnja.
Tekn.	Tanda.
Tid.	Waktu.
Tiger.	Matjan.
Timmerman, tråd.	Tukan kajo, kajo.
Tjock.	Kasfar.
Tog, bark.	Tali, kulit.
Tom.	Kosfong.

Tor-

Torka.	Kring.
Tro.	Pertjaja.
Trycka.	Tindis.
Tråcka.	Barrak.
Tråd.	Pohon. Kaju.
Trågård.	Kobon.
Tvinga.	Bakfa.
Tugga.	Mama.
Tun.	Tippis.
Tung.	Brat.
Tunga.	Lida.
Tvåtta.	Tjutji.
Tåcka.	Selimo.
Tånka.	Ingat.
Ugla.	Kukublu.
Ung.	Muda.
Under.	Dibauwa.
Upföda.	Piara.
Uphisfa.	Parreknaik.
Uphålla, fluta.	Suda.
Upklifva.	Najik.
Uppasfa.	Jaga.
Upstå, väcka up.	{ Bangong. Kria
Urfågt.	{ Bangong.
Ut, utom.	Ampon.
Utgå.	Luar, diluar.
Utstå.	Kaloar.
Utföka.	Tan.
	Pili.

Vacker, behagelig.	Bagus.
Vagn.	Padati.
Vandra, spatsera.	Kuliling.
Vara, han år.	Ada, dia ada.
Varm.	Pannas.
Vatn.	Aijer.
Ved, tråd.	Kaju.
Vek, mjuk.	Lembek, okkat.
Verld.	Dunia.
Veta.	Taw.
Vigt.	Timbangan.
Vild oxe, Buffeloxe.	Banting.
Vilja, behaga.	Maw.
Vin.	Angor.
Vind.	Angin.
Visa.	Unjuk.
Vred.	Mara, gusfar.
Våt.	Basa,
Våcka up.	Kria bangong.
Våg.	Jallang.
Våga.	Timbang.
Vålbekomme.	Slammat.
Vålja.	Pili.
Vålsmakelig, läcker.	Ennak.
Vånda.	Balek.
Vånta.	Nanti.
Vårja.	Pedang.
Våxla.	Tukkar.

Åder, åderlåta.	Urat, kular darat.
Åkant.	Pingir.
År, årstid.	Taun, musfin.
Åska.	Geontor.
Återigen.	Kombali.

Afven.	Ratta.
Agg.	Tellor.
Ålska.	Tjinga.
Ån icke.	Bulong.
Åska, begåra.	Minta.
Åta.	Makkan.
Attika.	Tjuka.

Ö, en ö.	Pulo.
Öfveralt.	Dimanna manna.
Öfverenskomma.	Jadi samaratta.
Öfverkant, andra } sidan.	Sabran.
Öga.	Matta.
Ökn.	Utan.
Öpen, öpna.	Tabukka, bukka.
Öra.	Koping.
Örnegott.	Tjium.

Uti räkning nyttjas följande ord:

1. Sato.	4. Ampat.
2. Dua.	5. Lemma.
3. Dika.	6. Anam.
S 5	7. Tu-

7. Tujo.	21. Duapulofato.
8. Telappan.	30. Dikapulo.
9. Sambilan.	40. Ampatpulo.
10. Sapulo.	50. Lemmapulo.
11. Saplás.	100. Sarattos.
12. Duablas.	1000. Serrives.
20. Duapulo.	

Åtskillige ord förekomma icke uti Malejernes språk; sådane hafva med sjelfva fakterne blifvit antagne från Hol-
ländarne och Portugiserne, såsom:

Duk.	Doek.
Glas.	Glas.
Kikare, Telescop.	Kyker.
Kittel.	Ketel.
Lykta.	Lantarn.
Mósfa.	Karpoes.
Tobakspipa.	Pipa.
Ól.	Bier.
Strumpor.	Kous.
Selzervatn.	Aijer Hollanda.
Soppa.	Soep.
Stryka, (kläder).	Strika.
Fru.	Nonje.
Herre.	Sinjor.
Riksdaler.	Real.
Papper.	Kartas.

Ma-

Maleiskan skrifves med Arabiske bokståfver, hvilke Malejerne antagit den tid, de drefvo en vidsträckt handel omkring Indiens kuster. I anseende til Declinationer, Conjugationer och flere Grammaticaliske reglor är detta språk et ibland de enklaste och måst okonstlade, och det oagtadt kunna både Indianerne och Europeerne förstå och begripa hvarandre. För at kunna inse dess art och sammanfåtning, har jag velat bifoga följande korta Hushåls Samtal, som torde blifva nyttigt för någon Resande, och af andre benågne Läsare lätt kan öfverses och förbigås.

Huru mycket är kläckan?	<i>Pukkul brappa?</i>
Hon har redan slagit åtta.	<i>Sudabis pukkul telappan.</i>
Är det så sent, hvarföre har ni då ännu icke stådat huset?	<i>Kalu bigitu lama, manappa lu orang bu-long sapu ruma?</i>
Vi äro nyligen först upståndne.	<i>Baro betta crang sudabangon.</i>
Det passar icke en slaf at sofva så länge.	<i>Trada patut samma budak jang tidor bigitu lama.</i>
Då jag så sent går at	<i>Kalu betta bigitu la-sof-</i>

- sofva, kan jag icke
 bittidare upstå. *ma pigi tidor, kitta*
 trabuli bangon lebi
 siang.
- Vänta, jag skal väl *Lain kali nanti betta*
 låra Er det en an- *ajar itu samma lu.*
 nan gång.
- För denna gången *Ini sa kali kitta min-*
 beder jag Frun *ta ampon samma*
 om förlåtelse. *Nonje.*
- Är vatnet än icke *Ajer bulong suda mas-*
 kokadt? *sak?*
- Än icke, men det skal *Bulong, tappe saban-*
 straxt koka up. *tar nanti mediri.*
- Hvilken är skuld der- *Sappa punje sala, jang*
 til, at jag ännu icke *betta bulong dappat*
 får något Caffé? *Koffi?*
- Kocken är skuld *Tukkan masfak pun-*
 dertil. *je sala itu.*
- Hvarföre? *Manappa?*
- Emedan han låtit *Darri dia suda kria*
 kittelen med vat- *jatu itu ketel den-*
 net falla omkul. *gan ajer.*
- Huru är det tilgån- *Bigimanna itu suda*
 git? *jadi?*
- Jag har icke set det. *Kitta trada leat.*
- Huru vet ni det då? *Bigimanna lu tau itu?*
- Jag har endast hört *Kitta tjoroma suda*
 det af honom sjelf. *dengar itu darri dia*
 kandiri.
- Hvar är han? *Dimanna dia ada?*

Jag

- Jag menar, at han *Betta kira, jang dia*
 är i kôket. *ada di duppor.*
- Låt honom då fjelf *Bear dia kandiri dat-*
 komma til mig. *tang disfini samma*
betta.
- Jag skal ropa honom. *Nanti betta pangil*
samma dia.
- Hvarföre felas vatn, *Manappa ada korang*
 når jag skal dric- *ajer, kappan betta*
 ka Caffé? *mau minom Koffi?*
- Vatnet var redan *Ajer suda ada masjak*
 kokadt klåckan *pagi ari pukkul a-*
 sex i morgon. *nam.*
- Hvar år det nu då? *Dimanna ada sakirin?*
 Det år omstörtadt, *Suda jatu, darri itu kit-*
 och derigenom har *ta lagi suda bakkar*
 jag brånt min fot. *betta punje kakki.*
 Det år Er egen skuld. *Itu ada lu punje sala*
kandiri.
- Jag känner det ock *Sampe sakarin kitta a-*
 ännu. *da rafa itu.*
- En annan gång må- *Lain kali lu muste ada*
 ste ni vara visfare. *lebi bisa.*
- Godt, min Fru. *Baij, Nonje.*
- I dag måste ni tillaga *Ini ari lu muste kria*
 mycket mat. *banjak makanna.*
- Mer än vanligt? (da- *Lebi darri sari sari.*
 geligen).
- Visserligen, ty här *Sungo, darri banjak*
 kom-

- kommer mycket
folk (at åta) til
måltids.
- Hvad befaller Frun,
at jag skal koka?
- Soppa, et stycke salt
kött, fisk och höns
karri.
- Hvad skal jag steka?
- Två kapuner och et
stycke fårkött.
- Är det nog?
- Ja det är nog; men
ni måste gå i Trå-
gården och hämta
mångahanda frug-
ter (at åta), til
måltiden denna
gången.
- Hvad tid vil Frun
åta?
- Precis kläcken tolf.
- Hvad har ni, Piga,
at göra?
- Jag fyr på Herrens
skjorta.
- Och hvad gör ni
mer?
- orang dattang mak-
kan disini.*
- Appa Nonje suru, jang
kitta muste masak?*
- Sup, sa pottong dagin
azin, ikkan, dengan
kervi asam punje.*
- Appa betta muste go-
ring?*
- Dua ayam kabiri den-
gan sa pottong da-
gin kambing punje.*
- Sampe itu?*
- Sampe juga; tappe. lu
muste pigi di Ko-
bong, ambel banjak
rupa bua bua pur
makkan dibblakan
kali.*
- Pukkul brappa Nonje
Mau makkan?*
- Betul pukkul dua blas.*
- Appa lu, budak prom-
puang, ada kria?*
- Kitta ada Manjei Sin-
jor ponje kameja.*
- Lu lagi appa kria?*

Jag

Jag stoppar strum- *Betta ada tisi kous.*
por.

Hvilken tilhåra de? *Sappa punje?*

De tilhåra Frun. *Nonje punje.*

Når har ni tagit dem, *Kappan lu suda ambel*
til at stoppa? *ini puer tisi?*

I går afton. *Kalamari pagi.*

Åro de ån icke får- *Bulong abis?*
dige?

Ån icke. *Bulong.*

Ni år alt för lat. *Lu ada talalu mallas.*

Nej, min Fru; men *Trada Nonje; tappe*
jag har (funnit) *kitta suda dappat*
haft många hål at *banjak lobang puer*
stoppa. *tisi.*

Ni har alltid (något at *Lu sari sari ada satu*
fåja) någon ursågt. *appa puer katta.*

Jag har ockfå i går *Kitta kalamari lagi*
strukit (godset) *suda strika itu ba-*
linnet. *rang.*

Hvad för (gods) *Barang appa?*
linne?

Det som tvåttaren i *Jang manatu kalama-*
i förgår förde (til *ri daulo suda ba-*
huset) hem. *wa di ruma.*

Har ni först räknat *Suda bilang itu ba-*
godset? *rang lebi daulo?*

Ja jag har räknat det, *Suda bilang, ada lagi*
och det år riktigt. *betul.*

Jag

- Jag tror Er icke, jag vil fjelf råkna. *Betta trada pertjaja samma lu, kandiri betta mauw bilang.*
- Godt min Fru, här år (godset) linnet och (brefvet) upfatsten derpå. *Bai Nonje, disfixi ada itu barang dengan dia punje surat.*
- Se, huru ni har råknat. *Leat, bigimanna lu suda bilang.*
- Felas der något? *Ada Korang barang?*
- Visserligen, en skjorta, två underbyxor, och två öfverdrag til fångkuddar. *Sungo, satu Kameja, dua tjillana dibaau punje, dengan dua sarong bantal.*
- Vil Frun, at jag skal (ropa) kalla Tvåtaren? *Nonje Mau, jang kitta pigi pangil samma Menatu?*
- Löp bort och (ropa) kalla honom. *Larri juga pangil samma dia.*
- Om han icke vil komma, hvad skal jag då fåga honom? *Kalu di tra mau datang, appa kitta nanti bilang samma dia?*
- Såg, at om jag icke återfår det, som felar, så skal han fjelf betala det. *Bilang juga, jang kalu betta trada dapat itu barang, jang ada korang, dia muste bajar itu.*
- Och, om han icke *Kalu dia tra mau itu, det*

det vil, hvad skal
jag då göra med
honom?

Om det få år, må-
ste ni fåga ho-
nom, at han al-
drig må tänka, at
någon sin mer
tvåtta mine (gods)
klåder.

Hvad mera?

At jag skal innehålla
de penningar, som
jag är honom skyl-
dig för denne må-
nad.

Huru mycket må-
ste han betala för
linnet?

För den fina skjor-
tan 4 Riksdaler.

För det andra?

För de två öfver-
dragen, som voro
grofva, 1 Riksda-
ler och 5 skillingar.

Ån mer?

För de 2 byxorne,
2 och en half Riks-
daler.

2 DEB.

*appa kitta nanti be-
kin samma dia?*

*Kalu bigitu, lu muste
bilang samma dia,
jang dia jangan ki-
ra puer tjutje betta
punje barang lagi.*

Appa lagi?

*Jang betta nanti pe-
gan itu vang, jang
kitta ada ulang sam-
ma dia puer ini bu-
lang.*

*Brappa dia muste ba-
jar puer itu barang?*

*Itu kameja allus am-
pat Real.*

Puer itu lain?

*Itu dua sarong bantal,
jang suda ada Kas-
sar, satu Real den-
gan lima satali.*

Lagi?

*Itu dua tjillana dua
Real satenga.*

T

Har

Har Frun något mer *Nonje ada lagi satu ap-*
 pa puer juwo?
 at befalla?

Nej, gå bort; men *Trada, pigi; tappe*
 dattang lakas kom-
 bali.
 kom snart igen.

Jag går. *Kitta ada pigi.*

På de Handelsvaror, som Skeps-Of-
 ficerare, för enskild vinning skul, hade
 medfört ifrån Holland och Cap, vun-
 no de merendels rätt vackre procent.
 Varuprifet är både här och på andre
 Indiske Handelsplatser mycken förän-
 dring underkastadt; ty då många Skepp
 ifrån en ort ankomma, medföres en
 myckenhet af visse varor, på hvilket
 priset då faller. Och tvärtom, då Skep-
 pen länge dröja och uteblifva, blifva
 visse varor efterlångtade, högstbegärlige
 och vål betalte. Således hade en Skin-
 ka någon gång blifvit på Batavia betald
 med 36 Holländska Riksdaler. I almån-
 het räknas likväl vinsten härstädes emel-
 lan 30, 50 och ända til 100 Procent.

Ifrån Holland äro alltid begärlige vis-
 se varor, som uphandlas af de här bo-
 ende Europeer, såsom röka Skinkor,
 Holländsk Ost, Holländskt Öl, och flere
 forter Viner, i synnerhet det röda samt
 Sel-

Selzervatn. Vinet hitföres på Bouteiller, vål korkade, men Ölet föres om bord på tunnor, förfäljes här tuntals och tappas af på bouteiller, sedan det blifvit fördt i land, och fåt ligga stilla en eller annan dag, för at fåtta sig. Det håller sig icke allenast under resan ofyradt, utan ock sedan det härstådes blifvit astappadt. Åtskillige andre varor såljas åfven med god vinst, såsom Joveller, Tyger och Skagger til vagnars beklådning, Matros knifvar och andre Jernsmiden, med mera.

Ifrån Goda Hoppets udde lefvereras vål ej fårdeles mycket til salu; men Mandlar och Rusfin, som uphandlades til Sjukhusets behof, såldes med någon liten vinst. Jern tykte jag dock vara den fördelagtigaste Handelsvaran; någre af Under-Officerarne hade hos Smederne i Cap upköpt en hop jern, som til en stor del hos dem ansågs för onyttigt, nemligen smårrer och större jernbitar, som efter sinide afhuggits och öfverblifvit. Desse jern-stycken, som på Cap köptes för 2 Holländske styfver marken, såldes härstådes åt Chinesare, och betalktes då hvarje mark med 5 Holländska styfver.

Al handel år således i hela Ostindien mera vådelig än i Europa; därför går här den förnämsta Handels-speculation ut på, at noga utforska och veta, hvilke varor kunna vara måst begärlige eller på någon tid til någon vis ort icke anbragte.

Tullar och Tulportar, inrättningar, som i länder, der Handel skal blomstras, icke få lägga hinder i vägen hvarken för säljare eller köpare, finnas väl icke, hvarken här, eller annorstädes på Indiske Handelsställen; men en viss afgift måste dock betalas til Regeringen, för alle varor, som föras ifrån Skeppen, och i landet förfäljas. Och denne Tul-afgift var nu bortarrenderad til et Compagnie Chinesare, hvilke väl på et beskedligt och anständigt fått visiterade större kistor, men låto Coffertar och smärre klådkistor gå orörde.

De på Batavia gångbare Myntsorter voro antingen Indiske eller Europeiske. Holländske Ducater voro mera fåslynte; men Ducatoner och Piastrar, jämte skillingar, besynnerligen Skeps-skillingar, och de af Compagniet slagne runstucken (*duyt*) voro almånnast. De sednare, med Compagniets vapn å ena sidan,
få

få vål hele, som halfve, tjånte til skiljemynt, at kôpa derföre frugter och grönfaker, samt voro mera gångse inuti landet, ibland Indianerne. Roupier, få vål i guld, som i fynnerhet af silfver, både halfva och ånnu mera hela, slag-na på flere ställen, voro de måst brukelike mynt uti handel och vandel. En Roupie i guld gålde 10 R:sdr., en af silfver vanligen en half R:sdr. Uti Prinzens af Madura namn sådes en Roupie, i guld både hel och half, samt i silfver en hel, blifvit slagen genom Compagniets föranstaltande hårfådes. Den igenkåndes med åsatt årtal efter Christna tideråknigen, och den af guld var mycket blek af inblandadt silfver. Spaniske Piastrar, få vål de nye, som i fynnerhet de gamle, förekommo ofta, och voro hos Indianerne ganska kårkomne. Kantige och afhugne Piastrar, slagne i America och hitförde ifrån Maniliska ôarne, förekommo åfven ej fållan hele, halfve och i finårre delar, bestående af ganska fint silfver. Någre Kejsardaler, i silfver, något mindre ån en piafter, fåg jag också stundom, och desse upvåxlades merendels af dem, som seglade tilbaka hem til Europa, emedan på dem fåga förloras. Ducatoner håldst randi-

ge, råknades här til 80 Holländska styfvers värde.

Landets inbyggare åga annars, få vål, som des's grannar på Sumatra och Borneo, et egit mynt af bly, rundadt, mindre än et runstycke, med någre bokståfver å ena sidan, och et rundt hål i midten, at kunna uptrådas på et band. Det är tunnare än et runstycke, föga i värde och brukeligt endast inuti landet.

Vid Canalerne inom Staden åro små Skanfar af Sten upbygde och försedde med Canoner, för at beskjuta grafven och gatorne, då upror upkomma. Och då sådane olyckor tima, är tillika föranstaltadt, at canoner i haft, på visse afstånd på gatorne kunna utföras, för at igenom dem tvinga Indianer och Slafvar, at hålla sig inom sine hus. Desse försvars anstalter, nödige för et folk, som til antalet är ringa i et inkråktadt land, göra Staden föga tåck, och lämna en tänkande Philosophie mindre behagliga begrep om de fått, hvarigenom de många kråseligheter, dyrbare tyger och meubler, Europeen med få mycken vållust åtnjuter, ifrån desse aflågsa orter förvärvas.

Chi-

Chineferne äro de talrikaste af alle främlingar. De bibehålla sin Nations character, seder och bruk, äro de idogaste i hela landet, och oförtrutne til al ting. Någre af dem resa fram och åter til China, at drifva handel. De måste äro beståndigt här boende. Reslige til kroppen, gulagtige til färgen äro de okände i synnerhet med sine små och aflånge ögon. Någre få af dem åga skågg, de måste äro rakade, och det hår, som midt på den rakade hjeskan lämnas, flåttas uti en eller trenne långa flåtor, hängande antingen ned åt ryggen eller vevade omkring hufvudet. Deras klådnad är tun och vid, bestående af en tröja, som knäppes ihop i sidan, och långa byxor, like busaroner. Skor nytja de utan spännen, med tjocka solor, utan strumpor. En nåsduk hänger merendels på högra sidan vid låret, och en Silverdosa, at lägga små penningar uti, eller ockfå en penningpung. Öfver hufvudet bäres en conisk hatt eller parasol, och i handen merendels en solfjäder.

Trågårdarne omkring Staden skötas merendels af Chinesare, som för godt köp kringföra allehanda frugter och grönsaker til Invånarnes och Skeppens

behof. Desse arrendera Arraks-Bränneriet, förestå nästan alle handtverk, drifva vidsträckt handel, odla Socker, Caffé, Indigo, och åro aldeles outhärlige.

Emedan inga Fruntimer få utföras ifrån China, nödgas de här boende Chinesare gifta sig med Javanska Fruntimer.

Utom de Chinesare, som på gatorne löpa omkring med varor, får man stundom besök af sådane, som utbjuda sin tjänst til at rensa öronen, en operation, okänd i Europa uti den Chirurgiska vetenskapen. Med någre fine instrumenter veta de ganska nått och behändigt, at uttaga örvaxet och utrensa den orenlighet, som ännars der kan samlas, utan at någon obehaglig retning deraf förorsakas.

Indianerne tugga almannt Betel, och anses det hos dem för en ohöflighet, at taltala någon, innan man åger en sådan tugbus i munnen. Betelblader, Siri kallade (*Piper betle*), införas derföre färske dageligen til salu, och nyttjas stundom af några Europeiska Fruntimer, synnerligen dem, som åro födda i landet. Uti et sådant pepparblad inlägges et stycke af areknöten (*Areca cath-*
the-

thebu), och stundom litet kalk, bladet viklas tilhopa och hålles i munnen någon tid, til dess al kraften är utdragen. När kalk tillägges, blir spotten, låppar och tänder deraf røde, och omfider mörke. En ovan, som börjar nytja betel, blir deraf yr och likfom drucken, och med tiden gör vanan, at man ej kan umbåra denna krydda, som fvider i munnen, fårar och få skadar tungans nerver, at al smak nästan deraf förloras. Den fåges förtaga en elak andedrågt, rena tänderne, och styrcka tandköttet.

Ibland de många specerier, som de hete Indier frambringa, nytjas intet almännare, än Spanska Pepparen (*Capsicum*), som lägges, snart sagt, til alle maträtter. Sjelfve Risgrynen, med dennes pulver blandade, åtas ensamt, stundom ock med Cocos nöten, och utgöra då en fulkomlig måltid. Til fisk, köträtter och alle saucer lägges altid denna röda och heta krydda, och i den få kallade Karri-soppan är Spanska Pepparen den förnåmsta. Denna Karri-soppa, en i Indien mycket brukelig rätt, är en vanlig Kötsoppa, til hvilken läggas flere specerier, såsom Schoenanthus, Gurkmeja och i fynnerhet Spanisk Peppar. Denna

af Gurkmejan vackert gulfårgada Sop-
pa blir af Spaniska Pepparen få het och
brännande, at en ovan tror hela mun-
nen och halfen aldeles förbrännas deraf.
Med tiden blir denna fveda mindre och
Soppan både begårlig och efterlångstad.
Hos Indianerne retar den tungans af
Betel dofnade nerver, och styrker ma-
gens slaphet och trôga småltnings-kraft.
Fôr at lindra hettan af Karri-soppan,
upblandas den likvål med kokade Ris-
gryn, efter hvars och ens behag och
tycke.

Då de vanlige Europeiske Sådes-for-
ter uti Indiens hete climater hvarken
trifvas eller odlas, få åger Indianen hvar-
ken af hvete eller råg något bröd. Det
bröd, som Europeerne i Staden sparsamt,
i synnerhet til kôtträtter åta, bakas ut-
af det hvete, som hitfôres ifrån Goda
Hoppets udde. I desfalls ställe nytja altid
Indianerne Risgryn, som på Javas låg-
lântare och öfverfvåmmade lånder ym-
nigt och med mycken fördel odlas. Til
alle råtter tjåna de i stället fôr bröd, då
de endast kokas, och sedan vatnet afrun-
nit, up-öfas på store pisangblader, samt
med de trenne första fingrar fattade,
stoppas uti munnen.

Kar-

Karbou kallades kött utaf öns Buf-feloxar; det nytjades någon gång til fö-da för Slafvar och Matroser; men an-fågs, åtminstone af de förre för en grof och otjänlig föda, i detta heta luftstrek. Det måsta kött, som annars förtårdes, hämtades utaf Fogla-skaran, af Höns, Ankor, Gåls och i synnerhet en myc-kenhet Fisk-forter, som år mera låtsmålt och gör kroppen mindre benågen til röta och Röt-febrar.

Af Europeiske frugter, rötter och grönsaker finner man få härstådes odla-de, såsom Kål, Rofvor, Jordpåron, Bönor; men deremot öfverflödar landet af andre Frugter, Rötter, Låkar, Bön-forter och annat grönt, som dageligen komma på borden.

Cocos-nöten (*Cocos nucifera*) åtes da-geligen af Indianerne: den hämtas mer eller mindre omogen ifrån Palmtrådets toppar, och sedan den med en knif blif-vit öpnad, drickes först dess inneslutne vatn, som år likt en socker-lag, och lå-skar torften; sedan åtes den hvita man-del-likä kärnan antingen ensam eller med Risgryn. Europeerne rifva kär-nan med vatn til en Mandel-mjölk, och til-

tilreda håraf Karri-soppa eller andre välsmakelige rätter.

Pisang kallades af alle, frugten utaf Paradis-trådet (*Musa paradisiaca*), hvaraf flere större och mindre, bättre och sämre sorter gifvas. Merendels hämtas frugten omogen af trådet, då den är grön, och uphånges at mogna efteråt, då den blir gul. Pisang radja kallades den mindre arten, som med skål kan räknas en ibland de läckrafte och hålsöfamafte frugter i världen. Det tunna skalet, som täcker frugten, afskalas med låthet, och det inre mosagtiga ämne, til smaken sötagtigt, smälter nästan af sig själf i munnen. Änkönt man åter mycket deraf, ledsnar man nästan aldrig dervid. Den är något mjöl-agtig, och et af Indianernes förnämsta födo-ämnen. Rå ätes den oftast både af Indianerne och af Europeerne, men de sednare bereda henne desutom på flere sätt, genom stekande eller stufning. Stundom stufvas den med rött vin, likasom Påron, eller kokas den skalad i decoctet af en rød *Amaranthus*, hvaraf den likasom af Pontak, blir helt rød. Stekt med olja hårdnar den något och smakar rät angenäm. I bågge desse fallen skalas den

den först, och skåres uti aflånga skifvor. Dylika skifvor doppas stundom i Pankaks-smet, och stekas likasom äplemunkar, och sådane få jag Europeerne ej fållan åta til aftonvard, då thévatn dracks på vanlig tid. Et enda tråd ger en myckenhet frugter, men blomar aldrig mer än en enda gång; sedan dör det bort, och förökar sig genom nye utskott ifrån roten. Ånskönt trådet växer vildt i landet, cultiveras det dock almant, snart sagt i alle Trågårdar, ernär en mans höjd och åger inge grenar. Detta trådetts blader åro de aldrastörsta i verlden, af dem som åro odelte, och icke ligga uti fållor.

Ananas (*Bromelia ananas*) frugten har af många blifvit ansed för den läckra-
ste af alle. Dets lukt är angenäm och fyller hela rumet. Dets smak förtjänar ockfå et ypperligt låford; den åger en blandning af sötma och fyrlighet, som är högst angenäm. Men den åger tillika något skarpt uti sig, något som är skadeligt, at den endast bör åtas som en dessert, och ej blott som et födande ämne. Den är stor som et hufvud. När det yttre skalet blifvit afskurit, skåres frugten på tvåran i skifvor, hvilka tagas i mun-

munnen och något litet tuggas: det vatn-
agtiga förtåres då endast, och det trådi-
ga nedsväljes icke. Dets angenåma smak
lika som intrånger sig uti sjelfva tungan.
Europeerne äta den antingen med salt,
socker eller rött vin, at förekomma
dets skadeliga verkan, och sållan förtå-
ras mer än en eller annan skifva hvarje
gång. Dylika skifvor skurna i rimfor in-
läggas stundom i socker-lag och ätas,
som en confiture vid thévatns drickning.
Någon gång såg jag sådana skifvor stuf-
vade med rött vin och pudersocker.
Mindre mogen är den skarp och giftig.
I myckenhet äten, förorsakar hon Diar-
rhoe och Dysenterie, i synnerhet hos
Matroser och Soldater, som äro behäft-
ade med Skörbjug, då de först hit-
komma.

Gojavus (*Psidium*), ätes mogen bå-
de rå och stufvad med rött vin och
socker.

Jambo (*Jambolifera indica*), ätes åf-
ven rå, och skuren i skifvor stufvad med
rött vin, sedan kjärnan blifvit borttagen.
Af denne frugt äro flere slag: de van-
lige Jambos-frugter äro små, som et Plo-
mon eller Krikon; Jambobol är stor, som
et Påron; Jambo aijer Mauer både luk-
tar

tar och smakar som Rosenvatn. Alle desse hafva något i sin smak, som är tort, men icke sammandragande. Saften deraf brukas stundom med vatn af Tjampaka (*Michelia*), och Rosenvatn emot Inflammation i halsen och munnens körtlar, samt emot Torsken.

Manga (*Mangifera indica*), är en ägglik frukt, stor som et Gås-ägg, platt, grön-eller gulagtig, och åtes ofta utan någon annan tilredning, än at yttre skallet med en knif eller fingret afskalas. Det inre mofet, som omgifver kjärnan, är det som åtes. På Europeernes bord är denne frugten mycket alman; skald och i skifvor skuren at jag den ofta med socker, doppad i dess egen sauce. I socker inlagd brukades den ej fållan vid The-drickandet. Omogen är den ganska sur, och deraf kan då kokas med socker, smör och ägg et fyrligt mos, som i smak liknar kokade sur-äplen eller krusbår. Javanerne koka omogne frugter i salt-laka, hvilke smaka och nytjas såsom inlagde oliver: andre koka och inlägga dem med peppar och åttika, at brukas vid köttätande, såsom inlagde Gurkor.

Catappa (*Terminalia catappa*) är et tråd, som lika som Bombax, låter sine blader affalla. Frugten är aflång och något platt. Yttersta skalet är grönt, och blir under mognaden gult: inom det ligger en eller tvänne kjärnar, söte som mandlar, hvilke ätas både rå och tillagade uti tortor, samt äro mycket födande.

Papaya (*Carica papaya*) frugten är först grön och blir sedan gul, lik et Påron, och så stor som en liten Melon. Under yttre skalet ligger et gult kött, som ätes och smakar nästan som Melon. Omogna och gröne frugter häraf kokas, och stufvas gemenligen med någon kött-rått.

Ibland de frugter, som mera förflå til föda för Indianerne, äro den så kallade Brödfrugten, Boa Nanca (*Radermachia*), och den stinkande Durio. Den sednare är besynnerlig med sin våmjagtiga och odrågeliga lik-lukt, som kännes på långt afstånd, då den införes til salu. Det oagadt hålles den för lækker, och ätes begårligt, äfven af Europeer. Båge äro store som et barnhufvud, och derutöfver; båge äro öfverdragne med et tjockt skal, som är taggigt som en Igel-

Igelkott och bortkastas; af bägge åtes blott det inre, antingen rått eller på något fått stufvadt. Durio hålles före tillika drifva urin och fvetten, samt at fördela våder.

Salac är en synnerlig frugt med sine små fjäll, som baklänges ligga spånlagde på hvarandre. Fans til salu på alle torg och gator, och nytjades sållan af Europeerne. Den är Påron-lik, och af et Pårons storlek; åger inuti en kärna, som är hvit och delad i flere stycken, samt är den som åtes, födande och vålsmakelig.

Annona var en ibland de frugter, som jag ofta såg til salu på torgen, men sållan på de förnåmares bord. Mofet, som är inom et tunt skal, och omgifver frön, utfuges med läpparne och gomen, är mjölagtigt, föt och angenämt til smaken. Tvåanne forter förekommo måst, store som åplen, nemligen *Annona squamosa* och *reticulata*.

Ibland de flere slags frugter, som stufvade kommo på Europeernes bord, voro Carambola och Bilimbing (*Averrhoa*). Den förre är en ägg-lik, gulagtig frugt, femkantig med skarpe och ut-

stående kanter, af et pårons eller hönssäggs storlek. Den har en ganska behagelig fyra, och åtes få vål rå, som stufvad. Somlige trån båra dock frugter, som åro mera sure och något stråfve. Den sednare år aflång, tjock som et finger, och få sur, at den ej kan åtas ensam; hvarföre den sönderskuren lägges uti Soppor eller infyltas i Sockerfyrup. Med saften håraf och socker tilredes en i Febrar kylande och läskande Syrup.

Boa Lanfa kallade Malejerne en frugt, af hvars tråd jag icke kunde öfverkomma någon bloma, hvilken ännu år för Botanisterne okänd. Frugterne hängde uti långa klafar, voro runde, små som krusbår, gulagtige och ludne. Inom et tunt skal fyllas de med en tun saft, som år hvit och fyrilig, och suges ut i munnen. Frugten börjar mogna i Martio, finakar då fötsur, och värderas ej särdeles mycket af bättre folk.

Frugterne af Rottingar (*Calamus rotang*), blef jag en och annan gång varse til salu, hvilke uphandlades af Indianerne. Mogne åro de rundagtige, store som hassel-nötter, och likasom Salac spånlagde baklänges med små glänsande fjäll,
al-

altid sittande i stora klafar. Mofet, som uti dem är fyrligt, och omgifver kjärnan, utfuges merendels för törsten, och stundom inläggas de med salt, samt nyttjas vid Thévatns bruk.

Rambutan (*Nephelium lappaceum*) växer i stora klafar, och åtes mycket allmänt. Yttersta skalet bortkastas. Den inre hvita och sega saften, som omgifver kjärnan, utfuges med läpparne, smakar fyrlig och låskar törsten. Hvarje frugt är något aflång eller rundagtig, röd och öfver allt hårig, mindre än ett Plomon. Skalet går lätt af, och är hvit på inre sidan. Saften är hvit, lös och nästan genomskinlig, seg och sönderdelas svårligen af tänderne. Saften är sötsur, liknande Citron-saft med socker, och tåmeligen angenäm. Kjärnan, som är inom, åtes icke. Rambutang Ati är en god hållt större, med tjockare och kortare hår, hvars skal lättare lossnar ifrån saften. Denne åtes, lika som den större, men är falskyntare och dyrare.

Mangostanos (*Garcinia mangostana*), föres til Batavia ifrån Bantam och åges endast en tid på året, i Januarii och följande månader. Skalet är utan til Pur-

purfärgadt, och inuti blekt, vekt, stråft och stoppande, samt nytjas af Chineferne, at dermed fåga fvar. Frugten är aldeles klotrund, och inuti afdelad uti fem rum. Då den åtes, afskåres merendels skalet rundt omkring; och det inneliggande moset, som omgifver frön, som är hvit, löst, föt och obeskrifveligen behageligt, sticket helt i munnen, samt sinålder der liksom en vispad grådda; det åger den angenåmaste blandning af fött och litet furt, som ej besvårar magen, och hvarvid man ej lednar. I mit tycke, är denne den aldralåkraste och fundaste frugt af alle i hela Ostindien.

Til desert på borden nytjades ofta vatn-Meloner, och stundom Pompelmofser. Båge desse gifvas både hvita och røda, och båge kunna på Skeppen bibehållas och förvaras flere veckors tid, til mycken förmån för de Sjöfarande.

Pompelmofen (*Citrus decumanus*) är en fort Citron, stor som et barn-hufvud, med en lagom sur och låskande saft. Skalet är tjockt, men låter lätt afskala sig, och hela frugten fördelas sedan lätt i flere stycken, samt är tilräckelig för flere personer. Saften kyler, flåcker
tor-

torsten, förekommer Rôta och botar Skôrbjug.

Vatn-Meloner eller Arbufer våxa öfver alt uti östra Indien. Den röda hålles före vara båt. Saften är mycket vatn-agtig, fin, kylande och låskande; smälter i munnen liksom socker och åtes efter måltiden, antingen ensam eller med socker, eller ock med litet salt.

En fort färsk-öl, som kallades *klein Bier*, tilreddes någon gång af Holländarne, för at drickas emot aftenen. Det nytjades under fjelfva gäsningen, som förorsakade en stark smäll, hvarje gång Calabassen eller kårilet öppnades, skumade sig håftigt i glaset, utspände något magen, och hölt öpet lif. Smaken var behagelig, men som ingen humla på-lades, kunde det ej förvaras öfver dygnet.

Uti Indien, der Inbyggarne lefva af frugter och grönsaker, samt dricka endast vatn, var det mig ganska oförmödat, at finna någon plågad af Stenpassion. En af min Vårds Slafvar ågde likvål den olyckan, at i blåsan hyfa en mycket stor sten, hvaraf han omsider tillsatte lifvet. Efter döden öppnade min

Vård honom i min öfvervaro, och Stenen befans våga 4 lod och 1 qvintin.

Min Vård, Doctor HOFFMAN ågde Compagniets Apothek under sin vård, hvarifrån alle medicamenter för de sjuke i Hospitalet hämtades. För Skeppen åter, som afgå til Europa och alle Indiske Contoirer, utlämnas Medicamenter, efter en viss anordning, och efter refans längd, utur et annat Magazin (*Winkel*), der tvänne Föreståndare åro, som njuta en anseelig inkomst om året.

Hospitalerne åro tvänne. Det ena ligger inom Staden (*Binnen Hospital*), uti hvilket alle sjuke ifrån Staden och Skeppen emottagas. Trenne Medici och tvänne Chirurgi åro här förordnade til de Sjukas skjötsel. Det andra ligger utom Staden (*Buyten Hospital*), och til detta utföras de sjuke ifrån det förra, så snart de börja tilfriskna, för at åga der en friskare luft och mera rörelse.

Utom desse bägge Compagniets egne Sjukhus, finnas ännu tvänne andre Hospitaler inom Staden: det ena tilhörer Morerne och det andra Chineferne.

Den hetta, som här ständigt råder, och de fugtiga dimmor, som här stadna
uti

uti luften, utan at snart skingras, bidraga at göra orten, och i synnerhet sjelfva Staden mycket ofund, och dödligheten så stark, at Staden af någre blifvit kallad för Europeernes graf. Den stank, som upkommer af allehanda saker, som oförsigtigt tillåtas, at kastas i ålfven, och Europeernes egna ovarsamma Diët, äro icke ringa orsaker til den förödelse, som årligen i synnerhet sker ibland dem. De ringare förgå sig merendels uti frugters åtande, och Arrakens otidiga nytjande, och de förnåmre nytja mer, än i et så brännande luftstrek borde ske, både för stark föda och för hetfiga drycker. Rötfebrar bortrycka de sednare merendels hastigt, ofta inom trenne, ja stundom inom et enda dygn. Rödfebrar och Rötfebrar medtaga de förre, och de måste som kunna genomgå dem, behålla en stor och utspänd mage, med förstopning uti någon af de inre delar (*Placenta febrilis*), hvilken icke gerna fördelar sig eller försvinner, deråft de icke blifva afstånde til något Contoir, der luften är friskare och kallare. De, som tyckas åga starkaste hållan, sätta snarast lifvet til, då svage, åfven som Fruntimren långst och bäst uthårda; ehuru de, som ifrån Europa

komma med rosenröda kinder, inom kort tid förlora denna fågning, och blifva sedan bleka, som et utvridit klåde.

De hela året igenom här rådande vindar äro antingen Sjö-vindar eller Land-vindar, som efter årstiderne förändras. Uti West-mousfon, eller regntiden, som ockfå anses härstådes för vintertid, och begynner i November eller början af December, samt varar til Martii månad, blåsa Landvindarne ifrån SW och W, hvarefter emot middagen en Sjövind ifrån NW upkommer. Uti den så kallade Goda årstiden (*Mousfon*) löpa landvindarne SO, O, sedan til NO, och ändteligen til N.

Vid diken utan för Staden fant jag *Costus arabicus* växande, hvars aromatiska rot föres til flere orter i Indien, och med fördel förfäljes.

Lika så fan jag Ingefåran (*Anomum Zingiber* och *Z-rumbet*) vild växande längre in, uti torre sandfält, och ofta bredevid vågar. Båge desse slag torde vara et; eller ockfå är dem emellan föga åtskilnad, emedan blom-axet, som i början är rundt, efterhand utvåxer och blifver längre. Ingefåran odlas likväl
med

med konst utaf Chineferne, och roten renad ifrån jord, kokas med socker, samt försäljes både til Indien och Europa. I Ostindien brukas den ofta, då Thé-vatn drickes, för at styrka magen, och i Europa merendels emot Heshet, Hosta och andre Bröstsjukor.

En art utaf Cardimomer (*Amomum compactum*) med rundade fröhus, fan jag äfven odlad uti en Trågård. Af demne voro frön like de vanlige Cardimomer, som föras til Europa, och torde hämtas utaf flera växter. Blomklafen sat ända ned vid roten, och bladen liknade dem på Svårds-liljan, men hade en spits, lika som en fin tråd i ändan.

Arrak, som i Ostindien nytjas för Brånvin; som få väl här, som öfver allt annars i verlden anses för den bästa til beredning af Punsch; och som äger en egen synnerlig samt ifrån andre destillerade drycker särskild lukt och smak, tilverkas aldrabäst på Java. Til dess beredning äro utom Batavia Stad anlagde flere ansefligen store Brännerier, hvilke tillika med rättigheten, at tilverka Arrak, endast arrenderas utaf Chinesare. Risgryn äro de förnämste, hvaraf denne spiritus, utaf treggehanda styrka,

uti stora pannor destilleras, efter föregången ymnig gäsning, med tillagdt vatn, Syrup ifrån Sockerbruken, och fasten utaf Cocos-tråden. Den mindre starka Arraken drickes varm af Chineserne utur koppar, vid deras lustbarheter. Den hvita Arraken, som kallas *kneip* och aftappas straxt på bouteiller, är starkare och förbrukas måst uti Indien. Sedan Arraken blifvit aftappad på fatverk, för at föras til andre orter, fårgas den af trådslaget, och blir den bruna Arrak, som almånnast i Europa förfåljes, och nytjas icke allenast til at låska torsten, utan ock til den behageliga Punsch, hvaraf vid alle glade och högtidelige tillfällen, finnen och hjertan upmuntras, samt denna verldenes bittra omsorger få ljufligt försvinna.

Bomul och Silke utgöra i hela Ostindien de ånmen, hvaraf Indianerne förfårdiga sin klådnad, och årligen förfålja en otrolig myckenhet til Europeerne. Silke beredes vål icke på ön Java, men af Bomul förekomma i landet tvånne åtskillige arter. Den ena är et ganska högt tråd, med en stor, vidlyftig och vacker krona, som kallas *Bombax pentandrum*. Bomullen, som omgifver

ver frön, uti fröhölsan, får namn af kapok, och nyttjas icke til spinning, utan endast til Madraser, Sångbolstrar och Hufvudkuddar. Den andra är en bukke, som på et halft år upväxer til en mans högd, och sedan förgår inom året (*Gossypium herbaceum*). Denne gifver uti sine fröhus en mycket finare och bättre Bomul (*Kapas*), som spinnes och väfves til oändeligen många, finare och gröfre forter Bomuls-lårfter och Kattuner.

Ifrån frön, som ligga inneslutne uti fjelfva Bomullen, fåg jag hånne renas på det lättet, at den lades ut på upspända dukar, och sedan piskades med kåppar, til deß at alle frön väl skildt sig ifrån.

Inge Cafféhus och inge Vinkällare finnas inom denne store och folkrike Staden, utan alle främlingar, få väl de, hvilke ankomma med Holländske, som med andre Nationers Skepp, nödgas bo uti det få kallade Herre Herberget, et mycket stort, rumrikt och vackert hus. Hårstådes njuta de icke allenast uppasning, fång, kammare och mat, för en Ducaton eller halfannor Riksdaler om dygnet; utan ockfå Caffé, Vin och Öl emot fårskild betalning. Utom deß är
uti

uti hufet en ganska stor Sal, för conversation, länge och på en fida öppna gallerier eller förstugor, at spatsera eller sitta uti under skuggan, samt en Billiard til tidsfördrif. Ingen af Compagniets Ämbetsmän eller någon Borgare får i sit hus för betalning lämna någon främling herberge och spisning; men vela de utan betalning herbergera någon af sine vänner, är det dem icke förbudit.

Ris (*Risgryn*, *Oryza*), som odlas på ön Javas lågländte länder, äro ganska hvita, och räknas näst de Japanske i godhet. Något Ris odlas också på högländare ställen af ön, och behöfver det icke stå under vatn, hvilket detta fådeslag annars vanligen fordrar. Innan Risgryn blefvo hitförde, och i landet almänne, lefde Javanerne af en sort (*Geerst*) Frö (*Panicum*), hvars bloma är svartagtig, som af dem odlades, men var hvarken så godt eller så lönande.

Utom Risgryn fick jag också här se på några ställen odlade både Turkiskt Hvete (*Zea mais*) och Holcus (*Sorghum*).

Luftens brännande hetta, och den myckna fvetningen gör badande i vatn här ganska angelågit. Sällan går ock nå-

någon dag förbi, at ju Indianerne synas plaska uti vatnen. De utvälja hårtill fådane ställen, antingen vid åarne eller andre vikar, der de kunna vara fåkre för Krokodilen. Härigenom både renas kroppen, och svetholen öppnas; det kalla vatnet styrker desutom kroppen, så at de sedan mindre svetta, och blifva deretter lättare och muntrare.

Specerie Handelen tillskyndar ovederfågeligen Holländska Compagniet de aldrastörsta vinster; derföre tillåtes ock ingen privat, vare sig högre eller lägre Ämbetsman, Borgare eller Skeps-Officerare at handla dermed, utan åger sig Compagniet enskildt förbehållit alt Monopolium dermed. Om någon härmed drifver lurendrågeri, och olyckligt vis blir uptåckt, kostar det alltid lifvet, eller åtminstone bränmärke och lifstids fångelse.

Opium, som almånt får namn af Amphion, anses ibland andre för det största Contraband, hvars Handel åfven är Holländska Compagniet ensam förbehållen, och hvars lurendrågande belåges med de svåraste straff. Merendels hämtas denna vara ifrån Bengalen, och tillskyndar Compagniet en otrolig vinst.

Det.

Detta Opium förbrukas både på Java, och de omkringliggande öar. Indianerne nytja det ganska mycket, men icke få almånt til tuggning, som Turkarne, utan i det stället bereda de det samma til et mos, hvilket strykes ofvan på tobaken, sedan den blifvit inlagd i pipan. När den samma då rökes, blifva de af någre drag yre och drukne, och om de nytja oförsigtigt för mycket deraf, blifva de aldeles utom sig och rasande, så at de vela mörda andre. När en sådan af Opium rasande utkommer på gatan, ropas *Amok Amok*, och hvar man åger rättighet, at döda en sådan drucken människa, som lagen förklarar fogelfri. Rättigheten at förfälja Amphion arrenderas bort åt någre, merendels högre Åmbetsmän, som blifva General Arrendatorer, och betala derföre anseflige summor. Desse bort-arrendera sedan åt andre partie-vis rättigheten, at utminutera Amphion, eller rättare sagt, de sälja i stort Opium, til et ganska högt pris åt andre, som sälja det samma åt Indianerne i finårre partier. Och som flere förnåme Herrar häruti åga del och intresse, vakas besynnerligen vål deröfver, at intet Opium kan hemligen införas i landet, åfven som det icke eller

fe-

felar, at den, som syndar emot Amphions förbudet, blir öfverlämnad åt all Lagens strånghet.

Fogelnåsten, som jag äfven på Cap någre gånger förut hade set, brukades härstådes mera uti Soppor, såsom födande och vålsmakelige. Desse åro sammanfatte af Gelee-agtiga trådar, och uplösas til et genomskinligt Gelee, uti varmt vatn. Uti Javas berg fades desse mycket finnas, och vara en fördelagtig Handelsvara, i synnerhet uti China. Handelen med dem är Holländska Compagniets enfak, och arrenderas merendels bort åt den måstbjudande. De smaka söga, men åro födande och låtsmålte.

Subatter kallade Invånarne åtskillige forter af en besynnerlig Gråshoppa (*Mantis*, i synnerhet *precatoria* och *religiosa*), som ågde bröstet lika långt med den öfriga kroppen, och uplyftade alltid sine framfötter, lika som Indianerne, då de hålla eller vela anhålla om något. Emedan djuret är ganska trögt, sållan rör sig, samt det då mycket långsamt, bröstet liknar aldeles stjelken på et blad, och vingarne med sine mörke ådror fulkomligen se ut, som et blad; så blef en annan fort här af (*Mantis gongylodes*), kallad

lad det vandrande eller det lefvande bladet. Indianerne anse dem för helige eller åtminstone för lyckelige djur.

Buffeloxarne på Java voro mycket olika dem, jag set i Africas skogar. Desse voro gråagtige, smårre, och våltrade sig uti modderagtige vatn-puslar. Ehuru de alltid bibehöllo mer eller mindre af sin vildhet, låto de likvål tåma sig, och såg jag dem mycket brukas för stora kårnor.

Kistor uti husrummen få väl, som i Packhusen, såg jag oftaft vara upstälde på Bouteiller. Luftens stillastående och ringa omväxling, samt deraf förorsakad mögling och hastiga förrutnelse gjorde denna försigtighet nödvändig, emedan annars icke allenast kistbotnen, utan också de inneslutne varor, inom kort tid förderfvades och aldeles förmultnade.

På reddan utan före Batavia äro ganska många öar, som icke allenast göra den samma för stormar trygg och säker, utan tjåna Holländska Compagniet til mångfaldig nytta. På dessa öar åger Compagniet Skepsvårf, Packhus för fle-rehanda varor och mycket annat.

Med

Med otroligen finala, men långa båtar fågos Javanerne ro af och an på reddan, hvars yta låg oftast så stilla och jämn, som en spegel. Desse små båtar voro utholkade af något tråd, icke bredare, än at en man kunde sitta deruti, af flere alnars längd, utan segel.

Smale Rottingar (*Calamus rotang*) brukade Javanerne mycket almant til tog, och med desse, antingen hele eller klyfde i finare rännor, viste de behändigt binda al ting. Både starke och nåtte korgar fåg jag också här af flåtade, åfven som breda mattor deraf gjorde at sitta på, som voro ganska snygga.

Bambo-trådet var et af de nyttigaste för Indianerne här på orten. Deraf förfärdigades i största hast nästan alt, hvad de behöfde. Här af fåg jag husen uppbygde, stolar, bord och fångar förfärdigade, stegar, bårare-stånger, redskap på fartygen, och flere andre husgeråds saker tilredde, som voro både nåtte, starke och låtte.

Uti Europeernes Lusttrågårdar, som voro anlagde utom Staden, prunkade flere buskar och växter, dels med fine fläckige blader, dels med fine store och

angenåme blomor. Ibland de förre voro *Nyctanthes picta*, och *Erythrina corallodendrum*; ibland de sednare *Hibiscus Rosa Sinensis*, *Murajia exotica* med flere. *Hibiscus Rosa sinensis* kallades Kambang Sapato (*Sko-bloma*), och blomorne deraf gifva en ganska svart färg. För denne orsaken skul bestrykas skidorne af deras gevär (*Kris*) dermed, äfven som Skor, för at svårta dem.

Morinda citrifolia kallades *Bengado* och rotens saft nytjades af Javanerne, til at färga rött.

Indigo (*Indigofera nila*) växte vild öfver alt; och cultiverades något af Chineserne. Af denna tilverkades almanant en blå Indigo-färg.

Krokodiler finnas ymnigt vid å-mynningarne, och uti ålfvarne på denna ö; den växer til en anseelig längd. Under mine Botaniske utvandringar såg jag honom ej fållan ligga vid stränderne, för at sofva uti solbadet. Stundom fångas han af Javanerne med krok, som tyckes förekomma underligt och otroligt. Dess gap är ganska vidt, och tänderne i bägge käkarne hvasa som hugg-jern, at han med mycken lätthet afbiter de star-

starkaste tog. Til en fädan fångst nytja Javanerne et ganska löst ihopvridit tog af Bomulsgarn, vid hvars ända fåstes en krok med något as eller kött. När Krokodilen inslukat kroken, och bjuder til at afbita toget, fastna tänderne emellan des lösa trådar, så at han icke förmår afbita dem. Den insvålgde kroken hindrar honom ockfå ifrån, at annars afflita toget. Kroken berättades mig vara utaf tråd, och så snart Krokodilen märkes hafva fastnat, kommer folk til, at med andre gevår döda honom. Sålunda går det vål an, at fånga Leviathan med krok, men det skal icke ske med styrka, utan med konst och list.

Kjårnan utur frugten af *Boa Ati* är ganska bitter til sin smak. Den brukades stött, at intagas för Colik, både utaf Malejer och Javaner.

Javanerne må icke göras til någre Slafvar; men mig berättades, at det stundom skal hånda, at de pantfåtta hvarandre, ehuru jag icke kunde få fulkomlig reda på denna faken.

Pinang-kjårnan (*nux Areca*), som så almånt och dageligen nytjas med Sîri, under Betelens tuggande, sönderkliptes

med en egen dertil inrättad fax, som jag ofta hade tillfälle at se, i synnerhet hos de Europeiska Fruntimren. Merendels styckades kjärnan i sex delar, och en fjattedel togs hvarje gång til tugbus.

Socket-rör (*Saccharum officinarum*) planteras uti ymnighet på Java, och Pudersocker förfäljes härifrån til de måste orter uti Indien. Alt det socker, som uti hela Ostindien förbrukas, är antingen Bröst-socker eller Puder-socker. Ingen raffinering til Topp-socker får ske härstädes, utan endast uti Holland. Den förnämsta handeln på Japan sker med denna vara. Bröstsockret nyttjas merendels vid Thé-och Caffé-drickning: Pudersockret til matlagning och insyltning af hvarjehanda bår och frugter, såsom Kryd-neglikor och halfvåxte Muskot-nötter, hvilke åtas vid Thé-vatns drickande, för at styrka en svag och slapp mage.

Nellika eller Boa malacca insyltas således, äfven som en frugt, kallad Tjerimelle. Den smakar då helt mör, och är stor som et hönsägg. Det köttagtiga är af en fyrlig smak.

Tie-

Tjerimelle är mindre; på den samma stickes med en nål en mängd fina hål, sedan lägges den i vatn, och omfider kokas med socker samt förvaras med sockersyrup i glasflaskor. Desse frugter åtas ofta, då Thé-vatn drickes. De åtas stundom omogne med litet salt, och kunna åfven omogne inläggas i salt. Mogne åtas de någon gång, och åga då en fyrlig smak.

Fokke Fokkes kallades frugten af *Solanum Melongena*, som både växte vild och odlad. Den är aflång, något lik et Påron, större eller mindre, helt glatt och skinande, af en purpurblå färg. Frugten är af en angenäm smak, kokad i soppor, eller ock kokad med vin och peppar. Den drifver urin och stengrus samt nytjades almant både af Europeerne och Indianerne.

Uti åttika inläggas åtskillige både rötter, frugter, grönsaker och annat, såsom Fisk, Blomkål med mera. Sådane inlagde saker kallas i almänhet Attjar, och nytjas til stek och andre maträtter, at reta appetiten och styrka magen. Åttikan skärpes och göres starkare med tillagd Spank peppar, så at sådane krydder blifva mycket hete och brännande.

På detta fått inläggas Gurkor, skalet af Meloner, och de aromatiske rötterne af Bambotrådet, hvilke sednare äfven ifrån China öfverföras til Europa.

Inom Batavia ligga sex Kyrkor, tvånne Reformerte, en Portugisisk, en Luthersk, en Hospitals-Kyrka, och en uti Citadellet, samt en Portugisisk utom Staden, hvilke äga sine Präster ifrån Holland, som här äga mycket anseende, och äro väl lönte.

Morerne, som vistas på Batavia, äro här, likasom annorstädes merendels Köpmän, och ökände med sin egen fynnerliga och vackra klådebonad. De äro ofta store til växten, äga långt svart hår, som insvepes i en hvit duk, liksom en Turband, och hafva mustacher. Somlige hafva en mossa eller en rund hatt på hufvudet. Klådningen är en stor och vid kjortel eller skjorta, oftast af hvit Bomulstyg, hvilken bindes med et snöre eller bredt band under bröstet, och är nedtil vider samt rårer ned til fötterne. Skorne äro vide, och gå ut i en lång och smal spets, som böjes tillbaka, samt äro hos de rikare ofta rikeligen med guld utsirade.

Ja-

Javanerne sitta alltid på en stråmatta, utbred på golvet eller jorden, med fötterna i kors lagde. På en våg eller gata, sitta de på hålarne. De complimentera och hålla, likfom de måste andre Indiske folkslag, på det lättet, at de i-hoplägga händerne, och uplyfta dem emot pannan. De fatta maten med blotta fingrarne, utan at nytja knif eller gaffel. Klådnaden består i en nåsduk, som svepes om hufvudet; en våst, med många och små knappar; och et klåde (*Kajin*), fästadt omkring lifvet. Våsten hos de förnåmare är ofta vacker, och prägtigt utfirad. På fötterna bruka de toflor med nakna ben, utan strumpor. Toflorne äro framtil tvårt afhugne och upstående. Någre bruka en mössa, som är cylindrisk, tvårt afstympad likfom et tak, af helt hvit linne, och så späckad med stårkelse af risgryn, at den är styf, och helt genomskinlig. Andra kônet drager om lifvet, at täcka nedre delarne ända til fötterna, et klåde, som vikes tilhopa omkring vek-lifvet, och ofvan til nytjas en half-skjorta. Håret vrides ihop öfver hjesan, och fästes med nål. De förnåmare nytja äfven toflor, ofta rikeligen utfirade.

Barnen upfostras hos detta, likasom hos flere Indiske folkslag, mycket okonstladt. Sällan hördes barnen skrika. Oftast såg jag dem af mödrarne lämnade på sjelfva jorden, på en utbred matta, til at sjelfve roa sig, och at krypa på händer och fötter, til dess de lärde sig stå och gå. De hvarken snördes eller lindades, och ingen ibland dem såg jag antingen lytt eller krympling.

De förnåmre Javaner föra mycken stat, och åtföljas af flere Betjänter, hvar af den ena bär en pinang-dosa, den andra tobakspipan, den tredje tobak, den fjerde spotkoppen, den femte sol-skärmen och så vidare; ja könet bäres uti silfverbeslagne Dragstolar, och Hófvitsmänner åga stundom skidan til sine sidogevår af silfver eller guld.

Javanerne äro gule til färgen, ögonen svarte och föga djupe; näsan ganska litet tillbaka tryckt, men dock kort och trubbig; håret långt och svart; munnen föga stor, men öfra läppen något manlik, omböjd, tjock och litet utstående. De måste äro af en medelmåttig eller snarare lång växt.

India-

Indianerne fåtta ganska mycket värde på sit hår. Detta åga de alltid bekvart, och få långt, at det rårker ned til lånderne. Ingen dag går förbi, på hvilken de icke smörja det med Cocosolja, kamma det, och upfåtta det efter landets fed.

I alimånhet kan man vål fåga om de varme Lånders Invånare, at de åga en flö hjerna, och åro mindre fintelige och skarpfinte, ån Européerne. De åga nogsamfamt den förmågan, at kunna tänka, men icke djupfinnigt, och samfalten hos dem åro således föga eftertänksamme. De åro i alimånhet late, sömnige, tröge och kåtjefulle. Sjelfva Climatets hetta böjer dem hårtil. Och utan at fårdeles oförråtta de måste Indiens svartbrune infödingar, kan man vål fåga, at emellan dem och Europeerne år större skilnad, ån emellan Aporne och dem.

Climatets värma åger åfven på Europeerne, som hitkomma, den verkan, at de med tiden blifva mera tröge, orkeslöfe och mindre muntre, ån i de kallare lånder; så at den flitigaste människa ofta, emot sin egen vilja, hårfådes förfaller til låtja och overksamhet.

Tilnamn bruka Javanerne icke, och förnamnet ändras hos dem ofta, efter visla omständigheter. Så snart en Fader får en son, så förändrar han sit namn, och i stället at i Europa en son kallas efter sin Fader, så kallas en Fader här efter sin son, til exempel: om sonen kallas Tjoso, så ändras fadrens namn til Bappa Tjoso (*Tjosos far*). Får han sedan flere söner, kallar han sig alltid efter den yngste ibland dem.

Vapn, som Javanerne bruka, äro flere: Kris kallas en kort Hersfångare, som almånnast bäres, både af hög och låg, och det vid alla tillfällen. Den är, utom hand-taget, vid pass en half aln lång, och klingan är antingen råt eller slingrad som en orm, två finger bred, spetsig och skarp å ymse sidor. Oftast ser den blyfårgad ut, med ljusare strep deruti. Stundom är den damaserad och almånt förgiftad. Den gömes i en skida af trä, som någon gång målas, och någon gång utan på, hos de rikare, beklådes med en tun skifva af silfver eller guld, som är lös och kan lätt afdragas. Handtaget eller fästet är af trä, och sin egen besynnerliga skapnad. En sådan Kris bäres uti et band, som är
bun-

bundit om lifvet, på högra sidan nära til ryggen, och ofta baktil vid ryggen, i synnerhet hos fåmre folk.

En annan sort af Sabel såg jag ofta såljas på torgen, som var tjock i ryggen, tung och öfver en aln lång, med et handtag af horn eller trä.

Badi kallades en liten Hersfångare eller snarare Dolk; den var et kvarter lång, med et böjt handtag, och bars stundom liksom den första uti båltet.

Wudong var et annat gevär, som jag såg bäras endast af fåmsta hopen, och måst af tjänstedrångar. Det sådes betekna underdånighet och tilgifvenhet. Sjelfva jernbladet var kort och bredt, samt liknade en Hack-knif, med en kulrig åg på ena sidan, och en tjock bak på den andra. Skidan, hvori detta gömdes, var af trä med en spånstig fjäder af horn på ena sidan, medelst hvilken den kvarhölts i gördelen omkring lifvet, instucken baktil vid ryggen. Et quarters längd svarade emot et halft quarters bred. Detta instrument tjänte äfven at hugga med, och at göra sig våg i Javas tjocka skogar.

Båg-

Bågge kônen kunna hos Javanerne adlas, så at, om en Adelsman gifter sig med en oâdel Dame, så blir hon adlad och tvårtom.

Java regeras icke af en enda Monarch, utan utaf flere, ehuru ön icke är så fårdcles stor, för at vara delad i så många Riken. På Bantam är en Konung; uti Madura en Regent eller Prins; uti Surikarta en Kejsare, och i Djokjakarta en Sultan.

Kakerlackor (*Blattæ*) och Myror äro uti Indien äfven så almånne, som ganska besvärlige. De förre äro likväl förtretligare om bord, de sednare öfver alt, i synnerhet de små och røde Myror, hvilke förtåra eller förderfva alt. De äro så små, at de föga märkas, och intrånga sig igenom de finaste springor. Om någon Insect fångas, och fåttes i en låda, åtes det genast up af desse små kråken, så at endast vingarne öfverblifva. Myrorne söka i synnerhet efter socker, och samlas til det i sådan mängd, at de öfvertäcka aldeles det kåril, hvarpå det ligger. At fördrifva Kakerlackor utur Klåd-kistor, fan jag bästa medlet vara, at lägga Kamfer ibland klåderne; och at utehålla de små røde My-

Myrorne, var Oleum Kajoputi och Kulit Lavang de kraftigaste medel. Lukten af desse oljor kunna de omöjeligen fördraga, utan dö deraf tåmeligen hastigt. Med Kajoputi olja, som är mera flygtig, gjorde jag åtskillige försök, för att se, huruvida jag derigenom kunde bevara mine Insect-samlingar ifrån Indiens allt frätande Myror. När jag på ett bord gjorde en ring utaf Kajoputi olja, och insläppte inom den några myror, såg jag tydeligen att Myrorne ej vågade gå öfver den samma, utan blefvo efter en kort stund af ångan likfom yre, ändteligen raglande och omsider döde. När någon insect-låda inuti smordes med oljan, och Myror insläpptes dit, kunde Myrorne efter några ögnablick knapt mera löpa, och dogo innan kort. Den dödade på lika fått andre insecter, inom kortare eller längre tid, så att jag tydeligen märkte, att denna olja var äfven så farlig och dödande för insecter i gemen, som den i flere sjukdomar är ett förträffeligt och kraftigt läkemedel.

I fordne tider, och i början af Compagniets uprättade handel, utseglade föga folk af anseende till desse orter, som ansågos äfven så farlige, som sjelfva
re-

refan. En stor del af besætningen torde då bestå af fådane, som i Europa begåt något brott, nödgats öfvergifva sit fådernsland, eller för annars vidrig lycka och obehagelig utsigt i en framtid, varit tvungne begifva sig til fjös. Desse gjorde emedlertid sin lycka, upklefvo efter hand til de högste Ämbeten, och åtskillige hemkommo, tid efter annan, rike och förnögne, med Indiens dyrbare skatter. Desse upmuntrade andre, at äfven föröka sin lycka, och utsigten blef efter hand så förändrad, at nu mera utsegla uti Compagniets tjänst antagne män och ynglingar, af bättre börd och mera höflade seder, ja äfven ädlingar af högre och lägre rang. Desse utgå merendels, såsom Underköpmän, at afbida ledighet af någon för dem indrågtig fylla. Oagtadt sådane förnåme Herrar nu årligen utfändas, med många recommendationer och stort hopp, tviflar jag dock mycket derpå, at igenom denna, annars så til utseende nyttiga förändrig, Compagniets nytta bättre befordras, då icke födslen eller rangen, utan skickelighet och nit dertil fordras; ty ehuru man borde förmoda, at desse igenom bättre upfostran borde hafva lärt något, hvilket dock ofta

ofta år ganska ringa; få år desfas affigt icke få mycket och egenteligen at tjäna Compagniet, utan fast mera, at endast komma til en sådan bestålning, der de hastigt kunna blifva rike, och med sit byte, som ej får vara litet, kunna ju förr, desto håldre, återresa til Europa, at der af sine intressen lefva, och föra en Stat, som svarar emot deras trogna tjänster, höga rang och förstånd. I sådan affigt utseglade med det Skepp, som hitförde mig ifrån Cap, en ung Baron S * * DE L * *, och en Grefve B * * högmodades i Batavia, under det han med otålighet väntade på någon öfning, som kunde tilfridsställa få väl des åregirighet, som des andre behof.

Inom Citadellet åro Compagniets Packhus anlagde, til förvarande af Såd, Risgryn, Drycker och Viner, samt andre förnödenheter, icke allenast för denne Staden, utan för de måste i hela Indien varande Contoirer; jämte Specier och flere handelsvaror för Europa, och andre handelsplatser.

Äfven få åro här Compagniets Contoirer, Råntkammare, Ammunition, Laboratorier med mera.

Ut-

Utaf förskämde Kryd-neglikor, såg jag i Laboratorio Chemico destilleras en tåmeligen god Neglike-olja, ehuru de icke gifvo deraf alt för mycket.

Et Boktryckeri är ockfå härstådes til Compagniets nytta och tjänst inrättadt, och et vackert Bibliothek, hvars Cataloge är trykt redan 1752, jämte et Archive.

General-Gouverneuren förer en ganfka stor och Förstelig Stat, då han reffer någon gång ut, uti sin stora och för-gyldta Statsvagn. Han åger sin egen Stalmåstare, Hofmåstare och en Lifvagt af 12 man til håst, jämte 2:ne Trompetare, och en Kusk, klådde i en egen drägt. Lifvagten rider oftast före desfs vagn med blottad sabel i handen, och före dem 2 Trompetare, en Europeisk Lõpare och 4 Morjaner såsom Lõpare, alle vål klådde, samt en Officer vid sidan af vagnen. Stundom åtfölja ockfå hans vagn 50 eller 60 bevåpnade män til håst, anförde af en Fåndrik och Sergeant. Alle, utom Råds-Herrarne, nõdgas, der General-Gouverneuren reffer fram, bevifa honom sin vördnad: de gående stadna, och de åkande stiga utur sine vagnar. Uti Rådet, som Tis-

da-

dagar och Fredagar vanligen plågar sam-
 las tilhopa, sitta jämte honom en Ge-
 neral-Directeur, och fem ordinarie Råds-
 Herrar, som åga både råda och at besluta.
 Tillika åro någre, stundom flere, stun-
 dom färre Extraordinarie Råds-Herrar,
 som endast åga at gifva råd, utan at de-
 ras röstande för öfrigt anses. Uti den-
 ne Råds-Församling får ingen intråda
 med värja, utan den lämnas alltid utan
 före Råds-falen, til vaktens förvar. Ge-
 neral-Gouverneuren åger en aldeles
 Kongelig makt och myndighet: hvad
 han behagar, samtyckes merendels af
 de andre, och om de andre ån åro e-
 mot honom, kan han likvål låta saken
 gå i verkställighet, och blir då ensam
 ansvarig för utgången. Han åger ock-
 så rättighet, at med Indiske Förstar gö-
 ra och sluta förbund, frid och krig, och
 tager sig stundom, då Compagniets in-
 tresse det fordrar, den myndighet, at
 affätta och tillfätta Konungar och För-
 star. General-Directeuren åger högsta
 uppgiften och förvaltningen vid Compag-
 niets handel, varor och Packhus. Hvar-
 je Råds-Herre åger en särskild uppgift öf-
 ver något af de andre Indiske Contoirer,
 och år tillika ofta President uti något
 af de i Staden varande Collegier. Då

en Råds-Herre åker förbi någon med tvånne Löpare för Vagnen, måste man alltid hålla sin vagn stilla, under det man hållar.

Då General-Gouverneurens Fru utre-fer, rida tvånne Drabanter före vagnen, och efter den samma stundom iz man til håst.

Uti Staden voro åtskillige Hyrkuskar eller Borgare, som höllo håstar och vagn, både til främmandes tjänst och andras, som icke mågtade hålla sig egne åkdon. En hyrvagn kunde man lega antingen på månad, vecka, dag eller för en enda gång. En sådan hyra föll sig dyr, och merendels blefvo desse Hyrkuskar med tiden rike och förmögne.

Utom Staden besåg jag det Astronomiska Observatorium, som Predikanten Moor härstådes låtit, til Vetenskapens förkofran upbygga, men nu, efter dess död stod obrukbart, och vitnade om sin nitiske och hedervårde anläggare.

Ibland andre utländske växter, som här cultiverades, såg jag åfven Kajoputi-trådet (*Melaleuca leucadendra*), af hvars blader den ryktbara och förträffeliga Cajoputi oljan destilleras; likaså Chocolad-trå-

trädet (*Theobroma cacao*), hvars blomor sitta på sjelfva stammen och de större grenar, och hvars frugter innehålla de kjärnar, hvaraf Chokoladet uti kakor beredes.

Drakar (*Draco volans*) flögo utom Staden i myckenhet, under det heta af dagen, lika som Flådermösen om sommarqvällarne uti Europa, utan at de tilfogade mig, som stundom i flykten fångade dem, eller andre någon skada.

På reddan, som är stor och vid, men tillika föga djup och moddrig, ligger alltid et gammalt så kalladt Vakt-Skepp. På detta hålles vakt ymfom 4 nätter å rad, af alle de Chirurgi, som med Skeppen hitkomma; och til detta Vakt-Skepp föras de som sjukna nattetid eller af någon olycka skadas, under den tid Stadsportarne äro tilflutne. Ifrån en sådan vakt kan man likväl lösa sig med 2 Ducatoner, som gifves åt någon annan Fåltskår, som då gör sysslan.

Emedan uti Batavia, så väl på Skeppen, som i Hospitalerne och vid Regementerna äro ganska många Chirurgi använde uti Compagniets tjänst, så är öfver dem sat en General-Chirurgus,

som med General-Gouverneurens och Regeringens stadfästelse förordnar hvar och en til sådane ställen, antingen på Skeppen, eller uti landet, der deras tjänst pröfvas nödig.

Ibland de mångfaldige varor, hvarmed Skeppen, til sine förestående reffer, härstådes förseddes, voro inlagd Fisk, Höns, Ankor, Gås och Ägg, jämte vatn-Meloner, Pompelmoser och Cocos-nötter icke allenast uti största öfverflöd, utan ockfå til et ganska billigt pris, äfven som Arrak och Risgryn.

Mjölck infördes äfven dageligen til Staden, til salu, och nytjades uti hushållen.

Får voro ibland de sällsyntaste djur här på orten; deras varma ul-påls gjorde klimatet för dem odrågeligt. Om derföre något lefvande Får någon gång hitfordes med Skeppen ifrån Goda Hopps udden, fändes det gemenligen straxt längre inåt landet, merendels til de så kallade Blå-bergen, deråst landet är högre och luften mycket kallare.

Fikontrån, hvaraf denna ö åger flere forter, såg jag ofta växande i de torra sprickor på sjelfva murarne, så at jag förundrade mig deröfver, at de kunde

de uthårda och lefva af den lilla våtska, som af regn på fådane ställen kunde kvarstanna.

Militairen består dels af Européer, dels af Indianer, som äro ordenteligen tagne i tjänst och exercerade, utom Borgerskapet och Chinesare, som äfven, vid upkommande krig, måste göra tjänst. Officerarne härstades, så vål, som i hela Indien, anses såsom en betjäning, hvilken Compagniet emot en betingad sold, til landets försvar och dess tjänst antagit. De äga derföre här hvarken del uti sjelfva Regeringens förvaltning, eller handelens bedrifvande, ej eller fåttas de i rang öfver de högre Ämbetsmän, som i anseende til den indrågtigaste handelsrörelsen äro ansedde för måst nyttige och nödvändige. Soldaterna, hvars antal, i anseende til förödande sjukdomar och Skeppens ankomst, år året igenom mycket olika, handteras ofta emot albillighet, oråtvist och illa. De, som ifrån Själsköparne utkomma, njuta på lång tid ingen lön, och då det sker, njuta de icke mer, än 13 Holländska styfver af hvarje Gyllen, hvaraf det måsta afgår til beklådning. Efter sjukdomar, dem de öfvervunnit, gå de bleke, som en

hvitmenad stod eller en gipsbild, och ofta så magre, at de nästan äro genomskinlige.

De hos Javanerne brukelige dansar hade jag någre gånger tillfälle at se, äfven som vid sådane tillfällen höra deras musik.

Dansarne ske med åtskillige kroppens, i synnerhet armarnes och fötternes rörelser. Malejerne kalla desse dansar *Tantak* och Javanerne *Rongè*. Härvid är alltid något vål klådt och utstradt Fruntimer, som aldrastörst börjar dansen med någon person, och fortfar sedan med en i sånder, af de andre, som finna nöje i dansen, och desse personer sticka henne alltid något penningar i handen, före dansens slut. *Rongin* kallas en sådan danserska, och de gifne penningar delas emellan henne och Musicanterne til skiftes.

Musiken består af flere instrumenter, som vål handterade på något afstånd åga et icke oangenämt ljud och harmonie. Merendels nyttjas en fort Violin, med endast 2:ne strångar; en Trumma, som klappas i bågge åndar med fingrarne; en art Orgel af längre och kortare stycken

ken trå, olike efter tonernes olikhet, och lagde på en iholig stock: desse klap-pas eller flås, lika som et hack-bråde med en trå-hammare; en Koppar-kittel uphängd och påslagen; samt tvänne Kop-par-skålar, som hållas i händerne och flås emot hvarandra.

Regerande Förstarnes åretitlar på Ja-va voro olika, efter deras olika vårdig-het. Dem jag med fåkerhet kunde ut-forska, voro följande, nemligen:

Kejsaren uti Surikarta kallades:

<i>Susu bunang,</i>	d. å. Öfver-Förste.
<i>Pako buna.</i>	Verldenes (<i>spik</i>) Stöd.
<i>Senapati ingalaga.</i>	Land. Fält-öfverste.
<i>Abdul Rakman.</i>	Helige Präst.
<i>Sajidin panatagama.</i>	Trons beskyddare.

Sultanen uti Djokjakarta kallades:

<i>Sultban,</i>	d. å. Förste eller Konung.
<i>Haming Kubana.</i>	Verldens Regent.
<i>Halisa tolab.</i>	Guds Ståthållare,
samt <i>Sennapatti ingalaga, Abdul Rakman</i>	
och <i>Sajidin panatagama.</i>	

Regenten på ön Madura titulerades:

Panembabam Adipatti, en fri Förste eller Regent.

En Prins kallades *Pangerang*, en Kron-Prins *Pangerang Adepatti*, en Drottning *Ratu*, en Prinsessa *Radin Aju*.

Patti kallades en Hôfding öfver någon Provins eller större stycke land hos Javanerne. Sådane voro åtskillige i de länder, som tilhörde Holländska Compagniet. Desse tilfåttas väl utaf Gouverneurerna, men måste godkännas utaf Regeringen uti Batavia, likasom de så kallade Capitener, som i landet förordnas öfver Chineferne.

Tommegomme blifver kallad en Hufvudman öfver något mindre stycke land eller någon stor by; och om en sådan blifver gift med någon Prinsessa, får han kallas *Radin Tommegom*.

En ibland Javanerne ganska fålsynt Penning, hade jag mycken möda at få tilväxla mig emot en Holländsk Ducaton, eller en och en half Riksdaler. Den förvarades af Javanerne såsom et gammalt och nu mera rart mynt. Metallen var mäsing, och vidden lika med en Svensk Riksdaler, men ej tjockare än et plåtstycke. Uti midten är et fyrkantigt hol, som tjänar at uptråda den på band. Kallades *Pettis Kantang*, och så-
des

des nu mera finnas endast vid öns östra ända, såsom vid Suribaija och Banjer-massing. En uphögd bred rand omgifver kanten. Midt uti står et tråd med utspirde grenar, och på hvarje sida om det samma en vanskapelig människobild, lik et benrangel. Denne bild, liksom alle figurer, dem Javanerne tekna eller i trå utskåra, är vanskapad, emedan Mahometanska Religion förbjuder dem att tekna någon riktig bild. Myntet är för öfrigt gutit.

På Batavia är äfven i koppar slagit et mynt, af Gouverneuren SWARDEKRON, ehuru det sådes vara mera gångbart på Caromandel, än här; är stort, som en Svensk styfver, och af et runstyckes tjocklek. På ena sidan är en dubbel rand, uti hvilken står teknadt Batavia och årtalet, samt midt uti et svård. På andra sidan står Compagniets vapn, och deröfver teknadt, $\frac{1}{2}$ styfver.

En *Javas duy*t öfverkom jag äfven, stor som et runstycke, och af samma tjocklek. Den var af Koppar, teknad på ena sidan med Javanska bokstäfver uti trenne rader inom en puncterad cirkel; och på andra sidan med en krans,

inom hvilken stod *Duyt Javas* 1783, äfven på trenne rader.

Chinesiske *Petjes*, af Måsfing gutne, med et fyrkantigt hol uti midten, voro hår ockfå gångbare, äfven ibland Europeerne. Detta mynt uptrådes til et vist antal på band, år stort och tjockt, som et vanligt runstycke, och hitfördt ifrån China af Chinesiske Kôpmån.

Garing kallades en stor Cicada, som uti Javaniske skogarne, sittande på tråden, hördes gifva ifrån sig et så gäldt ljud, som det varit af en Trompet. Insectet är svårt både at få se, och at fånga. Det sitter vid trådens stammar och större nakne grenar, samt uptäckes svårligen af ögat. När man närmare nalkas det, tyftnar det småningom mer och mer, och åndteligen hastigt bortflyger. Det fångades bäst med en Insect-håf, som fattes före den, eller med fogel-lim af Indianerne, på åndan af en lång kåpp, som fördes til bakdelen af vingarne, och gjorde, at de klibblade tilhopa.

Tvåne slags Årt-frugt märkte jag Javanerne åta, af hvilke de sedan fingo en elak lukt utur munnen och halsen. Desse kallades derföre af Holländarne för

för Stinkbönor, och af Javanerne, den ena med helt små blader för *Petté*, den andra för *Tjenkol*.

Dranguli kallades frugten både af *Cassia javanica* och *fistula*, hvars skidor äro trinde, svarte utan på, åga inuti ett svart laxerande mos, och hänga nedifrån tråden, som långa kåppar.

Daun Kitji blef en ört kallad, som jag aldrig fick se i bloma, men tyktes mig höra til *Asperifoliæ*, och hvilken någre ville utgifva för en Stenbräcka (*Saxifraga*). De ville förfåkra mig, at den icke allenast förmådde lösa Sten i kroppen, utan ockfå om porcellains bitar lades inuti den, skulle den göra dem bräcklige. När små porcellains stycken inlades deruti, kunde man ockfå verkligen lätt fonder-tugga dem; men det samma kunde låta sig göra, om de insveptes uti linne eller något annat, som hindrade glatheten, och at göra ondt mellan tänderne.

Vilde Svin funnos i öfverflöd uti skogarne, och ågde hos Javanerne, som följa Mahomets låra, en fullkomlig frihet och fåkerhet, oagtadt desse gjorde mycken skada både uti Ris-åkrarne, och
uti

uti Sockerplantagerne. De hvarken dödas eller åtas af Invånarne.

Gärdesgårdar, at freda upodlingar för Vildsvin, såg jag stundom, ehuru fällan anlagde, och desse voro merendels svage af Bambo rör. Utom sådane Gärdesgårdar voro ofta vid Sockerplantagerne upfatte half alns höga sprötar, med en bomuls lapp i åndan; på desse lappar kastade Javanerne sit vatn, hvilket fädes åga den goda verkan, at Vildsvinen, som här af känna lukten, och icke kunna fördraga människors urin, icke göra inbrott igenom den svaga lågnaden.

Justitie-Rådet uti Batavia, som består af någre Ledamöter, hvilke tilfåttas uti Holland, är här independent, äfven som Fiscalen, af stora Indiska Rådet; men desse Råds-Herrar äro föga lönte, så at deras lott icke blifvit, at här samla skatter. Af den bekantskap, jag hade tilfälle, at göra med en och annan af dem, samt andre omständigheter, tyckte jag, at Råtvisan härstädes icke var någon handelsvara.

Utom detta Råd, som dömer öfver Compagniets Betjänter, så högre, som lå-

lägre, åfven i lifsfaker, lurendragerier och andre brotmål; åger Staden sit eget Rådhus, hvaråft en af Indiska stora Rådets Ledamöter présiderar, och åtskillige af Borgerskapet, såsom Rådmån (*Scheepen*) sitta, til at döma i förekommande mål, åfven öfver Indianers lif och egendom. Sådane Rådmåns Syflor bortgåfvos af General-Gouverneuren, och betaltes ofta ansenligt af sådane, som åregirige, på annat sätt icke kunna förvärfva sig någon högt efterlångtad rang.

Sabandaren Herr BOERS, som ofta besökte RADERMACHERS hus, och var dess vän, bevisste mig mycken vänskap och godhet. Han innehade en fyflå, som var indrågtig och mycket lönande, emedan hos honom måste alle främlingar, som med Skepp hit ankommo, anmäla sig och igenom hans försorg och händer bekomma, allt hvad de här åstundade, så väl af proviant, som andre förnödenter. Ibland annan ynnest, som denne Herre visade mig, fick jag åfven af honom på Bodmeri, et lån af mer, än tusende Riksdaler, för hvilke jag uphandlade Enhorn (*Unicornum verum*).

rum), som på Japan troddes kunna med fördel och vinst förnyttas.

Intresfen på Bodmeri-lån äro ganska dryge, ehuru de äro mycket olika efter refans längd, och de mer eller mindre farlige farvatn, dit Skeppen äro årnade. Det Japaniska farvatnet anses för et af de farligaste uti hela Ostindien; derföre ock intresfen under denna fart gå til 20 å 25 pro-Cent, som betalas, då man återkommer til Batavia, om refan går lyckeligt för sig; men skulle Skeppet olyckeligen strandas eller förgås, förfaller al fordran, och skuldenåren är fri för alltid, för et sådant lån, som emot et högt intresse är gifvit på vinst och förlust.

Commisfarius öfver Inlåningarne är en man, som troligen åger en af de indrågtigaste syflor; han har nästan ensam besatning med Inlåningarne på ön, och beförjer om de Handelsvaror, Caffé, Socker, Fogelnåsten med mera, som Java alstrar af sig. Så vål på desse varor, dem Infödingarne nödgas lämna til lägsta pris, som på utlånte förskots penninge-summor, emot de drygaste och obilligaste intresfen, gör han sig otroligen store inkomster.

Den

Den 24 Maji, loslades vid middags-tiden rundt omkring Staden Canonerne, til åminnelse af Jaccatras eröfring, som skedde den 13 Maji 1619, efter gamla stylen, för 156 år sedan.

Jaccatra, som är nu endast en Skans eller Fåltpost, var fordom en af öns Hufvudstäder, innan den af Holländarne blef eröfrad, och det nu blomstrande Batavia närmare sjösidan anlagdt.

Den 1, 2 och 3 Junii firade Chineserne en af sine Högtider, eller en så kallad Sjövådjoban på rivieret, som löper igenom Staden ned til reddan. Den förrättades med tvänne båtar, som rod-des emot strömmen. Den, som först hant ankomma, undfick det utfatte priset. Et sådant var upsat på en grön stång, och bestod merendels uti uphångde Näsdukar, Solfjådrar, Silfverpenningar eller en Silfverdosa. Denne striden förnyades flere gånger, under Musik med en Puka, och slående på Måsfingsbåcken.

Tiden tilstundade nu, på hvilken de til Japan årnade Skepp skulle afsegla. Och oagadt Herr RADERMACHER, som för mig fattat mycken kärlek, sökte
öf-

öfvertala mig, at qvarblifva på Bata-
via, samt rådde mig, at emottaga en ledig
Läkare syfla, hvars inkomst vanligen
skattades årligen til 6 å 7 tusende Riks-
daler; föredrog jag likväl min pligt, i
anseende til det löfte jag gifvit i Hol-
land, före min egen nytta, och det så
mycket håldre, som jag redan, under mit
korta vistande på orten nogsammt för-
märkt, at ickealtid store fördelar, här in-
skördas med de renaste händer. Jag tac-
kade derföre hjerteligen min vålmenande
Vålgårningsman, och låt til min förestå-
ende resa til Kejsaredömet Japan förfår-
diga åtskillige nödvändige klådningsar,
dels af Sidentyger, dels af klåden med
galoner och annan gramlåt, för at med
vårdighet kunna visa mig ibland de ny-
fikne Japoneser, som med mera up-
märksamhet beskåda Europeerne, ån nå-
gonfin Naturforskaren kan gran-
ska något sålynt Djur.

Register öfver Andra Delen.

A.

- A** ARDE, VAN, 152.
 Acari, 12, 54, 55.
 Adias, 332.
 Æsculus pavia, 147.
 Ahl-tråd, 123.
 Aloë, Aloëbuske, Aloëkåda, 55, 172.
 Amandelhout, 125.
 Amaryllis disticha, 182.
 Anomum, 312, 313.
 Amphion, se Opium.
 Amsterdam-Ö, 237.
 Ananas frugt, 301.
 Anas, And, Anka, 51, 160, 168.
 Annona-frugten. 305.
 Apa, 45.
 Apothek, 310.
 Arbufer, 309.
 Ardea, 160.
 Areca cathecu, Arek-nôt, 296, 323.
 2 DEL. Z Arun-

Arundo, 160.

Arrak, 313, 314.

Arrende, 292, 317-319.

Asfagay-tråd, 108, 125.

Atjar, 325.

AUGE, 225.

Averrhoa, 305.

B.

Babianer, 130.

Babiansberg. 8, 157.

Babylons torn, 130.

Bad, Badande, 20, 110, 111, 316.

BADENHORST, 129.

Badi, 331.

Bambutråd, 321, 348.

Bantam, 240.

Barup, 115.

Batavia, 241, 242, 247, 254.

Begrafsning, 191, 217, 218.

BEYER, 129.

Bekyliet, 132.

Bengado, 322.

Berceau, 143.

BERG, 224.

Berg, 2, 4, 8, 13, 16-18, 22, 25, 28,
29, 31, 36, 37, 41, 45, 49, 51, 59,
61-64, 69, 70, 93, 113, 116, 118, 129,
130, 151-154, 157, 161, 166, 167, 169,
171,

171, 173, 175, 182, 187, 188, 198, 201,
205, 206, 229, 238.

Berghaas, 204.

Berg-rivier, 13, 17, 206.

BERNARD, 58.

Betel, 296.

BEUTELAR, 120.

Bibliothek, 336.

Bilimbing, 305, 306.

BLANKENBERG, 45.

Blattæ, 332.

Blauweberg, 2.

Blåbergen, 2.

Blånader, 22.

Blymynt.

Boa ati, 323.

Boa Lanfa, 306, 324.

Boa Malacca, 324.

Boa Nanca, 304.

Bockeveld, 25.

Bodmeri, 349, 350.

Boërs, 349.

Boge, 48, 180, 181, 196.

Bog-trân, 191.

Boktryckeri, 336.

Bombax, 304, 314.

Bom-ull, 314, 315.

Bonte-Bockar, 50, 66.

Boomslang, 26.

Booter-rivier, 129.

Z 2

Bos

- Bos caffer, 94-98.
 Boschismänner, 176-182, 186, 194-196.
 Boskaps-afvel, 64.
 BOSMAN, 151.
 BOTA, 41, 42, 45, 51, 59, 62.
 Brack-rivier, 60.
 BRANDTS-gård, 13.
 Brand-valley, 40.
 Breede-rivier, 35, 39, 40, 126.
 BRINK, 225.
 Bromelia ananas, 301.
 BRUEL, 40.
 Brugdrift, 35.
 BRUYN, 55.
 Bröd, 298.
 Bröd-frugts Palmtrån, 75, 304.
 Buccinum, 230.
 Bucku, 6, 209.
 Buckuhout, Buckutråd, 123.
 Buffel-oxar, 94-98, 299, 320.
 Buffeljagts-rivier, 46.
 BUFFON, 204.
 BURGER, 18, 20, 154.
 Burgers-post, 4.
 BUYS, 61.
 Bysfus lactea, 10.
 Bytes handel, 174, 178.
 Bäckar, se Capra.
 Bäckefålt, Bäcklandsberg, 25, 27, 28, 33,
 169, 171-173, 182, 202.
 Båtar, 321.

Ca-

C.

- Cabeljaus-rivier, 88.
Caffer, 106.
Cassersland, 107, 120.
Cajoputi tråd, olja, se Kajoputi.
Calamus rotang, 306, 321.
Camassie-tråd, 123.
Camenasie, 62, 64, 108.
Camtous-rivier, 89.
Canarium, 247.
Caniner, 9.
Cannabuske, 117.
Cannaland, Canaansland, Cannas høgd, 60.
Cannarot, 110, 196.
Canon, 4, 350.
Cap, 131, 136-140.
Capra, 8, 12, 28, 30, 50, 66, 94, 100,
127, 184.
Capten Clofs berg, 157.
Caracal, 204.
Carambola, 305, 306.
Caravan, 119, 223-228.
Cardimomer, 313.
Carex, 160.
Carica papaya, 304.
CARRELSPECK, 157.
Carro, 62, 110, 113-119, 170, 171, 183,
199, 201, 228, 229.
Casfia, 347.

- Castanier, 147.
Castration, 215.
Casuarina, 247.
Catappa-frugten, 304.
Catjepiring, 124.
Cavia, 176.
Cestrum, 181.
Chinesfære, 107, 243, 295, 296, 350.
Chinesiske Petjes, 346.
Chirurgus General, 339.
Chocolad-tråd, 338.
Cicada, 346.
Citadelle, 241, 335.
Citron, 157.
Citrus decumanus, 308.
Cocos nucifera, Cocos-nôten, 299.
Codon, 164.
Colik, 323.
Colonifter, 27.
Coloqvint, 191.
Columba, 39, 159.
Commando, 177, 178, 194.
Commisfarius, 350.
Conferva, 21.
Corvus, 12, 54.
Costus arabicus, 312.
Cotula turbinata, 15.
CRUSE, 224.
Cucumis, 191.
Cunonia, 123.

Curtisia, 108, 125.
Cyanella capensis, 16.
Cyperus, 42.
Cypræa, 93, 230.

D.

Damaqvas Hottentotter, 59.
Danfar, 342.
Dasfenberg, 4.
Dasfen-eyland, 9.
Dasfi, 176.
Dasfi-klipp, 18.
Daun kitji, 347.
Daunis, 186.
Diarrhoe, 16.
Dictionaria, 257, 258, 260-282.
DIDELOF, 58.
Diepdrift, 35.
Diep-rivier, 61.
Diomedea, 9.
Diosma, 6, 209.
Difa, 37.
Dodonæa, 155.
Domherre, 73.
Dornhout, 125.
Dorn-rivier, 24, 170, 201.
Draco, Drakar, 339.
Dragoxar, 74.
Drakenstein, 140.

Dranguli, 347.
Drie Fontains berg, 157.
DREIJER, 152.
Drooge-rivier, 187.
DROSKI, 42.
Dryck rusgifvande, 187.
Dufva, 38, 156.
Durio frugten, 304, 305.
Duykers, 8.
Duyt, 345.
Duyvenhoecks, rivier, 51.
Dykare-bäckar, 8, 26.

E.

Ekar, 232.
Ekebergia, 68, 124.
Elandsbäckar, 66.
Elands-klof, 25.
Eld, eldtyg, 179.
Elefanter, 44, 45, 78, 94, 100, 156.
Elefants-rivier, 110.
Else-rivier, 35.
Elfis kral, 206.
Engela Bad, 20.
ENGELAR, 150.
ENGELMAN, 20.
Enhorn, 349.
Erythrina, 322.
Essebosch, 68.

Es-

Esfenboom, 68, 123, 124.

ESTERHUYSEN, 197.

F.

Fallande-fot, 24.

Farfars-skog, 46, 121.

Fenkol-roten, 4.

FELTMAN, 175.

Fetma, 37, 38.

Ficus capensis, Fikontråd, 68, 340.

FISCHERS gård, 15.

Fiskande, 71.

Fisk-rivieret, 107.

Fjällar, 30.

Fjärilar, 108.

Floar, 37, 29, 167, 173, 188, 202, 204.

Flugbusken, 30, 36.

Flugor, 104.

Flått, 12, 54, 55.

Fogelnåsten, 319.

Fokke fokkes, 325.

Forè, 59.

VAN FORS, 116.

FORSTER, 25:

FRERE, 64, 66, 67, 109.

Frieri, 214.

Frost, 32, 38, 63, 117, 142, 188, 197,
198, 204, 230.

Frugter. 240, 299-309.

Z 5

Fruh-

Fruntimer, 249, 250.
Fulica, 160.
FUNDLING, 8, 9.
FUNERE, 34.
Får, 30, 40, 140, 171, 173, 220, 340.
Fårdynga, 40.
Fåltfkår, 205.
Fårg, 308, 322.
Fårja, 17.
Förkylningar, 238.
Fårsk-öl, 308.
Förstars Titlar, 343.

G.

Galgebosch, 90.
Ganse-kraal, 5.
Garcinia mangostana, 307, 308.
Gardenia, 123, 124.
Garing, 346.
GAUS, 22, 25.
Geelhout, 123.
Geerst, 316.
Gemsbäckar, 66.
General-Gouverneur, 244, 336.
General Chirurgus, 339.
Gerania, 35.
Giftbolles, 182.
Giftermål, 141, 214.
Gikt, 204.

Gli,

Gli, 36.
Gonaqvas, 90-92.
GOSSENS gård, 17.
Gosypium herbaceum, 315.
Goudbloms klof, 200.
Goudena, 40.
Gouds-rivier, 121.
Granatåplen, 147.
GREEF, 150, 157.
Greisbock, 12.
Groene kloof, 4.
Groene kloofsberg, 4.
GROENEWAL, 129.
Groote Paardekraal, 59.
Groot Vadersbosch, 46, 121.
Gropar til djurfångst, 89.
Gryllus spumans, 50.
Grå-bock, 12.
Gråshoppa, 49, 50, 75.
Gvettarda, 247.
Guldfinken, 15.
Guldfisken, 255.
Gul-tråd, 123.
Gunna, 115.
Gurkor vilde, 191.
GYLLENHUYSEN, 126, 129.
Gås, Gåsågg, 168, 157.
Gårdesgårdar, 348.
Gåstfrihet, 253.

Ha-

- Hagel, 36.
 Hagelkral, 59.
 Haliotis, 5.
 Halm, 128.
 Hals-band, 210, 211.
 Hals-sjukor, 231.
 Handelsvaror, 290, 291, 340, 349.
 HANEKAMP, 154.
 Hantum, Hantumsberg, 175, 182.
 Harar, 150.
 Hartebestar, 8, 94, 100.
 Harteqvas-klof, 59, 116, 118.
 HARTOG, 225.
 Hautniqvas Esfen, 123.
 VAN HEERE, 32.
 Heere-logement, 163, 165.
 Heikoms Hottentotter, 69.
 HEINS, 60.
 HELBECK, 61.
 Helenæ bay, 13.
 Herre Herberg, 163, 165, 315, 316.
 Hesfaqvas-kloof, 126.
 Hetta, 121, 311, 329.
 Hex-rivier, 40, 203, 204.
 Hibiscus rosa sinensis, 322.
 Hippopotamus, 78.
 Hirundo apus, 10.
 HOFFMAN, 244, 245, 254, 310.
 Holcus, 316.
 HOLMBERG, 234, 244.

Ho-

- Honingberg, 154.
 Honingklip, 12.
 Hop, 225.
 Hoppande Råtta, 204.
 Hospital, 133, 310.
 Hottentotter, 13, 27, 47, 48, 59, 69, 72,
 73, 82-88, 90-92, 103-107, 110,
 114, 115, 161, 173, 182, 190, 207-222.
 Hottentots Gud, 75.
 Hottentots Hollandsberg, 130.
 Hottentots Kapten, 89.
 Hottentots språk, 82-87.
 Houthuk, 130.
 Hvete Turkiskt, 316.
 Hus, 4.
 Hyæna maculata, 65.
 Hydнора, 149, 183.
 Hyrkuskar, 338.
 Hår, 249, 250.
 Hågrar, 160.
 Håstar randige, 94, 100, 127.

I.

- Jaccatra, 350.
 Jackhalsen, 11.
 Jagt, 219.
 JANSEN, 31.
 Japan, Japonesare, 351, 352.
 Java, 238, 240.

Ja-

Javaner, 239, 247, 256, 323, 327-332.
 Javas Duyt, 345.
 JEAN BESIS kraal, 2.
 Jerboa capensis, 240.
 Jern, 291.
 Ilex, 123.
 Indianer, 329.
 Indigo, Indigofera, 202, 322.
 Ingefåra, 312.
 Inophyllum, 247.
 Insecter, 102.
 Intresfen. 350.
 JORDAN, 110, 203.
 Iris edulis, 4.
 JUBÈR, 17.
 Jul, 108.
 Jurisdictioner, 135.
 Justitie-Råd, 348.
 Jutland., 9.
 Ixia, 39.

K.

Kajoputitråd-och olja, 332, 333, 338.
 Kakerlackor, 332.
 Kalk, Kalkberg, 37.
 Kalla Bäckefålt, 26-33.
 Kambang Sapato, 322.
 Kameka, 115.
 Kamerup, 167.

Kan-

Kankou, 60.
 Kapàs, kapok, 315.
 Karbou, 299.
 Karrehout, 191.
 Karri-foppa, 297.
 Kartous bergsklof, 18, 19.
 Karup, 167.
 Katt, 204.
 Keer de Koe, 138.
 Kejsares titel, 343.
 KEISER, 40.
 KEMP, 18.
 Kern-mjolk, 72.
 Kerre-melks-rivier, 51.
 KERSTE, 192.
 Keureboms-rivier, 45.
 Keurhout, 125.
 Kifelftenar, 29.
 Klapper-ôn, 238.
 KLEIN, 12.
 Klein Bier, 309.
 Klippor, se Berg.
 Klip-rivier, 60.
 KLOPPENBORG, 227.
 Klo-fjuka, 81, 105.
 Kläder, 248.
 Koberg, 4.
 Kock, 70, 77, 108.
 Kockmans klof, 41.
 Kol, Kolmila, 6, 141.

Kòn,

- Køn, 110, 115.
Konterberg, 8.
Koopmansgård, 24.
Koopmans-rivier, 206.
Korà, 49, 88.
KORF, 184.
Korrhanar, 8, 15.
Kortspel, 88.
Kou, 151.
Kouka, 67.
Ko-våndan, 138.
Krakakamma, 94.
Kreupelboom, 125.
Kreuts-fontain, 192.
Kris, 331.
Krogar, 144.
Krokodiler, 322.
Krum-rivier, 69, 109.
KRUYDHOF, 224.
Kryd-neglikor, 324, 336.
Krympling, missfofter, 190.
Kråkor, 12.
Kudus, 100.
Kuka, 103.
Kukakamma, 107.
KUTSÉ, 151, 157, 193.
Kyrkor, 16, 76, 135, 231, 257, 326.
Köld, se Frost.

Landt-

L.

- Land-gårdar , 38.
 Land - Skölpaddor , 3.
 Langeklof , 61, 63, 109.
 Lange - valley , 163.
 Langstart , 73.
 LAU , 183 , 189.
 Leepelboom , 125.
 Lejon , 22 , 43 , 78-81 , 98 , 99 , 166 ,
 184-187 , 200.
 Lejondans , 171.
 Lemur , 230.
 Lera , 164.
 Leuwedans , Leuwejagt , 171.
 LEUWESTEIN Grefve , 235.
 Lexicon , 85-87 , 260-282.
 LIEBENBERG , 18.
 LINDE , 127.
 LINNÉ , 231.
 Linser , 202.
 Lobelia , 167.
 LOMBART , 54 , 154.
 LOSPER , 13 , 24 , 152 , 172.
 Loxia , 15 , 26 , 73.
 LUBBE , 22 , 24.
 Luft , 320.
 Lungfot , 24.
 Luris - rivier , 89.
 Lustgårdar , 255 , 321.

2 DEL.

A a

Lå-

Lykta, 64.
 Låder-remar, 14.
 Läkare-syfla, 351.
 Lök-växter, 141, 183.

M.

Madagafcar-ö, 148.
 Madagascars-kattor, 230.
 Maleiske Böcker, 257-259.
 Maleiska Språket, 243, 256, 260-290.
 Mandel-tråd, 125.
 Mangostanos-frugt, 307.
 Mantis, 75, 217, 319.
 Maqvas-Duyv, 39.
 MARCUS DIRK, 58, 59.
 Marmota, 5, 163.
 Maskamma, 169.
 Matjesdrift, 61, 154.
 Matjes fountain, 13.
 Matjes Goed, 41.
 Matjes klot, 61.
 Matjes-rivier, 154.
 Mattegods, 41.
 MATTON, 24.
 Mattor, 41, 42.
 Matvaror, 340.
 Maurits högd, 199.
 Melaleuca, 338.
 MELK, 13, 126, 231.

MENTZ,

MENTZ, 46.
VAN DER MERVEL, 31, 202, 203.
Mesembryanthemum, 40, 110, 143, 196.
Meulen-riviersberg, 70.
Meuwen-eyland, 9.
MEYBURG, 200.
MEYER, 56, 70.
Militairer, 341.
Mimosa, 51, 125, 169.
Mjød, 36.
Mjök, 340.
Mone-ö, 237.
MONSON, 147.
MOOR, 338.
Moorwortel, 167, 187.
Morer, 326.
Morinda, 322.
Mosfelbanks-rivier, 150.
MOSTERT, 9.
Mostertshuk, 34, 35, 194.
MÜLLER, 8.
Mulvada, 163.
Murraya exotica, 322.
Musa paradisiaca, 300.
Musik, 342.
Musfelbay, 58.
Myggör, 251.
Mynt, 292-294, 334-336.
Myror, 332.
Måsling, 23, 24.

N.

- Namaqvas, 173.
 Namn, 14, 215, 330.
 Neglikor, se Krydneglikor.
 NEL, 41, 190.
 Nellika, 324.
 Nenta, 110.
 Nephelium lappaceum, 367.
 Nieuwland, 133, 134.
 NÜCKERT, 66.
 Nybygge, Nybyggare, 222.
 Nyctanthes picta, 322.
 Nyårsdag, 108, 220.

O.

- Observatorium astronomicum, 338.
 Ohyra, 161.
 Olea, 123.
 OLDENBURG, 148.
 Olivetråd, 124.
 OLIVIER, 196.
 OLOFSON, 62, 109.
 Olycksån, 200.
 Olyfants bergen, 70.
 Olyfants-rivier, 19, 20, 62, 166, 168.
 Olyfants varma Bad, 62, 70, 110, 111.
 Olyvehout, 124.
 Omskårelse, 217.

On-

Ongeluks-rivier, 200.
 Opium, 317.
 ORACK, 46.
 Orebi, 66.
 Orin, Ormgift, 26, 162, 181, 193.
 Ornithogalum, 126.
 OWERHOLSEN, 154.

P.

Paardeberg, 152, 201, 206.
 PALOO, 120.
 Palmit-rivier, 130.
 Panicum, 316.
 Papenkuyls fontain, 8.
 Papiliones, 108.
 Parlberg, Parlsche Diamant, 151, 152.
 VAN DER PARRA, 233, 244, 245.
 Patrysberg, 13.
 Patti, 344.
 St. Pauls-ô, 237.
 PENNANT, 204.
 Persisk katt, 204.
 Petjes, 346.
 Pettis kantang, 344.
 Pèttè, 347.
 Pickeniers klof, 24.
 Picketberg, 8, 16, 154.
 Pil och boge, se Boge.
 Pilkoger, 172.

- PINARD, 58.
Pinang, 296, 323.
Pingviner, 9.
Piper betle, 296.
Pifang-frugt, 300.
Pils-sjuka, 5, 150.
Pistia, 255.
Placenta febrilis, 311.
PLAISIR, 39, 54.
PLANT, 58.
VAN PLETTENBERG, 135.
Plog, 31.
DE PLOI, 40.
Pneumora, 50.
Politie-Råd, 135.
Pompelmofer, 308.
Port, 187.
Portugisfiske Böcker, 258, 259.
Portugisfiska Språket, 256.
Potteberg. 49.
DE PRÈ, 66.
PRETORIS, 32.
Prinsen-ön, 238.
Protea, 28, 36, 125.
Purgermedel, 155.
Pårlband, 91, 197, 210.
Påron tråd, rødt, 123.

Q.

Qvagga, 94, 100.

Qvarts, 29.

Qvercus, 232.

R.

Raapuyntjes, 16.

Rabekin, 49.

RADERMACHER, 234, 244-247, 254,
349, 351.

Radermachia, 304.

Rambutan, 307.

Rapphõns, 159.

Ras, 169.

RASMUS, 32.

Redd, 320.

Reebockskop, 8.

Regentens på Madura titel, 343.

Regering, 332, 336-338.

Regn, 42.

Remar, 59.

RENIUS, 46.

Refor, Caravaner, 119, 223-228.

Rhebåckar, 8, 50.

VAN RHEN, 88, 183.

Rhus, 191.

Ribeck-Castel, 8, 17, 152, 153, 206.

VAN RIEBEEK, 136.

- Riet-bock, 50.
Riet-fontain, 183.
Riet-kuyl, 51.
Riet-valley, 2, 109, 116, 121.
Rievierer, se Åar.
Ris, Risgryn, 298, 316.
Rock, 45.
Rodbeckjes, 26.
Rode Sand, 35, 37, 203, 205.
Rof-lök, 16.
Roggefält, 26, 175, 187-191, 193-199, 229.
VAN ROYEN, 61, 116.
Royena, 124.
Rondebosch, 133, 134.
Rongé, Rongin, 342.
Ronnosterbuskar, 28.
Ronnoster-rivier, 184.
Roode katt, 204.
Roode Peer, 123.
Roridula, 30.
Rosendal, 13.
Rottingar, 306.
Rusgivande dryck, 167.
RYKVOET, 225.
Rådhus, 349.
Råds-Herrar, 336-338, 348, 349.
Råg, 187.
Råttor, 199, 200-204.
Råf, 11, 88.
Rödfot, 311.
Rötfebrar, 311.

Sa-

S.

- Sabandar, 349.
Sabel, 330.
Saccharum, 324.
Saffrans klot, 39.
Saffrane-kral, 60.
Salac-frugten, 305.
Saldahna bay, 8.
Salsola, 117.
Salt, 7.
Saltpanna, 7, 100, 102.
Samtal i Maleiska språket, 283-290.
Sand-mulvador, 5, 163.
Sand-olyve, 155.
Sandsten, 29.
SARDYN, 142.
Saxifraga, 347.
Schapen-Eyland, 9.
Scheepen, 349.
VAN SEELE, 166.
LE SEUR, 244, 245.
Sideroxylon, 165.
Simia, 45.
Simsons Råf, 11.
Siri, 296.
Sitfikamma, 109.
Sjålkøpare, 145, 146, 235.
Sjoko, 78.
Sjokohola, 52.

- Sjövådjoban, 350.
Skanfar, 350.
Skatt, 22, 23.
Skepp, Vaktikepp, 339.
Skeps-Officerare, 140.
Skiffer, 37, se Floar.
Skog, 32, 61, 99, 100, 107.
Skålar, 8.
Skôlpaddor, 3, 75.
Skôlpadblod, 75, 193.
Skörbjug, 238.
SLABBERT, 8, 16, 39.
Slafvar, 42, 141, 148, 230, 255, 309, 323.
Slange-rivier, 51.
SMIDT, 16, 40, 157.
Smôr, 2, 64, 126.
Smôrjande, 180.
Sneeberg, 106.
Snäckor, 5.
Snô, 27, 32, 107, se frost.
Snôberg, 106, 107.
Socker, Socker-rôr, 324.
Solanum, 325.
Soldater, 341.
Solen, 250, 251.
Sophora, 125.
Sorghum, 316.
SPANNENBERG, 24.
Spansk Peppar, 297.
Specerie-handel, 297, 317.
Spreuw,

Spreuw, 54.
Springbäckar, 26, 28, 30, 191.
Springhaas, 204.
Språk, 213.
VAN STADE, 61, 116.
VAN STADES-rivier, 90, 107.
Stapelia, 156, 191.
Starr, 160.
STARRENBURG, 225.
STEIN, 126.
VAN DER STELL, 134, 140, 224.
Stellenbosch, 140.
Stenbäckar, 8, 26.
Stenbrasems-rivier, 130.
STENKAMP, 187.
Stenpassion, Stengrus, 202, 309.
Stjernvalf, 232.
Stink-böner, 346, 347.
Stinkhout, 124.
Stoebe, 84.
Straat, Straat Sunda, 203, 238.
Strata, se Floar.
STREIDUNG, 66.
Stroomdrift, 35.
Strutfar, 8, 11, 60.
Strutsågg, 150, 158, 159, 197.
Strålgips, 37.
Stålbösa, 81.
Subatter, 319.
Sugillationes, 23.
Sultans titel, 343.

Sva-

Svalor, 10.
 SWARDEKROON, 345.
 Svin vilde, 347, 348.
 Svårds-lilja, 4.
 Swart-bast, 124.
 Swarteberg, 16, 129.
 Swart Eyferhout, 123.
 Swartkops-rivier, 100, 120.
 Swartkops saltpanna, 100.
 Swart Jern-tråd, 123.
 Swart-land, 16.
 Swart-rivier, 129.
 Swellendam, 46, 126.
 SWELLINGREBEL, 46.
 SWENFINGER, 59.
 Såning, 31.
 Såf, 160.
 Sålſkaper, 252.
 Sångklåder, 252.
 Sömn, middagsfömn, 250.
 SÖNDAG, 63.
 Söndags-rivier, 104.

T.

Taffelberg, 22, 31.
 Tambugger, 107, 120.
 Tantak, 342.
 Taxen-eyland, 9.
 TEMMINK, 244.

Ter-

- Terminalia catappa, 304.
Testudo pusilla, 3.
Tetrao, 159.
Theobroma, 339.
THERON, 197.
Tjenkol, 347.
Tjerimelle, 325.
Tiger, 155.
Tigerberg, 2.
Tigerhuk, 126.
Tigerwarg, 65.
Tobak, 90, 232.
DE TOI, 39.
Tois klof, 39.
Tommegom, 344.
Tran, 8.
Translator, 256.
Troidom, 87.
Trutru, 169.
Tråd, Trådslag, 68, 108, 117, 122-126, 247.
Trågårdar, 295.
Tseiran, 127.
TULBAGH, 119, 225.
Tullar, Tulportar, 292.
Turkiskt Hvete, 316.
Turtelduyv, rood, 156.
Tvåhörning, 94, 100.

U.

Umbellat, 36, 167, 187.

Unicornu, 349.

Uylekraal, 8.

Uytkyk, utkiket, 199.

V.

Vagnar, 249.

Vaktskepp, 339.

Vapn, 330.

Vatn, 201, 254.

Vatn-fall, 36.

Vatn-Melon, 151, 167, 169, 308, 309.

Vatn-Skölpadding, 3, 51, 75.

Ved-hygge, 47, 122-126.

Verkeerde Valley, 202.

Verlooren Valley, 159.

VERMAK, 70.

Vier en twintigriviersberg, 8.

Vilde Hundar, 11.

Vilde Svin, 347.

Vindar, Sjøvind, Landvind, 312.

Vin, Vingård, 109, 151.

Vinkällare, 144.

VISAGE, 30.

Vischershuk, 150.

Visch-rivier, 107, 196.

Viscum æthiopicum, 16.

Vi-

Viverra, 129.
Vleermuysdrift, 17, 154.
Vogel-valley, 156.
VOGT, 41.
Vogts-rivier, 41.
VOLLENHOVEN, 126.
DE VOS, 203.
Vygebosches, 40.
Våglagning, 194.

Waageboom, 28, 125.
WALTHER, 152.
Warma Bad, 20, 110, III.
Warma Bäckefålt, 33, 34.
DE WETT, 35, 55.
Windhuk, 169.
Winterhuk, 36.
Witte klipp, 9.
Wudong, 331.
VAN WYK, 183, 190.

Z.

Zamia caffra, 75.
Zea mays, 316.
Zebra, 94, 100, 127, 152.
Zeeko-rivier, 71, 107.
Zeeko-riviersberg, 70.
Ziekenhuys, 129.
Zoetemelks-valley, 128.

Zon-

Zonder End-rivier, 126.

Zout-rivier, 13.

Zygophyllum, 110.

Å.

Åar, 12, 13, 17, 19, 20, 24, 35, 39, 41,
45, 46, 51, 60-62, 69, 71, 88-90,
100, 104, 107, 109, 110, 120, 121,
126, 129, 130, 150, 154, 156, 159,
166, 168, 170, 184, 187, 196, 200,
201, 203, 204, 206.

Åska, 182, 189.

Åsnor randige, 94, 100.

Å.

Ånder, se And.

Ö.

Ö, Öar, 8, 9, 237, 238, 320.

Öl, 237, 309.

Tab. 1.

2.

1.

Tab. 3.

3.

Tab. 4.

3.

J. N. Ahl Sc.